

**МАЛАЛА ЮСАФЗАИ, КРИСТИНА
ЛАМ
АЗ СЪМ МАЛАЛА
МОМИЧЕТО, КОЕТО
НАДИГНА ГЛАС В ЗАЩИТА
НА ОБРАЗОВАНИЕТО И БЕШЕ
ПРОСТРЕЛЯНО ОТ
ТАЛИБАНИТЕ**

Превод от английски: Надежда Розова, 2014

chitanka.info

На всички момичета, сблъскали се с несправедливостта и принудени да мълчат. Заедно ще бъдем чути.

ПРОЛОГ

ДЕНЯТ, В КОЙТО МОЯТ СВЯТ СЕ ПРОМЕНИ

Родена съм в страна, създадена в полунощ. А когато едва не умрях, тъкмо преваляше пладнe.

Преди една година тръгнах от къщи за училище и повече не се върнах. Прониза ме талибански куршум. Била съм изведена в безсъзнание от Пакистан със самолет. Някои хора твърдят, че никога няма да се върна у дома, но аз вярвам с цялото си сърце, че това ще стане. На никого не пожелавам да бъде откъснат от страната, която обича.

Всяка сутрин, когато отворя очи, копнея да зърна моята стая с моите вещи, с дрехите ми, пръснати по пода, и наградите от училище. Но сега се намирам в страна, която е с пет часа по-назад от скъпата ми родина и от дома ми в долината Суат. Моята страна обаче е по-назад не с часове, а с векове. Тук имам всевъзможни удобства. От всяко кранче тече вода, и топла, и студена — каквато поискаш; светло е и денем, и нощем, само да щракнеш копчето, няма нужда от газени лампи; има готварски печки и не се налага никой да носи газови бутилки от пазара. Тук всичко е толкова модерно, че има дори сготвени ястия в пакети.

Когато погледна през прозореца, виждам високи сгради, дълги улици, пълни с автомобили, които се движат в колони, спретнати зелени плетове и морави, чисти тротоари. Затварям очи и за миг се връщам в моята долина — виждам високите планини със заснежени върхове, вълнистите зелени полета и прохладните сини реки — и сърцето ми се усмихва на жителите на Суат. Мислено отивам в училището си и се срещам отново с моите съученички и учители. Сядам до най-добрата си приятелка Мониба и двете си бъбрим и се шегуваме, все едно изобщо не съм заминавала. А после си спомням, че съм в Бирмингам, в Англия.

9 октомври 2012 г. е денят, в който всичко се промени. И бездруго не беше най-прекрасният ден, защото в училище имахме изпити, макар че аз съм ученолюбива и не се плаша от изпитите, както някои мои съученички.

През онази сутрин на тясната разкаляна пресечка, близо до улица „Хаджи Баба“, пристигна обичайната процесия от ярко боядисани рикши, натоварени с по пет-шест момичета и бълващи дизелови пари. Откакто талибаните завзеха властта, училището ни нямаше табела и красивата месингова врата на бялата стена срещу дъскорезницата не издава с нищо какво има зад нея.

За нас, момичетата, тази врата беше като вълшебна порта към необикновен свят, който си е само наш. Минехме ли през нея, сваляхме забрадките си, както вятърът разгонва облаците, за да се покаже слънцето, и хуквахме по стълбите. Горест имаше голяма тераса с врати към всички класни стаи. Оставяхме раничките си по стайте и се събирахме на сутрешен сбор под открито небе, застанали мирно с гръб към планината. Едно от момичетата издаваше команда: *Асан баш!*, тоест „Свободно!“, ние удряхме пети и отговаряхме: „Аллах“. След това тя казваше: *Хошияр!*, „Внимание!“, а ние отново удряхме пети и отговаряхме: „Аллах“.

Училището е основано от баща ми още преди да се родя, и високо на стената гордо стоеше надпис УЧИЛИЩЕ „ХУШАЛ“ с червени и бели букви. Отивахме там сутрин, шест дни в седмицата, и понеже бях на петнайсет години и учех в девети клас, зубрех химични формули, изучавах граматиката на урду, пишех съчинения на английски с поуки от сорта на „Бързата работа — срам за майстора“ или рисувах схеми на кръвообращението. Повечето ми съученички искаха да станат лекарки. Трудно ми е да си представя защо някой вижда в това заплаха. Но отвъд портата на училището ни бяха не само шумотевицата и гъмжилото на Мингора, най-големия град в долината Суат — там бяха и талибаните, според които момичетата не бива да ходят на училище.

Онази сутрин започна като всяка друга, макар и малко по-късно от обикновено. Провеждаха се изпити, затова вместо в осем започвахме в девет. И толкова по-добре, защото не обичам да ставам рано, предпочитам да си поспя още, докато петлите кукуригат и

мюезинът призовава за молитва. Пръв ме будеше татко: „Време е да ставаш, *джани мун*“, казваше той. На персийски това означава „сродна душа“ — с тези думи на баща ми започваше всеки мой ден. „Само още няколко минути, тате, моля те“, промърморвах аз и се сгушвах под завивката. После идваше мама. „*Пишо!*“, провикваше се тя. Това означава „коте“, така ми казваше майка ми. В този момент разбирах колко е часът и виквах: „*Бхабхи*, закъснявам!“ . В нашата култура всеки мъж ти е „брат“, а всяка жена — „сестра“. Така се отнасяме един с друг. Когато баща ми за пръв път завел съпругата си в училище, всички учители я наричали *бхабхи*, „жена на брата, снаха“. И така си остана. Сега всички казваме на мама *бхабхи*.

Спах в дългата стая в предната част на къщата, където имаше само легло и шкаф, купен с парите от моята награда за защитата на мира в Суат и на правото на момичетата да ходят на училище. На някои от полиците имаше златисти пластмасови купи, които бях спечелила като първенец на класа. Само два пъти не успях да заема първото място — и в двата случая ме победи съперницата ми Малка-е-Нур. Твърдо бях решила повече да не го допускам.

Училището не беше далече от къщи и обикновено ходех пеша, но от началото на миналата година се качвах в микробуса заедно с другите момичета. Пътуването отнемаше само пет минути покрай зловонна рекичка и огромен рекламен билборд на клиниката за трансплантация на коса „Доктор Хумаюн“, където на шега изпрацахме един от нашите учители, когато косата му внезапно започна да капе. Микробусът ми харесваше, защото не се изпотявах, както когато ходех пеша, освен това можех да си бъбря с приятелки и да слушам клюките на шофьора Усман, на когото казвахме *бхаи джан*, „братко“. Той ни разсмиваше с откачените си истории.

Започнах да пътувам с микробуса, защото мама се притесняваше, когато ходех самичка. Цяла година получавахме заплахи. Някои бяха публикувани във вестниците, други стигаха до нас чрез писма или съобщения, предадени от хората. Мама се тревожеше за мен, но талибаните не нападаха момичета и аз се безпокоях повече, че ще вземат на мушка баща ми, защото той не спираше да се изказва против тях. Захид Хан, негов близък приятел и съратник в кампанията, беше застрелян в лицето през август, докато отивал на молитва, затова всички предупреждаваха татко: „Внимавай, ти си следващият“.

До нашата улица не се стига с кола, затова на връщане от училище слизах на долната улица покрай рекичката, минавах пред желязна порта и изкачвах едни каменни стълби. Мислех, че ако някой ме нападне, ще е на тези стълби. И аз съм отнесена като татко и понякога в клас си представях как, докато се прибирам, някой терорист ще изскочи изневиделица да ме застреля. Чудех се как ще постъпя. Може би щях да си сваля обувките и да го замеря, но после си казвах, че тогава няма да има разлика между мен и терориста. Може би щях да го помоля: „Добре, застреляй ме, но преди това ме изслушай. Не постъпваш правилно. Нямам нищо лично против теб, просто искам всяко момиче да ходи на училище“.

Не се страхувах, но вечер започнах да проверявам дали портата е заключена и да питам Бог какво става, след като умреш. Разказах всичко на най-добрата си приятелка Мониба. Като малки живеехме на една и съща улица, бяхме приятелки още от началното училище и си споделяхме всичко: песните на Джъстин Бийбър, филмите от поредицата „Здрач“, най-хубавите кремове за избелване на лицето. Тя мечтаеше да стане моден дизайнер, но знаеше, че семейството ѝ никога няма се съгласи, затова казваше на всички, че иска да бъде лекарка. Момичетата в нашето общество трудно могат да станат нещо друго, освен учителки и лекарки, ако изобщо получат възможност да работят. Аз бях различна — не скрих, когато вече исках да стана не лекарка, а изобретателка или политик. Мониба винаги усещаше кога нещо не е наред. „Не се тревожи — казах ѝ, — талибаните никога не са нападали малки момичета.“

Когато микробусът пристигна, ние хукнахме надолу по стълбите. Другите момичета се забраждаха, преди да излязат, и се качваха отзад. Всъщност това беше така наречената *дина*, бял покрит пикап тойота с три успоредни пейки: по една от двете страни и една в средата. Вътре се бяхме натъпкали двайсет момичета и три учителки. Аз седях отляво, между Мониба и Шазия Рамзан от долния клас — притискахме папките с изпитните материали към гърдите си, а училищните раници бяхме пуснали в краката си.

Останалото ми е малко смътно. Помня, че вътре беше горещо и лепкаво. Още не се беше захладило и само по далечните възвишения на Хиндукуш имаше сняг. В каросерията, където седяхме, нямаше прозорци, само дебело найлоново покривало, което плющеше на

вятъра и беше толкова прашно и пожълтяло, че през него не се виждаше нищо. Виждахме само късче небе през откритата задна част на пикапа и от време на време се мярваше слънцето, което по това време на деня плаваше като жълто кълбо през гъстия прахоляк.

Помня, че микробусът се отклони от главната улица на военния пропускателен пункт и зави покрай празното игрище за крикет. Не помня нищо друго.

Когато сънувам стрелбата, татко също е в пикапа и го прострелват заедно с мен, после навсякъде гъмжи от хора, а аз търся татко.

В действителност внезапно сме спрели. Точно до гроба на Шер Мохамед Хан, финансов министър на първия владетел на Суат. Гробът е обрасъл с трева, а отдясно е захарната фабрика. Трябва да сме били на по-малко от двеста метра от пропускателния пункт.

Не сме видели какво става отпред, където на платното застанал млад мъж с брада и светли дрехи и махнал на шофьора да спре.

— Това ли е микробусът на училище „Хушал“? — попитал той.

Шофьорът ни Усман си помислил, че въпросът е глупав, защото името на училището е изписано отстрани.

— Да — отговорил.

— Трябва ми информация за няколко деца — заявил мъжът.

— Иди в канцеларията — отговорил Усман.

В това време друг млад мъж в бяло приближил отзад към каросерията на пикапа.

— Виж, някакъв журналист идва за интервю — посочила го Мониба.

Откакто започнах заедно с баща си да говоря по разни мероприятия в защита на образованието на момичетата и против талибаните, често ни търсеха журналисти, дори чуждестранни, макар и не така, наред улицата.

Мъжът носел кепе и приличал на студент. Скочил в каросерията и се надвесил над нас.

— Коя е Малала? — попитал.

Никой нищо не казал, но няколко момичета ме погледнали. Само моето лице не било забулено.

След това онзи вдигнал черен пистолет. По-късно разбрах, че бил колт, четирийсет и пети калибър. Няколко момичета изпищели.

Мониба ми разказа, че съм стиснала ръката ѝ.

Приятелките ми твърдят, че стрелял три пъти едно след друго. Първият куршум ме пронизал над лявото око и стигнал чак под лявото ми рамо. Свлякла съм се върху Мониба и от ухото ми шурнала кръв, а следващите два куршума улучили момичетата от двете ми страни. Единият ранил лявата ръка на Шазия. Третият пронизал лявото ѝ рамо и дясната ръка на Кайнат Риаз.

По-късно ми разказваха, че ръката на стрелеца треперела.

Когато сме пристигнали в болницата, дългата ми коса и skutът на Мониба били окървавени.

Коя е Малала? Аз съм Малала и това е моята история.

ПЪРВА ЧАСТ

ПРЕДИ ТАЛИБАНИТЕ

سوري سوري په گولو راشي د بي تنگي آواز درامه شه منينه

*С почит ще посрещна надупченото ти с
куришуми тяло, не вестта, че в битка проявил си
малодушие.*

Популярно
двустиише на пуцу

РАЖДА СЕ ДЪЩЕРЯ

Когато съм се родила, съчувствали на майка ми и никой не поздравил баща ми. Появила съм се на бял свят на зазоряване, докато гаснела последната звезда. За нас, пущуните, това е добра поличба. Баща ми нямал пари за болница или за акушерка, затова една съседка помагала при раждането ми. Първото дете на родителите ми било мъртвородено, но аз съм излязла с писък и съм размахала крачетата. Момиче в страна, където появата на син се ознаменува с пушечни изстрели, а дъщерите се крият зад завеса, защото единственото им житейско предназначение е да готвят и да раждат деца.

За повечето пущуни раждането на дъщеря е печално събитие. Братовчедът на баща ми Джехан Шер Юсафзаи бил един от малцината, които дошли да отпразнуват раждането ми, и дори дарил доста щедра сума. Донесъл обаче разклоненото родословно дърво на фамилията ни, което стига чак до моя прапрадядо и показва само мъжката линия. Баща ми Зияудин е по-различен от повечето пущунски мъже. Той взел родословното дърво, прокарал подобна на лиана черта от името си и в края написал: „Малала“. Братовчед му се засмял удивено. Баща ми останал невъзмутим. Разказва, че като съм се родила, се взрял в очите ми и веднага се влюбил в мен. Казва на хората: „Знаех си, че има нещо в това дете“. Дори помолил приятелите си да пуснат в кошчето ми сушени плодове, сладкиши и монети, макар че това се прави само за момчетата.

Кръстена съм на Малалаи от Майванд, най-великата афганистанска героиня. Пущуните са горд народ, а много пущунски племена са разделени и живеят и в Афганистан, и в Пакистан. Ние от векове спазваме моралния кодекс *пущунвали*, който ни задължава да се отнасяме гостоприемно към посетителите и посочва като най-важна добродетел *нанг*, честта. Най-върлата злина, която може да сполети пущуните, е да изгубят честта си. Позорът е ужасно нещо за тях. Според една наша поговорка: „Нямаш ли чест, светът е нищо за теб“. Ние толкова често враждуваме и се боричкаме помежду си, че думата

ни за „братовчед“ — *тарбур* — означава и враг. Винаги обаче се обединяваме срещу чужденците, които се опитват да завладеят земите ни. Всички пущунски деца отрастват с историята как Малалаи вдъхновила афганистанската армия да разгроми британците през 1880 г. по време на едно от най-тежките сражения от Втората англо-афганска война.

Малалаи била дъщеря на овчар от Майванд, село в прашните равнини, западно от Кандахар. Когато била вече девойка, баща ѝ и мъжът, за когото тя трябвало да се омъжи, били сред хилядите афганистанци, борещи се срещу британската окупация на родината си. Заедно с другите жени от селото Малалаи отишла на бойното поле, за да се погрижи за ранените и да им занесе вода. Видяла, че воините губят, затова, когато знаменосецът бил повален, тя размахала високо бялата си забрадка и повела войниците на бойното поле.

— Любими мои! — провикнала се девойката. — Ако не загинете в битката за Майванд, значи, кълна се в Бог, някой иска да ви превърне в символ на срама!

Малалаи загинала от куршум в боя, но думите и храбростта ѝ вдъхновили мъжете да обърнат хода на битката. Те сразили цяла бригада — едно от най-сериозните поражения в историята на британската армия. Афганистанците били толкова горди, че кралят им построил в центъра на Кабул паметник в чест на победата при Майванд. В гимназията прочетох няколко романа за Шерлок Холмс и ми стана забавно да узная, че доктор Уотсън бил ранен точно в тази битка, преди да стане партньор на прочутия детектив. В лицето на Малалаи пущуните имат своята Жана д'Арк. Много девически училища в Афганистан носят нейното име. На дядо ми обаче, който беше духовник, никак не му допаднало, че татко ме нарекъл така. „Името е тъжно — изтъкнал той, — означава скръбна.“

Когато бях малка, татко ми пееше една песен от прочутия поет Рахмат Шах Сайел от Пешавар. Последният куплет гласеше:

*О, Малалаи от Майванд,
надигни се отново, та пущуните да чуят
песните ти за честта!
Твоите слова преобръщат светове.*

Отново надигни се, умолявам те!

Татко разказваше историята на Малалаи на всеки наш гостенин. Обичах да я слушам, както и песента, която ми пееше той, харесваше ми как вятърът понася името ми, когато хората го изричат.

Живеехме на най-красивото място на света. Моята долина, долината Суат, е райско кътче с планини, буйни водопади и бистри езера. „Добре дошли в рая“, гласи една табела на пътя към долината. В по-стари времена тя носела името Удяна, което означава „градина“. Имаме поляни с диви цветя, овощни градини с вкусни плодове, смарагдови мини и реки, пълни с пъстърва. Често наричат Суат „Източната Швейцария“ — имаме дори първия ски курорт в Пакистан. Богатите пакистанци идваха на почивка в Суат, за да се насладят на чистия ни въздух и на гледките, на празниците на суфистка музика и танци. Пристигаха и много чужденци, които наричахме *ангрезан* — англичани, — независимо откъде бяха. Идвала е дори английската кралица, която отседнала в Белия дворец, построен от същия мрамор като Тадж Махал от нашия крал. Той е бил първият *вали* (управител) на Суат.

И историята ни е специална. Днес Суат е в провинция Хайбер Пахтунхва^[1], или ХПХ, както я наричат много пакистанци, но преди време долината била самостоятелна територия извън пределите на Пакистан. В миналото сме били богата държава, една от трите заедно със съседните ни Читрал и Дир. В колониалната епоха нашите владетели били зависими от британците, но сами управлявали земите си. Когато през 1947 г. британците дали независимост на Индия и я разделили, ние сме попаднали в новосъздадения Пакистан, но сме останали автономни. Използвали сме пакистанската рупия, но пакистанското правителство е можело да се меси само по отношение на външната политика. Управителят на Суат раздавал правосъдие, опазвал мира между враждуващите племена и събирал *ушур* — десет процента данък върху приходите, — с който строил пътища, училища и болници.

Намирахме се само на сто и шейсет километра от пакистанската столица Исламабад по права линия, но сякаш бяхме в друга държава. Пътуването отнемаше най-малко пет часа по шосето през прохода Малаканд, обширна планина, подобна на купа, в която предците ни, предвождани от молла Сайдула (наричан от британците Лудия факир), се сражавали с британските войници сред назъбените планински върхове. Сред тях бил и Уинстън Чърчил, който написал книга за битката, а ние все още наричаме един от върховете Поста на Чърчил, макар че самият той не се е изказал много ласкаво за нашия народ. В края на прохода има светилище със зелен купол, където хората хвърлят монети и благодарят, че са пристигнали благополучно.

Никой от познатите ми не е бил в Исламабад. Преди да започнат проблемите, повечето хора, подобно на майка ми, изобщо не бяха напускали Суат.

Живеехме в Мингора, най-големия град в долината, всъщност единствения град. Преди бил малък, но дошли много хора от околните села и той се пренаселил и замърсил. Има хотели, колежи, голф игрище и прочут пазар за традиционна бродерия, скъпоценни камъни и каквото още се сетите. През града се вие река Маргазар, млечно кафеникава от хвърлените в нея найлонови торбички и отпадъци. Не е бистра като потоците в планинските области или като широката река Суат извън града, където хората ловят пъстърва и където ние ходим през почивните дни. Нашата къща е в местността Гулкада, което означава „цветна градина“, но преди тя се е наричала Буткара, „място с будистки статуи“. Полето близо до къщата ни е осеяно с чудновати отломки — статуи на приклекнали лъвови, счупени колони, безглави фигури и, най-странното от всичко, стотици каменни чадъри.

Ислямът се разпространил в нашата долина през XI в., когато султан Махмуд Газневи нахлул от Афганистан и станал наш владетел, но в древността в Суат е имало будистко царство. Будистите дошли тук през II в. и управлявали долината повече от петстотин години. Китайски изследователи пишат, че по бреговете на река Суат имало 1400 будистки манастира и наоколо се носел вълшебният звън на храмовите камбанки. Храмовете отдавна вече ги няма, но навсякъде в Суат човек се натъква на техните руини сред иглики и други дивни цветя. Често си правехме пикници сред каменните релефи на усмихнатия Буда, седнал с кръстосани крака върху лотосов цвят.

Разказваха се много легенди, че самият Гаутама Буда идвал тук заради покоя на това място, и се говори, че част от праха му е заровен под една грамадна ступа в долината.

Руините в Буткара са вълшебно място за игра на криеница. Преди време от чужбина пристигнаха археолози, които ни казаха, че в миналото това било място за поклонение с множество красиви златни храмове, където били погребвани будистките владетели. Баща ми написа стихотворението „Реликвите на Буткара“, в което прекрасно описва как храмовете и джамиите съществуват редом: „От минарето щом се разнесе гласът на истината,/ Буда се усмихва/ и прекъснатата нишка на историята се възстановява“.

Живеехме в сянката на планината Хиндукуш, където мъжете ходеха на лов за витороги кози и диви петли. Къщата ни беше едноетажна, от бетон. Отляво имаше външно стълбище към плоския покрив — достатъчно голям, за да можехме ние, децата, да играем крикет. Това беше детската ни площадка. Привечер баща ми и неговите приятели често се събираха там на чай. Понякога и аз седях с тях на покрива, гледах как се издига пушекът от околните огнища и слушах песента на щурците.

В долината ни е пълно с най-сладките смокини, нарове и круши, а в градината у дома имахме грозде, гуава и райски ябълки. Сливовото дръвче пред къщата ни раждаше вкусни плодове. Постоянно се състезавахме с птиците кой ще ги докопа пръв. Птиците много ги обичаха. Дори кълвачите.

Майка ми разговаря с птиците, откакто се помня. Зад къщата имахме веранда, където се събираха жените. Знаехме какво е глад, затова мама готвеше повече храна и раздаваше на бедните семейства. Ако останеше нещичко, тя го хвърляше на птиците.

Харесваше ми да седя на покрива, да съзерцавам планината и да мечтая. Най-висок е връх Елам, който прилича на пирамида. За нас тази планина е свещена и е толкова висока, че винаги е с огърлица от пухкави облаци. Дори през лятото е покрита със сняг. В клас учихме, че през 327 г. пр.Хр., много преди будистите да дойдат в Суат, Александър Велики нахлул в долината с хиляди слонове и воители по време на похода си от Афганистан към река Инд. Жителите по бреговете на Суат избягали в планината, защото вярвали, че там е високо и боговете им ще ги закрилят. Александър обаче бил решителен

и търпелив пълководец. Построил дървена рампа, от която камъните и стрелите от катапултите му да стигат върха на планината. После се покатерил достатъчно високо, за да докосне Юпитер като символ на своята власт.

От покрива наблюдавах как планината се променя през различните сезони. През есента започваха да духат студените ветрове. През зимата всичко побеляваше от сняг, а от покрива увисваха остри като ками висулки, които ние много обичахме да чупим. Тичахме напред-назад, правехме снежни човеци и мечки и се мъчехме да ловим снежинки. Долината беше най-зелена през пролетта. В къщата долинтах евкалиптови цветчета и всичко побеляваше, а вятърът довяваше острия мирис на оризищата. Родена съм през лятото и може би затова то е най-любимият ми сезон, макар че лятото в Мингора е горещо и сухо, а реката вони от изхвърлените в нея отпадъци.

Когато съм се родила, сме били много бедни. Баща ми и негов приятел основали първото си училище, а ние сме живеели в паянтова барака с две стаички срещу училището. Аз съм спяла с родителите си в едната стая, а другата била за гости. Не сме имали нито баня, нито кухня, а майка ми готвела на огън от дърва на земята и перяла дрехите ни на чешмата в училището. Вкъщи винаги е било пълно с гости. Гостоприемството е важна част от пущунската култура.

Две години след моето раждане се появи брат ми Хушал. И той като мен се роди у дома, защото все още не можехме да си позволим да отидем в болницата, и го кръстиха Хушал — на училището на татко и на името на пущунския герой Хушал Хан Хатак, воин и поет. Майка ми копнееше за син и не можеше да скрие радостта си след неговото раждане. На мен той ми изглеждаше много дребен и слабичък като тръстика, която вятърът ей сега ще прекърши, но за мама беше скъпоценен като зениците на очите ѝ, беше нейният *ладла*. Всяко желание на Хушал беше заповед за нея. Той непрекъснато искаше чай, традиционния за нас чай с мляко, захар и кардамон, но дори на мама ѝ дойде до гуша и накрая му приготви една толкова горчива чаша, че му се отпи. Тя искаше да му купи нова люлка — когато аз съм се родила, татко не можел да си позволи нова люлка, затова взели старата дървена на съседите, вече трета или четвърта ръка, — но татко отказа. „Малала се люлееше в тази люлка, значи и той може“, отсече баща ми. После, почти пет години по-късно, се роди вторият ми брат — светлоокият

Атал, любопитен като катеричка. След това татко каза, че сме в пълен състав. Семейство с три деца е малко за Суат, където повечето хора имат седем-осем деца.

Аз си играех предимно с Хушал, защото той беше само с две години по-малък от мен, но все се карахме. Той заминаваше разплакан при мама, а аз отивах при татко. „Какво има, *джани*?“, питаше той. И аз като него имам двойни стави и мога да кърша пръсти наобратно. Освен това глезените ми щракат, докато ходя, което смущава възрастните. Мама е много красива и татко я обожава — никога не ѝ е вдигал ръка, за разлика от повечето други мъже. Навремето беше крехка като порцеланова ваза. Тя се казва Торпекаи, „гарванови коси“, макар че косата ѝ е кестенява. Дядо ми, Джансер Хан, слушал радио „Афганистан“ точно преди раждането ѝ и там чул името. Искаше ми се да имам нейната кожа, бяла като лилия, нейните изящни черти и зелени очи, но съм наследила жълтеникавия тен, широкия нос и кафявите очи на баща си. В нашата култура всички имаме прякори — освен *Пишо*, както ме наричаше мама още от бебе, някои братовчеди ми викаха *Лачи*, бял кардамон на пуцу. На хората с тъмна кожа често им казват бели, а на ниските — високи. Интересно чувство за хумор имаме. Сред роднините ни баща ми беше известен като *Хайста дада*, което означава „Красавец“.

Когато бях на около четири години, попитах татко:

— *Аба*, ти какъв цвят си?

— Не знам, малко черен, малко бял — отговори той.

— Значи чай с мляко — казах.

Той много се смя, но като малък толкова се е срамувал от тъмната си кожа, че си мажел лицето с биволско мляко, защото мислел, че така кожата му ще изсветлее. Едва когато се запознал с мама, престанал да се срамува от кожата си. Любовта на такова красиво момиче му вдъхнала увереност.

В нашето общество браковете обикновено се уговарят между семействата, но родителите ми се оженили по любов. Мога безкрайно да слушам как са се запознали. Родени са в съседни села в далечната долина Шангла в Северен Суат и се виждали, когато татко ходел да учи в къщата на чичо си, съседна на къщата на сестрата на мама. Виждали се достатъчно често, за да са наясно, че се харесват, но сред нас не е

позволено да изразяваш такива чувства. Вместо това той ѝ изпращал стихове, които тя не можела да прочете.

— Възхищавах се на ума му — казва мама.

— А аз на красотата ѝ — смее се той.

Имало обаче един голям проблем. Дядовците ми не се обичали. Затова, когато татко оповестил намерението си да поиска ръката на мама, станало ясно, че бракът е нежелан и за двете страни. Бащата на татко уважил чувствата му и склонил да изпрати един бръснар като посредник, както повелява пушунската традиция. Джансер Хан отказал на предложението, но баща ми е упорит човек и убедил дядо ми да изпрати бръснаря за втори път. Гостната на Джансер Хан, тъй наречената *худжра*, била място, където хората се събирали да разговарят за политика, и баща ми често ходел там, затова двамата се познавали. Дядо накарал татко да почака девет месеца, но накрая се съгласил.

Майка ми е от семейство на силни жени и на влиятелни мъже. Нейната баба — моята прабаба — овдовяла, когато децата ѝ били още малки, а най-големият ѝ син, Джансер Хан, едва деветгодишен попаднал в затвора заради племенна вражда с друго семейство. За да го измъкне от там, прабаба извървяла пеша близо шейсет и пет километра сама през планината, за да се примили на влиятелен братовчед. Мисля, че мама би направила същото за нас. Макар тя да не може да чете и пише, татко споделя всичко с нея, разказва ѝ как е минал денят му, и хубавите, и лошите неща. Тя много го подкача и го съветва кой според нея му е истински приятел и кой — не, а татко твърди, че винаги излиза права. Повечето пушунски мъже никога не постъпват така, защото да споделяш проблемите си с жените се смята за слабост. „Той дори пита жена си!“, казват като оскърбление. Виждам, че родителите ми са щастливи и често се смеят. Много хора ни казват, че сме симпатично семейство.

Мама е много набожна и се моли по пет пъти на ден, но не в джамията, там е само за мъже. Тя не одобрява танците, тъй като според нея на Аллах не би му харесало, но обича да носи красиви неща — бродирани дрехи, златни верижки и гривни. Струва ми се, че е малко разочарована от мен, защото приличам на татко и не си падам по дрехи и бижута. Скучно ми е да пазарувам, но обичам да танцувам на затворена врата с приятелките ми от училище.

Като малки аз и братята ми прекарвахме повечето време с мама. Татко често отсъстваше, не само заради училището, а и защото ходеше на литературни събирания и на *джирга*, освен това се бореше за опазването на околната среда, за спасяването на нашата долина. Баща ми е роден в изостанало село, но благодарение на образованието и на силния си характер ни осигури добър живот и си създаде добро име.

Хората обичаха да го слушат да говори, а аз обичах вечерите, когато имахме гости. Сядахме на пода край дълъг найлон, върху който мама поднасяше храната, и се хранехме с дясната ръка, както повелява традицията, смесвайки на топчета ориза и месото. Когато се стъмнеше, седяхме на светлината на газени лампи и гонехме мухите, а силуетите ни танцуваха по стените. През летните месеци навън често имаше светкавици и гръмотевици и аз пролазвах по-близо до татковото коляно.

Слушах като омагьосана, докато той разказваше за воюващи племена, за пущунски предводители и светци, най-често в стихове, които ни четеше с мелодичния си глас, а нерядко дори плачеше, докато рецитираше. И ние като повечето хора в Суат сме от племето юсафзаи. Произхождаме от Кандахар и сме едно от най-големите пущунски племена, пръснати из Пакистан и Афганистан.

Предците ни пристигнали в Суат през XVI в. от Кабул, където помогнали на тимуридския император да се върне на престола, след като собственото му племе го свалило. Императорът ги възнаградил с важни постове в двора и във войската, но приятелите и роднините му го предупредили, че юсафзаите стават толкова влиятелни, че ще го свалят от престола. Затова една вечер той поканил всички старейшини на пиршество и наредил на хората си да ги нападнат, докато се хранели. Около шестстотин старейшини били изклани. Само двама успели да се спасят и избягали в Пешавар заедно с племената си. След известно време посетили други племена в Суат, за да се опитат да спечелят подкрепата им за връщането си в Афганистан. Красотата на Суат обаче толкова ги пленила, че решили да останат там и изтласкали другите племена от земите им.

Завоюваните земи били поделени между мъжете от племето юсафзаи. Придържали се към особена система, наречена *веш*, съгласно която през пет или десет години всички семейства си разменяли селата и преразпределяли земята на новото село сред мъжете, така че всеки да

получи шанс да обработва и хубава, и лоша земя. Смятали, че така ще избегнат враждите между съперническите си родове. Всяко село се управлявало от хан, а обикновените хора, занаятчии и работници, били арендатори. Трябвало да плащат на владетеля в натура — обикновено дял от реколтата си. Освен това били длъжни да помагат на владетелите да сформират военни отряди, като осигуряват по един въоръжен мъж на всяко малко парче земя. Всеки хан имал стотици въоръжени мъже, както, за да решава междуособици, така и за да напада и ограбва други села.

Тъй като юсафзаите в Суат нямали владетел, хановете непрекъснато враждували и дори в собствените им семейства имало разпри. Нашите мъже и сега до един имат пушки, макар че не се разхождат с тях, както правят в другите пущунски области. Прадядо ми разказвал за сраженията и престрелките, когато бил момче. В началото на миналия век се разтревожили, че британците ще ги завладеят, защото повечето съседни области вече били под техен контрол. Освен това им било омръзнало от несекващите кръвопролития. Ето защо решили да се опитат да намерят безпристрастен мъж, който да управлява цялата област и да разреши споровете им.

След двама неподходящи управници през 1917 г. старейшините се спрели на човек на име Миангул Абдул Уадуд, който да стане цар. Наричаме го умилително Бадшах Сахиб и макар да бил съвсем неграмотен, той успял да постигне мир в долината. Вземеш ли пушката на пущуна, все едно му отнемаш живота, затова той не можел да обезоръжи племената. Вместо това издигнал планински крепости из цял Суат и сформирал войска. През 1926 г. британците го признали за управител на областта — направили го *вали*. Той прокарал първата телефонна мрежа и построил първото начално училище, освен това сложил край на системата *веш*, тъй като заради постоянното местене от село в село никой не можел да продава земя и нямал стимул да строи по-хубави къщи или да сади овошки.

През 1949 г., две години след създаването на Пакистан, той абдикирал в полза на по-големия си син Миангул Джеханзеб. Баща ми винаги казва: „Бадшах Сахиб донесе мир, а синът му донесе благоденствие“. Управлението на Джеханзеб е златният век в нашата история. Той бил учил в британско училище в Пешавар и може би

защото собственият му баща бил неграмотен, държал на образованието и построил много училища, болници и пътища. През 50-те години на XX в. премахнал практиката хората да плащат данъци на хановете. Нямало обаче свобода на словото и ако някой дръзнал да го критикува, щял да бъде прокуден от долината. През 1969 г., когато е роден баща ми, Джаханзеб се отказал от властта си и ние сме се присъединили към Северозападната гранична провинция на Пакистан, която няколко години по-късно променила името си на Хайбер Пахтунхва.

И така, аз съм се родила като горда дъщеря на Пакистан, макар че като всички жители на Суат смятам себе си първо за суати и пушунка и едва след това — за пакистанка.

Близо до нашата улица живееше едно семейство с момиче на моята възраст, което се казваше Сафина, и две момчета почти колкото братята ми. Всички заедно играехме крикет на улицата или по покривите, но знаех, че когато пораснем, ние, момичетата, ще трябва да си стоим вкъщи. Щяха да ни карат да готвим и да поднасяме храна на бащите и братята си. Мъжете и момчетата скитаха на воля из града, но ние с мама не можехме да излизаме, ако не ни придружава мъж роднина, ако ще да е петгодишно момченце! Такава беше традицията.

Още когато бях малка, взех решение с мен да бъде различно. Баща ми винаги казваше: „Малала ще бъде волна като птичка“. Мечтаех да се изкатеря на връх Елам като Александър Велики, да докосна Юпитер и да отида дори отвъд долината. Но докато гледах как братята ми тичат по покрива, пускат хвърчилата си и сръчно и рязко дърпат връвта напред-назад, за да си пресичат пътя и да се преборват един друг, се питах докъде изобщо се простира свободата на една дъщеря.

[1] Преди наричана Северозападна гранична провинция. — Б.пр.

БАЩА МИ СОКОЛЪТ

Открай време знам, че на татко му е трудно с думите. Понякога те се запъват и не искат да излязат и той повтаря една и съща сричка отново и отново като развалена грамофонна плоча, докато всички ние чакаме следващата сричка внезапно да изхвърчи. Обяснява, че в гърлото му сякаш се е издигнала стена. А всички „м“, „п“ и „к“ са врагове в засада. Шегувах се, че една от причините да ми казва *джани* е, защото му е по-лесно да го произнесе от Малала. Заекването е нещо ужасно за човек, който обича думите и поезията. Татко има чичовци и по майчина, и по бащина линия със същото затруднение. Несъмнено обаче положението влошаваше най-вече баща му, чийто глас се извисяваше могъщо, способен да накара думите да гърмят и трещят, но и да танцуват.

— Хайде, изплюй го, синко — ревяше той, когато татко се запънеше наред изречението.

Дядо се казваше Рохул Амин, което означава „честен дух“ и е свещеното име на ангела Гавраил. Толкова се гордееше с името си, че се представяше на хората с прочут стих, в който то се споменава. И в хубавите си мигове беше нетърпелив човек, а се разяряваше и от най-незначителната дреболия — например ако някоя кокошка се изгуби или се счупи чаша. Лицето му се зачервяваше и той започваше да хвърля чайници и тенджери. Не познавам баба си, но според татко тя се шегувала с дядо: „Понеже ти само ни се мръщиш, след като умра, Аллах ще ти даде съпруга, която никога не се усмихва“.

Баба толкова се притеснявала заради заекването на татко, че още като бил съвсем малък, го завела при един свят човек с дарба на лечител. Пътували дълго с автобус, после цял час се катерили нагоре в планината към обиталището му. Наложило се племенникът ѝ Фазли Хаким да носи баща ми на раменете си. Лечителят се казвал Левано Пир, Светеца на лудите, защото се говорело, че умее да успокоява психически болните. Когато ги завели при Левано, той накарал татко да отвори уста и плюл в нея. После взел малко гур, тъмна меласа от

захарна тръстика, и я потъркал в устата му, за да я овлажни със слюнка. Извадил бучката, подал я на баба и ѝ поръчал всеки ден да дава по малко на сина си. Лечението не премахнало заекването. Всъщност според мнозина положението се влошило. Когато татко бил на тринайсет и съобщил на дядо, че се е записал на конкурс по ораторско майсторство, той се изумил.

— Ама как така? — попитал през смях Рохул Амин. — На теб само за едно изречение ти трябват две-три минути.

— Не се тревожи — отговорил татко. — Ти само ми напиши речта, аз ще я науча.

Речите на дядо били прочути. Преподавал теология в училището в село Шахпур. Освен това бил имам в местната джамия. Бил обаятелен оратор. Неговите проповеди по време на петъчните молитви били толкова популярни, че хора се стичали от планините на магарета или пеша, за да го слушат.

Семейството на баща ми е голямо. Той има един много по-голям брат и пет сестри. Родното им село Баркана е съвсем примитивно, живеели натъпкани всички заедно в съборетина с пръстен покрив, който протичал при всеки дъжд и сняг. Както и в повечето други семейства, момичетата си стояли вкъщи, а на училище ходели момчетата. „Те просто чакаха да се омъжат“, обясняваше ми татко.

Лелите ми пропускали не само училището. Сутрин, когато татко получавал мляко или сметана, сестрите му закусвали само с чай, без мляко. Ако имали яйца, те били само за момчетата. Когато заколели пиле за вечеря, момичетата изяждали крилцата и шийката, а сочното месо от гърдите било за баща ми, брат му и дядо. „Още от малък се чувствах различен от сестрите си“, казвал ми е татко.

В селото нямало почти никаква работа. Било твърде малко дори за игрище за крикет и само едно семейство имало телевизор. В петък братята се прокрадвали в джамията, наблюдавали като омагьосани как дядо застава отпред и цял час проповядва пред вярващите, а момчетата очаквали мига, когато гласът му ще се извиси толкова, че гредите ще потреперят.

Дядо учил в Индия, където бил виждал велики оратори и предводители, включително Мохамед Али Джина (основателя на Пакистан), Джавахарлал Неру, Махатма Ганди и Хан Абдул Гафар Али, нашия велик пущунски водач на движението за независимост.

Дори станал очевидец на освобождаването на Индия от британците в полунощ на 14 август 1947 г. Имаше старо радио, което още е у чичо ми, и обичаше да слуша новините. В проповедите си често даваше пример със събития по света или исторически случки, както и с разкази от Корана и хадисите, словата на Пророка, Аллах с мир да го дари. Освен това обичаше да говори и за политика. Суат се присъединил към Пакистан през 1969-а, годината, когато се е родил баща ми. Мнозина жители на Суат не били доволни от този факт, оплаквали се от пакистанската съдебна система, която смятали за много по-мудна и не толкова ефикасна, колкото собствените им племенни закони. Дядо яростно заклеявяваше класовото разделение, продължаващата власт на хановите и пропастта между бедни и богати.

Моята страна може и да не е много древна, но за съжаление, историята ѝ вече познава военните преврати. Когато татко бил на осем години, генерал Зия ул-Хак завзел властта. Още могат да се видят много негови портрети. Бил страховита личност с тъмни кръгове около очите — като панда, с едри зъби в абсолютно равен строй и зализана с помада коса. Арестувал избрания министър-председател Зулфикар Али Бхуто, осъдил го за държавна измяна и наредил да бъде обесен от едно скеле в затвора в Равалпинди. Днес хората продължават да говорят за господин Бхуто като за човек с изключителна харизма. Твърдят, че е първият пакистански лидер, застанал на страната на обикновените хора, макар че самият той бил феодален владетел с огромно мангово имение. Екзекуцията му потресла всички и опетнила доброто име на Пакистан пред света. Американците преустановили хуманитарната си помощ.

В опит да спечели подкрепата на хората у дома, генерал Зия подел кампания по ислямизиране на страната, за да станем истинска мюсюлманска държава с армия, която да брани географските и идеологическите ни граници. Обяснявал на хората, че е техен дълг да се подчиняват на правителството, защото то следва ислямските закони. Зия се опитал да се разпорежи дори как да се молим, основал молитвени комитети във всяко селище, дори в нашето затънтено селце, и назначил 100 000 надзорници на молитвите. Преди това молитите били едва ли не обект на присмех — татко разказваше, че на сватби те се мушвали в ъгъла и си тръгвали рано, — но по време на

управлението на Зия имали влияние и били привиквани в Исламабад, за да получават наставления относно проповедите си. Дори дядо ходел.

По време на режима на Зия животът на жените в Пакистан се подчинявал на още повече ограничения. Джина казвал: „Никоя борба не може да успее, ако жените не участват рамо до рамо с мъжете. На света има две сили: едната е мечът, а другата — писалката. Има и трета сила, по-голяма от първите две — жените“. Генерал Зия обаче въвел ислямски закони, съгласно които показанията на жените в съда имали два пъти по-слаба тежест от показанията на мъжете. Скоро затворите се напълнили с дела като случая с изнасиленото тринайсетгодишно момиче, което забременяло и после било тикнато в затвора за прелюбодеяние, защото не можело да намери четирима мъже свидетели и да докаже, че е било извършено престъпление. Жените дори не можели да си отварят банкови сметки без позволение на мъжете. Ние открай време сме добри в хокея на трева, но Зия разпоредил женските ни отбори да носят широки панталони вместо къси гащета и забранил на жените да тренират някои спортове.

По онова време били открити много от нашите религиозни училища — медресета — и във всички други училища обучението по религия, наречено *диният*, било заменено от ислямско вероучение, което децата в Пакистан изучават и до днес. Учебниците по история били пренаписани, за да представят Пакистан като „крепост на исляма“, сякаш сме съществували много преди 1947 г., и да отричат хиндуистите и евреите. Ако ги прочете, човек ще остане с впечатлението, че сме спечелили трите войни, които сме водили с най-сериозния си враг, Индия, и които всъщност сме изгубили.

Всичко се променило, когато татко бил на десет. Веднага след Коледа през 1979 г. руснаците нахлули в съседен Афганистан. Милиони афганистанци избягали през граница и генерал Зия им дал убежище. Огромни лагери с бели палатки изникнали предимно в Пешавар, някои са там и до днес. Най-голямата ни разузнавателна служба е военна и се нарича МРС, Междуведомствена разузнавателна служба. Тя подела мащабна кампания по подготовката на афганистанските бежанци в лагерите за муджахидини, бойци от съпротивата. Афганистанците са прочути воини, но полковник Имам, който ръководел програмата, се оплаквал, че да ги организираш, е все едно да се опитваш да „претеглиш жаби“.

Руското нашествие превърнало Зия от човек, отритнат от световната общност, във велик защитник на свободата по време на Студената война. Американците отново се сприятелили с нас, защото по онова време Русия била най-заклетият им враг. Няколко месеца по-рано революция свалила от власт шаха на Иран, затова ЦРУ изгубили главната си база в региона. Пакистан заел мястото на Иран. Милиарди долари се стекли в нашата хазна от Съединените щати и от други западни страни, пристигали и оръжия в помощ на МРС да обучи афганистанците да се сражават срещу комунистическата Червена армия. Генерал Зия бил поканен на среща с президента Роналд Рейгън в Белия дом и с премиера Маргарет Тачър на Даунинг Стрийт 10. И двамата го отрупали с похвали.

Навремето министър-председателят Зулфикар Бхуто бил назначил Зия за главнокомандващ на армията, защото не го намирал за особено интелигентен и не го смятал за заплаха. Наричал го своята „маймунка“. Зия обаче се оказал много лукав човек. Той превърнал Афганистан в обединяваща кауза не само за Запада, който искал да възпре разпространението на комунизма от Съветския съюз, но и за мюсюлманите от Судан до Таджикистан, които гледали на Афганистан като на братска ислямска държава, нападната от неверници. Мнозина се стичали от целия арабски свят, най-вече от Саудитска Арабия, която отпускала толкова средства, колкото и Щатите, а изпращала и доброволци, сред които саудитският милионер Осама бин Ладен.

Ние, пушуните, сме разделени между Афганистан и Пакистан и всъщност не признаваме границата, начертана от британците преди повече от сто години. Затова кръвта на пушуните кипнала от съветското нападение — и по религиозни, и по патриотични причини. Духовниците в джамиите често говорили в проповедите си за съветската окупация на Афганистан, заклеявали руснаците като неверници и насърчавали хората да се присъединят към джихада, защото било техен дълг като мюсюлмани. Сякаш при управлението на Зия джихадът се превърнал в шести стълб на религията ни, освен петте, които учим още като деца: вяра в Аллах; намаз, или петкратната дневна молитва; раздаване на милостиня; пост от изгрев до залез-слънце по време на Рамадана; и хадж, поклонението в Мека, което трябва да извърши всеки мюсюлманин през живота си, стига да е физически способен. Татко открай време твърди, че в нашата част на

света разбирането за джихад до голяма степен е насърчавано от ЦРУ. Децата по бежанските лагери получават дори учебници, издадени от американски университет, където основните аритметични операции се преподават с примери от войната: „Ако петима от десет руски неверници бъдат убити от един мюсюлманин, ще останат петима“ или „15 куршума — 10 куршума = 5 куршума“.

Някои момчета от татковия край заминали да се сражават в Афганистан. Баща ми си спомня как един ден суфи Мохамед пристигнал в селото и подканил младежите да го последват в борбата срещу руснаците в името на исляма. Мнозина го сторили и заминали, въоръжени със стари пушки или само с брадви. Тогава още никой не знаел, че години по-късно организацията на суфи Мохамед ще се прочуе като „Суат Талибан“. По онова време татко бил само на дванайсет години, твърде малък, за да се сражава. Руснаците обаче се задържали в Афганистан десет години, през по-голяма част от 80-те, и когато станал тийнейджър, татко решил, че иска да стане джихадист. По-късно вече не се молеше толкова редовно, но тогава всяка сутрин на зазоряване се отправял към джамията в съседното село, където изучавал Корана заедно с по-старши *талиб* (талибан). По онова време думата означавала просто човек, който изучава религията. Дватама заедно преминавали всички трийсет глави на Корана — научили се не само да ги рецитират, но и да ги тълкуват, което малко момчета правят.

Талибанът така прославял джихада, че татко слушал като омагьосан. Духовникът не се уморявал да изтъква пред баща ми, че земният живот е кратък и че пред момчетата от селото има само няколко възможности. Нашето семейство притежавало малко земя и татко не искал да заминава на юг да работи във въгледобивните мини като много от съучениците си. Работата там била тежка и опасна, няколко пъти годишно пристигали ковчези с телата на загинали при трудови злополуки. Най-доброто, на което могли да се надяват момчетата от селото, било да заминат за Дубай или за Саудитска Арабия като строителни работници. Затова раят и неговите седемдесет и две девиси изглеждали примамливи. Всяка нощ татко се молел на Бог: „Моля те, Аллах, предизвиквай война между мюсюлманите и неверниците, за да умра, докато ти служа, и да стана мъченик“.

Известно време мюсюлманската идентичност му се струвала по-важна от всичко друго в живота му. Започнал да се нарича Зияудин

Панчпири (панчпири са религиозна секта) и дори си пуснал брада. Сякаш му промили мозъка, така го описва. Убеден е, че можел дори да стане терорист самоубиец, ако по онова време имало подобно нещо. Татко обаче още от малък бил любознателно момче и рядко приемал нещо за чиста монета, макар че в държавните училища обикновено те карат да учиш наизуст и не се очаква да оспорваш казаното от учителите.

Горе-долу по времето, когато се молел да отиде на небето като мъченик, татко се запознал с брата на мама, Фаиз Мохамед, започнал да общува с нейното семейство и да посещава *худжрата* на баща ѝ. Те участвали активно в местната политика, членували в светска националистическа партия и били против участието ни във войната. По онова време е написано прочутото стихотворение на Рахмат Шах Сайел, същия пешаварски поет, който е автор и на стихотворението, където се споменава моето име. Той описва случващото се в Афганистан като „битка между два слона“ — Съединените щати и Съветския съюз, — като война, която не е наша, и твърди, че ние, пущуните, сме като „тревата, изпотъпкана от лапите на тези два могъщи звяра“. Когато бях малка, татко често ми рецитираше това стихотворение, но тогава не разбирах какво означава то.

Татко бил дълбоко впечатлен от Фаиз Мохамед и смятал, че разбиранията му са много разумни, особено желанието му за премахване на феодалните и капиталистическите порядки в страната ни, където едни и същи богати семейства от години контролирали всичко, докато бедните обеднявали още повече. Разкъсвал се между двете крайности: между секуларизма и социализма, от една страна, и войнстващия ислям, от друга. Изглежда, накрая се озовал някъде по средата.

Татко благоговееше пред дядо и ми разказваше прекрасни истории за него, но освен това ми каза, че е човек, неспособен да отговори на високите изисквания, които предявява към другите. Бил толкова страстен и популярен оратор, че можел да стане велик лидер, ако бил по-дипломатичен и не толкова погълнат от съперничеството с братовчедите си и с други, по-заможни от него хора. Един братовчед на дядо постъпил като учител в училището му. Когато получил работата, казал, че е много по-млад от дядо ми. Нашите хора не знаят точната дата на раждането си — майка ми например не знае кога е родена.

Помним годините според събития, например според някое земетресение. Дядо обаче знаел, че братовчед му е доста по-възрастен от него. Толкова се разярил, че предприел целодневното пътуване с автобус до Мингора, за да се срещне с министъра на образованието на Суат.

— Сахиб, имам братовчед, който е с десет години по-голям от мен, а на свидетелството, което сте му издали, пише, че е с десет години по-млад — казал той.

— Ами добре, молла — отговорил министърът, — какво да впиша за вас? Искате ли да сте роден в годината на земетресението в Кета?

Дядо се съгласил и новата година на раждането му станала 1935-а, което го правело много по-млад от братовчед му.

В духа на семейното съперничество много от братовчедите на баща ми го тормозели. Те знаели, че има ниско самочувствие заради външността си, защото учителите били по-благосклонни към красивите момчета с по-светла кожа. Братовчедите спирали баща ми на връщане от училище и му се подигравали, че е нисък и мургав. В нашето общество си дължен да отмъстиш за такива оскърбления, но татко бил много по-малък от братовчедите си.

Освен това усещал, че каквото и да направи, дядо все е недоволен. Татко имал красив почерк и часове наред старателно изписвал букви, но баща му нито веднъж не го похвалил.

Баба му помагала да не унива — бил ѝ любимец и тя твърдо вървяла, че го очакват велики дела. Толкова го обичала, че му давала допълнително парче месо и каймака на млякото, лишавайки себе си. Не му било лесно да учи обаче, защото по онова време в селото нямало електричество. Обикновено четял на светлината на газената лампа в *худжрата*, но една вечер заспал, а лампата се прекатурила. За щастие, баба влязла, преди огънят да плъзне. Вратата на баба в баща ми му вдъхнала смелост сам да намери своя път, по който гордо да поеме. Пътят, който по-късно щеше да покаже и на мен.

И баба обаче му се ядосала веднъж. Святи мъже от едно духовно място, наречено Дераи Сайдан, обикаляли селата и просели брашно. Един ден, в отсъствие на родителите на татко, те се отбили и в тяхната къща. Татко строшил печата на сандъка, където държали царевицата, и

им напълнил торбите. Когато се прибрали, баба и дядо страшно се разгневили и хубавичко го натупали.

Пущуните се славят като скъперници (колкото и да са щедри към гостите си) и дядо много внимавал с парите. Ако някое дете случайно разсипело храната си, той побеснявал. Бил изключително дисциплиниран човек и не проумявал защо и децата му не са като него. Като учител имал право на отстъпка от таксите за обучение на синовете си, за спортни тренировки и за участието им в скаутските отряди. Отстъпката била толкова незначителна, че повечето учители изобщо не си правели труда да я изискват, но дядо накарал татко да кандидатства за нея. Разбира се, на него му било много неприятно. Винаги се обливал в пот, докато чакал пред кабинета на директора, а когато влизал, започвал да заеква по-силно от всякога. „Имах чувството, че честта ми е заложена срещу пет рупии“, каза ми той. Дядо никога не му купувал нови учебници, а карал най-добрите си ученици в края на годината да запазват своите за сина му, когото после изпращал в къщите им, за да си ги вземе. Баща ми се срамувал, но нямал друг избор, ако искал да бъде грамотен. Всичките му учебници били надписани с имената на други момчета, никога с неговото.

— Не че е лошо децата да си предават учебници едно на друго — казваше той. — Просто много исках да си имам нов учебник, без следи от друг ученик и купен с парите на баща ми.

Възмущението от свидливостта на дядо превърнало татко в много щедър човек в материално и духовно отношение. Той решил да сложи край на традиционното съперничество с братовчедите си. Когато ми разказва за детството си, винаги повтаря, че макар дядо да имал труден характер, му дал най-важния дар — образованието. Вместо в медресето го изпратил в държавната гимназия да научи английски и да получи модерно образование, макар хората да го критикували, че е имам, а постъпва така. Вдъхнал му и дълбока обич към ученето и знанието, а също и остро чувство за човешки права, което баща ми предаде на мен. В петъчните си обръщения дядо говорел за бедните и за земевладелците, затова, че истинският ислям е против феодализма. Говорел също персийски и арабски и обичал словото. Четял на баща ми стихове на Саади, Икбал и Руми толкова пламенно и прочувствено, все едно проповядвал пред пълна джамия.

Татко мечтаел да бъде красноречив и гласът му да отеква силно и без заекване. Знаел и че дядо мечтае да го направи лекар, но макар да бил много прилежен ученик и надарен поет, не го бивало по математика и точните науки и чувствал, че там не се представя добре. Затова решил да даде на баща си повод за гордост, като участва в районното състезание по ораторско майсторство, което се провеждало всяка година. Всички го мислели за луд. Учителите и приятелите му се помъчили да го разубедят, а баща му не изгарял от желание да му напише речта. Накрая все пак съчинил хубава реч, която татко дълго репетирал. Запометил всяка дума, разхождайки се в планината, рецитирал на птиците и на небето, защото у дома нямало къде да се усамоти.

В района нямало много работа, затова в деня на събитието се стекли много зрители. Други момчета, някои от които известни като добри оратори, изнесли речите си. Накрая дошъл редът на татко.

— Застанах зад катедрата с треперещи ръце и колене — разказа ми той, — бях толкова нисък, че едва се показвах, и толкова уплашен, че виждах размазано всички лица. Дланите ми бяха потни, а устата ми — суха като хартия.

Отчаяно се постарал да не мисли за коварните съгласни, които само дебнели да го препънат, да заседнат в гърлото му, но щом заговорил, думите полетели плавно като ято пеперуди. Гласът му не отеква мощно като гласа на дядо, но изпълнението му било прочувствено и той спечелил състезанието.

След края на речта избухнали аплодисменти и възгласи. И най-хубавото — когато се качил на подиума да получи наградата си, видял как баща му ръкопляска и посреща доволно потупванията на околните.

— За пръв път успях да го накарам да се усмихне — каза ми той.

След това баща ми участвал във всяко районно състезание. Дядо пишел речите му и той почти винаги печелел първо място и на местно ниво си създал славата на впечатляващ оратор. Татко превърнал слабостта си в сила. За пръв път дядо започнал да го хвали пред другите. „Зияудин е *шахин* — сокол, — защото лети по-високо от другите птици“, казвал той. И го съветвал: „Пиши, че се казваш Зияудин Шахин“. Татко наистина го правел известно време, но престанал, защото осъзнал, че макар да лети нависоко, соколът е

безмилостна птица. Вместо това се нарекъл Зияудин Юсафзай, с родовото ни име.

3

КАК ОТРАСНАХ В УЧИЛИЩЕ

Мама тръгнала на училище на шест години и прекъснала още първия срок. Била необичайно явление в селото, защото баща ѝ и братята ѝ я насърчавали да учи. Била единственото момиче в момчешки клас. Гордо носела учебниците си към училището и твърди, че била по-умна от момчетата. Но всеки ден оставяла братовчедките си да си играят у дома и им завиждала. Не виждала какъв смисъл има да ходи на училище, като в крайна сметка ще трябва да готви, да чисти и да отглежда деца, затова един ден продала учебниците си за нищожна сума, купила си сладкиши с парите и повече не стъпила в клас. Баща ѝ не казал нищо. Според нея той дори не забелязал, че е спряла да ходи на училище, защото излизал рано сутрин, след като закусел с царевичен хляб и сметана. Запасвал германския си пистолет и цял ден се занимавал с местната политика или разрешавал междуособици. Освен това трябвало да мисли за още седем деца.

Мама съжалила, че е неграмотна, едва когато се запознала с татко. Този човек бил прочел толкова много книги, пишел ѝ стихове, които тя не можела да прочете, и мечтаел да си има собствено училище. Като негова съпруга искала да му помогне да осъществи мечтата си. Защото, откакто се помнел, татко копнеел да отвори училище, но без връзки и без пари щяло много трудно да му се удаде. Бил убеден, че няма нищо по-важно от знанието. Помни как се дивял на реката, минаваща през селото, чудел се откъде идва и къде отива, докато не научил за кръговрата на водата от дъжда към моретата.

Училището в неговото село се помещавало в малка постройка. Много от часовете се провеждали под едно дърво направо на голата земя. Нямаło тоалетни и учениците ходели по нужда на полето. Въпреки това татко се смятал за късметлия. Сестрите му — моите лели — изобщо не ходели на училище като милиони други момичета в моята страна. За баща ми образованието било огромен дар. Бил убеден, че всички проблеми в Пакистан се коренят в липсата на образование и че невежеството позволява на политиците да заблуждават хората,

които да преизбират лоши управници. Вярвал, че училището трябва да бъде достъпно за всички — и богати, и бедни, и момчета, и момичета. Училището, за което мечтаел баща ми, щяло да има чинове, библиотека, компютри, пъстри плакати по стените и най-важното — тоалетни.

Дядо имал различна мечта за по-малкия си син — искал да го направи лекар — и понеже имал само двама синове, очаквал от татко да подпомага семейния бюджет. По-големият брат на татко, Саид Рамзан, от години работел като учител в едно местно училище. Той и семейството му живеели заедно с дядо, а когато успявал да спести достатъчно от заплатата си, строели малка *худжра* отстриани на къщата за гости. Чичо мъкнел дърва от планината за подпалки, а след училище работел на полето, където семейството ни имало няколко бивола. Освен това помагал на дядо за трудната работа, например да почистят снега от покрива.

Когато поради отличен успех предложили на татко да продължи образованието си в колежа „Джеханзеб“, най-добрия в Суат, дядо отказал да го издържа. Собственото му религиозно образование в Делхи било безплатно — живеел в джамията, а местните хора осигурявали храната и дрехите на учениците. В „Джеханзеб“ не се плащала учебна такса, но баща ми се нуждаел от средства за живот. В Пакистан няма студентски заеми и той изобщо не бил стъпвал в банка. Колежът се намирал в Сайду Шариф, град — близък на Мингора, а там нямал роднини, при които да живее.

Татко се чудел как да постъпи и му се плачело от отчаяние. Скъпата му майка била починала точно преди той да завърши прогимназия. Ако била жива, със сигурност щяла да застане на негова страна. Умолявал баща си, но напразно. Единствената му надежда бил мъжът на една от сестрите му в Карачи. Дядо допускал, че той ще приеме татко да живее в дома му, за да учи в колежа там. Очаквали семейството му да пристигне в селото, за да поднесе съболезнования за смъртта на баба.

Татко се молел зет му да се съгласи, но дядо го попитал веднага след пристигането му, когато той бил изтощен след тридневното пътуване и веднага отказал. Дядо толкова се вбесил, че не продумал на зет си до края на престоя му. Татко решил, че е изгубил всякакъв шанс и че накрая ще стане учител в някое селско училище като брат си.

Училището, където преподавал чичо, се намирало в село Севур, на около час и половина път високо в планината. Дори нямало собствена сграда, а използвали голямата зала на джамията, където се обучавали повече от сто деца на възраст от пет до петнайсет години.

Жителите на Севур били гуджари, кохистанци и мианци. Ние смятаме мианците за благородни и уседнали хора, но гуджарите и кохистанците наричаме биволари. Децата им са дрипави и мръсни и пущуните се отнасят към тях презрително, макар да са също толкова бедни. „Те са мърляви, черни и глупави — казват хората. — Да си мрат невежи!“ Много учители не желаели да бъдат изпращани в такива отдалечени места, а ако отидели, обикновено се споразумявали с колегите си всеки ден да преподава само един от тях. Ако в училището имало двама учители, те ходели на работа по три дни и се подписвали вместо другия. Ако имало трима учители, ходели по два дни. А докато били в училището, единственото, което правели, било да усмиряват децата с дълга пръчка, защото не виждали никаква полза за тях от образованието.

Чичо бил по-усърден. Той харесвал планинците и трудния им живот. Затова ходел в училището през повечето дни и наистина се стараел да обучава децата. След като татко завършил училище, нямало какво да прави, затова предложил да помага на брат си на доброволни начала. И там му провървяло. Друга моя леля се била омъжила за човек от въпросното село и техен роднина, който им гостувал, се запознал с татко в училището. Насир Пачи бил работил няколко години като строител в Саудитска Арабия, печелел пари и ги изпращал на семейството си. Баща ми споделил с него, че е приет в колежа „Джеханзеб“. Не споменал, че не може да си позволи да се възползва от това, за да не zlepостави баща си. „Защо не дойдеш да живееш у дома?“, поканил го Насир Пачи.

„О, колко се зарадвах, боже мой“, разказа ми татко. Насир и съпругата му Джаджаи станали второто му семейство. Живеели в Спал Банди, красиво планинско село на пътя за Белия дворец, което татко описва като романтично и вдъхновяващо място. Той пътувал до там с автобус и селото му се сторило толкова по-голямо от неговото, че сякаш се бил озовал в град. Бил гост, затова се държали невероятно добре с него. Джаджаи заела мястото на майка му като най-важната жена в живота на татко.

В Спал Банди баща ми видял свободомислещи жени, които не се криели като в неговото село, а си имали красиво местенце на върха на планината, където се събирали само те. В Спал Банди баща ми срещнал и своя ментор Акбар Хан, който не бил учил в колеж, но заел на баща ми пари, за да може той да учи. Подобно на майка ми Акбар Хан не бил образован, но притежавал вродена интелигентност. Татко често разказваше за добротата на Акбар Хан и Насир Пачи, за да покаже как помогнеш ли на човек в нужда, самият ти може неочаквано да получиш помощ.

Татко пристигнал в колежа във важен момент от пакистанската история. През онова лято, докато той крачел из планината, диктаторът генерал Зия загинал при загадъчна самолетна катастрофа, която според мнозина била причинена от бомба, скрита в щайга с манго. През първия семестър на татко в колежа се провели държавни избори, спечелени от Беназир Бхуто, дъщеря на предишния министър-председател, екзекутиран още когато татко бил малко момче. Беназир била първата жена министър-председател на страната ни и изобщо в ислямския свят. Неочаквано се зародил силен оптимизъм относно бъдещето.

Студентските организации, забранени по времето на Зия, се активизирали. Татко бързо се ангажирал със студентската политика и се прочул като талантлив оратор и участник в дебатите. Станал главен секретар на Пахтунската студентска федерация (ПСФ), която искала равни права за пущуните. Най-важните постове в армията, администрацията и правителството се заемали все от пенджабци, защото те произхождали от най-голямата и най-влиятелна провинция.

Другата голяма студентска организация била младежкото крило на религиозната партия „Джамаат-е-Ислами“, която имала влияние в редица университети в Пакистан. Тя осигурявала безплатни учебници и стипендии за студентите, но имала крайно нетолерантни възгледи и любимото занимание на членовете ѝ било да патрулират из университетите и да саботират различни музикални концерти. Партията била близка до генерал Зия и се представила слабо на изборите. Президент на студентския съвет в колежа „Джеханзеб“ бил Ихсан ул-Хак Хакани. Двамата с баща ми били сериозни съперници,

но изпитвали взаимно възхищение и по-късно станали приятели. Хакани твърди, че ако татко произхождал от богато ханско семейство, със сигурност щял да стане президент на ПСФ и политик. В студентската политика най-важното нещо били харизмата и умението да дебатираш, но за партийната политика трябвали и пари.

Един от най-разпалените им спорове през онази първа година бил по повод на роман. Книгата се казвала „Сатанински строфи“ на Салман Рушди — пародия на живота на Пророка (Аллах да го благослови), чието действие се развива в Бомбай. Почти навсякъде мюсюлманите смятали романа за богохулство, предизвикало такова огромно възмущение, че хората не говорили за почти нищо друго. Странното било, че отначало никой не забелязал, че книгата е излязла — не се продавала в Пакистан, — но после във вестниците на урду се появили поредица статии, написани от приближен на разузнаването молла, в които той я заклеймявал като оскърбителна за Пророка (Аллах да го благослови) и твърдял, че дълг на всеки мюсюлманин е да протестира. Скоро моллите в цял Пакистан отхвърлили книгата, призовавали тя да бъде забранена и организирали гневни демонстрации. Най-стихийната се състояла в Исламабад на 12 февруари 1989 г., когато пред Американския център били запалени американски знамена, макар че Рушди и издателите му били британски граждани. Полицията стреляла по тълпата и петима били убити. Гневът обхванал не само Пакистан. Два дни по-късно аятолах Хомейни, върховният лидер на Иран, издал фатва и призовал за смъртта на Рушди.

В колежа на татко се провел разпален спор пред претъпкана аудитория. Много студенти били на мнение, че книгата трябва да бъде забранена и изгорена, а фатвата — подкрепена. Татко също смятал, че книгата е оскърбителна за исляма, но предложил: „Нека най-напред да я прочетем и после да отговорим с наша книга“. Накрая попитал с извисен глас, с който дядо би се гордял: „Толкова слаба религия ли е ислямът, че да не може да понесе една книга, написана против него? Не и моят ислям!“.

През първите няколко години след дипломирането си от „Джеханzeb“ татко работил като учител по английски в известен частен

колеж, но заплатата му била ниска, само 1600 рупии на месец (около 19 долара), и дядо се оплаквал, че той не помага на семейството си. Не можел и да спестява за сватбата, която се надявал да вдигне с любимата си Торпекаи.

Един от колегите на татко в колежа бил приятелят му Наим Хан. Двамата се готвели заедно за бакалавърската и магистърската си степен по английски и били горещи привърженици на образованието. Освен това се чувствали доста безпомощни, защото колежът било много строг и закостенял. Нито от учениците, нито от учителите се очаквало да имат лично мнение, а контролът от страна на собствениците бил толкова затегнат, че те не гледали с добро око дори на приятелството между учителите. Баща ми мечтаел за свободата, която щял да има, ако основе собствено училище. Искал да стимулира самостоятелното мислене и се възмущавал на начина, по който този частен колеж насърчавал подчинението, а не творчеството и свободата на мисълта. Затова, когато Наим изгубил работата си след спор с ръководството, двамата решили да основат свое собствено училище.

Отначало смятали да го открият в селото на татко Шахпур, където имало остра нужда от училище. „Като от магазин в общност без нито един“, така казваше той. Когато обаче отишли да разгледат сградата, в нея навсякъде били разлепени листовки, рекламиращи предстоящото откриване на училище — някой ги бил изпреварил. Ето защо двамата решили да основат английско училище в Мингора, защото смятали, че щом долината Суат е станала туристическа дестинация, образованието на английски ще се търси.

Тъй като татко продължавал да преподава, Наим обикалял улиците и търсел помещение под наем. Един ден се обадил развълнувано на татко и му съобщил, че е открил идеалното място. Намирало се в приземието на двуетажна сграда в хубавия квартал „Ландикас“. Сградата имала вътрешен двор, където можели да се събират учениците. Предишните наематели също имали училище, което се казвало „Рамада“. Собственикът го кръстил така, защото някога бил ходил в Турция и видял там хотел „Рамада“! Но училището му фалирало — новина, която може би трябвало да им послужи за предупреждение. Освен това сградата се намирала на брега на река, в която хората изхвърляли отпадъци и по време на горещините се разнасяла воня.

След работа татко отишъл да види сградата. Било пълнолуние и небето било осеяно със звезди. Татко приел всичко това за поличба. „Толкова бях щастлив — спомня си. — Мечтата ми щеше да се сбъдне.“

Наим и татко вложили всичките си спестявания — 60 000 рупии. Взели и заем от 30 000 рупии, за да преобоядисат сградата, наели си порутена квартира отсреща и тръгнали от врата на врата да събират ученици. За жалост, се оказало, че образованието на английски не се търси много; появили се и неочаквани разходи. Участието на баща ми в политическите дебати продължило. Всеки ден на обед той и другите активисти се събирали в квартирата или в училището. „Не можем да си позволим да посрещаме толкова много хора!“, оплаквал се Наим. Станало ясно, че макар да са добри приятели, двамата трудно се спогаждат като делови партньори.

Отгоре на всичко постоянно пристигали гости от Шангла, които вече имали къде да отседат. Ние, пущуните, не можем да отпращаме роднини или приятели, каквото и неудобство да ни причиняват. Не уважаваме личното пространство и никога не уговаряме гостуването си предварително. Гостите могат да се появяват, когато им хрумне и да остават колко си искат. Същински кошмар за човек, който се мъчи да започне бизнес. Наим много се дразнел. Шегувал се пред татко, че който от тях двамата подслони роднини, ще плаща глоба. Татко все убеждавал приятелите и роднините на Наим да остават при тях, че и той да плаща глоба!

Три месеца по-късно Наим не издържал повече. „Би трябвало да събираме пари от такси за обучение, а вместо това единствените хора, които чукат на вратата ни, са просяци! Това е Херкулесова задача — добавил той. — Не мога така!“

По онова време двамата стари приятели почти не си говорили и се наложило да прибегнат до посредничеството на старейшините. Баща ми бил отчаяно вкопчен в идеята за училището, затова се съгласил да плати на Наим компенсация за неговия дял от вложенията. Няма представа как. За щастие, се намесил друг негов стар колега, Хидаятула, който се съгласил да осигури нужните пари и да заеме мястото на Наим. Новите партньори отново тръгнали от врата на врата да обясняват на хората, че откриват ново училище. Баща ми бил толкова харизматичен, че според Хидаятула било невъзможно да не го

поканиш и изслушаш. Но макар на хората да им било приятно да разговарят с него, предпочитали да изпращат децата си във вече наложилите се училища.

Кръстили училището „Хушал“ на един от любимите герои на баща ми, Хушал Хан Хатак, воин и поет от Акора, малко по на юг от Суат, който се опитал да обедини пушунските племена срещу Моголите през XVII в. На входа написали девиза си: *Ще ви направим достойни за призива на новото време!* Татко измислил и герб с прочути слова на Хатак на пуцу: „Препасвам меч за афганистанската чест“. Татко искал нашият велик герой да се превърне в извор на вдъхновение, но в духа на новото време писалката да замени меч. Точно както Хатак мечтаел пушуните да се обединят срещу чуждия враг, така и ние трябвало да се обединим срещу невежеството.

За жалост, не успял да убеди много хора. Училището отворило врати само за трима ученици. Въпреки това татко държал да започват деня с националния химн. След това племенникът му Азис, който пристигнал да му помага, издигал пакистанското знаме.

При толкова малко ученици не разполагали с достатъчно средства да оборудват училището и скоро останали без пари. Не можели да поискат от семействата си, а Хидаятула не останал никак доволен, като разбрал, че татко още е длъжник на доста хора от колежа, поради което получавали писма с искания за пари.

Очаквали ги още беди, когато татко отишъл да регистрира училището. След като го оставили да чака с часове, най-сетне го въвели в кабинета на училищния инспектор, седнал зад купчини папки, заобиколен от лентяи, които пиели чай.

— Що за училище е това? — попитал чиновникът и се изсмял на молбата. — Колко учители имате? Трима! Учителите ви не са квалифицирани. Всеки си въобразява, че ей така се отваря училище...

Хората в стаята се засмели подигравателно. Татко се разгневил. Чиновникът очевидно искал пари. Пушуните не търпят никой да ги унижава, а и татко не възнамерявал да плаща подкуп за нещо, което му се полага. Двамата с Хидаятула едва намирали пари за храна, камо ли за подкупи. Таксата за регистрация била около 13 000 рупии, а ако те преценят като заможен — и повече. Освен това от училищата се очаквало редовно да черпят чиновниците с пиле или пъстърва на обяд. Училищният инспектор се обаждал да обяви посещението си и давал

подробни нареждания какво иска да обядва. Татко все мърморел: „Ние сме училище, не птицеферма“.

Затова, когато чиновникът опитал да си изкрънка подкуп, татко му се нахвърлил с цялата мощ на опита си от дебатите.

— Защо ми задавате всички тези въпроси? — настойчиво попитал той. — Къде се намирам — в инспектората или в полицейски участък? Или в съда? Да не би да съм престъпник?

Решил да отправи предизвикателство към чиновника, за да защити и другите собственици на училища от същия тормоз и от корупцията. Съзнавал, че за да успее, самият той трябва да има известно влияние, затова се присъединил към организация, наречена Асоциация на частните училища в Суат. По онова време тя била малка, само с петнайсет членове, и татко бързо станал вицепрезидент.

Другите директори на училища приемали плащането на подкупите за даденост, но татко настоявал, че ако се обединят, ще успеят да окажат съпротива.

— Защо ще плащате подкупи? Не въртите бордеи, образовате децата! Държавните чиновници не са ви началници — напомнял им той, — те са на вашите услуги. Получават заплати, за да ви обслужват. Вие учите децата им.

Скоро станал президент на организацията и я разширил — в нея вече участвали 400 директори. И изведнъж собствениците на училища се оказали във влиятелна позиция. Татко обаче открай време е по-скоро романтик, отколкото бизнесмен, пък и междувременно двамата с Хидаятула вече били в толкова окаяно положение, че местният бакалин отказал да им дава каквото и да е на вересия и те не могли да си купят нито чай, нито захар. В опит да увеличат приходите си двамата продавали сладкиши в училището — ставали рано сутрин, за да купуват закуски, които после препродавали на децата. Татко купил царевица и до късно нощем правел и опаковал пуканки.

— Много се потисках и понякога направо рухвах заради проблемите, които ни засипваха — казваше Хидаятула, — но когато Зияудин изпадне в затруднение, той става по-силен и духът му е висок.

Татко настоявал, че трябва да мислят мащабно. Един ден Хидаятула се прибрал, след като обикалял, мъчейки се да събира ученици, и заварил татко да седи в кабинета си и да разговаря за

реклама с местния директор на телевизията. Щом човекът си тръгнал, Хидаятула избухнал в смях.

— Зияудин, та ние дори нямаме телевизор — казал той. — Ако пуснем реклама, няма да можем да я гледаме.

Татко обаче е оптимист и дребните практически затруднения не го спират.

Един ден съобщил на Хидаятула, че заминава за родното си село за няколко дни. Всъщност щял да се жени, но не искал да казва на приятелите си в Мингора, защото не можел да си позволи да ги покани. Нашите сватби са няколкодневни празненства. Мама често напомня на татко, че в действителност той не присъствал на церемонията. Пристигнал чак за последния ден, когато близките държали Корана и един шал над главите им и едно огледало пред тях, за да се оглеждат. Много съпрузи с уговорени бракове виждат лицата си за пръв път в този момент. После гостите водят момче да седне в скута им, за да насърчат раждането на син.

Съгласно нашата традиция булката получава мебели или хладилник от своето семейство и злато от семейството на младоженеца. Дядо не можел да купи достатъчно злато, затова се наложило татко да вземе още пари назаем и да купи гривни. След сватбата мама се преместила да живее при дядо и при чичо. Татко си идвал на село през две-три седмици, за да я вижда. Възнамерявал да я вземе при себе си, щом училището потръгне. Дядо обаче не спирал да се оплаква от допълнителните разходи и превърнал живота на мама в истински ад. Тя имала малко свои пари и двамата с баща ми наели микробус, за да пренесат багажа си в Мингора. Нямали представа как ще се оправят.

— Знаехме само, че татко не ни иска у дома — казваше баща ми. — По онова време се сърдех на семейството си, но после им бях признателен, защото ме направиха по-независим.

Забравил обаче да предупреди партньора си. Хидаятула се ужасил, когато един ден баща ми се върнал от село със съпруга.

— Не сме в състояние да издържаме семейство — заявил той на татко. — Къде ще сложим жена ти?

— Всичко е наред — уверил го баща ми. — Тя ще ни готви и ще ни пере.

Мама се вълнувала, че ще живее в Мингора. В нейните очи това бил модерен град. Докато с приятелки си говорели край реката за какво си мечтаят, повечето споделяли, че искат да се омъжат, да родят деца и да готвят за съпрузите си. Когато дошъл ред на мама, тя казала:

— Искам да живея в града и да мога да си поръчвам питки и кебап навън, вместо да готвя у дома.

Животът ѝ обаче не отговарял напълно на очакванията. В порутената къща имало само две стаи: в едната спели татко и Хидаятула, а другата ползвали като малък кабинет. Нямали кухня, нямали вода и тоалетна. След пристигането на мама се наложило Хидаятула да се премести в кабинета и да спи на дървена скамейка.

Татко разчитал на мама за всичко.

— Пекай, помогни ми да разреши този проблем — казвал той.

Тя им помагала и да варосат стените на училището, като държала газената лампа, за да могат двамата с Хидаятула да боядисват по време на режима на тока.

Няколко месеца по-късно мама била бременна. Първото им дете се родило мъртво през 1995 г.

— Мисля, че имаше проблем с хигиената на онова ужасно място — твърди татко. — Предполагах, че жените могат да раждат и без да постъпват в болницата, както бяха раждали майка ми и сестрите ми на село. Мама беше родила десет деца така.

Училището продължавало да е на загуба. Нижели се месеци, а те не успявали да плащат заплати на учителите и наема за сградата. Златарят непрекъснато идвал да си търси парите за сватбените гривни на мама. Татко му приготвял чай и го черпел с бисквити с надеждата да го умилостиви.

— Да не си въобразяваш, че ще се задоволи с един чай? — смеел се Хидаятула. — Иска си парите.

Положението дотолкова се влошило, че се наложило татко да продаде златните гривни. В нашата култура сватбените накити са символ на връзката между съпрузите. Жените често ги продават, за да помогнат на мъжете си да започнат делово начинание или да осигурят нужните средства за заминаване в чужбина. Майка ми вече била предложила гривните си на татко, за да помогнат на племенника му да се запише в колеж, защото той прибързано обещал да намери средства — за щастие, се намесил братовчедът на татко Дхана Шер. Мама не

знаела, че гривните не са изплатени напълно. А после се разгневила, когато научила, че татко не се е спазарил за добра цена.

И тъкмо когато изглеждало, че положението няма накъде повече да се влоши, страхотни наводнения залели областта. Наложило се всички да се евакуират. Мама я нямало и Хидаятула се нуждаел от помощта на татко да преместят всичко на първия етаж, далече от бързо надигащото се ниво на водата, но не можел да го намери. Излязъл навън и се развикал: „Зияудин, Зияудин!“. Издирването едва не струвало живота на Хидаятула. Тясната улица пред училището била цялата наводнена и той не след дълго затънал до шия във водата. Електрически кабели висели разкъсани и се поклащали във въздуха. Скован от страх, той гледал как кабелите са на сантиметри от водата. Ако я докоснели, токовият удар не му мърдал.

Когато най-сетне намерил татко, се оказало, че той чул някаква жена да крещи, че мъжът ѝ е останал в залятата им къща, и хукнал да го спасява. След това помогнал на двамата да изнесат хладилника си.

Хидаятула се разярил.

— Спасил си съпруга на тази жена, а не собствената си къща! — креснал той. — Само заради женските сълзи, така ли?

Когато водата се отдръпнала, квартирата и училището им били съсипани — мебелите им, килимите, книгите, дрехите и уредбата били покрити с кал. Двамата нямало къде да спят, нямали и чисти дрехи да се преоблекат. За щастие, съседът им ги подслонил за през нощта. Цяла седмица разчиствали. Никой от двамата не бил там, когато десет дни по-късно имало второ наводнение и сградата отново се напълнила с кал. Малко след това ги посетил служител от електрическата и водоснабдителната компания, който твърдял, че електромерът и водомерът им са подправени, само и само да му дадат подкуп. След като татко отказал, сметката им пристигнала заедно с огромна глоба. Невъзможно било да платят толкова пари, затова татко помолил един от приятелите си политици да използва влиянието си.

На училището сякаш не му било писано да съществува, но татко не възнамерявал да се откаже толкова лесно от мечтите си. Освен това трябвало да се грижи за семейството си. Аз съм се родила на 12 юли 1997 г. Някаква съседка, която и друг път била изразждала бебета, помогнала на мама. Татко чакал в училището и дотичал, когато узнал

новината. Мама притеснено му съобщила, че има дъщеря, а не син, но той се възрял в очите ми и останал доволен.

— Малала носи щастие — казва Хидаятула. — Когато тя се роди, късметът ни се обърна.

Но не веднага. На петдесетата годишнина от основаването на Пакистан, 14 август 1997 г., имало военен парад и тържествени чествания в цялата страна. Татко и приятелите му обаче твърдели, че няма повод за празнуване, защото Суат само страдал след присъединяването си към Пакистан. Носели черни ленти и заявявали, че няма какво да честват. Арестували ги и им наложили глоба, която те не могли да платят.

Няколко месеца след моето раждане трите стаи над училището се освободили и ние сме се нанесли там. Стените били бетонни и имало течаща вода, така че било стъпка напред в сравнение с предишната кална барака, но въпреки това било тясно, защото с нас живеел Хидаятула, а и почти непрекъснато идвали гости. Онова първо училище било смесено, основно и съвсем малко. Когато съм се родила аз, имало трима-четирима учители и около сто ученици, които плащали по сто рупии месечно. Татко бил учител, счетоводител и директор. Освен това метял подовете, варосвал стените и чистел тоалетните. Катерел се по електрическите стълбове, за да окачва рекламни знаменца на училището. Ако помпата за водата преставала да работи, той слизал в кладенеца, за да я поправи лично. Видех ли го да изчезва там долу, се разплаквах и си мислех, че никога няма да се върне. След плащането на заплатите и наема не им оставали почти никакви пари за храна. Пиели зелен чай, защото не могли да си позволят мляко за черен. Не след дълго обаче училището започнало да излиза на печалба и татко се заел да планира отварянето на второ, което искал да нарече Образователна академия „Малала“.

Училището беше моята детска площадка. Татко разказва, че още преди да проговоря, съм влизала в час, щипукайки, и съм бърборела като същинска учителка. Някоя от учителките ме вдигала в скута си като домашен любимец и по-късно ме отнасяла у дома. Три-четиригодишна ме оставяли в час заедно с много по-големи от мен деца. Седяла съм като омагьосана и съм слушала всичко, което

преподават. Понякога съм подражавала на учителите. Може да се каже, че съм отраснала в училище.

Както установил татко още с Наим, никак не било лесно да смесиш приятелство и бизнес. Накрая се наложило Хидаятула да основе собствено училище и двамата си разделили учениците, като всеки взел по две от четирите години на обучение. Не казали на учениците си, искали хората да мислят, че училището се разширява в две сгради. По онова време татко и Хидаятула не си говорели, но Хидаятула бил толкова привързан към мен, че идвал да ме види.

По време на едно такова посещение през септември 2001 г. настанал голям смут и започнали да се стичат и други хора. Разказвали за някакво нападение над сгради в Ню Йорк. Два самолета се разбили в тях. Бях само на четири, твърде малка, за да разбирам. Дори на възрастните сигурно им е било трудно да си го представят — най-големите сгради в Суат бяха болницата и един хотел, които бяха триетажни. Всичко изглеждало много далече. Нямах представа какво е Ню Йорк, какво е Америка. Моят свят беше училището. Тогава не съзнавах, че Единайсети септември ще промени и нашия живот и ще доведе войната в красивата ни долина.

4 СЕЛОТО

Съгласно нашата традиция на седмия ден след раждането на детето се прави празненство, наречено *вома* (означава „седем“), на което приятели и роднини идват да се порадват на бебето. Родителите ми не организирали *вома* за мен, защото не могли да си позволят козето месо и ориза за почерпка на гостите, а дядо не пожелал да им помогне, разочарован, че съм момиче. Когато се родили братята ми и дядо предложил да плати, татко отказал, защото не бил направил същото и за мен. Все пак няхах друг дядо — бащата на мама беше починал много преди раждането ми, — затова двамата с него се сближихме. Според родителите ми съм наследила качества и от двамата си дядовци — чувство за хумор и схватливост от бащата на мама и речовитост от бащата на татко! На стари години дядо беше сговорчив и белобрад и аз много обичах да му гостувам на село.

Щом ме зърнеше, той ме поздравяваше с песен, защото още се притесняваше за тъжното значение на името ми и искаше да му придаде повече веселост. „Малала е от Майванд и е най-щастливият човек на света“, пееше дядо.

Винаги ходехме при него за празника Ейд. Издокарвахме се с най-хубавите си дрехи, натъпквахме се в раздрънкан пъстър минибус и потегляхме на север към село. Ейд се празнува два пъти годишно — Ейд ул-Фитр, или Малкият Ейд, отбелязва края на месеца за пости Рамадан, а Ейд ул-Азха, или Големият Ейд, отбелязва готовността на пророк Ибрахим да принесе в жертва сина си Исмаил пред Бог. Датите на празниците се съобщават от специален съвет от духовници, които следят новолунието. Чуехме ли новината по радиото, веднага започвахме подготовка за заминаването.

Предишната нощ почти не спяхме от вълнение. Пътуването обикновено отнемаше пет часа, ако пътят не беше зает от порой или от свлачище, а автобусът потегляше рано сутринта. Дотъряхме се до автогарата на Мингора, понесли торби с подаръци за близките — бродирани шалове, кутии сладкиши с роза и шамфъстък, лекарства,

които не се намираха на село. Някои хора мъкнеха чувалчета с брашно и захар и струпваха голяма част от багажа на висока купчина върху покрива на автобуса. После се натъпквахме вътре, боричкайки се за местата до прозорците, макар те да бяха толкова мръсни, че почти нищо не се виждаше. Автобусите в Суат са изрисувани с яркорозови и жълти цветя, оранжеви тигри и заснежени планини. Братята ми се радваха, когато хванехме автобус с бойни самолети F-16 или с ядрени ракети, макар татко все да повтаряше, че ако политиците ни не бяха похарчили толкова пари за атомна бомба, може би щеше да има достатъчно за училища.

Излизахме от пазара, минавахме покрай табелите за зъболекарски кабинети с ухилени червени усти, покрай каруци, натоварени с дървени клетки, в които имаше бели пилета с очи като мъниста и червени клюнове, покрай магазини за бижута, чиито витрини бяха отрупани със златни сватбени гривни. Последните няколко магазина на излизане от Мингора бяха дървени бараки, които сякаш се бяха облегли една на друга зад купчините поправени гуми за лошите пътища нататък. След това излизахме на главния път, построен от последния *вали*, който минава успоредно на широката река Суат отляво и съвсем близо до канарите на смарагдовите мини отдясно. Високо горе имаше ресторанти с изглед към реката, в които никога не бяхме ходили. Пътюм подминавахме деца с прашни лица, превити под тежестта на балите сено, които мъкнеха на гърба си, и мъже със стада кози, които се щураха насам-натам.

След това пейзажът се променяше, появяваха се тъмнозелени оризови полета, които ухаеха на свежо, и овощни градини с кайсии и смокини. От време на време минавахме покрай някоя фабрика за мрамор над потоци, станали млечнобели от изхвърлените в тях химикали. Татко се ядосваше. „Вижте как тези химикали замърсяват красивата ни долина“, винаги изтъкваше той. Пътят се отклоняваше от реката и се извиваше нагоре по тесните проходи над обрасли с ели склонове, все по-нависоко, докато не ни заглъхнеха ушите. На върха на някои възвишения имаше руини, над които кръжаха лешояди — останките от крепости, построени от първия *вали*. Автобусът се тътреше с ръмжене, а шофьорът ругаеше, когато на завоите без видимост над отвесните пропасти ни задминаваха камиони. На братята

ми това страшно им харесваше и дразнеха мен и мама, като ни показваха остатъците от потрошени автомобили по склоновете.

Накрая се добирахме до Небесния завой, портата към Шангла — планинския проход, който сякаш е наврх света. Там се намирахме по-високо от скалистите върхове край нас. В далечината се виждаха снеговете на ски курорта Малам Джаба. Край пътя имаше прохладни потоци и водопади, а когато спирахме за почивка и за да пийнем чай, въздухът беше чист и ухаеше на кедър. Вдишвахме жадно и дълбоко. В Шангла има само планини, планини, планини и съвсем малко небе. После пътят започва да се вие надолу известно време, сетне поема успоредно на река Гвурбан и се стеснява до скалиста пътека. Единственият начин да прекосиш реката е по възжени мостове или система от макари, по която хората прелитат отсреща в метална клетка. Чужденците намират мостовете за самоубийствени, но ние си ги обичаме.

Погледнете ли картата на Суат, ще видите една дълга долина, от която се разклоняват по-малки долини като клоните на дърво. Нашето село е на изток, приблизително по средата. Намира се в долината Кана, обградена от назъбени планински склонове и толкова тясна, че няма място дори за игрище за крикет. Селото ни се казва Шахпур, но всъщност на дъното на долината като огърлица са разположени три села — най-голямото Шахпур, Баркана, където е отраснал баща ми, и Каршат, където живеела мама. В двата края има планини — Черната планина на юг и Бялата планина на север.

Обикновено отсядахме в къщата на дядо в Баркана, където е живял татко като малък. Подобно на почти всички къщи тук, тя имаше плосък покрив и беше построена от камъни и кал. Предпочитах да отсядаме в Каршат с братовчедите ми по майчина линия, защото имаха бетонна къща и баня, а и много деца, с които да си играя. Двете с мама се настанявахме в женското отделение долу. Жените прекарват дните си в грижи за децата и приготвяне на храната, която поднасят на мъжете в тяхната *худжра* на горния етаж. Спях с братовчедките си Аниса и Сумбул в стая, където имаше часовник с формата на джамия и стенен шкаф, в който имаше пушка и няколко кутии боя за коса.

На село денят започва рано и дори аз, която обичам да си поспивам до късно, се събуждах от кукуригането на петлите и от тракането на съдовете, докато жените приготвяха закуската. Сутрин Черната отразява слънцето, а когато станехме за първата от петте дневни молитви, поглеждахме наляво и виждахме златистия връх на Бялата планина, озарен от първите лъчи като жена в бяло със златен накит на челото.

По-късно често се изсипваше дъжд, който прочистваше всичко, а облаците се задържаха по зелените тераси на склоновете, където хората отглеждат репи и орехи. Наоколо беше осеяно с кошери. Обожавах гъстия мед, който ядохме с орехи. Надолу по реката имаше водни биволи. А също и заслон с дървено колело, което задвижваше огромни воденични камъни — те мелеха царевичата на брашно, а после момчетата го пълнеха в чували. До този навес имаше друг, по-малък, с табло, от което стърчаха преплетени жици. Държавата не снабдяваше селото с електричество, затова много селяни черпеха ток от такива импровизирани водноелектрически устройства.

С напредването на деня слънцето се издигаше по-високо на небето и озаряваше в златисто все по-голяма част от Бялата планина. А когато започнеше да се смрачава, планината потъваше в сянка и слънцето се местеше нагоре по Черната планина. Определяхме кога е време за молитва по сенките в планините. Когато слънцето стигнеше до определена скала, казвахме следобедната молитва. А вечер, когато белият връх ставаше още по-красив, отколкото сутрин, казвахме вечерната молитва. Бялата планина се виждаше отвсякъде и татко ми разказваше, че за него тя е символ на мира по нашите земи, бяло знаме в края на долината. Като дете мислел, че тази мъничка долина е целият свят и че ако някой отиде отвъд местата, където двете планини целуват небето, ще падне. Макар да съм родена в града, и аз като татко обичам природата. Любувах се на тучните поля, на биволите и жълтите пеперуди, които пърхаха край мен, докато се разхождах. Селото беше много бедно, но когато пристигахме, нашите многобройни роднини ни устройваха богато пиршество. Имаше купи с пилешко, ориз, местен спанак и пикантно овнешко, приготвени на огън от жените, следвани от подноси с хрупкави ябълки, парчета жълт сладкиш и голяма кана чай с мляко. Нито едно дете нямаше играчки или книжки. Момчетата

играеха на крикет в едно сухо дере, а топката им беше направена от найлонови торбички, овързани с ластици.

Селото беше много затънтено. Хората продължаваха да си носят вода от извора. Семейства, чиито бащи или синове бяха ходили да работят на юг в мините или в Залива, си строяха бетонни къщи с парите, които работниците изпращаха у дома. Пущуните са четирийсет милиона, а десет милиона от тях живеят извън родината си. Татко повтаряше колко е тъжно, че те никога няма да се завърнат, защото се налага да работят, та близките им да поддържат новия си начин на живот. Много семейства бяха останали само с жени. Мъжете се прибираха веднъж годишно и обикновено девет месеца по-късно се раждаше ново бебе.

По склоновете бяха пръснати къщурки от замазан с глина плет като къщата на дядо, които често се срутवाха при наводнение. Понякога през зимата измръзваха деца. Нямаше болница. Само в Шахпур имаше някаква клиника, а когато някой от другите села се разболееше, близките му го носеха до там на дървена носилка, която на шега наричахме „линейката на Шангла“. Ако беше нещо по-сериозно, се налагаше да предприемат дългото пътуване с автобус до Мингора, в случай че не познаваха някой с кола.

Обикновено политиците ни посещаваха само когато се задаваха избори и ни обещаваха пътища, електричество, чиста вода и училища, раздаваха пари и генератори на влиятелните местни хора, които наричахме посредници и от които се очакваше да напътстват местните как да гласуват. Разбира се, само мъжете — в нашия край жените не гласуват. После политиците изчезваха в Исламабад, ако ги избираха в националния парламент, или в Пешавар, ако ги избираха в местния, и повече ни вест, ни кост от тях и от обещанията им.

Братовчедите ми се подиграваха за градските ми навици. Не обичах да ходя боса. Четях книги, говорех с различен акцент и използвах разговорни фрази от Мингора. Повечето ми дрехи бяха купешки, а не ушити у дома като техните. Роднините ме питаха: „Ще ни сготвиш ли пиле?“, а аз отговарях: „Не, пилето е невинно същество. Не бива да го убиваме“. Мислеха ме за модерна, защото идвах от града. Не разбираха, че в очите на хората от Исламабад и дори от Пешавар съм много изостанала.

Понякога ходехме на семейни излети в планината или долу край реката. Реката беше голяма, твърде дълбока и бърза, за да я пресечеш през лятото, докато се топят снеговете. Момчетата ловяха риба със земни червеи, които нанизваха като мъниста на връв, провесена от дълга пръчка. Някои от тях си подсвиркваха, защото си въобразяваха, че така подмамват рибата. Рибата не беше особено вкусна. Имаше много груба и рогова муцуна. Казвахме ѝ *чакврти*. Случваше се момичетата да ходим групово на пикник край реката с гърнета ориз и шербет. Най обичахме да си играем на „сватба“. Разделяхме се на две групи, уж на две семейства, и всяко семейство трябваше да сгоди някое момиче, за да извършим после сватбения ритуал. Всички ме искаха в семейството си, защото идвах от Мингора и бях модерна. Най-красивото момиче беше Танзела и ние често я давахме на другата група, за да може после да дойде при нас като булка.

Най-важната част от играта са накитите. Вземахме обици, гривни и огърлици, за да гиздим булките, и пеехме боливудски песни. После гримирахме момичето с грима, който бяхме взели от майките си, потапахме ръцете ѝ в топла вар и сода, за да ги избелим, и боядисвахме ноктите ѝ с къна. Щом приключехме, булката се разплакваше, а ние започвахме да я галим по косата и да я успокояваме: „Бракът е част от живота. Дръж се добре със свекърва си и свекъра си, че и те да се отнасят добре с теб. Грижи се за съпруга си и бъди щастлива“.

Понякога имаше истинска сватба с големи празненства, които се точеха по няколко дни, а семейството се разоряваше или затъваше в дългове. Булката носеше много красиви дрехи и цялата беше накичена със злато, с гривни и колиета от двете семейства. Четох, че Беназир Бхуто настоявала да носи стъклени гривни на сватбата си, за да даде пример, но традицията по окичването на булката със злато се съхрани. Случваше се от мините да пристигне ковчег от шперплат. Жените се събираха в къщата на съпругата или майката на загиналия мъж и надаваха вой, който отекваше в цялата долина и от който ме полазваха тръпки.

Нощем в селото беше много тъмно, блещукаха само газените лампи в къщите по склоновете. По-възрастните жени бяха неграмотни, но всички умееха да разказват приказки и рецитираха така наречените *тапа*, пущунските двустиишия. Баба ми беше голяма майсторка.

Стиховете обикновено бяха за любов или за пущунския народ. „Никой пущун не напуска родината си по собствена воля — казваше баба. — Заминава или от бедност, или от любов.“ Лелите ми ни плашеха с истории за духове като тази за Шалгватай, мъжа с два̀йсет пръста, който щял да спи в леглата ни, така ни предупреждаваха. Пищяхме уплашено, макар че на пуцу пръстите на краката и на ръцете се назовават с една и съща дума, следователно всички имахме по два̀йсет пръста, но тогава не го разбирахме. За да ни накарат да се измием, лелите ни разказваха за страховитата Шашака, която преследвала децата с калните си ръце и миризлив дъх, ако не са се изкъпали или не са си измили косата, и ги превръщала в мръсни жени с коси като миши опашки, гъмжащи от гадинки. Можела дори да те убие. През зимата, когато родителите не искаха децата им да стоят навън на снега, им разказваха, че първата стъпка в снега винаги трябва да направи лъв или тигър. Едва след като лъв или тигър остави следа в снега, и децата имали право да излязат.

Когато пораснахме, започна да ни доскучава на село. Телевизор имаше само в къщите на по-богатите семейства, а компютър нямаше никой.

Жените в селото криеха лицата си, когато напускаха женските отделения на къщите, и нямаха право да се срещат и да разговарят с мъже, които не са техни близки роднини. Аз носех по-модерни дрехи и не се забулвах дори когато поотраснах. Един от братовчедите ми се ядоса и попита татко: „Малала защо не е забулена?“, а той му отговори: „Тя е моя дъщеря, ти си гледай своите дела“. Обаче някои роднини се притесняваха, че хората ще клюкарстват, че не спазваме *пущунвали*, както си му е редът.

Гордея се, че съм пущунка, но понякога ми се струва, че има още много да се желае от установените правила на поведение по отношение на жените. За нас работеше жена на име Шахида, която имаше три малки дъщери. Тя ми каза, че когато била само на десет, баща ѝ я продал на възрастен мъж, който вече си имал съпруга, но искал по-млада. Момичета изчезват не само защото се женят. Имаше едно красиво петнайсетгодишно момиче, което се казваше Сима. Всички знаеха, че тя е влюбена в едно момче, което наминаваше понякога, а Сима го гледаше изпод дългите си черни мигли, за които всички останали момичета ѝ завиждаха. В нашето общество, когато

момиче флиртува с момче, то посрамва семейството, но мъжете могат да го правят. Казаха ни, че Сима се е самоубила, но по-късно научихме, че всъщност близките ѝ са я отровили.

Имаме традиция *свара*, по силата на която едно момиче може да бъде дадено на друго племе, за да се реши някоя вражда. Официално е забранено, но още се прави. В нашето село имаше една вдовица Сорая, която се омъжи за вдовец от друг род, враждуващ с нейното семейство. Никой не може да се ожени за вдовица без разрешение от семейството ѝ. Когато близките на Сорая научили, страшно се разгневили. Заплашили семейството на вдовеца и се наложило да се свика *джирга* на местните старейшини, за да бъде потушена разпратата. Старейшините решили да накажат семейството на вдовеца и то да даде най-красивото си момиче за съпруга на най-неугледния кандидат от другия род. Момчето не ставало за нищо и било толкова бедно, че се наложило бащата на булката да плати всички разходи. Защо трябва да бъде съсипан животът на едно момиче, за да се реши спор, с който тя няма нищо общо?

Когато се оплаках за всички тези неща пред татко, той ми обясни, че съдбата на жените в Афганистан е още по-тежка. В годината на моето раждане група хора, наречени талибани, предвождани от едноок молла, завзели властта в страната и започнали да опожаряват девическите училища. Принуждавали мъжете да си пускат дълги бради, а жените да носят бурки. Носенето на бурка е все едно да ходиш в грамадно перо за бадминтон от плат и да гледаш през тясна мрежа, а през горещите дни отдолу е като в пещ. На мен поне не ми се налага да нося бурка. Татко ми обясни, че талибаните забранявали на жените дори да се смеят на глас или да носят бели обувки, защото бялото било „мъжки цвят“. Арестували жени и ги биели само защото имат лакирани нокти. Тръпки ме полазиха, докато слушах този разказ.

Четях си моите книги — „Ана Каренина“ и романите на Джейн Остин — и вярвах в думите на татко: „Малала е волна като птичка“. Когато чувах да разказват за зверствата в Афганистан, се гордеех, че съм в Суат. „Тук момичетата ходят на училище“, казвах. Талибаните обаче бяха съвсем близо и бяха пущунни като нас. В моите очи долината беше слънчева, не виждах облаците, скупчили се зад планините. „Ще браня свободата ти, Малала — уверяваше ме татко. — Продължавай да мечтаеш.“

ЗАЩО НЕ НОСЯ ОБИЦИ И ЗАЩО ПУЩУНИТЕ НЕ КАЗВАТ „БЛАГОДАРЯ“

На седем бях свикнала да съм първа в класа. Бях момичето, което помага на другите ученици, когато имат трудности. „Малала е гений“, казваха съучениците ми. Освен това бях известна, че участвам във всичко: бадминтон, театрални постановки, крикет, изобразително изкуство и дори в пеенето, макар да не ме биваше много. Затова, когато в класа ни дойде ново момиче, Малка-е-Нур, не ѝ обърнах голямо внимание. Името ѝ означава „царица на светлината“, а самата тя заяви, че мечтае да стане първата жена пълководец в Пакистан. Майка ѝ беше учителка в друго училище, което беше необичайно, защото никоя друга майка не работеше. Отначало Малка-е-Нур не се обаждаше много в час. Съревнованието открай време беше между мен и най-добрата ми приятелка Мониба, която пишеше красиво и прегледно и това допадна на учителите, но по съдържание водех аз. Затова се изненадах, когато на изпитите в края на годината се оказа, че Малка-е-Нур е първа. У дома се скъсах да плача и се наложи мама да ме утешава.

Някъде по онова време се преместихме от улицата, на която живееше и Мониба, на ново място, където няха приятели. На новата улица имаше едно момиче, Сафина, малко по-малко от мен, с което се заиграхме. Тя беше глезено дете и имаше много кукли, а също кутия от обувки, пълна с накити. Обаче не изпускаше от очи розовия пластмасов мобилен телефон, който ми беше купил татко — една от малкото играчки, които имах. Татко непрекъснато говореше по мобилния си, а аз обичах да му подражавам, уж че и аз говоря по моя. Един ден телефонът ми изчезна.

Няколко дни по-късно видях Сафина да си играе с телефон, досущ като моя.

— Откъде го имаш? — попитах.

— Купих си го от пазара — отговори тя.

Сега разбирам, че може и да е казала истината, но тогава си помислих: щом тя постъпва така с мен, и аз ще постъпя с нея по същия начин. Понякога ходех у тях да уча и всеки път, когато бях в дома ѝ, пъхвах в джоба си нещо нейно — най-вече детски обици и герданчета. Фасулска работа. Отначало усещах приятна тръпка, но не за дълго. Кражбата се превърна в непреодолим импулс, а не знаех как да престана.

Един следобед се върнах у дома и както обикновено влетях в кухнята, за да хапна нещо.

— Здравей, *бхабхи* — провикнах се. — Умирам от глад.

Мълчание. Мама седеше на пода и чукаше в хаванчето яркожълта куркума и кимион, а уханието им изпълваше въздуха. Не спираше да чука. И не ме поглеждаше. Какво бях направила? Много се натъжих и отидох в стаята си. Когато отворих шкафа, видях, че всички неща, които бях откраднала, са изчезнали. Бях разкрита.

В стаята влезе братовчедка ми Рина.

— Те знаят, че крадеш — осведоми ме тя. — Чакаха те да си признаеш, обаче ти продължи.

Коремът ми се сви. Върнах се при мама с наведена глава.

— Постъпката ти е нередна, Малала — скара ми се тя. — Искаш да се срамуваме, защото не можем да си позволим да купуваме такива неща, така ли?

— Не е вярно! — викнах аз. — Не съм ги откраднала.

Тя обаче знаеше, че лъжа.

— Сафина започна — възразих. — Тя взе розовия телефон, който татко ми купи.

Мама не отстъпваше.

— Сафина е по-малка от теб, трябваше да ѝ покажеш кое е правилно — заяви тя. — Трябваше да ѝ дадеш пример.

Разплаках се и се извиних отново и отново.

— Не казвай на татко — умолявах я.

Нямаше да понеса разочарованието му. Ужасно е да се чувстваш недостоеен в очите на родителите си.

Не се случваше за пръв път. Като малка бях на пазара с мама и видях купчина бадеми на една сергия. Изглеждаха толкова вкусни, че не се сдържах и си взех една шепа. Мама ме издаде и се извини на собственика на сергията. Той страшно се ядоса, не можеше да се

успокои. Бяха ни останали малко пари и мама провери в портмонето колко точно.

— Ще ми ги продадеш ли за десет рупии? — попита тя.

— Не, бадемите са много скъпи — отговори мъжът.

Мама се разстрои и разказа случката на татко. Той веднага отиде и купи от мъжа всички бадеми и ги сложи в стъклен буркан.

— Бадемите са полезни — каза. — Ако ги ядеш с мляко преди лягане, ще станеш умна.

Аз обаче знаех, че нямаме много пари, затова бадемите в буркана просто ми напомняха, че съм виновна. Обещах си никога повече да не правя така. А ето че отново бях откраднала. Мама ме заведе да се извиня на Сафина и на родителите ѝ. Беше ми много трудно. Сафина не каза нищо за телефона ми и това никак не беше честно, но не го споменах.

Чувствах се зле, но изпитвах и облекчение. Оттогава никога повече не съм лъгала или крала. Нито една лъжа и нито едно пени, дори монетите, които татко пръска из къщи и с които ни е позволено да си купуваме закуски. Освен това престанах да нося накити, след като си зададох въпроса: защо се изкушавам от тези джунджурии? Защо да се посрамвам заради някакви метални дрънкулки? Още обаче се чувствам виновна и до ден-дневен моля Бог за прошка.

Мама и татко споделят всичко един с друг, затова татко скоро научи защо съм тъжна. Прочетох разочарованието в очите му. Искях той да се гордее с мен, както се гордееше, когато носех наградите си за отличен успех. Или като в деня, когато учителката ми от началното училище госпожица Улфат му каза, че в началото на часа по урду съм написала на черната дъска „Говорете само на урду“ за съучениците си, за да научим езика по-бързо.

Татко ме утеши, като ми разказа за грешките, които велики герои са допускали като деца. Разказа ми за думите на Махатма Ганди: „Не си заслужава човек да е свободен, ако не е свободен и да греши“. В училище четяхме истории за Мохамед Али Джина. Като малък в Карачи той учел на светлината на уличните лампи, защото у тях било тъмно. Убеждавал другите момчета да престанат да играят на стъклени топчета в прахта и вместо това да играят крикет, за да не си цапат ръцете и дрехите. Пред кабинета си татко държеше поставено в рамка копие от писмото, което Ейбрахам Линкълн написал на учителя на

сина си, преведено на пущу. Много красиво писмо, с много хубави съвети. „Въведете го, моля ви, в чудния свят на книгите... Но му дайте и време безмълвно да размишлява над вечната загадка на птиците на небето, пчелите под слънцето и цветята по зелените склонове. Научете го, че е много по-достойно да се провалиш, отколкото да измамиш“.

Мисля, че всеки греши поне веднъж в живота си. Важно е какво ще научиш от грешката си. Затова имам противоречия с неписаните правила за правилно поведение на пущуните. От нас се иска да отмъщаваме за причинените на самите нас злини, но къде ще стигнем така? Ако мъж от едно семейство е убит или ранен от друг, трябва да последва отмъщение, за да се възстанови неговият *нанг*. Отмъщението означава да се убие който и да е мъж от неприятелското семейство. Тогава пък то на свой ред ще трябва да отмъщава. И така до безкрай. Няма ограничения във времето. Имаме поговорка: „Пущун отмъстил след двайсет години, а друг му казал, че е избързал“.

Ние имаме много поговорки. Една от тях гласи: „Камъкът на пущуните не ръждясва във водата“, което означава, че ние нито забравяме, нито прощаваме. Затова рядко казваме и „благодаря“, *манана*, защото сме сигурни, че пущунът не забравя доброто и е длъжен да му отвърне със същото, както е длъжен да отвърне на злото. Добрината се отплаща само с добрина. Не може да се отплатиш с думи като „благодаря“.

Много семейства живеят, оградени със зидове и кули, за да държат под око враговете си. Познавахме доста жертви на такива вражди. Един от тях беше Шер Заман, съученик на баща ми, който винаги получавал по-добри оценки от него. Дядо и чичо толкова подкачали татко и го дразнели: „Не те бива колкото Шер Заман“, че на него му се искало планината да се срути и да затрупа съперника му. Шер Заман обаче не постъпил в колеж, а станал продавач в селската аптека. Семейството му се оплело в спор със свои братовчеди за малък участък от някаква гора. Един ден, докато Шер Заман и двама от братята му вървели към това място, попаднали на засада, устроена от чичо им и неговите хора. И тримата братя били убити.

Татко бе уважаван член на общността, затова често го канеха за посредник при решаването на спорове. Той не беше привърженик на *бадал*, отмъщението, и често се опитваше да убеди хората, че нито една от страните не печели от безкрайното насилие и че за тях ще е по-

добре да продължат да си живеят живота. Не можеше да убеди обаче две семейства от нашето село. Враждата им беше толкова стара, че вече никой не си спомняше как е започнала — сигурно с някоя дребна обида, защото ние всички сме много луди глави. Най-напред брат от едната страна нападнал чичо от отсрещната. Сетне обратното. И така цял живот.

Нашите хора одобряват тази система и престъпността при нас е много по-ниска, отколкото в непущунските райони. Но според мен, ако някой убие брат ти, не е редно ти да убиеш него или брат му, а трябва вместо това да го научиш кое е правилно. За вдъхновение ми служеше Абдул Гаффар Хан, наричан също „Ганди от Граничната провинция“, защото той въвел философията на ненасилието и в нашите порядки.

Същото е и с кражбата. Когато бъдат заловени, някои хора — като мен — обещават да престанат да крадат. „Е, не е голяма работа, просто дреболия.“ Следващия път обаче открадват нещо по-голямо, а третия път — още по-голямо. В моята родина твърде много политици не виждат нищо нередно в кражбата. Те са богати, а страната ни е бедна, но въпреки това грабят ли, грабят. Повечето от тях не плащат данъци, но това е най-малкото. Теглят заеми от държавните банки, но не ги връщат. Получават от свои приятели или фирми комисиони заради държавните поръчки, които им осигуряват. Много от тях си имат скъпи апартаменти в Лондон.

Не проумявам как могат да живеят с последиците от постъпките си, като гледат как народът ни гладува или стои на тъмно заради вечното прекъсване на тока и как децата не ходят на училище, защото родителите се нуждаят от тях като работна ръка. Татко твърди, че Пакистан е страдал предостатъчно от политици, които мислят само за пари. Те не се интересуват, че в действителност военните управляват самолета, не държат да са в пилотската кабина. На тях им стига да си седят в първа класа на спуснати перденца и да се наслаждават на храната и на обслужването, докато ние, останалите, се тъпчем по евтините места отзад.

Родена съм в демокрация, където в продължение на десет години ту Беназир Бхуто, ту Наваз Шариф са поемали властта, нито едно правителство не е изкарало цял мандат и непрекъснато са се разменяли обвинения в корупция. Две години след раждането ми генералите взели властта в свои ръце. Случило се много драматично, като на

филм. Тогава министър-председател бил Наваз Шариф, който се скарал с главнокомандващия си генерал Первез Мушараф и го уволнил. По онова време генерал Мушараф бил в самолет на Пакистанските национални авиолинии и се връщал от Шри Ланка. Наваз Шариф толкова се тревожел каква ще е реакцията му, че се опитал да осуети кацането на самолета в Пакистан. Наредил на летището в Карачи да изключи светлините на пистата и да паркира пожарни отстриани, за да блокират самолета, въпреки че на борда му имало двеста пътници и недостатъчно гориво, с което да стигнат до друга държава. Само един час след като уволнението на Мушараф било оповестено по телевизията, танковете излезли по улиците, а армията завзела студиата на новинарските емисии и летищата. Местният командир генерал Ифтихар влетял в контролната кула в Карачи, за да осигури кацането на самолета на Мушараф. След това Мушараф взел властта и хвърлил Шариф в затвора в крепостта „Аток“. Някои хора празнували и черпели със сладкиши, защото Шариф не бил популярен лидер, но татко се разплакал, когато чул новината. Мислел, че сме приключили с военните диктатури. Шариф бил обвинен в предателство и бил спасен от приятелите си от саудитското кралско семейство, които уредили заточението му в страната си.

Мушараф беше четвъртият ни военен държавен глава. Макар да бях малка, помня как и той като всички диктатори започваше телевизионното си обръщение към нацията с думите: „Скъпи съотечественици...“, а после се впускаше в дълга тирада против Шариф и твърдеше, че по време на неговото управление Пакистан е изгубил „честта, достойнството и уважението към себе си“. Обещаваше да сложи край на корупцията и да преследва „виновниците за разграбването и пилеенето на националното богатство“. Обещаваше да обяви публично собственото си имущество и данъчните си декларации. Заявяваше, че ще управлява страната за кратко, но никой не му вярваше. Навремето генерал Зия също обещал да остане на власт деветдесет дни, а управлявал повече от единайсет години, докато не загинал при самолетна катастрофа.

Все едно и също, повтаряше татко, и имаше право. Мушараф обещаваше да сложи край на старата феодалната система, по силата на която няколко фамилии контролираха цялата страна, и да въведе нови лица в политиката. Вместо това кабинетът му беше съставен от същите

стари физиономии. Страната ни отново беше изключена от Британската общност и се превърна в черната овца на международното поле. Американците бяха преустановили изпращането на голяма част от помощите в годината на провеждане на ядрените опити, а после почти всички ни бойкотираха.

При такава история сигурно разбирате защо хората в Суат невинаги са одобрявали да бъдем част от Пакистан. През няколко години Пакистан изпращаше нов заместник-комисар, който да управлява Суат, точно както правели англичаните в колониално време. В нашите очи тези управници идваха в провинцията ни само да забогатеят, после се прибираха у дома. Нямаха интерес да развият Суат. Нашият народ е свикнал на покорство, защото никой *вали* не търпял да го критикуват. Ако някой дръзнал да го оскърби, цялото му семейство било прокуждано от Суат. Затова заместник-комисарите, които пристигаха от Пакистан, се превръщаха в новите царе и никой не оспорваше властта им. По-възрастните хора често си припомняха с носталгия управлението на последния *вали*. Твърдяха, че тогава планините все още били покрити с дървета, през пет километра имало училища, а *вали сахиб* ги посещавал лично, за да решава проблемите им.

След случилото се със Сафина се заклех никога повече да не се отнасям зле с приятел. Баща ми винаги повтаря колко е важно да се държим добре с приятелите си. Когато бил в колежа и нямал пари за храна и книги, много приятели му помогнали и той никога не го забравил. Аз имам три добри приятелки: Сафина от квартала, Сумбул от село и Мониба от училище. С Мониба станахме близки в началното училище, когато живеехме наблизо и аз я убедих да дойде в нашето училище. Тя е умно момиче, но често се кара, особено на училищните екскурзии. Семейството ѝ е голямо — има три сестри и четирима братя. Чувствам я като по-голяма сестра, нищо че съм по-голяма от нея с шест месеца. Мониба определя правилата, които аз се старая да спазвам. Нищо не крием една от друга и не споделяме тайните си с никой друг. Тя не обича да разговарям с другите момичета и твърди, че трябва да се стараем да не общуваме с хора с лошо поведение и съмнителна репутация. Все повтаря: „Имам четирима

братя и ако допусна и най-малката грешка, може да ми забранят да ходя на училище“.

Толкова се стараех да не разочаровам родителите си, че изпълнявах всякакви поръчки. Един ден съседите ме помолиха да им купя царевица от пазара. На връщане едно момче на колело ме блъсна по лявото рамо. Много ме заболя и очите ми се насълзиха. Въпреки това отидох и купих царевичката, занесох я на съседите и после се прибрах. Чак тогава се разплаках. Малко след този случай открих идеалния начин да си върна уважението на татко. В училище бяха разлепили обяви за състезание по ораторско майсторство и двете с Мониба решихме да се запишем. Помнех как татко изненадал дядо и няхах търпение да направя същото.

Когато получихме темата, не можех да повярвам на очите си: „Честността е най-добрата политика“.

Единственото ни упражнение беше четенето на стихотворения пред строя сутрин, но в училище имахме много добра ораторка — по-голямо момиче, което се казваше Фатима. Беше красива и говореше въодушевено. Умееше да се изказва уверено пред стотици хора и те попиваха всяка нейна дума. Двете с Мониба си мечтаехме да бъдем като Фатима, затова старателно я изучавахме.

У нас речите обикновено се пишат от бащите, чичовците или учителите. Те са на английски или на урду, не на родния ни пущу. Мислехме, че е проява на интелигентност да говориш на английски. Грешахме, разбира се. Няма значение кой език ще избереш, важното е с какви думи ще решиш да се изразиш. Речта на Мониба беше написана от един от по-големите ѝ братя. Тя цитираше красиви стихове на Алама Икбал, нашия национален поет. Моята реч написа татко. В нея се казваше, че ако човек иска да бъде добър, но го постигне по лош начин, това също е лошо. Завършваше с думите на Линкълн: „Много по-почтено е да се провалиш, отколкото да си послужиш с измама“.

В деня на състезанието се явиха само осем-девет момчета и момичета. Мониба се представи добре — говореше спокойно и речта ѝ беше по-емоционална и поетична, но пък моята съдържаше по-хубаво послание. Аз се притеснявах, преди да започна, цялата треперех от страх. Дядо беше дошъл да ме гледа и знаех, че много му се иска да спечеля състезанието, поради което се напругах още повече. Спомних

си съвета на татко първо да си поема дълбоко дъх, но като видях всички погледи, вперени в мен, се разбързах. Редовете се сливаха пред очите ми, защото страниците трепереха в ръцете ми, но когато завърших с думите на Линкълн, вдигнах очи към татко. Той се усмихваше.

Съдиите оповестиха резултата — Мониба беше спечелила. Аз бях втора.

Нямаше значение. В писмото до учителя на сина си Линкълн пише също: „Научете го да губи с достойнство“. Бях свикнала да съм първа в класа, но разбрах, че дори да спечелиш три-четири пъти, следващата победа няма да бъде непременно твоя, ако не се стараш, а също и че понякога е най-добре да разкажеш преживяна лично история. Започнах сама да подготвям речите си и да ги произнасям по различен начин — четях ги по-скоро от сърцето си, отколкото от листовете.

ДЕЦАТА ОТ СМЕТИЩЕТО

Когато училище „Хушал“ започна да привлича повече ученици, ние отново се преместихме и най-сетне имахме телевизор. Любимото ми предаване беше „Шака Лака Бум-Бум“, индийски детски сериал за едно момче на име Санджу, което има вълшебен молив. Каквото нарисова, става истинско. Ако нарисуваше полицай или зеленчук, те магически се появяваха. Ако по случайност нарисуваше змия, можеше да я изтрие и змията изчезваше. Санджу използваше молива си да помага на хората — дори да пази родителите си от гангстери. Повече от всичко на света исках да притежавам този вълшебен молив.

Нощем се молах: „Боже, дай ми молива на Санджу. На никого няма да кажа. Просто ми го остави в шкафчето. Ще направя всички щастливи с негова помощ“. Щом приключех с молитвата, веднага проверявах в чекмеджето. Нямаше молив, обаче аз знаех на кого бих помогнала най-напред. Малко по-надолу от новата ни квартира имаше незастроено място, което хората използваха като сметище — в Суат никой не събира боклука. Там скоро се появи планина от отпадъци. Не обичах да минавам наблизко, защото вонеше. Понякога се стрелкаха плъхове, а отгоре кръжаха гарвани.

Един ден братята ми ги нямаше и мама помоли мен да изхвърля някакви обелки от картофи и черупки от яйца. Сбърчих нос, когато наближих, гонех мухите с ръка и се стараех да не настъпя нещо с хубавите си обувки. Докато изхвърлях отпадъците върху планината гнила храна, забелязах как нещо помръдна и се стреснах. Момиче на моята възраст. Косата ѝ беше сплъстена, а кожата ѝ беше покрита с гнойни язви. Точно така си представях Шашака, мърлявата жена, за която ни разказваха в селото, за да ни накарат да се измием. Момичето мъкнеше голям чувал и разпределяше отпадъците на купчини: консервени кутии, капачки от бутилки, стъкло и хартия. Наблизко имаше момчета, които търсеха желязо с помощта на провесени от въжета магнити. Искаше ми се да ги заговоря, но се страхувах.

Следобед, когато татко си дойде от училище, му разказах за децата на сметището и го помолих да дойде с мен да ги види. Той се опита да ги заговори, но те избягаха. Обясни ми, че децата ще продадат каквото могат в пункта за вторични суровини срещу няколко рупии. След това от там щяха да го препродадат с по-голяма печалба. Докато се прибирахме, забелязах, че татко плаче.

— Аба, сигурно има свободни места в училището — примолех му се.

Той се засмя. Двете с мама вече го бяхме убедили да вземе безплатно доста момичета.

Мама не беше образована, но тя беше практичният човек в семейството: татко говореше, тя действаше. Винаги помагаше на хората. Татко понякога се ядосваше — прибираше се вкъщи на обед, провикваше се: „Торпекаи, върнах се“, но установяваше, че няма нищо за обяд. Мама беше отишла в болницата да посети някой болен или да помогне на нечие семейство, затова гневът му преминаваше. Понякога я нямаше, защото беше отишла да купува дрехи от Чина Базар, а това не беше проста работа.

Където и да живеехме, мама пълнеше къщата с хора. Аз си делях стаята с братовчедка си Аниса от село, която живееше при нас, за да може да ходи на училище, и с едно момиче на име Шехназ, чиято майка Султана беше работила в нашата къща. Шехназ и сестра ѝ също били изпратени да събират смет, след като баща им починал и те останали съвсем бедни. Един от братята ѝ беше психично болен и все правеше странни неща: подпалваше дрехите им и продаде електрическият вентилатор, който им бяхме дали. Султана беше много избухлива и мама не обичаше да я кани у дома, но татко ѝ уреди малка издръжка и прие Шехназ и брат ѝ да учат при него. Шехназ никога не беше ходила на училище и макар да беше с две години по-голяма от мен, я сложиха два класа по-долу и тя дойде да живее у нас, за да ѝ помагам.

Приютихме и Нурия, чиято майка Хару ни помагаше при чистенето и прането, а също и Алишпа, една от дъщерите на Халида, която пък помагаше на мама за готвенето. Халида била продадена за съпруга на по-възрастен мъж, който я биел, и накрая избягала с трите си дъщери. Семейството ѝ отказало да я приеме обратно, защото се смята, че жена, напуснала съпруга си, опозорява своите близки.

Известно време и нейните дъщери събираха боклуци, за да преживяват някак. Историята ѝ беше като от романите, които бях започнала да чета.

По онова време училището вече доста се беше разраснало и заемаше три сгради — първата в „Ландикас“ беше начално училище, а освен него имаше прогимназия за момичета на улица „Яхия“ и училище за момчета с голяма розова градина, близо до руините на един будистки храм. Татко имаше общо 800 ученици и макар да не печелеше много, отпускате повече от сто безплатни места. Едно от тях беше за момче, чийто баща Шрафат Али беше помагал на татко, докато следвал в колежа и нямал пукната пара. Бяха приятели от село. Татко се радваше, че има възможност да му се отплати за добрината. Друго такова дете беше Каусар от моя клас, чийто баща бродираше дрехи и шалове — занаят, с който нашият край е прочут. Когато от училище ни водеха на екскурзия в планината, аз знаех, че тя не може да си позволи пътуванията, затова плащах за нея с джобните си пари.

Безплатното обучение на бедни ученици не означаваше само загуба на пари от такси. Някои от по-богатите родители отписваха децата си от училището, щом разберяха, че те учат в една и съща класна стая със синовете и дъщерите на хората, които чистят къщите им. Смятаха, че е срамно децата им да общуват с деца от бедни семейства. Мама казваше, че на бедните деца им е трудно да учат, след като не се хранят достатъчно у дома, затова няколко момичета идваха да закусват у нас. Татко се шегуваше, че домът ни се е превърнал в пансион.

Трудно ми беше да уча в присъствието на толкова много хора. Бях се радвала, че си имам собствена стая, и то с бюро. Но сега в нея живееха още две момичета. Идеше ми да се провикна: „Имам нужда от място!“, но после се чувствах виновна, защото знаех, че ние сме късметлии. Спомнях си за децата от сметището. Пред очите ми постоянно се появяваше мръсното лице на онова момиче и аз продължавах да тормозя татко да намери място за тези деца в училището.

Той се опита да ми обясни, че те изкарват прехраната на семейството и че ако отидат на училище дори безплатно, цялото им семейство ще гладува. Все пак той намери богат филантроп, Азадай Хан, който плати за отпечатването на листовка с въпроса: „Нима тези

деца нямат право на образование?“. Татко поръча хиляди екземпляри, раздаваше ги на местните събрания и ги разпространяваше из целия град.

По онова време баща ми вече беше известна личност в Суат. Не беше нито хан, нито богаташ, но хората се вслушваха какво говори. Знаеха, че ще каже нещо интересно на обучения и семинари и че не се бои да критикува властите, дори военните, които в момента управляваха страната. Военните също знаеха кой е, а приятелите го предупреждаваха, че местният командир го нарекъл „смъртоносен“ на публично място. Татко не разбираше какво точно е имал предвид командирът, но в нашата страна, където армията разполага с толкова власт, надали беше нещо хубаво.

Едно от нещата, които татко ненавиждаше най-силно, бяха „призрачните училища“. Влиятелни хора от далечни области вземаха пари от правителството за училища, в които не постъпваше нито един ученик. Вместо това те използваха сградите като *худжри* или дори като обори за животните си. Имаше даже някакъв човек, който получаваше учителска пенсия, а не беше преподавал и един ден през живота си. Освен корупцията и лошото управление основната грижа на баща ми по онова време беше опазването на околната среда. Мингора се разрастваше бързо — тук вече се бяха заселили близо 175 000 души — и чистият навремето въздух беше замърсен от всевъзможни превозни средства и от пушека на огнищата. Красивите дървета по нашите възвишения и планини се изсичаха за дървен материал. Татко твърдеше, че само половината от жителите в града имат достъп до питейна вода, а повечето нямат канализация. Затова заедно с приятелите си основа така наречения Съвет за световен мир, който въпреки гръмкото си название се занимаваше с местни проблеми. Името беше смешно и татко често се шегуваше с него, но целта на организацията беше сериозна — опазването на природата на Суат и налагане на мир и образование за местните хора.

Татко обичаше да пише стихове, понякога за любов, но често по противоречиви теми като убийства в името на честта и защита на правата на жените. Веднъж посети Афганистан за поетичен фестивал в хотел „Интерконтинентал“ в Кабул, където прочел свое стихотворение, посветено на мира. В заключителната реч го споменали като най-затрогващото произведение, а хора от публиката го помолили да

повтори цели куплети и възкликавали възторжено *Вах, вах*, когато някой стих особено им харесал. Дори дядо се почувства горд. „Синко, дано да станеш звезда на небосклона на познанието“, каза той.

Ние също се гордеехме, но колкото по-популярен ставаше татко, толкова по-рядко го виждахме. Винаги мама ни купуваше дрехи, водеше ни в болницата, когато боледувахме, въпреки че в нашата култура, особено в селските семейства, жената не бива да прави тези неща сама. Затова ни придружаваше един от племенниците на татко. Когато баща ми си беше у дома, той и приятелите му сядаха на покрива по здрач и не спираха да говорят за политика. Имаха една-единствена тема — 11 септември. Тази дата може и да е променила целия свят, но ние бяхме в епицентъра на събитията. Осама бин Ладен живееше в Кандахар по време на нападението над Световния търговски център, затова американците изпратиха хилядна армия в Афганистан, за да го заловят и да смажат талибанския режим, който го защитаваше.

В Пакистан още живеехме в условията на диктатура, но Америка се нуждаеше от помощта ни, както и през 80-те години на XX в., за да се сражава с руснаците в Афганистан. Точно както руското нахлуване в Афганистан беше предизвикало коренна промяна за генерал Зия, така и 11 септември преобрази генерал Мушараф и от международен парий той се оказа поканен в Белия дом от Джордж Буш и на Даунинг Стрийт 10 от Тони Блеър. Имаше обаче сериозен проблем. Нашето собствено разузнаване МРС на практика беше създадо талибаните. Много служители на МРС поддържаха близки отношения с техните лидери, познаваха се от години и споделяха някои от убежденията им. Полковник Имам от МРС се хвалеше, че е обучил 90 000 талибански бойци и дори е станал пакистански генерален консул в Херат по време на режима на талибаните.

Ние не бяхме привърженици на талибаните, защото бяхме чули, че те разрушават девически училища и взривяват будистки статуи — имаме си много наши Буди, с които се гордеехме. Но на мнозина пакистанци не им допадаше бомбардирането на Афганистан или пакистанската помощ за Америка, макар тя да се изразяваше само в разрешение да преминават през въздушното ни пространство и в споразумение да се прекратят доставките на оръжие за талибаните.

Тогава още не знаехме, че Мушараф е позволил на американците да използват и летищата ни.

Някои от духовниците ни смятаха Осама бин Ладен за герой. На пазара човек можеше да си купи негови плакати на бял кон и кутии със сладкиши с неговия лик. Според тези духовници 11 септември беше отмъщение срещу американците за нещата, които причиняват на другите народи по света, но те пренебрегваха факта, че хората в Световния търговски център са невинни и нямат нищо общо с американската политика, както и че Коранът заклежда убийството. Нашите хора подозират заговори зад всяко нещо и мнозина твърдяха, че нападението всъщност е дело на евреи, за да има Америка повод да започне война срещу мюсюлманския свят. Някои вестници публикуваха статия, че в деня на нападението нито един евреин не е отишъл на работа в Световния търговски център. Според татко това бяха глупости.

Мушараф твърдеше пред народа, че няма друг избор, освен да подкрепи американците. Те му били казали: „Или си с нас, или си с терористите“, и заплашили да ни „бомбардират и да ни върнат в каменната ера“, ако им се противопоставим. Обаче не може да се каже, че ние им сътруднихме в истинския смисъл на думата, защото МРС продължаваше да въоръжава талибанските бойци и да осигурява на лидерите им убежище в Кета. Шефът на МРС дори убедил американците да отложат нападението над Афганистан, докато той не отиде в Кандахар, за да помоли талибанския предводител молла Омар да предаде Бин Ладен. Но всъщност вместо това той предложил на талибаните съдействие.

В нашата провинция суфи Мохамед, който се бореше в Афганистан против руснаците, издаде фатва срещу Съединените щати. Свика голямо събрание в Малаканд, където нашите предци са се сражавали срещу британците. Пакистанското правителство не го спряло. Губернаторът на нашата провинция излезе с изявление, че всеки, който желае да се сражава в Афганистан срещу силите на НАТО, е свободен да го направи. Около 12 000 млади мъже от Суат заминаха да помагат на талибаните. Мнозина така и не се върнаха. Най-вероятно са убити, но тъй като няма доказателство, че са мъртви, съпругите им не могат официално да станат вдовици. Много им е трудно. Братът на близкия приятел на баща ми Уахид Заман и неговият

зет бяха сред многото, заминали за Афганистан. Техните жени и деца и до ден-дневен ги чакат да се върнат. Помня, че ги посетихме и аз изпитах състрадание към тяхното очакване, но въпреки това всичко ми изглеждаше много далече от нашата мирна и тучна долина. Афганистан е на около сто и петдесет километра, но за да стигнеш до там, трябва да минеш през Баджаур, една от племенните територии между Пакистан и границата с Афганистан.

Бин Ладен и хората му избягали в Бялата планина Тора Бора в Източен Афганистан, където той бил построил мрежа от тунели, докато се сражавал срещу руснаците. Избягали през тези тунели и после през планините в Курам, друга племенна територия. Тогава не знаехме, че Бин Ладен е бил в Суат и е прекарал година в отдалечено село, възползвайки се от гостоприемството, на което ни задължава кодексът *пушунвали*.

Беше ясно като бял ден, че Мушараф играе двойна игра — прибира парите на американците и в същото време помага на джихадистите — „стратегическо предимство“, така го наричаше МРС. Американците твърдят, че са дали на Пакистан милиарди долари за кампанията срещу „Ал Кайда“, обаче ние не видяхме нито цент. Мушараф си построи имение на езерото Равал в Исламабад и си купи апартамент в Лондон. От време на време висши американски държавници се оплакваха, че не правим достатъчно, после изведнъж залавяха някоя едра риба. Халид Шейх Мохамед, мозъкът на атентатите от 11 септември, беше открит в къща само на километър и половина от официалната резиденция на главнокомандващия армията в Равалпинди. Президентът Буш обаче продължаваше да хвали Мушараф и да го кани във Вашингтон. Татко и приятелите му бяха възмутени. Твърдяха, че американците открай време предпочитат да си имат вземане-даване с диктаторите в Пакистан.

Още от малка се интересувам от политика — седях в скута на татко и слушах всичко, което обсъжда с приятелите си. Но повече ме вълнуваше един по-непосредствен проблем — нашата улица. Бях казала на приятелките си в училище за децата от сметището и за това, че трябва да им помогнем. Не всички проявиха желание, понеже децата били мръсни и много окаяни, а родителите им не биха искали те да учат заедно с такива като тях. Пък и не било наша работа да решаваме проблема. Пет пари не давах.

— Не можем да бездействаме и да се надяваме правителството да им помогне, защото няма да го направи. Ако аз мога да подкрепя едно-две деца и още някое семейство подкрепи едно-две, ще съумеем да помогнем на всички тях.

Знаех, че няма смисъл да се обръщаме към Мушараф. Съдейки по собствения си опит, ако и татко не можеше да помогне, оставаше само още една възможност. Написах писмо до Аллах. „Мили Боже, знам, че виждаш всичко, но стават толкова много неща, че сигурно понякога се объркваш, особено сега, след бомбардировките в Афганистан. Но едва ли ще останеш доволен, ако видиш децата от моята улица на сметището. Боже, дай ми сили и смелост, направи ме идеална, защото искам и този свят да бъде идеален. Малала“.

Проблемът беше, че няхах идея как писмото да стигне до него. Не знам защо реших, че най-напред трябва да попадне дълбоко в земята, затова го зарових в градината. После ми хрумна, че ще се развали, и го прибрах в найлонов плик. Но и това не ми вдъхна доверие. Ние обичаме да поверяваме свещените текстове на течаща вода, затова навих писмото на руло, завързах го за парче дърво, сложих отгоре едно глухарче и го пуснах по рекичката, която се влива в Суат. Аллах със сигурност щеше да го намери.

МЮФТИЯТА, КОЙТО СЕ ОПИТА ДА ЗАТВОРИ НАШЕТО УЧИЛИЩЕ

Точно пред училището ни на улица „Хушал“, където съм родена, се намираше къщата на един висок и красив молла и семейството му. Той се казваше Гуламула и се представяше като мюфтия, което ще рече ислямски учен и авторитетен познавач на ислямските закони, но татко недоволства, че всеки с чалма се нарича молла или мюфтия. Училището се справяше добре и татко строеше впечатляваща приемна с арка в мъжката гимназия. За пръв път мама можеше да купува хубави дрехи и дори да поръчва храна за вкъщи, както си беше мечтала на село. Ала през цялото това време мюфтията ни държеше под око. Наблюдаваше как момичетата всеки ден влизат и излизат от училището и се ядосваше, особено поради факта, че някои вече бяха по-големички девойки.

— Този молла ни гледа с лошо око — казваше татко.

И имаше право. Малко след това мюфтията отишъл при собственичката на сградата и казал:

— Зияудин държи в твоята сграда училище, което е *харам* и позори нашата махала. Момичетата трябва да спазват *парда*. Изгони го от сградата си и аз ще я наема за моето медресе. Направиш ли го, ще ти платя веднага, а и ще бъдеш възнаградена в отвъдното.

Жената отказала, а синът ѝ тайно дойде при татко.

— Този молла започва кампания против теб — предупреди го той. — Няма да му дадем сградата, но ти внимавай.

Татко се разгневи.

— Както калпавият доктор е вреден за хората, така и недоученият молла е вреден за вярата — избухна той.

Гордея се, че страната ни е създадена като първата родина на исляма в света, но още не сме наясно какво точно означава това. Коранът ни учи на търпение — *сабар*, — но нерядко като че ли забравяме тази дума и смятаме, че съгласно исляма жените трябва да седят затворени у дома или да носят бурки, а мъжете да се занимават с

джихад. В Пакистан има много видове ислям. Основателят на държавата ни Джина се е борел за признаването на правата на мюсюлманите в Индия, но там повечето хора са хиндуисти. Положението напомняло на кавга между двама братя, които накрая решават да живеят в две отделни къщи. Затова Британска Индия била разделена през август 1947 г. и се родила независима мюсюлманска държава. По-кърваво раждане няма накъде. Милиони мюсюлмани се преселили от Индия, а хиндуистите се отправили в обратната посока. Почти два милиона били убити, докато прекосявали новата граница. Много били заклани по влаковете, които пристигали в Лахор и в Делхи, пълни с окървавени трупове. Собственият ми дядо едва не загинал по време на бунтовете, когато влакът му бил нападен от хиндуисти, докато се прибирал от Делхи, където учел. Сега сме държава с население от 180 милиона, повече от 96 процента от които са мюсюлмани. Имаме и около два милиона християни и повече от два милиона ахмадити, които твърдят, че са мюсюлмани, но според правителството не са. За съжаление, тези малцинства често са обект на нападения.

Като млад Джина живял в Лондон и учил за адвокат. Мечтаел за толерантна държава. Хората често цитират речта му, изнесена няколко дни преди да се обяви независимостта: „В държавата Пакистан сте свободни да посещавате храмовете си, свободни сте да посещавате джамииите си или което и да е друго свещено място. Вашата принадлежност, към която и да е религия, каста или вероизповедание не е работа на държавата“. Според татко проблемът е, че Джина договорил за нас територия, но не и държава. Починал от туберкулоза само година след създаването на Пакистан, а оттогава ние не сме преставали да се боричкаме. Водили сме три войни срещу Индия, а кръвопролитията в собствената ни държава не секват.

Ние, мюсюлманите, се делим на сунити и шиити — основните ни убеждения са еднакви и вярваме в свещения Коран, но след смъртта на Пророка (Аллах да го благослови) през VII в. не можем да постигнем съгласие кой да оглави религията ни. Избрали за халиф Абу Бакр, близък приятел и съветник на Пророка (Аллах да го благослови), когото на смъртния си одър той посочил да води молитвата. Названието „сунити“ произлиза от арабски и означава последователи на традицията на Пророка. По-малобройна група хора обаче били на

мнение, че водачът трябва да е от семейството на Пророка и че Али, негов братовчед и зет, трябва да застане начело. Те са шиити, съкратено от Шият Али, партията на Али.

Всяка година шиитите отбелязват смъртта на внука на Пророка, Хусейн ибн Али, загинал в битката при Кербала през 680 г., с празник, наречен Мухарам. На този ден шиитите сякаш обезумяват и се налагат до кръв с вериги или с остриета, вързани за въже, докато улиците не поаленеят. Един приятел на татко е шиит и плаче винаги когато заговори за смъртта на Хусейн в Кербала. Толкова се разчувства, сякаш се е случило предишната вечер, а не преди 1300 години. Основателят на държавата ни Джина бил шиит, майката на Беназир Бхуто също била шиитка от Иран.

Повечето пакистанци са сунити като нас — над 80 процента, — но и сред сунитите има много групи. Най-многобройни са барелвите, които носят името на медресе от XIX в. в Барейли, в индийския щат Уттар Прадеш. След това са деобандите, които носят името на друго медресе от XIX в. в същия щат, но в село Деобанд. Те са много консервативни и повечето ни медресета са на деобанди. Освен това имаме „Ахл-е-Хадит“ (народът на Хадиса), които са салафити. Тази група е по-силно повлияна от арабите и още по-консервативна от останалите. Именно тях Западът нарича фундаменталисти. Те не приемат нашите светци и светилища — много пакистанци са мистици и се събират в суфистките светилища, за да се молят и да се кланят на Бог. Всяка една от тези групи се дели на много различни подгрупи.

Гуламула, мюфтията от улица „Хушал“, беше член на „Таблиги Джамаат“, деобандистка групировка, която всяка година организира многолюден сбор в седалището си в Райвинд, близо до Лахор. На него присъстват милиони хора. Последният ни диктатор генерал Зия го посещавал, а през 80-те години на XX в. по време на неговия режим таблигите били особено влиятелни. Много от имамите, назначени да проповядват по военните казарми, били таблиги, а офицерите често си вземали отпуск и заминавали на обиколки и проповеди от името на тази религиозна групировка.

Една нощ, след като Гуламула не успял да убеди собственичката да ни изгони, той сформирал делегация от няколко влиятелни личности и старейшини от нашия квартал, които се появиха на прага на дома ни. Бяха седмина — няколко изтъкнати таблиги, пазачът на

една джамия, един бивш джихадист и един собственик на магазинче — и буквално напълниха малката ни къща.

Татко, изглежда, се притесни и ни изпрати в другата стая, но къщата беше малка и ние чувахме всяка дума.

— Аз съм представител на *улема*^[1], на таблигите и на талибаните — представи се той, споменавайки не една, а две организации на мюсюлмански учени, за да си предаде тежест. — Представител съм на почтените мюсюлмани и според нас училището ти е *харам* и богохулство. Трябва да го закриеш. Момичетата не бива да ходят на училище — продължи той. — Момичето е толкова свято същество, че трябва да се държи забулено, да е зад *парда*, и е толкова съкровено, че в Корана няма нито едно женско име, защото Бог не иска жената да бъде назовавана.

Татко не можеше да го слуша повече.

— Мариам е спомената навсякъде в Корана. Тя не е ли жена, при това почтена жена?

— Спомената е само за да се докаже, че Иса^[2] е син на Мариам, а не на Бог! — отговори моллата.

— Може и така да е — отвърна татко, — само изтъквам, че името ѝ е споменато в Корана.

Моллата понечи да възрази, но на татко му беше дошло до гуша. Обърна се към групата и каза:

— Когато се разминавам с този господин по улицата, аз го поглеждам и го поздравявам, обаче той не ми отговаря, а само навежда глава.

Моллата се смути, защото в исляма е важно да поздравяваш хората подобаващо.

— Ти имаш училище, което е *харам* — оправда се той. — Затова не искам да те поздравявам.

Тогава се обади един от другите мъже:

— Чувал бях, че си неверник — каза той на татко, — обаче в стаята ти виждам Корана.

— Разбира се! — възкликна татко, смаян, че вярата му е поставена под съмнение. — Аз съм мюсюлманин.

— Да се върнем на въпроса с училището — обади се мюфтията, като видя, че разговорът не се развива според желанията му. — В

приемната на училището има мъже, които виждат момичетата да влизат, а това е много лошо.

— Имам решение на проблема — каза татко. — Училището има още една порта. Момичетата ще влизат оттам.

Мюфтията явно не остана доволен, защото искаше училището да бъде затворено, но старейшините приеха компромиса и си тръгнаха.

Татко подозираше, че това не е краят на проблема. Онова, което ние знаехме, а те не, беше фактът, че племенницата на мюфтията тайно посещава училището на татко. Затова няколко дни по-късно татко звънна на по-големия брат на мюфтията, бащата на момичето.

— Омръзна ми от брат ти — каза му той. — Що за мюфтия е? Направо ще ни подлуди. Можеш ли да ни помогнеш да се отървем от него?

— Боя се, че не мога да ти помогна, Зияудин — отговори онзи. — И аз имам проблеми у дома. Той живее със семейството ми и иска жена му да бъде отделно от нас и нашите жени да бъдат отделно от него, а мястото е съвсем тясно. Съпругите ни са му като сестри, ние също чувстваме неговата жена като сестра, но този безумец превърна къщата в истински ад. Съжалявам, не мога да ти помогна.

Татко имаше право, че мюфтията няма да се откаже — моллите бяха станали по-влиятелни личности при управлението на Зия и курса към ислямизация на страната.

В някои отношения генерал Мушараф много се различаваше от генерал Зия. Макар че обикновено носеше униформа, случваше се да се облича със западни костюми и се наричаше „президент“, а не „губернатор на военния режим“. Освен това имаше кучета, които ислямът смята за нечисти. Вместо ислямизацията на Зия той предпочиташе така наречената от него „просветена умереност“. Той направи медиите открити, допусна нови частни телевизионни канали и телевизионни водещи жени, а също и показването на танци по телевизията. Разреша отбелязването на западни празници като Деня на свети Валентин и Нова година. Разреша дори ежегодния поп концерт в навечерието на Деня на независимостта, който се излъчваше в цялата ни страна. Той направи нещо, което нито един от демократичните ни управници не направи, дори Беназир — отмени закон, по силата на

който, за да се докаже, че една жена е била изнасилена, тя трябва да намери четирима свидетели мъже. Мушараф назначи първата жена управител на държавната банка и първите жени пилоти на самолети и капитани на бреговата охрана. Дори оповести, че ще постави женска стража пред гробницата на Джина в Карачи.

Различно стояха нещата обаче в родината на пущуните, Северозападната гранична провинция. През 2002 г. Мушараф проведе избори за „контролирана демокрация“. Бяха странни избори, защото главните партийни лидери Наваз Шариф и Беназир бяха в изгнание. В нашата провинция изборите доведоха на власт така нареченото от нас „правителство на моллите“. Съюзът „Мутахида Маджлис е-Амал“ (ММА) беше групировка от пет религиозни партии, сред които и „Джамиат Улема-е-Ислам“ (ДжУИ), чиито бяха медресетата, подготвящи талибани. Хората на шега наричаха ММА „могъщите молли армейци“ и смятаха, че са били избрани благодарение на подкрепата на Мушараф. Но имаше и техни привърженици, защото религиозните пущуни бяха ядосани от нахлуването на Америка в Афганистан и свалянето на талибаните от власт.

Нашата област е по-консервативна от повечето други области в Пакистан. По време на джихада в Афганистан бяха построени много медресета, повечето финансирани със саудитски средства, и много младежи минаха през тях, защото им предлагаха безплатно образование. Това беше началото на процес, наричан от мнозина „арабизацията“ на Пакистан. След 11 септември това военизиране стана още по-обичайно. Понякога, докато вървах по улицата, виждах написани с тебешир съобщения по стените на сградите: „Свържете се с нас, за да ви обучим в джихад“, гласяха те и даваха телефонен номер за връзка. По онова време джихадистките групировки бяха свободни да правят каквото си поискат. Съвсем открито набираха дарения и хора. Имаше дори един директор на училище, който се хвалеше, че най-големият му успех бил изпращането на десет момчета от девети клас да се обучават за джихадисти в Кашмир.

Правителството на ММА забрани магазините за дискове с музика и филми и възнамеряваше да създаде нравствена полиция, каквато бяха създали афганистанските талибани. Тази полиция щеше да има правото да спира жена, съпроводявана от мъж, и да я задължава да докаже, че мъжът ѝ е роднина. За щастие, Върховният съд не го

допусна. След това активистите от ММА нападнаха кината, разкъсваха плакати със снимки на жени или ги почерняха с боя. Махнаха дори женските манекени от магазините за дрехи. Тормозеха мъжете, носещи западни ризи и панталони вместо традиционното облекло *шалвар-камиз*, и настояваха жените да ходят забулени. Сякаш искаха да заличат всякакво женско присъствие в обществения живот.

Гимназията на татко беше открита през 2003 г. През онази първа година момчетата и момичетата учеха заедно, но през 2004 г. обстановката толкова се промени, че вече бе немислимо да има смесени класове. Тази промяна одързости Гуламула. Един от служителите в училището съобщил на татко, че моллата непрекъснато идва и пита защо момичетата продължават да влизат през главния вход. Съобщил му също, че веднъж, когато някакъв учител изпратил до улицата учителка, за да си хване рикша, моллата попитал:

— Защо този мъж я придружава до улицата, да не ѝ е брат?

— Не — отговорил училищният чиновник, — колега ѝ е.

— Но това е нередно! — възкликнал той.

Татко нареди на чиновника да го извика, когато види моллата. Когато Гуламула дошъл, татко и преподавателят по ислям се изправили срещу него.

— Молла, ти ме притискаш до стената! — възразил татко. — Що за човек си? Ти не си наред! Отиди да се прегледаш! Да не мислиш, че ходя гол в училището? Видиш ли момче и момиче заедно, веднага надуваш скандал. Те са само ученици. Най-добре иди при доктор Хайдер Али!

Доктор Хайдер Али беше известен психиатър в квартала, затова, ако ти кажат „Иди се прегледай при доктор Хайдер Али“, все едно ти казват „Ти не си с всичкия си“.

Мюфтията млъкнал. Свалил чалмата си и я оставил в скута на татко. За нас чалмата е обществен символ на галантност и принадлежност към пущунската общност, затова се смята за огромно унижение някой да остане без чалмата си. Обаче пак започнал:

— Никога не съм казвал това на чиновника ти. Той лъже.

Татко кипнал.

— Нямах работа тук — креснал той. — Махай се!

Мюфтията не успя да закрие нашето училище, но намесата му беше показателна за промените в страната. Татко се тревожеше. Той и

приятелите му активисти непрекъснато провеждаха събрания. Целта вече беше не само опазването на дърветата от изсичане, целта бяха образованието и демокрацията.

През 2004 г. след натиск от страна на Вашингтон, продължил повече от две години и половина, генерал Мушараф изпратил армията във Федерално управляваните племенни райони (ФУПР) — седем области по границата с Афганистан, където контролът на правителството е много слаб. Американците твърдели, че бойците от „Ал Кайда“, избягали от Афганистан по време на американските бомбардировки, са намерили убежище в племенните райони, възползвайки се от пущунското гостоприемство, и оттам ръководят тренировъчни лагери и организират нападения през граница над войските на НАТО. Тези събития бяха съвсем близо до Суат. Един от тези райони, Баджаур, е съседен на Суат. Жителите на ФУПР са все от пакистански кланове като нас, юсафзаите, и живеят от двете страни на границата с Афганистан.

Племенните райони са създадени по време на британското управление като буферна зона между Афганистан и тогавашна Индия и все още се управляват по същия начин — от племенни вождове или старейшини, наричани *малик*. За жалост, въпросните старейшини не правят почти нищо. В действителност в племенните райони няма почти никакво управление. Те са забравени територии, състоящи се предимно от сурови скалисти долини, където хората се препитават с контрабанда. (Средният годишен доход е едва 250 долара — половината от средния в Пакистан). Там има съвсем малко болници и училища, особено за момичета, и доскоро политическите партии бяха забранени. В племенните райони почти няма жени, които умеят да четат. Жителите са прочути с буйния си и независим дух, както ще се убедите, ако прочетете старите британски свидетелства.

Армията за пръв път стъпила във ФУПР. Те контролирали положението косвено, както правели и британците, разчитайки на граничните войски, набирани сред пущуните, а не на редовната армия. Решението за изпращането на редовна войска било трудно. Нашата армия и МВР не само отдавна поддържали връзка с някои от бунтовниците, но изпращането им там означавало, че трябва да се сражават срещу пущунските си събратя. Първият племенен район, в който влязла армията, бил Южен Вазиристан през март 2004 г. Както

може да се очаква, местните възприели това като атака срещу начина им на живот. Там всички мъже носят оръжие, затова, когато местните въстанали, стотици войници били избити.

Армията била в шок. Някои войници отказали да се сражават срещу своите. Отстъпили само дванайсет дни по-късно и се стигнало до така нареченото „договорено мирно споразумение“ с местните бунтовнически лидери като Нек Мохамед. То се изразявало в това, че армията ги подкупила, за да прекратят нападенията и да не допускат проникването на бойци от чужбина. С парите бунтовниците просто си купили още оръжие и възобновили действията си. Няколко месеца по-късно било осъществено и първото американско нападение над Пакистан с безпилотен самолет.

На 17 юни 2004 г. безпилотен самолет „Предатър“ изстрелял ракета „Хелфайър“ по Нек Мохамед в Южен Вазиристан, докато давал интервю по сателитния си телефон. Той и хората край него били убити на място. Местните нямали представа какво става — тогава още не знаели, че американците са способни на такова нещо. Каквото и да е мнението ви за Нек Мохамед, ние не бяхме във война с Америка и бяхме изумени, че САЩ нападат земята ни от въздуха. Хората в племенните райони бяха гневни и мнозина се присъединиха към бунтовническите групировки или сформираха *лашкар*, местна милиция.

Последваха още нападения. Американците твърдяха, че заместникът на Бин Ладен, Айман ал Зауахири, се крие в Баджаур и е завел там дори жена си. През януари 2006 г. безпилотен самолет, чиято мишена би трябвало да бъде Ал Зауахири, падна в село Дамодала, разруши три къщи и причини смъртта на осемнайсет души. Американците заявиха, че Ал Зауахири е предупреден и избягал. Същата година на 30 октомври друг американски „Предатър“ улучи медресе в планината близо до главния град Кхар, уби осемдесет и двама души, много от които младежи. Американците твърдяха, че там имало тренировъчен лагер на „Ал Кайда“, показан във видеоматериалите на групировката, и че възвишението било осеяно с тунели и картечни гнезда. Броени часове след нападението влиятелен местен духовник на име Факир Мохамед, директор на медресето, съобщи, че за загиналите ще бъде отмъстено със самоубийствени бомбени атентати срещу пакистанските войници.

Татко и приятелите му се разтревожиха и свикаха старейшините и лидерите на мирни разговори. Беше мразовита нощ през януари, но се събрали 150 души.

— Това приближава към нас — предупредил ги татко. — Престрелките ще стигнат долината. Нека да угасим пламъка на войнствеността, преди да ни засегне.

Никой обаче не го слушал. Някои хора дори се изсмели, включително един местен политически лидер, седнал на първия ред.

— Многоуважаеми господине — обърнал се татко към него, — знаете какво се случи с афганистанския народ. Станаха бежанци и живеят при нас. Същото се случва и в Баджаур. Същото ще се случи и с нас, помнете ми думите, а ние нямаме къде да се подслоним, нямаме къде да избягаме.

Онзи обаче запазил подигравателното си изражение, сякаш искал да каже: „Чуйте го само! Аз съм хан, кой ще дръзне да ме прогони от тук?“.

Татко се прибра отчаян.

— Имам училище, но не съм нито хан, нито политически лидер — каза той. — Аз съм само един дребен човечец.

[1] Събирателно название на познаващите богословието, историко-религиозните предания и етично правовите норми, на теоретици и практики в сферата на образованието и шериата. — Б.пр.

↑

[2] Исус. — Б.а. ↑

ЕСЕНТА НА ЗЕМЕТРЕСЕНИЕТО

През един хубав октомврийски ден, докато бях още в началното училище, чиновете ни започнаха да треперят и да се клатят. На тази възраст децата все още посещават смесени класове, затова момчетата и момичетата викнаха вкупом: „Земетресение!“. Изтичахме навън, както ни бяха учили. Всички деца се струпахме край учителите като пилета край квачка.

Суат се намира в сеизмична зона и често има земетресения, но този път беше различно. Всички сгради край нас се люлееха и тътенът нямаше край. Повечето деца се разплакаха, а учителите ни отправяха молитви. Госпожица Руби, една от любимите ми учителки, ни каза да престанем да плачем и да запазим спокойствие, защото скоро всичко щяло да свърши.

Когато трусовете престанаха, изпратиха всички ни да си вървим. Заварихме мама да седи на един стол, стиснала Корана, и да повтаря стихове от него отново и отново. Когато са в беда, хората много се молят. На мама ѝ олекна, когато ни видя, и по лицето ѝ рукнаха сълзи. Обаче цял следобед имаше вторични трусове, затова си останахме уплашени. Отново се бяхме преместили — преди да навърша тринайсет, се местихме седем пъти — и сега живеехме в триетажен жилищен блок. Това беше висока сграда за Мингора и на покрива ѝ имаше голям воден резервоар. Мама се ужасяваше, че всичко ще се срути върху ни, затова непрекъснато излизахме. Татко се прибра чак късно вечерта, защото проверявал какво е състоянието на всички училищни сгради.

Когато се стъмни, все още имаше леки трусове и мама беше в паника. Всеки път, когато усетехме трус, сякаш настъпваше Денят на Страшния съд.

— Ще ни затрупа в леглата! — проплакваше мама.

Настояваше да излизаме, но татко беше изтощен, а ние, мюсюлманите, вярваме, че съдбата ни е предопределена от Бог. Затова той ни сложи с братята ми да си легнем; по-малкият беше още бебе.

— Вървете, където искате — каза той на мама и на една братовчедка. — Аз оставам тук. Ако вярвате в Бог, и вие ще останете.

Мисля, че когато има бедствие или животът ни е изложен на огромна опасност, ние си припомняме греховете, питаме се как ли ще се изправим пред Бог и дали ще ни бъде простено. Но Бог ни е дал и умението да забравяме, затова след края на някоя трагедия всичко си продължава постарому. Сигурна бях във вратата на татко, но споделях и напълно основателните тревоги на мама.

Земетресението на 8 октомври 2005 г. се оказа едно от най-страшните в историята. Беше 7,6 по скалата на Рихтер и беше усетено чак в Кабул и в Делхи. Нашият град Мингора почти не пострада — срутиха се само няколко сгради, — но съседен Кашмир и северните райони на Пакистан бяха опустошени. Дори сгради в Исламабад се бяха срутили.

Мина известно време, преди да узнаем колко сериозно е положението. Когато по новините започнаха да показват разрушенията, видяхме, че цяло село се е превърнало в пепел. Свлачища блокираха достъпа до най-засегнатите райони, всички телефонни линии и електропроводи бяха прекъснати. Земетресението беше засегнало територия от 30 000 квадратни километра, почти колкото американския щат Мериленд. Цифрите бяха невероятни. Повече от 73 000 души бяха загинали и 128 000 бяха ранени, много от тях осакатени за цял живот. Около три и половина милиона бяха изгубили домовете си. Пътища, мостове, вода и електричество — всичко беше съсипано. Места, където бяхме ходили, например Балакот, бяха сринати почти до основи. Много от жертвите бяха деца, които като мен са били на училище сутринта. Около 6400 училища се бяха превърнали в развалини, 18 000 деца бяха изгубили живота си.

Помня колко уплашени бяхме през онази сутрин и че в училище започнахме да събираме пари. Всеки носеше каквото може. Помогнах на мама да съберем завивки. Татко обиколи всичките си познати с молба да дарят храна, дрехи и пари. Събра средства и от Асоциацията на частните училища в Суат, и от Съвета за световен мир като допълнение към събраното в училище. Общо над един милион рупии. Едно лахорско издателство, което ни снабдяваше с учебници, изпрати пет камиона с храна и други неща от първа необходимост.

Ужасно се тревожихме за близките си в Шангла, притиснати натясно между две планини. Най-сетне получихме новини от една братовчедка. В селцето на татко бяха загинали осем души и много къщи бяха разрушени. Една от тях беше домът на местния духовник молла Хадим, която се срутила и затрупала четирите му красиви дъщери. Искаше ми се да отида в Шангла заедно с татко и камионите, но той каза, че е прекалено опасно.

Когато се върна след няколко дни, беше съсипан. Разказа, че последната част от пътуването му била много трудна. Голям отрязък от пътя се бил свлякъл в реката, а на платното имало големи скални отломки, които го препречвали. Близките и приятелите ни признали, че земетресението им се сторило като края на света. Описали грохота на търкалящите се по склоновете скали, хората, изхвърчащи от къщите, мълвейки стихове от Корана, писъците, когато се срутвали покриви, мученето на биволите и блеенето на козите. Трусовете продължили, затова хората останали навън през целия ден, а после и през нощта, сгушени един до друг, за да се топлят на кучешкия планински студ.

Първите спасители бяха от разположена в областта агенция за чуждестранна помощ и доброволци от „Техрик-е-Нифаз-е-Шария-е-Мохамеди“ (ТНШМ) — организация за налагане на ислямския закон. Тя бе основана от суфи Мохамед и изпращаше мъже да се сражават в Афганистан. Суфи Мохамед беше в затвора от 2002 г., когато Мушараф арестува редица бунтовнически лидери вследствие на натиска от страна на Америка, но неговата организация продължаваше да съществува и се ръководеше от зет му молла Фазлула. Властите трудно стигаха до места като долината Шангла, защото повечето пътища и мостове бяха разрушени, а местната администрация беше унищожена в цялата област. Видяхме служител на ООН да съобщава по телевизията, че случилото се е „най-лошият логистичен кошмар, с който са се сблъскали Обединените нации“.

Генерал Мушараф нарече бедствието „изпитание за нацията“ и съобщи, че армията започва операция „Спасително въже“ — нашата армия обича да кръщава операциите си. По новините излъчиха многобройни кадри на армейски хеликоптери, натоварени с продоволствия и палатки. В някои по-малки долини те просто не можеха да кацнат, а пакетите с помощи, които пускаха, нерядко се търкулваха по склоновете и попадаха в реките. На места, щом

долитаха хеликоптерите, местните притичваха под тях, което затрудняваше безопасното пускане на товарите.

Все пак част от помощите пристигаха. Американците бяха бързи и тъй като имаха хиляди войници и стотици хеликоптери в Афганистан, не им беше трудно да докарат продоволствия и да покажат, че ни помагат в трудните мигове, макар че някои екипажи криеха американските отличителни знаци по хеликоптерите поради страх от нападение. Много хора в отдалечените райони за пръв път виждаха чужденец.

Повечето спасителни екипи бяха от ислямски доброволчески организации, някои от които бяха фасада на военни групировки. Най-явната такава беше „Джамаат-ул-Дава“ (Джуд), хуманитарното крило на „Лашкар-е-Тайба“. ЛеТ имаха тесни връзки с МРС — пакистанското разузнаване — и целта им беше освобождаването на Кашмир, който смятаме за част от Пакистан, не от Индия, тъй като преобладаващото население там е мюсюлманско. Лидерът на ЛеТ е пламенен професор от Лахор, Хафиз Сайед, който често призовава за нападение над Индия в телевизионните си обръщения. След земетресението, когато нашето правителство не предприе почти нищо, за да помогне, Джуд устрои лагери за бедстващите, охранявани от стражи с калашници и портативни радиостанции. Всички знаеха, че те са членове на ЛеТ, и не след дълго черно-белите им знаменца с кръстосани мечове се развяха навсякъде из планините и долините. В град Музафарабад в Азад Кашмир^[1] Джуд устрои дори голяма полева болница с рентгенови апарати, операционна, добре заредена аптека и зъболекарски кабинет. Лекари и хирурзи предлагаха услугите си рамо до рамо с хиляди млади доброволци.

Пострадалите от земетресението отрупваха с похвали активистите, които кръстосваха планините и пренасяха през разрушените долини медицински помощи до отдалечени райони, за които друг не даваше пет пари. Те помагаха за разчистването и възстановяването на разрушените села, водеха молитви и погребваха телата. Дори днес, когато повечето чуждестранни агенции вече са си заминали, покрай пътищата още се виждат порутени постройки, а хората очакват правителството да им изплати компенсации, за да си построят нови къщи, знамената и помощниците от Джуд са тук. Мой братовчед, който учи във Великобритания, каза, че са събрали много

средства от живеещи там пакистанци. Впоследствие плъзнаха слухове, че част от тези пари били отклонени за финансирането на заговор да бъдат бомбардирани самолети, пътуващи от Великобритания към САЩ.

При толкова много загинали броят на осиротелите деца беше огромен — 11 000. В нашата култура сираците обикновено отиват при роднини, но земетресението беше толкова силно, че загинаха цели семейства или пък изгубиха всичко и не бяха в състояние да приемат деца за отглеждане. Правителството обеща държавата да се погрижи за сираците, но и това звучеше като празни думи, както повечето правителствени обещания. Татко научил, че ДжудД приела много момчета и ги настанила в своите медресета. В Пакистан медресетата са своеобразна система за социална помощ, защото осигуряват безплатна храна и подслон, но учебните занятия там не следват нормалната програма. Момчетата наизустяват Корана, поклащайки се напред-назад, докато рецитират текста. Втълпяват им, че науката и литературата не съществуват, че никога не е имало динозаври и че човекът не е стъпвал на Луната.

Цялата държава беше в шок дълго след земетресението. Разочаровани от политиците и от военните диктатори, сега трябваше да се справяме и с последиците на едно природно бедствие. Моллите от ТНШМ проповядваха, че земетресението е Божие предупреждение. Ако не поправим поведението си и не наложим ислямския закон, шериата, крещяха гръмко проповедниците, щели да последват още по-жестоки наказания.

[1] Провинция със самоуправление, която се намира под контрола на Пакистан. — Б.пр. ↑

ВТОРА ЧАСТ ДОЛИНАТА НА СМЪРТТА

رباب منگيه وخت د تپړ شو د کلي خوا ته طالبان راغلي دینه

*Сбогом, музика! Глѣхнат и най-
мелодичните трели,
замлѣкват устните —
талибани в селото са спрели.*

МОЛЛАТА РАДИОВОДЕЩ

Бях на десет години, когато талибаните пристигнаха в нашата долина. Двете с Мониба четяхме „Здрач“ и мечтаехме да станем вампирки. Струваше ни се, че талибаните са пристигнали посред нощ като вампири. Идваха на групи, въоръжени с ножове и калашници, и най-напред се появиха в Северен Суат, в гористите райони на Мата. Отначало не се наричаха талибани и не изглеждаха като афганистанските, които бяхме виждали по снимките, с чалми и тъмни кръгове около очите.

Тези бяха странни на вид мъже с дълги провиснали коси и бради, навлекли камуфлажни жилетки над традиционните широки ризи и панталони, вдигнати доста над глезена. Бяха обути с маратонки или с евтини сандали, понякога имаха на главите си чорап с дупка за очите и си бършеха носовете с краищата на чалмите си. Носеха черни значки с надпис *шериат я шадахат* — шериат или мъченичество — и понякога чалмите им бяха черни, поради което хората ги наричаха „отряда на черните чалми“. Изглеждаха толкова тъмни и мръсни, че един приятел на татко ги описваше като „хора без леген и бръснач“.

Предводител им беше молла Фазлула, на двајсет и осем години, който преди време обслужваше седалката на скрипец, с която преминавахме над река Суат. Той накуцваше с десния крак, защото беше прекарал детски паралич. Беше учил в медресето на суфи Мохамед, основателя на ТНШМ, и се беше оженил за дъщеря му. Когато молла Мохамед бил хвърлен в затвора по време на хайките срещу предводителите на бунтовниците през 2002 г., Фазлула поел ръководството на неговото движение. Малко преди земетресението Фазлула се появил в Имам Дери, селце на няколко километра от Мингора, на другия бряг на река Суат, и разположил там незаконната си радиостанция.

В нашата долина научавахме повечето новини от радиото, защото много хора нямаха телевизори и бяха неграмотни, така че не можеха да четат вестниците. Не след дълго всички заговориха за

радиостанцията. Тя стана известна като „Молла FM“, а Фазлула — като моллата радиоводещ. Станцията излъчваше всяка вечер от осем до десет и сутрин от седем до девет.

Отначало Фазлула се държеше умно. Представяше се като ислямски реформатор и тълкувател на Корана. Майка ми беше много набожна и в началото Фазлула ѝ допадаше. Той използваше радиото, за да насърчава хората да възприемат правилни навици и да се откажат от онези, които той оценяваше като лоши. Твърдеше, че мъжете трябва да запазят брадите си, но да се откажат от пушенето, а вместо това да дъвчат тютюна, който харесват. Казваше, че хората трябва да престанат да употребяват хероин и *чарас*, нашата дума за хашиш. Обясняваше на хората как е правилно да се измиват преди молитва — коя част на тялото най-напред. Обясняваше им дори как да мият интимните си части.

Понякога звучеше разумно, както когато възрастните се опитват да те убедят да направиш нещо, което не искаш, а друг път звучеше плашещо и разпалено. Често плачеше, докато заявяваше предаността си към исляма. Обикновено говореше известно време, после продължаваше заместникът му Шах Доуран, който преди беше продавал закуски на пазара от велосипеда си на три колела. Убеждаваха хората да престанат да слушат музика, да гледат филми и да танцуват. Такива греховни занимания предизвикали земетресението, гръмко предупреждаваше Фазлула, и ако хората не престанели, отново щели да си навлекат Божия гняв. Моллите нерядко тълкуват погрешно Корана и *хадисите*, когато проповядват учението им в провинцията, защото малко хора разбират арабски, на който е написан оригиналът. Фазлула се възползваше от това невежество.

— Прав ли е, *аба*? — питах баща си. Помня колко се бях уплашила от земетресението.

— Не, *джани* — отговаряше той. — Само заблуждава хората.

Татко каза, че радиостанцията е тема номер едно в учителската стая. По онова време в нашите училища работеха около седемдесет учители: към четирийсет мъже и трийсет жени. Някои от тях бяха настроени против Фазлула, но мнозина го подкрепяха. Хората мислеха, че той добре тълкува Свещения Коран, и се възхищаваха на харизмата му. Допадаше им призивът му за възстановяването на ислямските закони, защото всички бяха отчаяни от пакистанската съдебна система,

заменила нашата след присъединяването ни към Пакистан. Поземлените спорове, каквито имаше много в нашата област и които преди се разрешаваха бързо, сега стигаха до съда чак след десет години. На всички им беше омръзнало от корумпираните държавни чиновници, изпращани в долината. Изглежда, очаквах, че Фазлула ще възстанови царствената ни държава от времената, когато е била управлявана от *вали*.

Само след шест месеца хората започнаха да изхвърлят своите телевизори, дивиди и сиди плейъри. Помощниците на Фазлула ги събираха на огромни купчини по улиците и ги горяха. Облаци от гъст черен пушек се кълбяха високо в небето. Стотици магазини за дискове с музика и филми затвориха доброволно, а талибаните платиха компенсации на собствениците им. Ние с братята ми се притеснявахме, защото обичахме телевизора си, но татко ни увери, че няма да го изхвърли. За всеки случай го прибрахме в един шкаф и го гледахме със съвсем тих звук. Знаеше се, че талибаните подслушват по вратите на хората, а после нахлуват, за да вземат телевизорите и да ги натрошат. Фазлула мразеше боливудските филми, които ние много харесвахме, и ги отричаше като неислямски. Позволено беше само радиото, а всички други песни, освен талибанските бяха обявени за *харам*.

Един ден татко отиде да посети свой приятел в болницата и там заварил много хора да слушат на касети проповедите на Фазлула.

— Трябва да се запознаеш с молла Фазлула — казали му те. — Той е велик учен.

— Всъщност дори не е завършил гимназия и истинското му име не е Фазлула — възразил татко, но никой не го слушал.

Татко се потисна, защото хората започваха да възприемат думите на Фазлула и неговата религиозна романтика.

— Нелепо е, че този така наречен учен всъщност сее невежество — възмущаваше се той.

Фазлула беше много популярен в по-отдалечените области. Хората там помнеха как доброволците на ТНШМ им бяха помогнали след земетресението, докато правителството никакво го нямало. В някои джамии слагаха дори тонколони, свързани с радиоприемниците, за да може всички в селото и на полето да слушат. Най-популярната част от предаването се излъчваше всяка вечер, когато той четеше

имената на хора. „Господин А. пушел *чарас*, но престанал, защото е греховно“ или „Господин Б. доброволно затворил магазина си за музикални дискове.“ Уверяваше ги, че ще бъдат възнаградени в отвъдното. Хората обичаха да чуват имената си по радиото, обичаха и да научават кои техни съседи са прегрешили, та после да клюкарстват: „Чу ли за еди-кой си?“.

„Молла FM“ се подиграваше с армията. Фазлула заклеяваше пакистанските правителствени чиновници като „неверници“ и твърдеше, че те са против въвеждането на шериата. Заявяваше, че ако те не го приложат, неговите хора ще го „наложат със сила и ще ги разкъсат на парчета“. Една от любимите му теми беше несправедливият феодален строй на хановете. Бедните се радваха, че хановете получават справедливо възмездие. Възприемаха Фазлула като Робин Худ и бяха убедени, че когато той дойде на власт, ще раздаде земята на хановете на бедните. Някои от хановете избягаха. Баща ми беше противник на ханизма, но твърдеше, че талибаните са още по-лоши.

Приятелят на татко Хидаятула беше станал правителствен служител в Пешавар и ни предупреждаваше:

— Така действат тези размирници. Искат да спечелят сърцата и умовете на хората, затова най-напред проучват какви са местните проблеми, набелязват виновниците и си осигуряват подкрепата на мълчаливото мнозинство. Така постъпиха във Вазиристан, когато погнаха похитителите и бандитите. После, като дойдат на власт, ще се държат като престъпниците, които преди са преследвали.

Радиопредаванията на Фазлула нерядко целяха да спечелят жените. Сигурно е знаел, че много мъже отсъстват, работят във въгледобивните мини на юг или по строителните площадки в Залива. Понякога той казваше: „Мъже, сега излезте. Ще поговоря с жените“. А друг път: „Жените трябва да изпълняват задълженията си у дома. Могат да излизат навън само по спешност, но трябва да бъдат забулени“. Понякога неговите хора излагаха на показ модерни дрехи, които твърдяха, че са иззели от „пропаднали жени“.

Приятелките ми в училище разказваха, че майките им слушат моллата радиоводещ, макар директорката ни госпожа Мариам да ни беше посъветвала да не го правим. У дома имяхме само старото радио на дядо, което беше счупено, но приятелките на мама слушаха радио

до една и ѝ разказваха какво са чули. Хвалеха Фазлула и дългата му коса, умелата му езда и поведението му „досущ като на Пророка“ (Аллах да го благослови). Жените му разказваха сънищата си и той се молеше за тях. Мама харесваше тези истории, но татко беше ужасен.

Аз бях объркана от думите на Фазлула. В Корана не пише, че мъжете трябва да излизат навън, а жените — да си стоят у дома. В часовете ни по ислям в училище пишехме есета, озаглавени „Животът на Пророка“. Научавахме, че първата му жена била търговката Хатиджа. Била на четирийсет години, петнайсет години по-възрастна от него, и имала предишен брак, обаче той въпреки това се оженил за нея. Бях наблюдавала мама и знаех също, че пушунките са много силни физически. Нейната майка се беше грижила за осем деца сама, след като дядо претърпял инцидент — счупил си таза и осем години не можел да стане от леглото.

Мъжът ходи на работа, изкарва заплата, връща се у дома, яде и ляга да спи. Толкоз. Нашите мъже си мислят, че силата се крие в това да печелят пари и да се разпореждат с другите. Не признават, че силата е в ръцете на жените, които по цял ден се грижат за всички и раждат децата им. У дома мама се оправяше с всичко, защото татко беше много зает. Тя ставаше рано сутрин, гладеше дрехите ни за училище, приготвяше ни закуска и ни учеше как трябва да се държим. Тя пазаруваше и ни готвеше. Правеше много неща.

През първата година от управлението на талибаните ми направиха две операции — махнаха ми апендикса и ми извадиха сливиците. И на Хушал му махнаха апендикса. Мама ни заведе в болницата и стоя при нас — татко само идваше да ни види за малко и да ни донесе сладолед. Но въпреки това мама продължаваше да вярва, че Коранът забранява на жените да излизат навън и да разговарят с мъже, освен ако не са им роднини, за които не могат да се омъжат.

— Пекаи, не става дума за забулване само на лицето, а и на сърцето.

Много жени бяха развълнувани от думите на Фазлула, затова му даваха злато и пари, особено в бедните села и домакинства, където съпрузите работеха в чужбина. Изнасяха маси, на които жените да предадат сватбените си гривни и огърлици, и те се редяха на опашки да го сторят или прашаха синовете си. Някои даряваха спестяванията, които са правили цял живот, защото мислеха, че така ще зарадват Бог.

Фазлула се зае да строи огромен щаб от червени тухли в Имам Дери с медресе към него, джамия, а също зидове и насипи за защита от река Суат. Никой не знаеше откъде взема цимента и желязото, но работниците бяха местни. Селата се редуваха да изпращат мъже, които да участват в строителните работи за ден-два. Веднъж един от учителите ни по урду Наваб Али предупредил баща ми, че няма да дойде на работа на следващия ден. Когато татко попитал защо, учителят обяснил, че е ред на неговото село да работи на строежа на Фазлула.

— Главната ти отговорност е да преподаваш на учениците — отговорил татко.

— Не, трябва да го направя — възразил Наваб Али.

Татко се прибра бесен.

— Ако хората участваха по същия доброволен начин в строителството на училища и пътища или дори в почистването на реката от найлонови опаковки, Бог ми е свидетел, Пакистан щеше да се превърне в земен рай. Но те даряват само на джамията или на медресето.

Седмица по-късно същият учител го осведомил, че не може повече да преподава на момичетата, защото „моллата не одобрява“.

Татко се помъчил да го разубежда.

— Съгласен съм, че на момичетата трябва да преподават учителки — казал той. — Първо обаче трябва да образуваме тези момичета, за да станат учителки!

По едно време молла Мохамед оповести от затвора, че жените не бива да се образуват дори в девически медресета. „Ако някой може да ми посочи исторически пример, когато ислямът е позволил женско медресе, нека да дойде да се изпикае на брадата ми“, заявил той. След това моллата радиоводещ обърна поглед към училищата. Заговори срещу директорите им и поименно поздравяваше момичетата, напуснали училище. „Госпожица еди-коя си е престанала да ходи на училище, затова ще отиде в рая“, казваше той, или „Госпожица А от еди-кое си село е прекъснала образованието си в пети клас. Поздравявам я“. Момичета като мен, които продължаваха да ходят на училище, той наричаше овце.

Приятелките ми и аз не разбирахме какво нередно правим.

— Защо не искат момичетата да ходят на училище? — попитах татко.

— Страхуват се от писалката — отговори той.

След това още един учител от нашето училище, математик с дълга коса, също отказа да преподава на момичета. Татко го уволни, но някои от другите учители бяха притеснени и изпратиха делегация в кабинета му.

— Не го правете, господине — примолыха му се. — Времето е трудно. Нека да остане, ние ще му вземаме часовете.

Излезе нова заповед. Фазлула закриваше козметичните салони и забраняваше бръсненето, затова бръснарите оставаха без работа. Татко, който имаше само мустаци, заяви, че няма да си пусне брада заради талибаните. Те забраняваха на жените да пазаруват. Нямах нищо против да не ходя на Чина Базар. Не обичах да пазарувам, за разлика от мама, която обожаваше красивите дрехи. Тя все ми повтаряше: „Закрий си лицето, хората те гледат“.

— Няма значение — отговарях, — и аз ги гледам.

А тя се ядосваше.

Мама и приятелките ѝ се разстроиха, че няма да могат да ходят на пазар, особено в дните преди Ейд, когато се разкрсяваме и обикаляме осветените с пъстри лампички сергии, на които продават гривни и къна. Всичко това престана. Талибаните не нападаха жените, ако отидат на пазар, но им крещяха и ги заплашваха, докато те не склоняха да си тръгнат. Един талибан беше в състояние да сплаши цяло село. Ние, децата, също се цупехме. Обикновено в почивните дни пускат нови филми, но Фазлула беше закрил всички видеотеки. Някъде по това време на мама също ѝ дойде до гуша от Фазлула, особено когато той започна да проповядва против образованието и да твърди, че който ходи на училище, ще отиде в ада.

След това Фазлула започна да провежда *шура*, нещо като местен съд. На хората им харесваше, защото справедливостта се въздаваше бързо, за разлика от пакистанските съдилища, където можеш да чакаш с години и трябва да плащаш подкупи, за да разгледат делото ти. Мнозина започнаха да се обръщат към Фазлула и приближените му с молба да решават всякакви проблеми: от делови въпроси до лични вражди. „От трийсет години имам един проблем, който още не е

решен“, оплакал се един човек на баща ми. Наказанията, които постановяваше съдът на Фазлула, включваха публичен бой с камшик — нещо, което не бяхме виждали дотогава. Един приятел на татко му разказал, че е видял да бият трима мъже, след като *шура* ги обявил за виновни за отвличането на две жени. Близко до централата на Фазлула била издигната платформа и след като хората отишли да го чуят на петъчната молитва, стотици се струпали да гледат боя с възгласи „Аллаху акбар!“, „Аллах е велик!“, след всеки удар с камшика. Понякога Фазлула се явявал, яхнал черен кон.

Привържениците му забраняваха на лекарите да дават капки срещу полиомиелит с твърдението, че ваксините са американски заговор мюсюлманките да станат безплодни, та жителите на Суат да изчезнат. „Лечението на заболяване, преди да се е проявило, е срещу законите на шериата — оповестил Фазлула по радиото. — Никъде в Суат няма да намерите и едно дете, което да изпие капчица от ваксината.“

Хората на Фазлула патрулираха по улиците и търсеха нарушителите на заповедите както нравствената полиция на талибаните в Афганистан, за която бяхме чували да разказват. Основаха доброволна пътна полиция, наречена „Командоси соколи“, която обикаляше улиците с картечници в каросериите на пикапите.

Някои хора бяха доволни. Веднъж татко срещнал случайно човека, който го обслужвал в банката.

— Едно от хубавите неща, които направи Фазлула, е, че забрани на жените и момичетата да ходят на Чина Базар. Така спести пари на мъжете — казал му той.

Малцина говореха това, което мислят. Татко се оплакваше, че повечето хора са като местния бръснар, който един ден промърморил, че има в касата си само десет рупии, по-малко от една десета от онова, което обикновено печелел. А предишния ден бил заявил пред някакъв журналист, че талибаните са добри мюсюлмани.

След като „Молла FM“ беше в ефир около година, Фазлула стана по-агресивен. Брат му молла Лиакат и трима негови синове бяха сред жертвите на нападението на американски безпилотен самолет над медресето в Баджаур в края на октомври 2006 г. Загинаха 80 души, включително дванайсетгодишни момчета, някои от които бяха от Суат. Бяхме ужасени от тази атака и хората се кълнях, че ще отмъстят.

Десет дни по-късно атентатор се взриви в казармите в Даргаи, на пътя от Исламабад за Суат, и уби четирийсет и двама пакистански войници. По онова време самоубийствените атентати бяха рядкост в Пакистан — през онази година бяха общо шест, — а това беше най-сериозното нападение, извършено от пакистански бунтовници.

По време на празника Ейд обикновено принасяме в жертва животни — кози или овце. Но Фазлула каза: „Този път на Ейд ще бъдат пожертвани двуноги животни“. Скоро разбрахме какво означава това. Неговите хора започнаха да убиват хановете и политическите активисти от светски и националистически партии, най-вече от Национална партия „Авами“ (НПА). През януари 2007 г. близък на един от приятелите на моя баща беше отвлечен в селото си от маскирани въоръжени мъже. Казваше се Малак Бахт Байдар. Беше от богато ханско семейство и беше местният заместник-председател на НПА. Тялото му беше намерено захвърлено в гробището на предците му. Краката и ръцете му бяха счупени. Това беше първото целенасочено убийство в Суат, а хората говореха, че е защото той помагал на армията да открива талибанските скривалища.

Властите си затвориха очите. Правителството на нашата провинция все още беше съставено от партии на моллите, които критикуваха всеки, който твърди, че се сражава в името на исляма. Отначало в Мингора, най-големия град в Суат, бяхме в безопасност. Но щабът на Фазлула се намираше само на километри и макар че талибаните не бяха близо до къщата ни, се срещаха по пазарите, по улиците и по планините. Опасността допълзя по-близо.

По време на Ейд отидохме на село както обикновено. Аз пътувах в колата на братовчед ми и след като прекосихме реката на едно място, където тя беше заляла пътя, ни спряха на талибански контролен пункт. Седях отзад с мама. Братовчед ми бързо ни подаде касетите си с музика, за да ги скрием в чантите си. Талибаните бяха облечени в черно и носеха калашници.

— Сестри, вие се опозорявате. Трябва да носите бурки — казаха ни те.

Когато се върнахме в училище след празника, на портата беше залепено писмо. „Господине, вашето училище е западно и неправоверно — пишеше в него. — Вие обучавате момичета и имате униформа, която не е ислямска. Веднага престанете, иначе ще загизите,

а децата ви ще ви оплакват.“ Писмото беше подписано от „Ислямски фedaини“.

Татко реши да промени униформата на момчетата от риза и панталон на *шалвар-камиз* — шалвари и дълга туника. Нашата си остана лазурносин *шалвар-камиз* и бяла *дупата* за забраждане. Посъветваха ни да не я сваляме извън училище.

Приятелят на татко Хидаятула го окуражаваше да не отстъпва.

— Зияудин, ти имаш харизма, можеш да говориш публично и да организираш хората против тях — каза той. — Животът не е само да вдишваш кислород и да издишваш въглероден диоксид. Можеш или да си стоиш и да приемаш всичко, което ти сервира талибаните, или да им се противопоставиш.

Татко ни предаде думите на Хидаятула. След това изпрати писмо до местния вестник „Дейли Азади“. „До ислямските фedaини. Това не е правилният път за налагане на исляма — написа той. — Моля ви, не наранявайте децата, защото Богът, в който вярвате вие, е същият онзи, на когото те се молят всеки ден. Може да отнемете моя живот, но не убивайте учениците ми.“ Когато видя отпечатания брой на вестника, татко беше много недоволен. Писмото беше свряно на средните страници и редакторът беше публикувал името и адреса на училището, а татко не беше очаквал от него такова нещо. Но много хора се обадиха да го поздравят.

— Ти хвърли първия камък в застоялата вода — казваха те. — Вече имаме смелостта да говорим.

БОНБОНИ, ТОПКИ ЗА ТЕНИС И БУДИТЕ ОТ СУАТ

Талибаните отнеха най-напред музиката ни, после нашите Буди, а накрая историята ни. Училищните екскурзии бяха едно от най-любимите ни неща. Имахме късмет, че живеем в такъв рай като Суат и можем да посещаваме толкова много красиви места — водопади, езера, ски курорти, двореца на *вали*, будистките статуи, гробницата на Ахунд. Всички тези места разказваха изключителна история. Обсъждахме пътуванията предварително, а после, когато денят настъпеше, се издокарвахме с най-хубавите си дрехи и се качвахме в автобусите с кутии пилешко и ориз за обяда на открито. Някои от нас имаха фотоапарати и правеха снимки. В края на деня татко ни караше да заставаме поред на някоя скала и да разказваме какво сме видели. Когато дойде Фазлула, екскурзиите секнаха. Момичетата не трябваше да се показват навън.

Талибаните унищожиха будистките статуи и ступи, край които играехме и които стояха там от хиляди години. Те бяха част от историята ни от времето на кушанските владетели. Талибаните смятаха всяка статуя или изображение за *харам* и затова ги забраняваха. Един черен ден те взривиха с динамит дори лицето на джеханабадския Буда, изсечен в скалите на един час път от Мингора и извисяващ се на седем метра. Според археолозите тази статуя е почти толкова значима, колкото бамиянските статуи на Буда, взривени от афганистанските талибани. Не успяха да я унищожат отведнъж. Първия път издълбаха отвори в скалите и ги напълниха с динамит, но не се получи. Няколко седмици по-късно, на 8 октомври 2007 г., опитаха отново. Този път заличиха лицето на Буда, което бе гледало към долината още от VII в. Талибаните са врагове на изящното изкуство, на културата и на нашата история. Музеят на Суат премести сбирката си, за да е на сигурно място. Талибаните унищожаваша всяка старина, а не носеха нищо ново. Завладяха мината в смарагдовата планина и започнаха да продават красивите камъни, за да купуват грозните си оръжия. Вземаха пари от хората, които изсичаха

безценните ни дървета за дървен материал, а после искаха още пари, за да пускат камионите им да минават.

Радиопокритието се разпространи в долината и в съседния район. Ние още имахме телевизор, но те изключиха кабелните канали. Двете с Мониба вече не можехме да гледаме любимите си боливудски филми. Талибаните явно не даваха да правим нищо. Дори забраниха настолната игра *каром*, при която удряме пулове върху дървена дъска. Хората разказваха как чуят ли детски смях, талибаните нахълтват в стаята и трошат дъските за игра. Имахме усещането, че гледат на нас като на малки кукли, които могат да командват, да ни казват какво да правим и как да се обличаме. Мислех си, че ако Бог иска да бъдем такива, нямаше да ни направи различни.

Един ден заварихме учителката ни госпожа Хамида обляна в сълзи. Съпругът ѝ беше полицаи в градчето Матта, където хората на Фазлула нахлули и избили няколко полицаи, включително съпруга ѝ. Не след дълго те завзеха много села. Черно-белите знамена на ТНШМ на Фазлула започнаха да се появяват по полицейските участъци. Бойците влизаха в селата с мегафони и полицията бягаше. Съвсем скоро бяха завзели петдесет и девет села и бяха основали свои паралелни администрации. Полицаяте толкова се страхуваха да не бъдат убити, че публикуваха съобщения в пресата, че са напуснали полицията.

Всичко това се случваше, а никой нищо не предприемаше. Хората сякаш бяха в транс. Татко каза, че Фазлула ги съблазнявал по различни начини. Някои се присъединявали към бойците му, защото мислели, че така ще живеят по-добре. Татко се опитваше да се противопостави на пропагандата им, но му беше трудно. „Нямам бойци, нито пък радиостанция“ — шегуваше се той. Веднъж дори се осмели да отиде в селото на моллата радиоводещ и да говори в едно училище. Прекосил реката в една от металните клетки, повесени на макара, които използвахме като импровизирани мостове. Пътном видял толкова висок стълб пушек, че сякаш стигал до облаците — най-черния пушек, който бил виждал. Отначало си помислил, че сигурно е тухларна, но когато приближил, видял брадатите фигури на талибани, които изгаряли компютри и телевизори.

В училището татко казал на хората:

— Видях съселяните ви да изгарят техниката. Не разбрахте ли, че полза ще имат само японските компании, които ще произведат още? Някой се приближил до него и прошепнал:

— Престани да говориш така, опасно е.

А междувременно властите, както и повечето хора, бездействаха.

Сякаш цялата страна беше полудяла. Останалата част на Пакистан беше ангажирана с нещо друго — талибаните се бяха настанили право в сърцето на държавата, в столицата Исламабад. По новините виждахме кадри на така наречения „Отряд Бурка“ — млади жени и момичета като нас с бурки и тояги нападаха магазинчетата за дискове по пазарите в центъра на Исламабад.

Жените бяха от „Джамия Хафса“, най-голямото женско медресе в страната, а част от тях — от Червената джамия в Исламабад. Тя беше построена през 1965 г. и дължеше името си на своите червени стени. Намираще се само на няколко пресечки от парламента и щаба на МРС, затова много държавни чиновници и военни ходеха да се молят там. Джамията имаше две медресета, мъжко и женско, и те от години се използваха за набирането и подготовката на доброволци, които да се сражават в Кашмир и Афганистан. Ръководеха ги двама братя, Абдул Азис и Абдул Рашид. Това място се беше превърнало в пропаганден център на Бин Ладен, с когото Абдул Рашид се беше запознал в Кандахар, докато бил на посещение на молла Омар. Братята бяха известни с огнените си проповеди и привличаха хиляди молещи се, особено след 11 септември. Когато президентът Мушараф се съгласи да помогне на Америка във Войната срещу тероризма, джамията прекъсна отдавнашните си връзки с военните и се превърна в център на протестите срещу правителството. Абдул Рашид дори беше обвинен, че е замесен в заговор за взривяването на конвоя на Мушараф в Равалпинди през декември 2003 г. Според следователите използваните експлозивни били съхранявани в Червената джамия. Няколко месеца по-късно обаче ги оправдаха.

Когато Мушараф изпрати войски във ФУПР, най-напред във Вазиристан през 2004 г., братята поведоха кампания и обявиха военните действия за неислямски. Имаха си уебстраница и частна радиостанция, точно като Фазлула.

Някъде по същото време, когато талибаните се появиха в Суат, момичетата от медресето на Червената джамия започнаха да тероризират улиците на Исламабад. Нападаха къщи, където уж имало салони за масаж, отвличаха жени, които според тях били проститутки, затваряха видеотеки и подпалваха дисковете с музика и филми. Когато им е изгодно, жените на талибаните могат да бъдат гласовити и да обикалят улиците. Директорката на медресето се казваше Уме Хасан, съпруга на по-големия брат Абдул Азис, и дори се хвалеше, че е обучила много от ученичките си как да осъществяват самоубийствени бомбени атентати. Джамията организираше и собствени съдилища, за да раздава ислямско правосъдие, защото държавата не успявала. Бойците им отвличаха полицаи и ограбваха правителствени сгради.

Правителството на Мушараф явно не знаеше какво да прави. Вероятно защото военните много държаха на тази джамия. Но в средата на 2007 г. положението толкова се влоши, че хората започнаха да се тревожат да не би бунтовниците да завземат столицата. Направо невероятно — Исламабад доскоро бе спокойно и уредено място, много по-различно от останалата част на страната. Накрая, на 3 юли, командоси с танкове и бронирани коли обградили джамията. Прекъснали електроснабдяването в района и по здрач внезапно се разнесоха експлозии и стрелба. Войската взривила отвори в зидовете покрай джамията и стреляла с минохвъргачки вътре, а горе кръжали бойни хеликоптери. Призовавали по мегафони момичетата да се предадат.

Много от бунтовниците в джамията се били сражавали в Афганистан или в Кашмир. Барикадирали се заедно с ученичките от медресето в бетонните бункери с чували пясък. Отвън се събрали разтревожени родители, които се обаждали на дъщерите си по мобилни телефони и ги умолявали да излязат. Някои момичета отказали, защото учителките им казали, че да станеш мъченик е славно дело.

На следващата вечер излязла малка група момичета. Сред тях се бил скрил Абдул Азис, преоблечен с бурка, заедно с дъщеря си. Съпругата му и по-малкият му брат обаче останали вътре заедно с много ученички и всеки ден имало престрелки между бунтовниците и войската отвън. Бунтовниците имали гранатомети и бензинови бомби, направени от бутилки спрейт. Обсадата продължи до късно на 9 юли,

когато командващият специалните части отвън бил убит със снайпер от едно от минаретата. Военните най-сетне изгубили търпение и нахлули в джамията.

Кръстиха операцията „Тишина“, макар че били много шумни. Досега не беше имало такава битка в центъра на столицата. Командосите превземали метър по метър часове наред, докато най-накрая проследили Абдул Рашид и последователите му до едно подземие и ги убили. През нощта на 10 юли, когато обсадата най-сетне приключи, бяха избити около сто души, сред които имаше войници и деца. По новините излъчиха шокиращи кадри на разрушенията, навсякъде кръв и натрошено стъкло, и мъртви тела. Всички гледахме ужасени. Някои от ученичките в медресето бяха от Суат. Как бе възможно нещо такова да се случи в нашата столица, и то в джамия? Джамията е свещено място.

След обсадата на Червената джамия „Суат Талибан“ се промени. На 12 юли — помня датата, защото тогава е рожденият ми ден — Фазлула направи обръщение по радиото, което беше много по-различно от предишните. Остро разкритикува нападението над джамията и се закле да отмъсти за Абдул Рашид. След това обяви война на пакистанското правителство.

Това беше началото на бедите. Фазлула можеше да осъществи заплахите си и да мобилизира подкрепа за талибаните в името на Червената джамия. Няколко дни по-късно те нападнаха армейски конвой, който пътуваше към Суат, и убиха тринайсет войници. Ответният удар се разгърна не само в Суат. Имаше многолюден протест на местните жители в Баджаур и вълна от самоубийствени бомбени атентати из цялата страна. Появи се и лъч надежда — Беназир Бхуто се завръщаше. Американците се тревожеха, че съюзникът им генерал Мушараф е твърде непопулярен в Пакистан, за да се противопостави ефективно на талибаните, затова бяха посредничили за сключването на невероятна сделка за властта. Планът беше Мушараф най-сетне да махне военната униформа и да стане цивилен президент, подкрепян от партията на Беназир. В замяна той трябваше да сваля обвиненията в корупция срещу нея и съпруга ѝ и да се съгласи да бъдат проведени избори, в резултат на които всички предполагаха, че Беназир ще стане министър-председател. Никой

пакистанец, включително баща ми, не смяташе, че сделката ще се осъществи, защото Мушараф и Беназир се мразеха.

Беназир беше в изгнание, откакто бях на две години, но много бях слушала за нея от татко и силно се вълнувах от завръщането ѝ и от вероятността отново жена да застане начело на държавата. Благодарение на Беназир бе възможно момичета като мен да си мислят, че могат да говорят открито и да станат политици. Тя ни служеше за пример. Беше символ на края на диктатурата и на началото на демокрацията, освен това излъчваше послание на надежда и сила към останалата част от света. Беше и единственият ни политически лидер, който се изказваше против бунтовниците, и дори беше предложила да помогне на американските войски в издирването на Бин Ладен на пакистанска територия.

На някои хора това явно не им харесваше. На 18 октомври 2007 г. бяхме като залепени за телевизорите, докато тя слизаше по стълбичката от самолета в Карачи и се разплака, щом стъпи на пакистанска земя след почти девет години в изгнание. Докато обикаляше по улиците в открит автобус, хиляди хора се стекоха да я видят. Идваха от цялата страна, много бяха довели и малките си деца. Някой пушна бели гъльби и един от тях кацна на рамото на Беназир. Тълпата беше толкова многолюдна, че автобусът се движеше съвсем бавно. След време престанахме да гледаме, защото придвижването ѝ явно щеше да продължи с часове.

Легнах си, но малко преди полунощ бунтовниците нападнали. Автобусът на Беназир бил взривен и избухнал в оранжеви пламъци. Татко ми съобщи новината, когато станах на следващата сутрин. Той и приятелите му бяха толкова шокирани, че изобщо не си бяха лягали. За щастие, Беназир оцеляла, защото точно преди експлозията била слязла в бронираното помещение долу, за да си отпочине, но бяха загинали 150 души. Това беше най-голямата бомбена експлозия в страната ни. Много от загиналите бяха студенти, направили жива верига край автобуса. Наричаха се „Мъченици за Беназир“. През онзи ден всички в училище бяха потиснати, дори противниците на Беназир. Бяхме съсипани, но и благодарни, че е оцеляла.

След около седмица армията пристигна в Суат доста шумно с джипове и хеликоптери. Бяхме на училище, когато хеликоптерите забръмчаха, и много се развълнувахме. Изтичахме навън, а те пръскаха към нас бонбони и топки за тенис, които ние улавяхме. Рядко можеш да видиш хеликоптери в Суат, но понеже къщата ни е близо до казармите на местната армия, понякога прелитат точно над нас. Надпреварвахме се кой ще събере най-много бонбони.

Един ден минувач ни съобщи, че в джамията са обявили полицейски час за следващия ден. Не знаехме какво означава това и се притеснихме. В стената към къщата на съседите ни, семейство Сафина, имаше дупка, през която общувахме с тях, затова почукахме по стената, та да се покажат.

— Какво означава полицейски час? — попитахме.

Когато ни обясниха, дори не излязохме от стаите си, защото си мислехме, че ще се случи нещо лошо. По-късно полицейският час беше често явление в живота ни.

Научихме новината, че Мушараф е изпратил трихилядна войска в нашата долина, за да се противопостави на талибаните. Бяха окупирали всички правителствени и частни сгради със стратегическо значение. До този момент останалата част на Пакистан като че ли не обръщаше внимание какво се случва в Суат. На следващия ден имаше бомбен атентат срещу още един военен камион в Суат, при който загинаха седемнайсет войници и тринайсет цивилни граждани. После цяла нощ се чуваше дум-дум-дум — гърмежите на оръдията и на картечните откъм възвишенията. Не можеше да се спи.

На сутринта по телевизията съобщиха, че в планините на север избухнали боеве. Училището беше затворено, затова останахме у дома, мъчейки се да разберем какво се случва. Сражението беше извън Мингора, но чувахме престрелката. Военните твърдяха, че са избили повече от сто бунтовници, но на 1 ноември около 700 талибани нападناха военно поделение в Хвазахела. Около петдесет души с униформи на гранични войски и още четирийсет и осем бяха заловени и разведени по улиците за назидание. Хората на Фазлула ги унижиха, като им взеха униформите и оръжията и дадоха на всеки по петстотин рупии, за да се върне обратно. След това талибаните завзеха два полицейски участъка в Хвазахела и се придвижиха към Мадян, където още полицейски служители предадоха оръжията си. Талибаните много

бързо установиха контрол над по-голямата част от Суат извън Мингора.

На 12 ноември Мушараф изпрати в долината ни още 10 000 войници и още бойни хеликоптери. Навсякъде имаше военни. Лагеруваха дори на игрището за голф, насочили големите си оръдия към планинските склонове. След това подеха операция срещу Фазлула, впоследствие станала известна като Първата битка за Суат. За пръв път армията започваше операция срещу собствения си народ извън ФУПР. Полицията веднъж се беше опитала да залови Фазлула, докато говорел на някакъв митинг, но се разразила силна пясъчна буря и той успял да избяга, което само засилило неговата загадъчност и славата му на духовник.

Бунтовниците не се предаваха лесно. Те напреднаха на изток и на 16 ноември завладяха Алпури, главното селище на долината Шангла. Местната полиция и там се предаде без бой. Хората твърдяха, че сред бойците имало чеченци и узбеки. Тревожихме се за близките си в Шангла, макар татко да ни уверяваше, че нашето село е много отдалечено и талибаните надали щели да си направят труда да стигнат до там, пък и местните ясно им дали да разберат, че ще ги държат настрана. Пакистанската армия разполагаше с повече хора и по-мощни оръжия, затова бързо успяха да си върнат долината. Завзеха Имам Дери, където се намираше щабът на Фазлула. Бунтовниците избягаха в гората и в началото на декември армията съобщи, че е прочистила повечето райони. Фазлула се оттегли в планината.

Обаче не бяха прогнали талибаните. „Това няма да продължи дълго“, предрече татко.

Не само групировката на Фазлула предизвикваше хаос. Навсякъде в Северозападен Пакистан се бяха появили бойни групи, предвождани от хора от различни племенни общности. Около седмица след битката за Суат четирийсет талибански предводители от нашата провинция се събраха в Южен Вазиристан, за да обявят война на Пакистан. Бяха се споразумели да формират обединен фронт под знамената на „Техрик-и-Талибан-Пакистан“ (ТТП), тоест Пакистански талибани, и твърдяха, че разполагат общо с 40 000 бойци. За лидер избраха човек на около четирийсет години на име Байтула Мехсуд, който се беше сражавал в Афганистан. Фазлула стана командир, отговарящ за Суат.

Когато пристигна армията, си помислихме, че боевете скоро ще престанат, но грешахме. Щеше да има още много. Талибаните се целеха не само в политици, членове на парламента и полицаи, но и в хора, които не спазваха обичая на забулването и чиито бради и дрехи не бяха каквито те изискваха.

На 27 декември Беназир Бхуто направи обръщение на предизборен митинг в парка „Лиакат“ в Равалпинди, където е бил убит първият ни министър-председател Лиакат Али. „Ще победим екстремистите и бунтовниците със силата на народа“, заяви тя и думите ѝ бяха посрещнати със силни възгласи. Беше в брониран джип тойота и на излизане от парка се беше изправила на мястото си и беше подала глава през люка на покрива, за да помаха на привържениците си. Внезапно се разнесоха изстрели и се чу експлозия, когато терорист самоубиец се взриви до джипа ѝ. Беназир се смъкна надолу. По-късно правителството на Мушараф съобщи, че ударила главата си в дръжката на люка, а други твърдяха, че била простреляна.

Гледахме телевизия, когато съобщиха новината. „Беназир ще стане *шахид*“, каза баба, което означаваше, че ще умре достойно. Всички се разплакахме и започнахме да се молим за нея. Когато научихме, че е мъртва, сърцето ме подтикна: защо не започнеш да се бориш за правата на жените? С нетърпение очаквахме демокрацията, а сега хората си казваха: „Щом Беназир може да умре, никой не е в безопасност“. Изглежда, всички в страната губеха надежда.

Мушараф обвини лидера на ТТП Байтула Мехсуд за смъртта на Беназир и огласи запис на засечен телефонен разговор уж между него и негов сподвижник, в който обсъждат нападението. Байтула отрече да е отговорен за атентата, което беше необичайно за талибаните.

Имахме учители по ислям — *кари сахиб*, — които идваха у дома да обучават на Корана мен и местните деца. Когато дойдоха талибаните, вече рецитирах целия Коран за голяма радост на моя дядо духовник. Рецитирахме го на арабски и повечето хора всъщност не знаеха какво означават стиховете, но аз бях започнала да ги уча и в превод. За мой ужас един от нашите учители се опита да оправдае убийството на Беназир: „Добре че я убиха — каза той. — Жива беше

безполезна. Не следваше исляма, както си му е редът. Ако беше оцеляла, щеше да настане анархия.“

Бях шокирана и споделих с татко.

— Нямаме изход — каза той. — Зависим от моллите, за да научим Корана. Но ти го използвай, за да научиш буквалното значение на думите, не слушай обясненията и тълкуванията му. Просто научи какво казва Бог. Словата му са свещени послания, които ти си свободна да тълкуваш самостоятелно.

11

УМНИЯТ КЛАС

В онези печални дни училището ми вдъхваше сили. Когато бях на улицата, всеки мъж ми се струваше талибан. Криехме раничките и учебниците си под шаловете. Татко все повтаряше, че най-красивото нещо в едно село сутрин е дете с ученическа униформа, но ние се страхувахме да ги носим.

Вече бяхме в прогимназията. Госпожа Мариам каза, че никой не иска да преподава на нашия клас, защото сме задавали твърде много въпроси. Приятно беше да ни се носи славата на умни момичета. Когато украсявахме ръцете си с къна за празници и сватби, изписвахме уравнения и химически формули вместо цветя и пеперуди. Съперничеството ми с Малка-е-Нур продължаваше, но след смайването от победата ѝ над мен още когато тръгнахме на училище, здравата се постарях и успях да си възвърна позицията като първенец на класа на дъската за почетни обяви. Обикновено тя беше втора, а Мониба — трета. Учителите ни обясниха, че изпитващите гледали най-напред колко сме написали, а после какво е съдържанието. Мониба имаше най-красивия почерк от трите, но аз все ѝ повтарях, че няма достатъчно самочувствие. Тя много се старалаше, защото се притесняваше, че ако има ниски оценки, мъжете от семейството ѝ ще го използват като повод да я спрат от училище. Аз бях най-слаба по математика — на едно контролно ми писаха двойка, — но се стараех. Учителят ми по химия господин Обайдула се пошегува, че съм родена за политик, защото преди устните изпити все му казвах: „Господине, искам да знаете, че вие сте най-добрият учител, а вашият предмет ми е любимият“.

Някои родители се оплакваха, че се радвам на по-благосклонно отношение, защото татко е собственик на училището, но хората все се учудваха, че въпреки съперничеството помежду ни трите сме добри приятелки и не си завиждаме. Съревновавахме се и на матурите. Чрез тях излъчваха най-добрите ученици от частните училища и една година Малка-е-Нур и аз получихме съвсем еднакви оценки. За да не

остават хората с впечатление, че се радвам на по-специално отношение, татко уреждаше да се явяваме на матурите в друго училище, на неговия приятел Ахмад Шах. Резултатите бяха същите, затова и двете получавахме награда.

В училище не всичко беше зубрене. Обичахме и да поставяме пиеси. Написах основана на „Ромео и Жулиета“ пародия за корупцията. Аз изпълнявах ролята на Ромео, държавен чиновник, пред когото хората се явяваха на интервю за работа. Първата кандидатка беше красиво момиче, на което Ромео задаваше съвсем лесни въпроси, например „Колко колела има велосипедът?“, а когато тя му отговори: „Две“, той я похвали: „Блестящо!“. Следващият кандидат беше мъж, затова Ромео му задаваше въпроси, на които е невъзможно да се отговори, например „Без да поглеждаш нагоре, ми кажи каква марка е вентилаторът над главите ни“. „Как бих могъл да знам!“, възмущаваше се кандидатът, а Ромео отговаряше: „Уж имаш докторат, пък не знаеш!“. И решаваше да вземе на работа момичето.

Разбира се, Мониба изпълняваше ролята на момичето, а друга наша съученичка, Атия, играеше моята помощничка и правеше нещата по-пикантни с духовитите си забележки. Всички много се смяха. Обичам да имитирам хората и в междучасията приятелките ми ме молят да имитирам учителите, особено господин Обайдула. По онова време се случваха толкова много лоши неща, че се нуждаехме от дребни поводи за смях.

Военната операция в края на 2007 г. не прогони талибаните. Армията остана в Суат и военните плъзнаха из целия град, но Фазлула продължаваше да излъчва радиопредаванията си всеки ден. През 2008 г. положението се влоши още повече, защото започнаха бомбени атентати и убийства. Единствената тема на разговорите беше армията, талибаните и усещането, че сме в капан между двете. Атия все ме дразнеше: „Талибаните са добри, армията не“, а аз отговарях: „Ако ни нападат змия и лъв, кое от двете ще наречем добро?“.

Училището ни беше райски пристан от ужасите навън. Всички други момичета в класа искаха да станат лекарки, но аз реших, че ще бъда изобретателка и ще направя антиталибанска машина, която ще издуха талибаните и ще унищожи оръжията им. Разбира се, и в училище бяхме застрашени, затова някои от приятелките ми напуснаха. Фазлула не спираше да повтаря по радиото, че момичетата

трябва да си стоят у дома, а хората му започнаха да взривяват училища — обикновено нощем, след вечерния час, когато нямаше деца.

Първото училище, което взривиха, беше държавно девическо училище в Мата. Не можехме да повярваме, че някой е способен да извърши такова нещо. Последваха още много взривявания, почти всеки ден. Дори в Мингора имаше експлозии. На два пъти до къщата ни избухваха бомби, толкова наблизо, че тя цялата се разлюляваше, а вентилаторът над прозореца падаше. И двата пъти бях в кухнята и после много се страхувах да стоя в нея, затова само притичвах навътре и навън.

През последния ден на февруари 2008 г. чухме мощен взрив. Беше оглушителен и явно съвсем близо до нас. Както обикновено се повикахме взаимно, за да се уверим, че сме добре. После чухме сирените една след друга, сякаш минаваха всички линейки в Мингора. Терорист самоубиец се беше взривил на игрището по бейзбол на гимназия „Хаджи Баба“. Там имало събрани хора за заупокойна молитва в памет на местния полицай Джавид Икбал, загинал при бомбен атентат в далечна област на страната, докато се опитвал да избяга от талибаните. Той бил от Мингора и тялото му било докарано обратно тук, за да бъде погребано с полицейски почести. Този път талибаните бомбардирали опечалените. Бяха убити повече от петдесет души, включително най-малкият син на Джавид Икбал и много наши познати. Десетима от семейството на Мониба били там и бяха убити или ранени. Мониба беше съсипана, а целият град беше в шок. Във всяка джамия се поднасяха съболезнования.

— Е, вече страхуваш ли се? — попитах аз татко.

— Нощем страхът е по-силен, *джани* — отговори ми той, — но на сутринта, на светло отново събираме смелост.

Това беше вярно за нашето семейство. Бяхме уплашени, но смелостта ни беше по-силна.

— Трябва да прочистим долината си от талибаните и тогава никой няма да се страхува — каза татко.

В критични моменти ние, пущуните, прибягваме до старите изпитани традиции, затова през 2008 г. старейшините в Суат учредиха съвет, наречен Кауми Джирга, който да отправи предизвикателство към Фазлула. Трима местни активисти бяха обиколили долината, за да убеждават старейшините да се обединят. Най-влиятелният старейшина

беше на седемдесет и четири години и се казваше Абдул Хан Халик — бил е охрана на кралица Елизабет по време на посещението ѝ в Суат при нашия *вали*. Макар че татко не беше нито старейшина, нито хан, него избраха за говорител, защото не се боеше да се изказва открито. Той се изразяваше по-поетично на пущу, но говореше свободно и официалния ни език урду, и английски, поради което можеше да общува ефективно и извън Суат, и вътре в долината.

Всеки ден баща ми ходеше от името на Кауми Джирга по разни семинари или по медиите, за да отправя предизвикателства към Фазлула. „Какво правиш? — питаше. — Опустошаваш нашия живот и културата ни.“

Той ми казваше:

— Всяка организация, която работи за мира, ще се присъедини. Ако искаш да разрешиш някакъв спор или да се измъкнеш от някакъв конфликт, най-важно е да кажеш истината. Ако те боли глава и кажеш на лекаря, че те боли коремът, той как да ти помогне? Трябва да казваш истината. Истината ще премахне страха.

Често го съпровождах, когато се срещаше с други активисти, най-вече със старите си приятели Ахмад Шах, Мохамед Фарук и Захид Хан. Ахмад Шах също имаше училище, където работеше Мохамед Фарук, затова тримата понякога се събираха там на поляната. Захид Хан беше собственик на хотел и имаше голяма *худжра*. Когато те пък идваха у дома, им поднасях чай и после слушах мълчаливо, докато обсъждаха какво да правят. „Малала не е само дъщеря на Зияудин — казваха те, — тя е дъщеря на всички нас.“

Непрекъснато ходеха до Пешавар и Исламабад и даваха много интервюта по радиото, предимно за „Гласът на Америка“ и Би Би Си, като се редуваха, така че един винаги да е на разположение. Убеждаваха хората, че случващото се в Суат не се дължи на исляма. Татко твърдеше, че талибанското присъствие в Суат нямаше да е възможно без подкрепата на хора от армията и на държавни чиновници.

— Държавата би трябвало да защитава правата на гражданите си — казваше той, — но положението много се усложнява, ако не можеш да видиш разликата между държава и недържава и ако нямаш доверие на държавата да те защитава от недържавата.

Нашите военни и разузнаването ни са твърде влиятелни и повечето хора не обичат да дават гласност на възгледите си, но татко и много от приятелите му не се бояха.

— Действията ви са насочени против нашия народ и против Пакистан — заявяваше на всеослушание той. — Не подкрепяйте талибанизацията, тя е нехуманна. Казват ни, че Суат е пожертван в името на Пакистан, но никой и нищо не бива да става жертва на държавата си. Тя би трябвало да е като майка, а майката не изоставя и не мами децата си.

Възмущаваше се, че много хора не изказват открито мнението си. В джоба си държеше стихотворение, написано от Мартин Нимьолер, живял в нацистка Германия:

*Когато нацистите дойдоха за комунистите,
аз мълчах; не бях комунист.
Когато дойдоха за социалдемократите,
аз мълчах; не бях социалдемократ.
Когато дойдоха за синдикалистите,
аз мълчах; не членувах в профсъюз.
Когато дойдоха за евреите,
аз мълчах; не бях евреин.
Когато дойдоха за католиците,
нак не протестирах; не бях католик.
После дойдоха за мен.
Но не беше останал никой, който да ме защити.*

Знаех, че има право. Ако хората си мълчат, нищо няма да се промени.

Татко организира мирна демонстрация в училище и ни насърчаваше да говорим открито против случващото се. Мониба го формулира добре:

— Ние, пущуните, сме религиозни хора — каза тя. — Заради талибаните целият свят ни мисли за терористи. А ние сме миролюбиви. Нашите планини, дървета и цветя, всичко в нашата долина копнее за мир.

Група приятелки дадохме интервю за единствения частен пушунски телевизионен канал относно момичетата, които отпадат от училище заради талибаните. Учителите ни подготвиха предварително как да отговорим на въпросите. Не само аз бях на интервюто. Тогава, когато бяхме единайсет-дванайсетгодишни, давахме интервютата заедно, но по-късно, като станахме на тринайсет-четиринайсет, братята и бащите на приятелките ми не им позволяваха повече да дават интервюта, защото в пубертета трябвало да се забулват, а и защото се страхуваха.

Веднъж се явих по „Гео“, един от най-големите новинарски канали в страната ни. В студиото имаше цяла стена с екрани. Смаях се, като видях толкова много канали. След това си помислих: медиите се нуждаят от интервюта. Искат да интервюират малко момиче, но момичетата се страхуват, а дори да не се страхуват, родителите им не ги пускат. Моят баща е смел и ме подкрепяше. „Ти си дете и имаш право да говориш“, казваше ми той. Колкото повече интервюта давах, толкова по-силна се чувствах и толкова повече подкрепа получавах. Бях само на единайсет, но изглеждах по-голяма, а медиите като че ли се вслушваха в думите, изречени от дете. Един журналист ме нарече „*такра дженани*“ (умна девойка), а друг каза, че съм твърде зряла за възрастта си. Вярвах, че Бог ще ме закриля. Говорех в защита на правата си, на правата на момичетата, следователно не правех нищо нередно. Мой дълг бе да постъпя така. Бог иска да провери как ще се държим в такива ситуации. В Корана е казано: „... за да възцари правдата и да отмени лъжата...“. Ако един човек, Фазлула, може да разруши всичко, защо едно момиче да не може да му се противопостави, питах се. Всяка нощ се молах на Бог да ми вдъхне сили.

Медиите в Суат бяха под натиск да отразяват талибаните в положителна светлина — някои дори почтително наричаха говорителя им Муслим Хан „покровител на училищата“, а в действителност той ги разрушаваше. Мнозина местни журналисти обаче не бяха доволни от случващото се в долината и ни осигуриха влиятелна сцена, за да кажем неща, които те не се осмеляваха.

Нямахме кола, затова ходехме с рикша или някой от приятелите на татко ни закарваше. Един ден с татко заминахме за Пешавар, за да участваме в предаване на урду по Би Би Си, чийто водещ беше

прочутият журналист, автор на собствена рубрика, Уасатула Хан. Като представител на талибаните бяха поканили Муслим Хан, но него го нямаше в студиото. Малко бях напрегната, но съзнавах, че е важно как ще се представя, защото много хора в Пакистан ще слушат. „Откъде накъде талибаните се осмеляват да ми отнемат основното право на образование?“, попитах. Муслим Хан не отговори, защото неговото интервю по телефона беше записано предварително. Нима запис може да отговори на въпроси, зададени на живо?

След това хората ме поздравяваха. Татко се смееше и казваше, че трябва да се захвана с политика. „Ти говориш като политик още откакто си проходила“, подкачаше ме той. Аз обаче никога не гледах интервютата си. Съзнавах, че това са само малки стъпчици.

Думите ни бяха като евкалиптови цветчета през пролетта, които вятърът разпръсква. Разрушаването на училища продължи. През нощта на 7 октомври 2008 г. чухме поредица от далечни взривове. На следващата сутрин научихме, че маскирани бунтовници са влезли в девическото манастирско училище „Сангота“ и в колежа „Екселсиор“ за момчета и са ги взривили със самоделни бомби. Учителите вече били евакуирани, защото и по-рано получавали заплахи. Това бяха престижни училища, особено „Сангота“, което беше от времето на последния вали и се славеше с академичните си постижения. Бяха и големи — в „Екселсиор“ учеха повече от 2000 ученици, а в „Сангота“ около 1000. Татко отиде на място след взривовете и установи, че сградите са сринати до основи. Дал интервюта пред телевизионните репортери сред натрошените тухли и изгорелите учебници и се прибра у дома ужасен. „Имаше само развалини“, каза той.

Въпреки всичко татко не губеше надежда и смяташе, че ще дойде ден, когато разрухата ще престане. Много се потисна от ограбването на разрушените училища — местните хора крадяха мебелите, книгите, компютрите. „Те са лешояди, които нападат труп“, каза той.

На следващия ден отиде в живо предаване по „Гласът на Америка“ и гневно заклеми нападенията. Муслим Хан, говорителят на талибаните, беше на телефонната линия.

— Каква заплаха бяха тези две училища, та ги взривихте? — попита баща ми.

Муслим Хан отговори, че „Сангота“ било манастирско училище, в което се преподавало християнско вероучение, а „Екселсиор“ било

смесено училище, момичета и момчета учели заедно.

— И двете твърдения са неверни! — възрази татко. — Училище „Сангота“ съществува от шейсетте години и не е покръстило нито един ученик в християнство — всъщност някои от тях приеха исляма. А „Екселсиор“ е смесено училище само в началните класове.

Муслим Хан не отговори.

— А техните дъщери? Те не искат ли да учат? — попитах татко.

Нашата директорка госпожа Мариам е учила в „Сангота“, а по-малката ѝ сестра Айеша беше ученичка там, затова заедно с още няколко момичета се прехвърлиха в нашето училище. Месечните такси никога не стигаха да покриваме всичките си разходи, затова допълнителните приходи бяха добре дошли, но татко не беше доволен. Отиде навсякъде, където можа, настоявайки за реконструкцията и на двете училища. Веднъж говори пред голяма аудитория, вдигна на ръце дъщерята на един човек от публиката и каза: „Това момиченце е нашето бъдеще. Искате ли то да бъде невежо?“. Присъстващите бяха единодушни, че биха пожертвали себе си, вместо да се откажат от образованието на децата си. Новите момичета споделиха ужасни истории. Айеша ни разказа как един ден, докато се прибирала от „Сангота“, видяла талибан да държи за косата отрязаната глава на полицаи, а от шията капела кръв. Освен това момичетата от „Сангота“ бяха много умни, което означаваше още по-голяма конкуренция. Една от тях, Рида, беше отлична ораторка. Двете с Мониба много се сприятелихме с нея, което понякога ставаше повод за кавги, тъй като три е опасно число. Мониба често носеше храна в училище и само една допълнителна вилица.

— Ти моя приятелка ли си или на Рида? — питах я аз, а тя отговаряше през смях:

— И трите сме добри приятелки.

В края на 2008 г. вече близо 400 училища бяха разрушени от талибаните. Имахме ново правителство, а президент беше Асиф Зардари, вдовецът на Беназир, но държавниците не изглеждаха загрижени за Суат. Казвах на хората, че нещата щяха да са различни, ако дъщерите на Зардари ходеха на училище в Суат. В цялата страна имаше самоубийствени атентати, дори в хотел „Мариот“ в Исламабад.

В Суат беше по-безопасно в града, отколкото в отдалечените райони, затова много наши роднини пристигнаха и се настаниха у

дома. Къщата беше малка и вече беше пълна с братовчеди, които живееха при нас. Нямахме какво да правим. Не можехме да играем крикет на улицата, нито на покрива както преди. Затова играехме на стъклени топчета в двора. Непрекъснато се карах с брат ми Хушал, а той отиваше разплакан при мама. С него открай време не се спогаждахме.

Обичах да се занимавам с косата си и цяла вечност стоях в банята пред огледалото и си правех прическите, които бях видяла по филмите. Преди да стана на осем-девет, мама ме подстригваше късо като братята ми заради въшките, а и така косата ми се миеше и решеше по-лесно. Най-накрая обаче я бях убедила да ми позволи да си я пусна до раменете. За разлика от косата на Мониба, която е права, моята е чуплива и аз обичах да си правя къдрици или да я сплитам на плитки. „Какво се мотаеш вътре, *пишо*! — провикваше се мама. — Гостите трябва да ползват банята и всички те чакат.“

Най-трудно беше през постите по време на Рамадана през 2008 г. Тогава денем устните на мюсюлманина не трябва да докосват храна или напитка. Талибаните бомбардираха електроцентралата, затова няхмахме ток, а няколко дни по-късно взривиха и газопровода, така че няхмахме и газ. Цената на газовите бутилки, които купувахме от пазара, скочи двойно, затова се наложи мама да готви на огън като на село. Тя не се оплакваше — трябваше да ни сготви храна и го правеше, пък и имаше хора в по-окаяно положение от нас. Нямахме обаче чиста вода и хората започнаха да измират от холера. Болницата не можеше да поеме всички пациенти и се наложи да разпънат палатки отвън, за да лекуват хората.

У дома няхмахме генератор, но татко купи един за училището и помпахме прясна вода от една дупка. Всички деца от квартала идваха да пълнят съдове. Всеки ден имаше опашка от хора, които искаха да си налят вода в кани, бутилки и кофи. Един от съседите ни се уплаши: „Какво правите? — попита. — Ако талибаните разберат, че давате вода през Рамадана, ще ни бомбардират!“.

Татко отговори, че хората ще умрат или от жажда, или от бомбите.

Времето, когато ходехме на екскурзии или на пикници, изглеждаше като сън. Никой не се осмеляваше да напусне дома си след залез. Терористите взривиха дори ски лифта и голям хотел в Малам

Джаба. Един ваканционен рай се превърна в пъкъл, където туристите вече не се осмеляваха да стъпят.

После, в края на 2008 г., заместникът на Фазлула, Шах Дауран, оповести по радиото, че всички девически училища трябва да затворят. От 15 януари момичетата трябва да престанат да ходят на училище, това съобщи той. Отначало помислих, че е шега.

— Как така ще ни забраняват да ходим на училище? — попитах татко. — Няма такава власт. Твърдят, че ще разрушат планината, а дори не владеят пътя.

Другите момичета не бяха съгласни с мен.

— Че кой ще ги спре? — питаха. — Вече са взривили стотици училища и никой нищо не прави.

Татко казваше, че хората в Суат и учителите ще продължат да образоват децата, докато и последната класна стая, и последният учител, и последният ученик са на тази земя. Родителите ми нито веднъж не споменаха да престана да ходя на училище. Никога. Колкото и да обичахме училището, не си давахме сметка колко важно е образованието, преди талибаните да се опитат да ни спрат. Уроците ни, четенето и писането на домашните за нас не бяха само начин да си прекарваме времето, те бяха бъдещето ни.

През онази зима валя сняг и ние си правехме снежни мечки, но не се радвахме много. През зимата талибаните изчезнаха в планините, но ние знаехме, че те ще се върнат, и нямахме представа какво предстои. Вярвахме, че пак ще тръгнем на училище. Талибаните можеха да ни отнемат писалките и книгите, но нямаше да ни принудят да престанем да мислим.

КЪРВАВИЯТ ПЛОЩАД

Захвърляха телата на площада нощем, така че всички да ги видят на следващата сутрин на път за работа. Обикновено бяха придружени с бележка, която гласеше неща от рода на: „Това очаква всеки агент на армията“ или „Не докосвай това тяло до 11 ч., иначе ти си следващият“. Понякога нощем, освен убийства имаше и земетресения, което още повече плашеше хората, защото ние свързваме всяко природно бедствие с човешко.

Убиха Шабана през една мразовита нощ през януари 2009 г. Тя живееше на Банр Базар, тясна уличка в Мингора, известна с танцьорите и музикантите си. Бащата на Шабана каза, че група мъже потропали на вратата ѝ и я помолили да им потанцува. Тя отишла да си облече костюма за танци, а когато се върнала да танцува пред тях, извадили пистолетите си и заплашили да ѝ прережат гърлото. Случило се след полицейския час в 9 ч. и хората чули писъците ѝ. „Обещавам да престана! Обещавам повече да не танцувам и да не пея. Оставете ме, за бога! Аз съм жена, мюсюлманка. Не ме убивайте!“ След това отекнали изстрели, а надупченото ѝ с куршуми тяло било замъкнато до Грийн Чок — Зеления площад. Толкова много тела бяха захвърлени там, че хората започнаха да го наричат Кървавия площад.

Научихме за смъртта на Шабана на следващата сутрин. Фазлула съобщи по радио „Молла FM“, че тя е умряла заради безнравственото си поведение и че другите момичета, които танцуват на Банр Базар, ще бъдат убивани една по една. В Суат се гордеем с музиката и изкуството си, но сега повечето танцьори бягаха в Лахор или в Дубай. Музикантите пускаха обяви по вестниците, че са престанали да свирят, и обещаваха да живеят добродетелно, за да умиловат талибаните.

Говореше се за порочния нрав на Шабана, но нашите мъже едновременно искаха да я гледат как танцува и я презираха, че е танцьорка. Дъщерята на хан не може да се омъжи за сина на бръснар и дъщерята на бръснар не може да се омъжи за сина на хан. Ние, пущуните, обичаме обувките си, но не и обуцаря, обичаме завивките и

шаловете си, но не уважаваме тъкача. Хората на ръчния труд имат огромен принос в обществото ни, но не получават никакво признание и поради тази причина много от тях се присъединяват към талибаните — за да могат най-сетне да имат някакво положение и влияние.

Затова хората обичаха да гледат как Шабана танцува, но не я уважаваха и не казаха нищо, когато беше убита. Някои дори одобриха убийството ѝ, защото се страхуваха от талибаните, или защото им угодничеха. „Шабана не беше мюсюлманка — приказваха те. — Беше лоша, затова заслужаваше да я убият.“

Не мога да кажа, че това беше най-ужасният ден. По времето, когато беше убита Шабана, всеки ден беше ужасен, всеки миг беше ужасен. Лошите новини бяха навсякъде: къщата на еди-кой си е взривена, еди-кое си училище е разрушено, има публични наказания с камшик. Историите бяха безкрайни и трогателни. Няколко седмици след убийството на Шабана беше убит учител от Мата, защото отказал да вдигне шалварите си над глезена, както талибаните носят техните. Заявил, че никъде в исляма няма такова изискване. Обесиха го, а след това застреляха баща му.

Не разбирах какво се опитват да направят талибаните. „Те оскърбяват религията ни — заявявах в интервюта. — Как ще приеме човек исляма, ако му опрете пистолет в главата и заявите, че това е истинската религия? Ако искат всеки човек на света да стане мюсюлманин, защо най-напред не докажат, че са добри мюсюлмани?“

Татко редовно се прибираше разтърсен от страхотиите, които беше видял и чул, например за обезглавяването на полицаи и разнасянето на главите им по улиците на града. Дори онези, които отначало защитаваха Фазлула, убедени, че хората му са истинските знаменосци на исляма, и му даваха златото си, започнаха да се обръщат против него. Татко ми разказа за една жена, която направила щедро дарение на талибаните, докато съпругът ѝ работил в чужбина. Когато се върнал и научил, че тя е дарила златото си, той се вбесил. Една нощ в селото се разнесла малка експлозия и жената се разплакала. „Не плачи — казал съпругът ѝ. — Това е заради твоите обици. Слушай как дрънчат гривните и медальоните ти.“

Но въпреки това малцина говореха открито. Някогашният съперник на татко в колежанската политика Ихсан ул-Хак Хакани беше станал журналист в Исламабад и организира конференция за

положението в Суат. Нито един от юристите и учените от Суат, които поканил, не се явил. Присъствали само татко и няколко журналисти. Явно хората бяха решили, че талибаните ще се задържат дълго и че е по-добре да бъдат на тяхна страна. „Когато си с талибаните, животът ти е подсигурен сто процента“, твърдяха хората. Затова изпращаха младежите си като доброволци. Талибаните обикаляха по къщите, искаха пари да си купуват автомати или настояваха семействата да им предадат синовете си, за да се сражават заедно с тях. Много от богатите избягаха. Бедните нямаха друг избор, освен да останат и да оцеляват както им е възможно. Много от нашите хора бяха заминали да работят в мините или в Залива и бяха оставили семействата си без бащи, поради което синовете им бяха лесна жертва.

Заплахите бяха започнали да се приближават към нас. Един ден Ахмад Шах получи анонимно предупреждение, че готвят убийството му, и замина за известно време в Исламабад, за да се опита да привлече внимание към случващото се в нашата долина. Едно от най-неприятните неща през онзи период беше, че започнахме да се съмняваме един в друг. Сочеха баща ми с пръст: „Избиват наши хора, а Зияудин е още жив, нищо че толкова дърдори! Сигурно е таен агент!“. Всъщност и татко го бяха заплашвали, но той не ни каза. Даде пресконференция в Пешавар, настоявайки военните да предприемат действия срещу талибаните и да погнат командирите им. След това му бяха казали, че са чули името му по радио „Молла FM“ в заплаха, отправена от Шах Доуран.

Татко не обърна внимание, но аз се разтревожих. Той говореше открито и участваше в толкова много групи и комитети, че нерядко се прибираще към полунощ. Започна да нощува в къщата на свой приятел, за да ни предпази, ако талибаните решат да го нападнат. Не можеше да понесе мисълта да се случи пред очите ни. Аз не заспивах, докато не си дойдеше, за да заключи портата. Когато той си беше у дома, мама опираше стълба до стената в задния двор, за да може татко да стигне до улицата при внезапна опасност. Той реагираше със смях на постъпката й: „Атал катеричката може и да успее, но не и аз!“.

Мама все кроеше планове какво ще направи, ако дойдат талибаните. Смяташе да спи с нож под възглавницата. Аз предлагах да се шмугна скришно в тоалетната и да повикам полицията. С братята

ми мислехме да прокопаем тунел. Отново се молех да имам вълшебен молив, за да направя така, че талибаните да изчезнат.

Един ден видях братчето си Атал да копае като бесен в градината.

— Какво копаяш? — попитах го.

— Гроб — отговори той.

Новинарските емисии бяха пълни с убийства, така че беше съвсем естествено в главата на Атал да се въртят гробове и ковчези. Вместо да играят на криеница и на стражари и апаши, децата сега играеха на армията срещу талибаните. Правеха ракети от клони и използваха пръчки за калашници — това бяха игрите по време на терора.

Нямаше кой да ни защити. Заместник-комисарят Сайед Джавид ходеше на събранията на талибаните, молеше се в техните джамии и ръководеше техни митинги. Превърна се в съвършен талибан.

Една от мишените на талибаните бяха неправителствените организации, които според тях противоречали на исляма. Когато НПО получаваха заплахи и се обръщаха към заместник-комисаря за помощ, той дори не ги слушаше. Веднъж по време на среща баща ми му отправил предизвикателство: „Под чие нареждане работите? На Фазлула или на правителството?“. Има една арабска поговорка: „Хората следват владетеля“. Когато най-авторитетният човек в района се присъедини към талибаните, талибанизацията се превръща в нещо нормално.

В Пакистан си падаме по теориите на конспирацията, така че имахме много такива. Някои бяха убедени, че властите умишлено насърчават талибаните. Твърдяха, че армията няма нищо против талибанското присъствие в Суат, тъй като американците искат да използват военновъздушната база там, за да изстрелват безпилотните си самолети. Ако талибаните бяха в долината, правителството ни можеше да отговори на американците: няма как да ви помогнем, имаме си свои проблеми. Това беше и начин да се реагира на засилващите се американски критики, че военните по-скоро подпомагат талибаните, отколкото се опитват да ги възпрат. Новото ни правителство можеше да отговори: „Твърдите, че вземаме парите ви и помагаме на терористите, но ако е така, защо и те ни атакуват?“.

— Талибаните явно се ползват с подкрепата на невидими сили — казваше татко. — Но случващото се не е просто и колкото повече се мъчиш да го проумееш, толкова по-сложно става.

През онази година, 2008-а, правителството дори освободи от затвора суфи Мохамед, основателя на ТНШМ. Говореше се, че е по-умерен от зет си Фазлула, затова имаше надежда той да сключи мирно споразумение с правителството за налагане на законите на шериата в Суат и така да ни отърве от талибанското насилие. Татко подкрепяше такова решение. Знаехме, че това не може да бъде край, но баща ми твърдеше, че ако се въведе шериат, талибаните няма да имат за какво повече да се борят. Щели доброволно да сложат оръжие и да заживеят като обикновени хора. Не го ли сторят, казваше татко, ще лъсне истинското им лице.

Военните още държаха оръдията си насочени към планините над Мингора. Нощем лежахме в леглата си и ги слушахме как бумтят. Преставяха за пет, десет или петнайсет минути и после отново започваха тъкмо когато се унасяхме. Понякога запушвахме уши и заравяхме глава във възглавницата, но оръдията бяха наблизко и тътенът беше твърде силен, за да го заглушим. На следващата сутрин научавахме от телевизията за поредните талибански убийства и се питахме какво прави армията с тези гърмящи оръдия и защо не могат да преустановят дори ежедневните излъчвания по радио „Молла FM“.

И армията, и талибаните бяха силни. Понякога блокадите им по пътищата се намираха на по-малко от километър една от друга на едно и също шосе. Спираха нас, но, изглежда, не подозираха взаимно за присъствието си. Направо невероятно. Не проумявахме защо никой не ни защитава. Татко казваше, че ние, обикновените хора, сме като плява между два воденични камъка, но си остана безстрашен. Смяташе, че трябва да продължим да говорим.

Когато чувах оръдията, сърцето ми се разтупваше. Понякога много се плашех, но нищо не казвах и не спирах да ходя на училище. Страхът е нещо много силно и в крайна сметка точно той накара мнозина да се обърнат срещу танцьорката Шабана. Ужасът прави хората жестоки. Талибаните премазаха и пущунските, и ислямските ценности.

Мъчех се да се разсейвам, четейки „Кратка история на времето“ на Стивън Хокинг, където той отговаряше на въпросите за

възникването на Вселената и дали времето може да тече наобратно. Бях само на единайсет години и вече ми се искаше това наистина да е възможно.

Ние, пущуните, знаем, че камъкът на възмездието не се строшава и че когато сториш нещо нередно, ще си получиш заслуженото. Но все се питахме кога.

ДНЕВНИКЪТ НА ГУЛ МАКАИ

В един от онези мрачни дни се обади приятелят на татко Абдул Хай Какар, кореспондент на радио Би Би Си в Пешавар. Търсеше учителка или ученичка, която да пише дневник за живота си след появата на талибаните. Искаше да покаже човешката страна на катастрофата в Суат. Отначало по-малката сестра на госпожа Мариам, Айеша, се съгласила, но баща ѝ научил и ѝ забранил, защото му се виждало твърде опасно.

Когато чух татко да говори за това, попитах: „А защо не аз?“. Искях хората да научат какво се случва. Имаме право на образование, казах му. Точно както имаме право и да пеем. Ислямът ни е дал това право — според него всяко момиче и всяко момче трябва да ходи на училище. В Корана пише, че трябва да се стремим към знание, да се учим и да разгадаем тайните на света.

За пръв път пишех дневник и не знаех откъде да започна. Имахме компютър, но токът често спираше и на малко места имаше достъп до интернет. Затова Хай Какар щеше да ми се обажда всяка вечер на мобилния телефон на майка ми. Щеше да използва мобилния телефон на съпругата си с оглед на безопасността ни, защото неговият бил подслушван от разузнаването. Щеше да ме насочва, да ме разпитва какво съм правила през деня, да ме кара да му разказвам кратки истории или сънищата си. Щяхме да разговаряме половин час или четирийсет и пет минути на урду, макар че и двамата сме пущуни, защото блогът щял да излиза на урду, а той искал гласът на разказвача да бъде колкото се може по-автентичен. След това щеше да записва думите ми и веднъж седмично те щяха да се появяват на уебсайта на урду на Би Би Си. Разказа ми за Ане Франк, тринайсетгодишното еврейско момиче, което се криело заедно със семейството си в Амстердам по време на войната. Тя си водела дневник за живота им заедно, за това как минават дните им и как се чувства самата тя. Беше много тъжно, защото накрая семейството било предадено и арестувано, а Ане умряла в концентрационен лагер едва

петнайсетгодишна. Впоследствие дневникът бил издаден и бил много вълнуващо четиво.

Хай Какар ми обясни, че може да е опасно да използвам истинското си име, и ме нарече с псевдонима Гул Макаи, което означава „царевично цвете“ и е името на героиня от пушунска народна приказка. Тя прилича на историята на Ромео и Жулиета — Гул Макаи и Меса Хан се запознават в училище и се влюбват. Но те са от различни племена, затова любовта им предизвиква война. За разлика от пиесата на Шекспир историята им не завършва с трагедия. Гул Макаи се обляга на Корана, за да покаже на старейшините, че войната е зло, и накрая те престават да воюват и позволяват на влюбените да се съберат.

Първият материал от дневника ми се появи на 3 януари 2009 г. под заглавието „Страхувам се“: „Снощи сънувах ужасен сън, пълен с военни хеликоптери и талибани. Сънувам такива неща, след като започна военната операция в Суат“. Пишех, че се страхувам да ходя на училище заради издадената от талибаните заповед и че постоянно се озъртам през рамо. Описвах и нещо, което се беше случило, докато се връщах от училище: „Чух някакъв мъж зад мен да казва: «Ще те убия!». Ускорих крачка и след малко се обърнах да проверя дали някой върви зад мен. С огромно облекчение видях, че той говори по телефона с някого.“

Вълнуващо беше да видя думите си на уебсайта. Отначало малко се стеснявах, но след известно време разбрах за какви неща иска да говоря Хай Какар и станах по-уверена. Той предпочиташе разказ за личните чувства и моите „хапливи изречения“, както ги наричаше, а също и смесването на всекидневни семейни истории с хроника на живота след нашествието на талибаните.

Пишех много за училището, защото то беше сърцевината на живота ни. Обичах яркосинята си ученическа униформа, но ни съветваха вместо нея да носим обикновени дрехи и да крием учебниците под шаловите си. Един материал беше озаглавен „Не носете ярки дрехи“. В него пишех: „Един ден се приготвих за училище и се канех да си облека униформата, когато си спомних съвета на директорката ни, затова реших да облека любимата си бледорозова рокля“.

Пишех и за бурката. Когато си малка, харесваш бурката, защото е приятно да се криеш в нея. Но е съвсем друго да те задължат да я

носиш. Освен това с бурка се ходи много трудно! Един от разказите ми в дневника беше за инцидента, който се случи, докато веднъж пазарувахме с мама и един братовчед на Чина Базар: „Там чухме хората да говорят, че една жена с бурка се препънала и паднала. Когато някакъв мъж понечил да ѝ помогне да се изправи, тя отказала: «Не ми помагай, братко, защото ще доставиш огромно удоволствие на Фазлула»“. Когато влязохме в магазина, към който се бяхме запътили, продавачът през смях ни каза, че се опасявал, да не би да сме терористки самоубийци, защото много от тях носели бурки.

В училище бяха започнали да говорят за дневника. Едно момиче го беше принтирало и го беше донесло да го покаже на татко.

— Много е добър — отговорил той с многозначителна усмивка.

Искаше ми се да кажа, че авторката съм аз, но Хай Какар ме предупреди да не го правя, защото можело да бъде опасно. Не разбирах защо: бях още дете, а кой би нападнал едно дете? Мои приятелки обаче разпознаха някои от случките. А и веднъж почти се издадох в един материал: „Мама харесва псевдонима ми Гул Макаи и се шегува с татко, че трябва да променим името ми... И аз харесвам псевдонима си, защото истинското ми име означава «печална»“.

Дневникът на Гул Макаи привлече внимание и далече от дома. Някои вестници отпечатаха откъси. Би Би Си дори направи запис с гласа на друго момиче и аз започнах да проумявам, че перото и думите могат да бъдат много по-мощни от картечниците, танковете или хеликоптерите. Учихме се как да се борим. Научавахме и колко сме силни, когато говорим.

Някои от учителите престанаха да идват на училище. Един каза, че молла Фазлула му наредил да помогне за строителството на щабла му в Имам Дери. Друг обясни, че пътьом видял обезглавен труп и не можел повече да рискува живота си, за да преподава. Мнозина бяха уплашени. Според нашите съседи талибаните наставлявали хората да съобщават в джамията, ако дъщерите им са неомъжени, за да им намерят съпрузи, най-вероятно сред бунтовниците.

В началото на януари 2009 г. в класа ми бяха останали само десет момичета от двайсет и седем. Много от приятелките ми бяха напуснали долината, за да учат в Пешавар, но татко настояваше да не заминаваме. „Суат ни е дал толкова много. В тези трудни дни трябва да бъдем тук заради нашата долина“, казваше той.

Една нощ всички отидохме да вечеряме в къщата на приятеля на татко доктор Афзал, който управлява болница. След вечеря, докато лекарят ни караше към къщи, от двете страни на пътя видяхме маскирани талибани с оръжия. Бяхме ужасени. Вследствие на постоянните престрелки и полицейския час болницата не можеше да функционира, затова се наложи човекът да я премести в Барикот. Бяха се надигнали протести и говорителят на талибаните Муслим Хан се обади на лекаря да отвори отново болницата. Той потърси съвета на татко, който му каза:

— Не се съгласявай да правиш добрини на лоши хора.

Болница под закрилата на талибаните не беше добра идея, затова лекарят отказа.

Доктор Афзал не живееше далече от нас, затова, когато се прибрахме, татко настоя да се върне с него, да не би талибаните да са го набеязали. Докато пътували обратно, доктор Афзал го попитал разтревожено:

— Как ще се представим, ако ни спрат?

— Ти си доктор Афзал, а аз съм Зияудин Юсафзаи — отговорил татко. — По дяволите тези кръвожадни хора! Не сме направили нищо нередно. Защо да си сменяме имената като престъпници?

За щастие, талибаните вече ги нямало. Всички въздъхнахме облекчено, когато татко звънна да ни съобщи, че са пристигнали благополучно.

И аз не исках да се предавам, но срокът, поставен от талибаните, приближаваше: момичетата трябваше да престанат да ходят на училище. Как бе възможно през двацет и първи век да спрат от училище повече от 50 000 момичета? Все се надявах нещо да се случи и училищата да останат отворени. Но крайният срок настъпи. Бяхме твърдо решени звънецът на училище „Хушал“ да замлъкне последен. Госпожа Мариам дори се беше омъжила, за да остане в Суат. Семейството ѝ се беше преместило в Карачи, за да избяга от конфликта, и тя не можеше да живее сама, защото е жена.

Моето училище затвори на 14 януари, а когато се събудих онази сутрин, видях в спалнята си телевизионни камери. Пакистанският журналист Ирфан Ашраф ме следваше дори докато си казвах молитвата и си миех зъбите.

Личеше си, че татко е в лошо настроение. Негов приятел го убедил да участва в документален филм за уебстраницата на „Ню Йорк Таймс“, за да покаже на света какво се случва с нас. Няколко дни преди това се бяхме срещнали с американския кореспондент Адам Елик в Пешавар. Беше смешна среща, защото той проведе дълго интервю с татко на английски, а аз не обелих нито дума. След това той попита дали може да говори с мен и започна да ми задава въпроси, а Ирфан ги превеждаше. След десетина минути от изречението ми му стана ясно, че прекрасно го разбирам.

— Говориш ли английски? — попита ме той.

— Да, тъкмо казвах, че в сърцето си тая страх — отвърнах.

Адам се смая.

— Ама какво ви става бе, хора? — попита той Ирфан и баща ми.

— Тя говори английски по-добре от вас, а вие ѝ превеждате!

Всички се посмяхме.

Отначало идеята на документалния филм беше да проследи последния ден на татко в училището, но в края на срещата ни Ирфан ме попита:

— Какво ще направиш, ако някой ден стане невъзможно да се върнеш в своята долина и на училище?

Отговорих, че това няма да се случи. Той обаче настояваше и аз се разплаках. Мисля, че тогава Адам реши да постави мен в центъра на филма.

Адам не можеше да дойде в Суат, защото там беше прекалено опасно за чужденци. Когато Ирфан и един оператор пристигнаха в Мингора, чичо, който живееше при нас, не спря да повтаря колко е опасно в къщата да има камери. Татко също не спираше да им повтаря да скрият камерите. Те обаче идваха отдалече, а ние, пущуните, не умеем да отказваме гостоприемство. Освен това татко съзнаваше, че това ще бъде мегафонът, по който ще се обърнем към света. Приятелят му го убеждаваше, че въздействието ще е много по-силно, отколкото ако просто обикаля насам-натам. Бях давала много интервюта за телевизии и толкова много обичах да говоря по микрофон, че приятелките ми се шегуваха с мен. Но такова нещо още не бях правила. „Дръж се естествено“, посъветва ме Ирфан. Не беше лесно с непрекъснато насочена към мен камера, дори докато си миех зъбите. Показах им униформата, която не можех да облека, и им признах колко

се страхувам, че ако ме заловят да отивам на училище, талибаните ще залепят лицето ми с киселина, както правеха с момичетата в Афганистан.

В онази последна сутрин проведохме специално събрание, но почти нищо не се чуваше заради кръжащите горе хеликоптери. Някои от нас говориха против всичко, което се случва в долината ни. Звънецът звънна за последен път и после госпожа Мариам обяви, че ни разпускат в зимна ваканция. За разлика от други години не съобщиха кога започва вторият срок. Въпреки това учителите ни възложиха домашни. На двора прегърнах всичките си приятелки. Погледнах към таблото с първенците и се запитах дали името ми отново ще се появи някога там. Трябваше да се явим на изпити през март, но как щяха да се проведат? Няма никакво значение, че си пръв, ако вече не можеш да учиш. Когато някой ти отнеме писалката, осъзнаваш колко важно е образованието.

Преди да затворя вратата, се обърнах назад, сякаш за последен път съм на училище. Това е финалният кадър на една от частите на документалния филм. Всъщност се върнах обратно вътре. С приятелките ми не искахме този ден да свършва, затова решихме да поостанем още малко. После отидохме в основното училище, където имаше повече място да тичаме и да играем на стражари и апаши. Поиграхме и на „Манго, манго“ — всички се нареждат в кръг и пеят, а когато песента спре, трябва да замръзнат на място. Ако някой помръдне или се засмее, изгаря.

Този ден се прибрахме късно от училище. Обикновено си отивахме към един следобед, но тогава останахме до три. Преди да си тръгнем, с Мониба се счепкахме за нещо толкова глупаво, че дори не помня какво беше. Приятелките ни не можеха да повярват. „Вие двете винаги се карате, когато се случва нещо важно!“, казаха те. Не беше хубаво да приключваме така.

— Не могат да ме спрат — казах на снимачния екип. — Ще се образовам — у дома, на училище или някъде другаде. Това е молбата, която отправяме към света: спасете училищата ни, спасете Пакистан, спасете нашия Суат.

Вкъщи се разплаках безутешно. Не исках да преставам да уча. Бях само на единайсет години, но сякаш бях изгубила всичко. Бях твърдяла пред целия клас, че талибаните няма да го направят. „Те са същите като политиците — само говорят, но нищо няма да направят.“ Почувствах се неловко, когато удържаха на думата си и наистина закриха училището ни. Не можех да се овладее. Плачех, мама също плачеше, а татко ме уверяваше:

— Пак ще ходиш на училище!

Затварянето на училищата за него означаваше и финансови затруднения. Мъжкото училище щеше отново да отвори след зимната ваканция, но загубата на девическото щеше значително да намали доходите ни. Повече от половината такси още не бяха платени и през последните дни татко се мъчеше да си събере парите, за да се издължи за наема, за режийните и за заплатите на учителите.

През онази нощ във въздуха отекваше артилерийска стрелба и аз се събуждах три пъти. На следващата сутрин всичко беше променено. Започнах да се чудя дали не е по-добре да замина за Пешавар или в чужбина, или пък да помолим учителите да организираме тайно училище у дома, както правеха някои афганистанци, докато талибаните бяха на власт. След това се появих по възможно най-много радиостанции и телевизионни канали. „Могат да ни забранят да ходим на училище, но не могат да ни попречат да учим“, казвах. Звучах обнадеждено, но дълбоко в себе си се притеснявах. С татко заминахме за Пешавар и посетихме много места, за да разкажем на хората какво се случва. Обяснявах колко е нелепо талибаните да искат да има лекарки и учителки за жените, а да не позволяват на момичетата да ходят на училище, за да се обучат за тези професии.

Веднъж Муслим Хан заяви, че момичетата не бива да ходят на училище и да се учат на западните нрави. И това от устата на човек, живял толкова дълго в Америка! Той твърдеше, че ще установи своя образователна система. „Какво ще използва Муслим Хан вместо слушалка и термометър? — питаше татко. — Има ли източни инструменти за лечение на болните?“ Талибаните са противници на образованието, защото мислят, че когато едно дете прочете книга, научи английски или овладее точните науки, ще се настрои прозападно.

Аз обаче твърдах:

— Образованието си е образование. Трябва да научим всичко и после да изберем кой път да следваме.

Образованието не е нито западно, нито източно, то е човешко.

Мама все ми повтаряше да крия лицето си, когато говоря пред медиите, защото на моята възраст трябваше да спазвам този обичай, а и защото беше загрижена за безопасността ми. Бяха времена на страх и ужас. Хората често казваха, че талибаните може да убият татко, но надали ще посегнат на мен. „Малала е дете, дори талибаните не убиват деца.“

Баба обаче се тревожеше. Когато ме видеше да говоря по телевизията или да излизам от къщи, тя се молеше: „Моля те, Боже, нека Малала да бъде като Беназир Бхутто, но не ѝ отреждай кратък живот като на Беназир“.

След като училището ми затвори, продължих да пиша в блога. Четири дни след забраната на девическите училища бяха разрушени още пет. „Много съм учудена — написах, — тъй като тези училища бяха затворени. На кого му е притрябвало и да ги разрушава? Никой не ходи на училище след крайния срок, поставен от талибаните. Армията не предприема нищо. Просто си седят в бункерите на склона. Колят кози и добре си похапват.“ Пиших също как хората ходят да гледат побоите с камшик, за които съобщаваше радио „Молла FM“, а от полицията нямаше и следа.

Един ден ни позвъниха от Америка — обаждаше се студентка от Станфорд. Казваше се Шиза Шахид и беше от Исламабад. Беше гледала документалния филм на „Ню Йорк Таймс“ „Последният училищен звънец в долината Суат“ и ни беше издирила. Тогава се уверихме в огромната сила на медиите и те се превърнаха в наша основна опора. Татко направо щеше да се пръсне от гордост, като ме гледаше във филма. „Вижте я само — казваше на Адам Елик. — Не мислите ли, че са ѝ отредени велики неща?“ Понякога бащите поставят децата си в много неловко положение.

Адам ни заведе в Исламабад. За пръв път отивах там. Исламабад е красиво място с хубави къщи и широки улици, макар да не притежава природните красоти на Суат. Видяхме Червената джамия, където беше обсадата, широките платна на Конститушън Авеню, което водеше към белите сгради на парламента и президентството, където сега живееше Зардари. Генерал Мушараф беше в изгнание в Лондон.

Посетихме магазини, откъдето си купих учебници, а Адам ми купи дискове с американски сериали като „Грозната Бети“, разказващ за едно момиче с големи скоби на зъбите и голямо сърце. Историята ѝ много ми хареса и си мечтаех някой ден да отида в Ню Йорк и да работя в списание като нея. Посетихме музея „Лок Вирса“ и за мен беше истински празник отново да се порадвам на историческото ни наследство. Нашият музей в Суат беше затворен. Отвън на стълбите един старец продаваше пуканки. Беше пуцун като нас и когато татко го попита дали е от Исламабад, той отговори: „Мислиш ли, че Исламабад някога ще бъде наш, пуцунски?“. Обясни, че е от Мохманд, един от пламенните райони, но се наложило да избяга заради военните действия. Видях сълзи в очите на родителите си.

Много сгради бяха оградени с бетонни блокчета, имаше и контролни пунктове за влизащите превозни средства като защита от бомбени атентати. Когато автобусът ни попадна в дупка на връщане, брат ми Хушал, който беше заспал, се стресна и се събуди: „Това бомба ли беше?“, попита той. Този страх изпълваше ежедневието ни. И най-дребният шум или суматоха можеше да бъде бомба или престрелка.

По време на краткото си пътуване забравихме за тревогите в Суат, но в долината отново се върнахме към заплахите и опасността. Въпреки това Суат беше домът ни и ние не искахме да го напуснем.

Първото нещо, което се изпречи пред погледа ми, когато си отворих гардероба, бяха ученическата ми униформа, раничката ми и комплектът за чертане по геометрия. Посещението в Исламабад беше прекрасно развлечение, но моята действителност беше такава.

АМА ЧЕ МИР!

Когато училището на братята ми отвори отново след зимната ваканция, Хушал заяви, че предпочита да си стои вкъщи като мен.

Ядосах му се.

— Ти не знаеш какъв късметлия си! — казах му.

Чувствах се странно, че не съм на училище. Нямахме дори телевизор — бяха влезли вкъщи по стълбата за „бягството“ на татко, докато сме били в Исламабад.

Някой ми беше дал „Алхимикът“ на Паулу Коелю — притча за един млад пастир, който пътува до Пирамидите в търсене на съкровище, което през цялото време е у дома му. Книгата много ми хареса, затова я препрочитах непрекъснато. „Когато силно искаш нещо, цялата Вселена ти съдейства, за да постигнеш желанието си“, пише там. Мисля, че Коелю не е попадал на талибаните или на безполезните ни политици.

Не знаех, че Хай Какар води тайни разговори с Фазлула и командирите му. Познаваше ги от интервютата и ги подтикваше да преосмислят забраната момичетата да се образоват. „Чуй, молла — казал той на Фазлула, — ти застрелваше, колеше, обезглавяваше хора, рушеше училища, а в Пакистан все още нямаше протести. Когато обаче забрани девическите училища, народът надигна глас. Дори пакистанските медии, които бяха толкова снизходителни към теб досега, са бесни.“

Натискът, оказан от цялата страна, даде резултат и Фазлула се съгласи да вдигне забраната за момичета до десет години — четвърти клас. Аз бях в пети клас, но някои от нас се престориха на по-малки, за да тръгнат отново на училище. Обличахме си обикновени дрехи вместо униформи и криехме книгите си под шаловете. Беше опасно, но по онова време това беше единствената ми амбиция. Имахме късмет, че госпожа Мариам беше смела жена и не се огъна под натиска да престане да работи. Познаваше баща ми от десетгодишна и двамата си имаха пълно доверие — тя дори му даваше знак кога да престане, ако

той се отплеснеше да говори твърде дълго, което се случваше често! „Тайното училище е нашият безмълвен протест“, казваше ни тя.

Не писах нищо за това в дневника си. Заловяха ли ни, щяха да ни бият с камшици и дори да ни убият, както бяха постъпили с Шабана. Някои се страхуват от призраци, други — от змии или от паяци, а по онова време ние се страхувахме от човеци.

На път за училище понякога виждах талибаните с техните кепета и дълги мръсни коси. През повечето време криеха лицата си. Бяха странно изглеждащи, ужасяващи. Улиците на Мингора бяха опустели, защото една трета от жителите на долината се бяха изселили. Татко казваше, че не бива да виним хората, задето са напуснали, след като правителството е безсилно. По онова време в региона имаше 12 000 военни — четири пъти повече, отколкото смятаха, че наброяват талибаните — заедно с танкове, хеликоптери и модерни оръжия. Но 70 процента от Суат бяха под контрола на талибаните.

Около седмица след като се върнахме на училище на 16 февруари 2009 г., една нощ ни събуди стрелба. Нашите хора обикновено гърмят с пушки на сватби и рождени дни, но по време на конфликта тази традиция беше секнала. Затова отначало си помислихме, че ни грози опасност. И после чухме новината. Стрелбата беше празнична. Беше постигнато споразумение между талибаните и правителството на провинцията, което в момента беше под контрола на Национална партия „Авами“, не на моллите. Правителството се съгласило да наложи законите на шериата на територията на Суат, а в замяна бунтовниците трябвало да прекратят сраженията. Талибаните се съгласили на десетдневно примирие и като жест освободили китайски телефонен инженер, когото били отвлели шест месеца преди това.

И ние се зарадвахме — с татко често се изказвахме в полза на мирното споразумение, — но се съмнявахме дали ще се получи. Хората се надяваха, че талибаните ще се успокоят, ще се върнат по домовете си и ще живеят като мирни граждани. Убеждавах се взаимно, че шериатът в Суат ще бъде различен от афганистанската си разновидност — че момичетата ще ходят на училище и няма да има нравствена полиция. Разчитаха Суат да си остане Суат, но с различна правосъдна система. Искаше ми се да повярвам на това, но се

тревожих. Мислех си, че функционирането на системата зависи от хората, които я контролират. От талибаните.

Трудно ни беше да повярваме, че всичко е приключило. Повече от хиляда цивилни и полицаи бяха убити. Жените бяха държани забулени и в изолация, взривени бяха училища и мостове, затворени бяха предприятия. Бяхме станали свидетели на варварски публични съдилища и насилствено раздаване на правосъдие и бяхме живели в постоянен страх. Но вече край.

На закуска предложих на братята си да говорим за мир, не за война. Както обикновено, те не ми обърнаха внимание и продължиха с бойните си игри. Хушал имаше пластмасов хеликоптер, а Атал — пистолет от картон, така че единият се провикваше: „Огън!“, а другият отговаряше: „На позиция!“. Пет пари не давах. Отидох да погледам униформата си, доволна, че скоро ще мога да я нося. Пристигна съобщение от директорката ни, че изпитите ще се проведат през първата седмица на март. Време беше да се връщам при учебниците.

Вълнението ни не трая дълго. Само два дни по-късно бях на покрива на хотел „Тадж Махал“ и давах интервю за мирното споразумение на известния репортер Хамид Мир, когато узнахме новината, че друг репортер, наш познат, е убит. Казваше се Муса Хан Хел и често беше интервюирал баща ми. В онзи ден той отразявал мирната демонстрация на суфи Мохамед. Не било точно демонстрация, а кавалкада от автомобили. След това тялото на Муса Хан било намерено наблизо. Бил прострелян няколко пъти и гърлото му било прерязано. Беше на двайсет и осем години.

Мама така се разстрои, когато ѝ съобщихме, че си легна разплакана. Тревожеше се, че насилието се е върнало в долината толкова скоро след примирието. Нима споразумението беше само илюзия, питаше се тя.

Няколко дни по-късно, на 22 февруари, на пресконференция в Мингора заместник-комисарят Сайед Джавид оповести „трайно примирие“. Той отправи към всички жители на Суат молба да се завърнат. Говорителят на талибаните Муслим Хан потвърди, че са се споразумели за безсрочно примирие. Президентът Зардари щеше да скрепи мирното споразумение със закон. Правителството беше взело решение за изплащане на компенсации на семействата на жертвите.

Всички в Суат ликуваха, но аз бях най-щастлива, защото училището щеше отново да отвори врати за момичетата. Талибаните бяха казали, че след мирното споразумение можем да ходим на училище, но трябва да сме с дълги дрехи и забулени. Добре, съгласихме се, щом искате, стига да можем да си живеем живота.

Не всички бяха доволни от споразумението. Американските ни съюзници бяха бесни. „Според мен пакистанското правителство на практика абдикира пред талибаните и екстремистите“, заяви американският държавен секретар Хилари Клинтън. Американците се опасяваха, че споразумението означава отстъпление. Пакистанският вестник „Дон“ писа в уводната си статия, че то изпраща „катастрофален сигнал — ако се противопоставиш на държавата с оръжие, тя ще ти даде каквото поискаш без нищо в замяна“.

Само че на никой от тези хора не му се налагаше да живее там. Имахме нужда от мир, независимо кой успееше да го постигне. В нашия случай се оказа един белобрад бунтовник, който се казваше суфи Мохамед. Той направи „мирен лагер“ в Дир и седеше там в прочутата си джамия „Таблиг Марказ“ като владетел на земите ни. Той беше гарантът, че талибаните ще сложат оръжие и в долината ще настане мир. Хората отиваха да му изкажат почит и да му целуват ръка, защото им беше омръзнало от войната и от самоубийствените бомбени атентати.

През март престанах да пиша блога си, защото според Хай Какар нямаше какво вече да се каже. Само че за наш ужас положението не се промени съществено. Талибаните станаха още по-големи варвари. Вече бяха терористи, ползващи се с благословията на държавата. Бяхме разочаровани и обезверени. Мирното споразумение се оказа само мираж. Една нощ талибаните проведоха поход със знамена близо до нашата улица и патрулираха по пътищата с пушки и тояги, като че ли са войници от армията.

Други патрулираха на Чина Базар. Един ден мама отиде там с братовчедка ми, защото ѝ предстоеше да се омъжи и трябваше да се купят някои неща за сватбата. Някакъв талибан ги срещнал и им препречил пътя.

— Ако пак те видя с шал, не с бурка, ще те пребия от бой — предупредил той.

Мама не се плаши лесно и запазила самообладание.

— Да, добре. Отсега нататък ще носим бурки — отговорила му.

Мама винаги покрива главата си, но бурката не принадлежи на пушунската традиция.

Освен това дочухме, че талибаните нападнали някакъв собственик на магазинче, защото жена без придружител разглеждала червилата, които продавал.

— На пазара виси съобщение, че жените нямат право да пазаруват, ако не ги придружава мъж роднина, а ти не се подчиняваш — казали му. След това го смлели от бой и никой не му помогнал.

Един ден видях татко и негови приятели да гледат видеоклип на телефона му. Сцената беше шокираща. Девойка с черна бурка и червени шалвари лежеше на земята, а брадат мъж с черен тюрбан я налагаше с пръчка посред бял ден. „Моля те, престани! — умоляваше го тя на пуцу и пищеше при всеки удар. — В името на Аллах, умирам!“

Чуваше се как талибаните крещат: „Дръж я! Дръж ѝ ръцете!“. В един момент бурката ѝ се смъкна, мъжете спряха за малко, за да я наместят, после продължиха. Удариха я трийсет и четири пъти. Струпах се хора, но нищо не предприеха. Един роднина на жената дори предложи да я държи.

Няколко дни по-късно клипът плъзна навсякъде. Авторка на филми от Исламабад се бе добрала до него и го излъчваше по пакистанската държавна телевизия отново и отново, а после започнаха да го показват и по света. Хората бяха справедливо възмутени, но тази реакция ни се стори странна, защото подсказваше, че те нямат представа какви ужасии се случват в нашата долина. Искаше ми се възмущението им да се насочи и към факта, че талибаните са забранили на момичетата да получават образование. Министър-председателят Юсуф Раза Гилани призова за разследване на случая и направи изявление, че побоят над момичето е в разрез с ислямските закони. „Ислямът ни учи да се отнасяме добре с жените“, каза той.

Имаше хора, които твърдяха, че записът е фалшив. Според други побоят се беше случил през януари, преди мирното споразумение, и беше оповестен сега, за да го саботира. Но Муслим Хан потвърди достоверността му. „Тя беше излязла от къщи с мъж, който не ѝ е съпруг, затова трябваше да я накажем — оповести той. — Някои граници не може да се прекрочват.“

Някъде по същото време, в началото на април, в Суат пристигна друг известен журналист — Захид Хусейн. Отишъл на посещение при заместник-комисаря в официалната му резиденция, където се оказало, че има прием по случай поставянето на талибаните под контрол. Присъствали висши талибански командири с въоръжена охрана, включително Муслим Хан и дори Факир Мохамед, лидерът на бунтовниците в Баджаур, които водеха кървави сражения с армията. За главата на Факир беше обявена награда от 200 000 долара, а той си вечерял преспокойно в правителствена резиденция. Освен това научихме, че един висш военен се включил в молитва, водена от Фазлула.

— Не може да има два меча в ножницата — каза един от приятелите на татко. — Не може да има двама управляващи. Кой командва тук — правителството или Фазлула?

Ала ние продължавахме да вярваме в мира. Всички очакваха с нетърпение обявения голям митинг на 20 април, когато суфи Мохамед щеше да направи обръщение към жителите на Суат.

Онази сутрин всички си бяхме у дома. Татко и братята ми бяха излезли пред къщата, когато минали група съвсем млади талибани, от чиито мобилни телефони звучали победни песни.

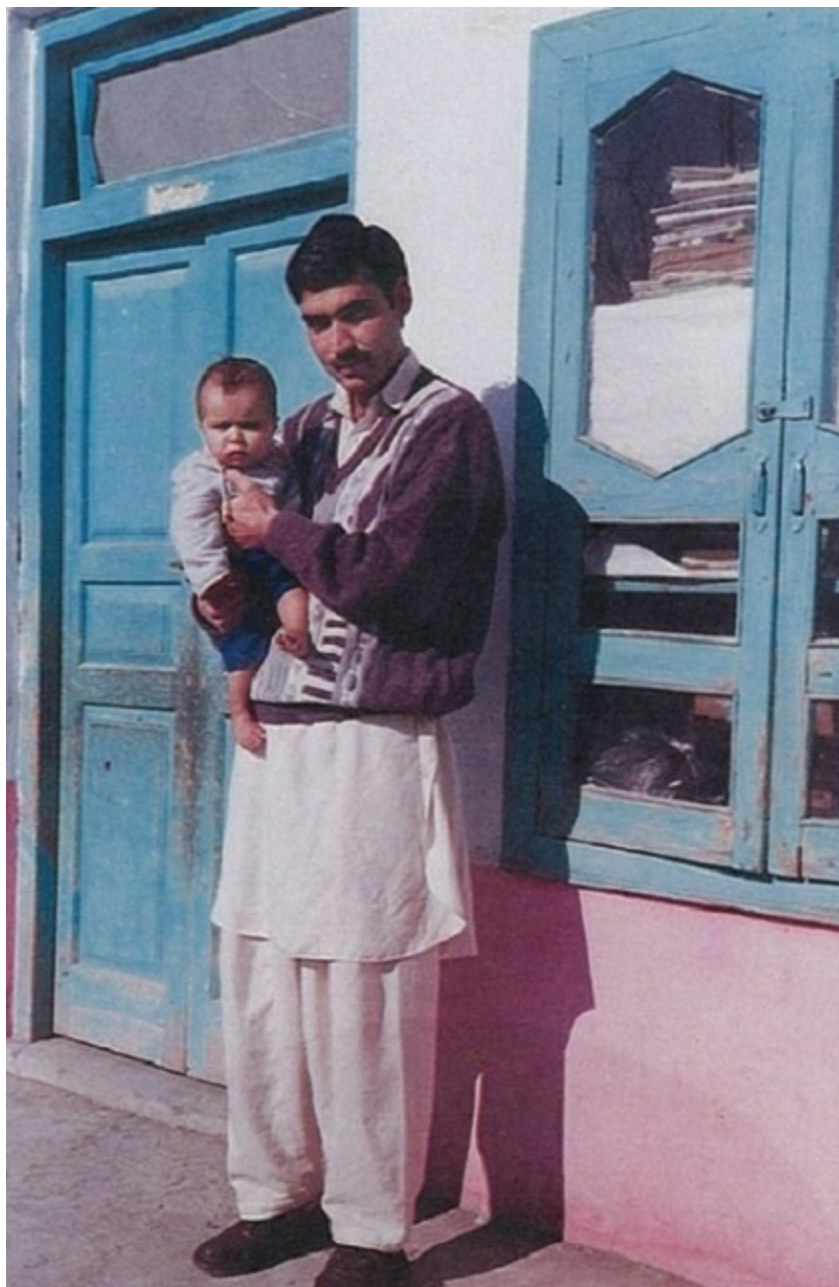
— О, виж ги, *аба* — обадил се Хушал. — Ако имах автомат, щях да ги убия.

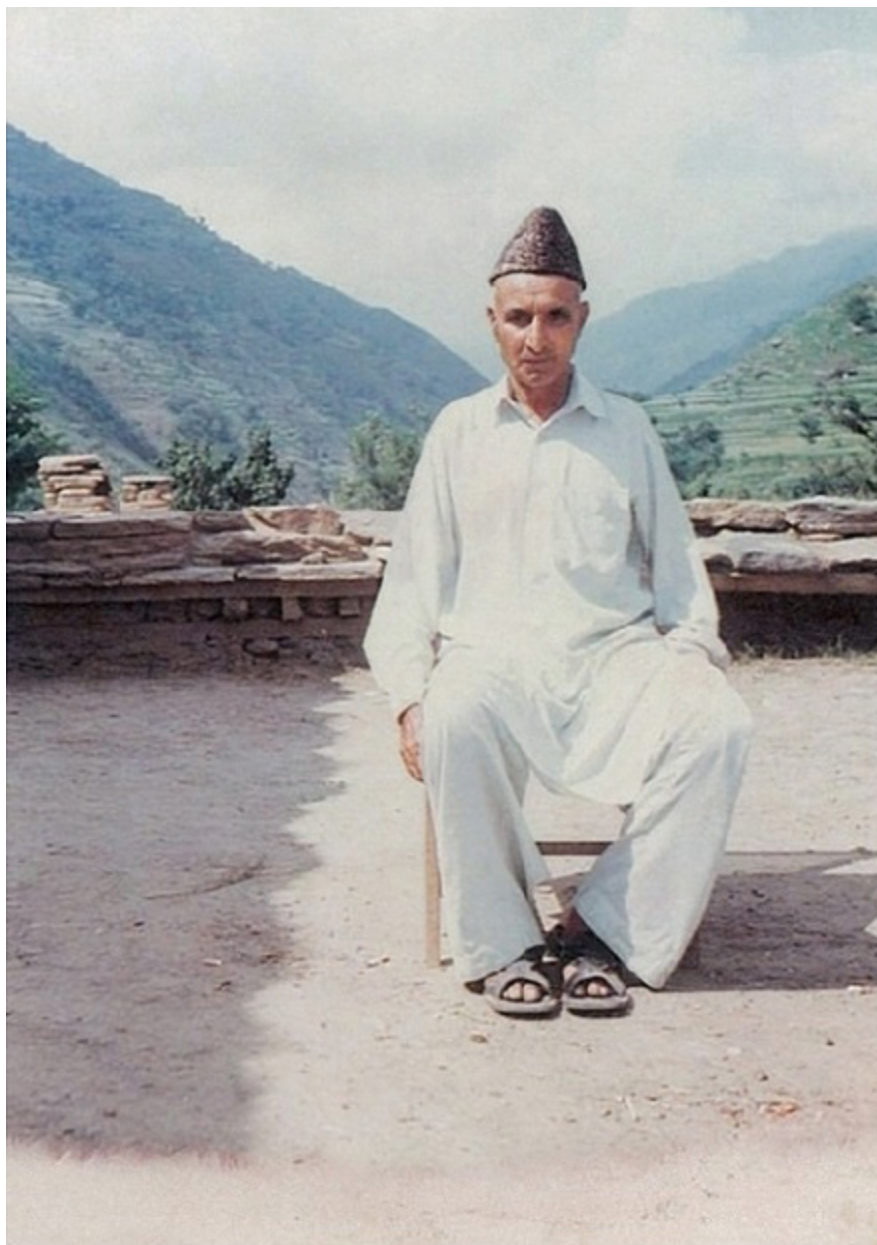
Аз като бебе

С брат ми Хушал в Мингора

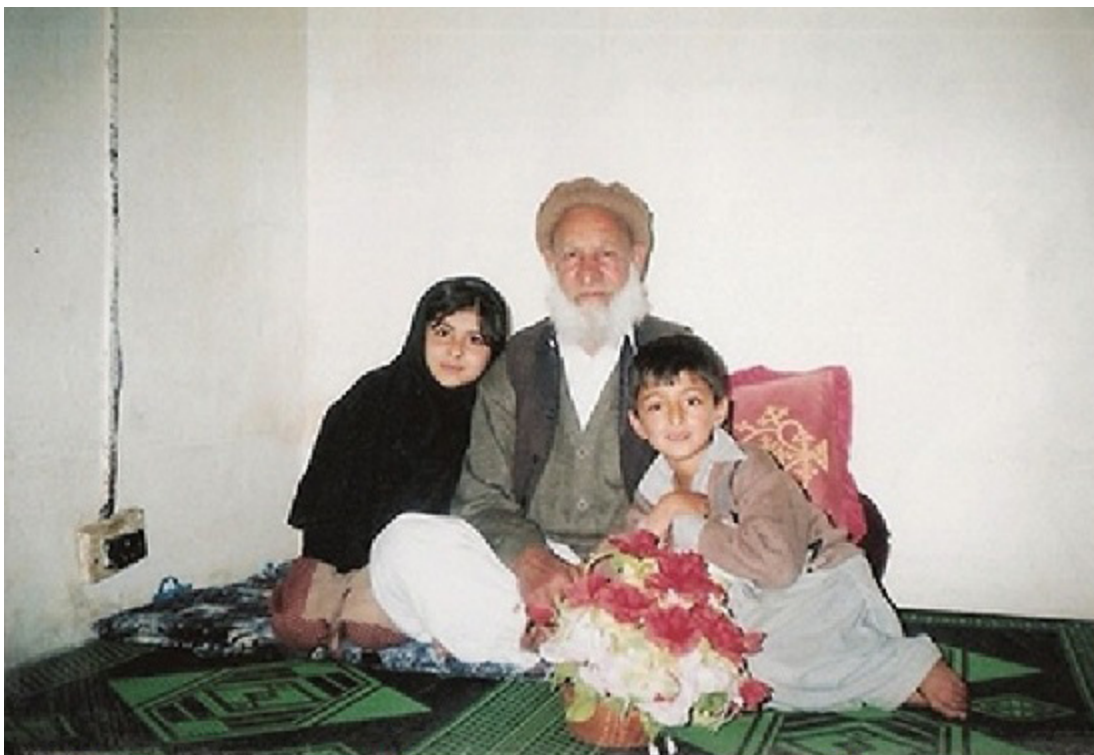
С приятеля на баща ми Хидаятула пред първото ни училище

Дядо ми по майчина линия в Шангла

Родният дом на баща ми

Дядо ми по бащина линия в Мингора

Аз и Хушал с любимите ни книжки

При водопада в Шангла

На пикник със съучениците ми

Молитва в училище

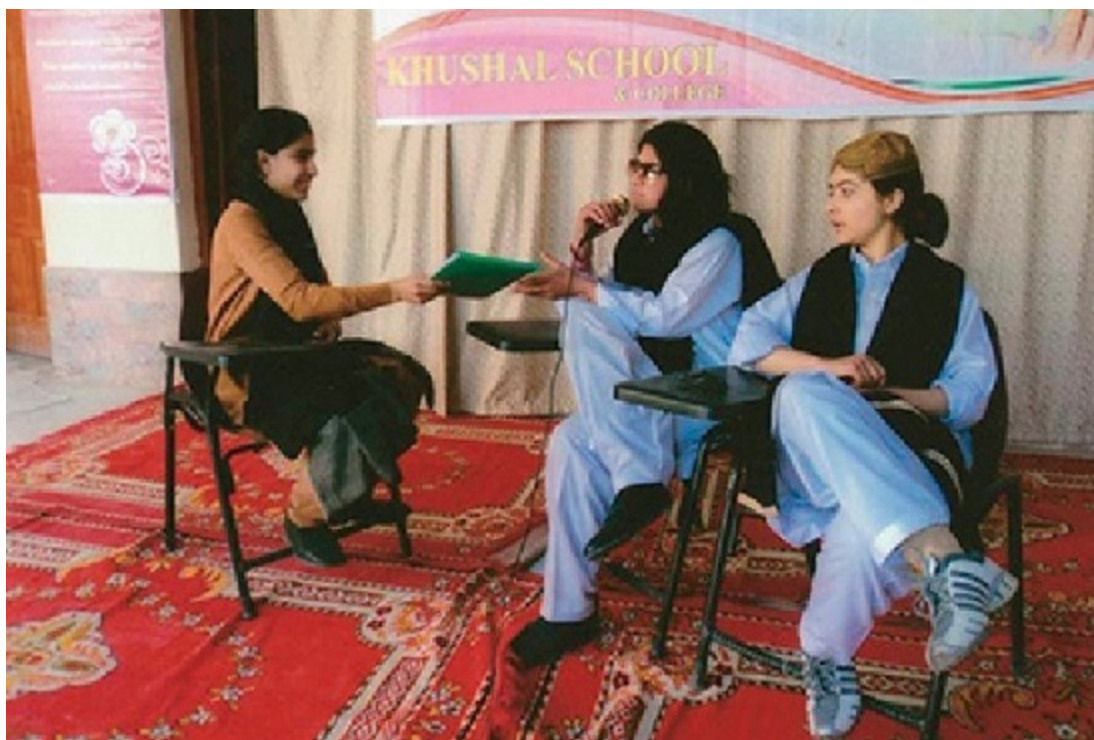
Отначало хората даваха много пари на Фазлула

Публичен бой с камшик — едно от наказанията на талибаните

Произнасям реч в памет на жертвите на бомбения атентат в училище „Хаджи Баба“

Поставяме пиеса в училище

В час по рисуване

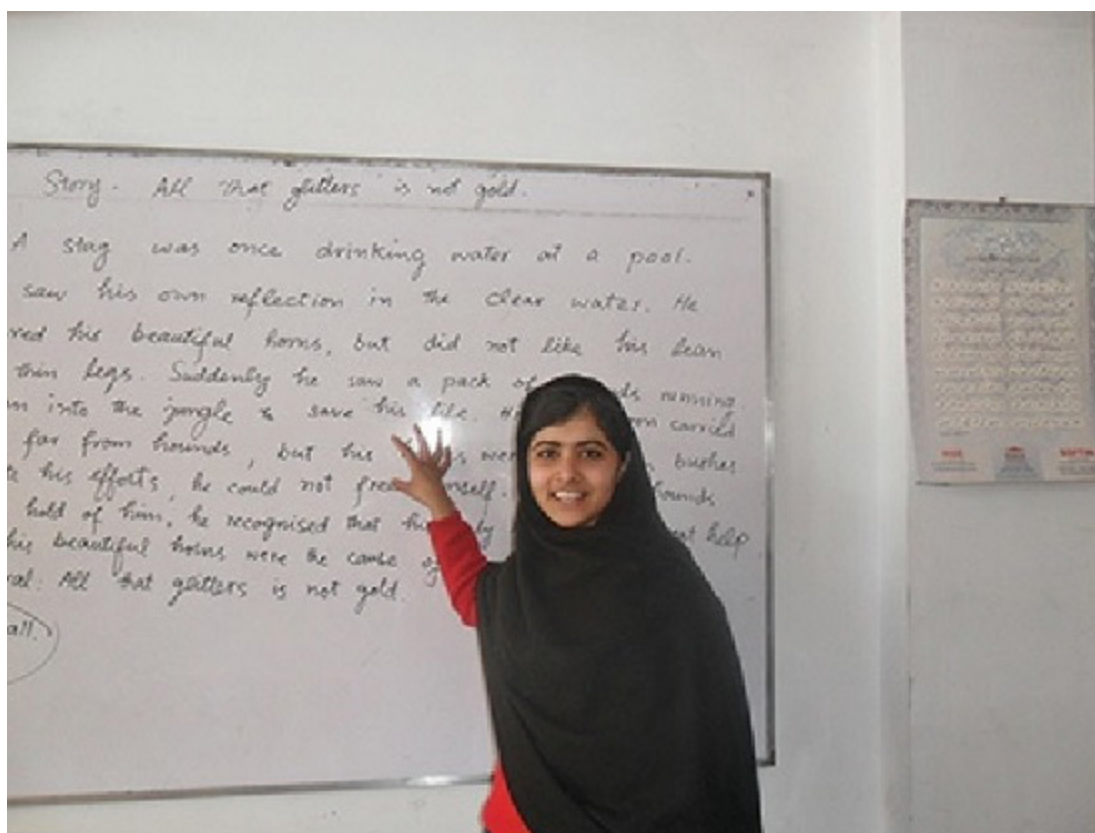
На 12 години нарисувах мечтата си за хармония между религиите

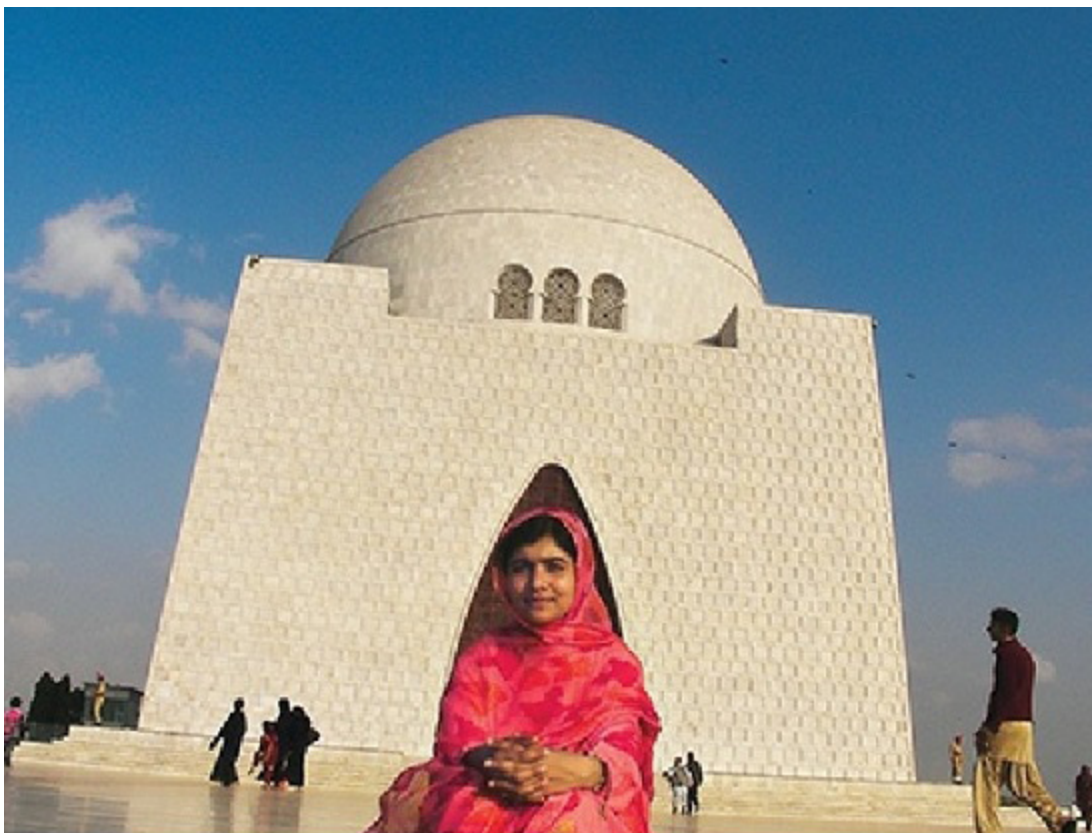
С Атал правим снежен човек в градината ни в Мингора

В Спал Банди, където е живял баща ми по време на следването си

В час по английски

Пред гробницата на Джина, основателят на Пакистан

Събрание на старейшините в Суат

Едно взривено училище (Copyright © Kh Awais)

Микробусът, в който бях простреляна (Copyright © Asad Hashim/Al Jazeera)

Д-р Фиона и д-р Джавид край леглото ми (Copyright © University Hospital Birmingham)

Първите дни в болницата в Бирмингам (Copyright © University Hospital Birmingham)

Чета в болницата (Copyright © University Hospital Birmingham)

Директорката на девическото училище госпожа Мариам (вляво) и Шазия, едно от простреляните заедно с мен момичета

Моите приятелки ми пазят мястото в класната стая

Господин Амджад, директор на мъжкото училище, всяка сутрин поздравява плаката ми

В ООН с Бан Ки Мун, Гордън Браун и семейството ми (Copyright © UN Photo/Eskinder Debebe)

Произнасям реч пред ООН на шестнайсетия ми рожден ден

С мама в Медина

Пред новия ни дом в Бирмингам (Copyright © Antonio Olmos)

Беше прелестен пролетен ден. Всички бяха развълнувани, защото се надяваха, че суфи Мохамед ще провъзгласи мира и победата и ще призове талибаните да сложат оръжие. Татко не присъства на митинга. Гледаше го от покрива на академия „Сарош“ — училището на приятеля му Ахмад Шах, където често се събираха вечер с други

активисти. Сцената се виждаше добре от покрива, затова и медиите бяха разположили там камерите си. Тълпата беше многолюдна — между 30 000 и 40 000 души с тюрбани, които пееха талибански и джихадистки песни. „Вървим към пълна талибанизация“, казал татко. Прогресивните либерали като него не обичаха това тананикане и мърморене. Смятаха го за отровно, особено в такива времена.

Суфи Мохамед седеше на сцената, а дълга редица хора чакаха да му засвидетелстват почитта си. Митингът започна с рецитиране на Сура на победата от Корана, после имаше речи на различни лидери от петте района в нашата долина — Кохистан, Малаканд, Шангла, Горен Дир и Долен Дир. Бяха много въодушевени, защото всеки се надяваше да стане емир на съответната област и да отговаря за налагането на шериата. По-късно тези лидери щяха да бъдат избити или хвърлени в затвора, но тогава още мечтаеха за власт. Затова всички говореха много авторитетно, ликуваха като Пророка (Аллах да го благослови), когато завладял Мека, макар че неговата реч била за прошката, не за жестоката победа.

След това дойде редът на суфи Мохамед. Той не беше добър оратор. Беше много възрастен и болен и дърдори четирийсет и пет минути. Каза съвсем неочаквани неща, сякаш в устата си имаше чужд език, описа пакистанските съдилища като неислямски и заяви: „За мен западната демокрация е система, наложена ни от неверниците. Ислямът не допуска демокрация или избори.“

Суфи Мохамед не обели нито дума за образованието. Не нареди на талибаните да сложат оръжие и да напуснат *худжрите*, а заплаши цялата държава: „Само почакайте, идваме в Исламабад“, кресна той.

Бяхме шокирани. Както когато залееш с вода буен огън и той внезапно угасне. Хората бяха горчиво разочаровани и започнаха да го обиждат. „Какво говори този дявол? — питаха се. — Той не е за мир, а иска още убийства.“ Мама го каза най-добре: „Получи шанс да стане герой, но не се възползва от него“. Сега настроението у дома беше обратното на онова, с което бяхме тръгнали за митинга.

Същата вечер татко говори по телевизия „Гео“ и каза пред Камран Хан, че хората са имали големи надежди, но са останали разочаровани. Суфи Мохамед не направил каквото трябва. От него се очаквало да потвърди мира в речта си и да призове за помирение, не за още насилие.

Ширеха се различни конспиративни теории за случилото се. Според някои суфи Мохамед бил полудял. Други твърдяха, че му е наредено да произнесе тази реч и бил предупреден: „Не го ли направиш, четирима-петима терористи чакат да взривят теб и всички останали“. Уж изглеждал смутен, докато говорел на сцената. Дърдореха за скрити сили и невидима намеса. Какво значение има, питах се. Работата е там, че ние сме талибанска държава.

Татко отново започна да говори по семинари за нашите проблеми с талибаните. На един такъв семинар министърът на информацията заявил, че талибаните са следствие от политиката на страната ни да обучава бунтовници и да ги изпраща в Афганистан — най-напред, за да се сражават срещу Русия, а после и срещу Америка. „Ако не бяхме дали оръжие в ръцете на учениците от медресетата по настояване на чуждите сили — казал той, — нямаше да сме изправени пред това кръвопролитие в Суат.“

Скоро се изясни, че американската преценка на споразумението е била вярна. Талибаните мислеха, че пакистанското правителство е отстъпило и че могат да правят каквото си пожелаят. Останаха в Бунер, съседна на Югоизточен Суат област, само на стотина километра от Исламабад. Жителите на Бунер открай време оказваха съпротива на талибаните, но местните власти им наредиха да не се сражават. Когато бунтовниците пристигнали със своите гранатомети и пушки, полицаите напуснали постове си с обяснението, че талибаните са по-добре въоръжени, и хората се разбягали. Талибаните основаха шериатски съдилища във всички райони и излъчваха проповеди от джамиите, призовавайки местната младеж да се присъедини към тях.

Точно както и в Суат, изгаряха телевизори, снимки, дивидита и касети. Поставиха под свой контрол дори прочутото светилище на суфисткия светец Пир Баба, популярно място за поклонение. Хората отиваха там, търсейки духовни напътствия, лек за болестите си и дори щастливи бракове за децата си. Сега обаче светилището беше заключено.

Хората на югоизток от Суат силно се разтревожиха, когато талибаните поеха към столицата. Изглежда, всички бяха видели видеозаписа на побоя над момичето с черната бурка и се питаха: това ли искаме за Пакистан? Бунтовниците бяха убили Беназир, бяха взривили най-известния хотел в страната, бяха избили хиляди хора

чрез самоубийствени атентати и обезглавявания и бяха разрушили стотици училища. Какво още трябваше да направят, та армията да им окаже съпротива?

Във Вашингтон правителството на президента Обама оповести, че изпраща още 21 000 войници в Афганистан, за да обърне хода на войната срещу талибаните. Сега обаче изглеждаха по-разтревожени за Пакистан. Не заради момичета като мен и моето училище, а защото страната ни има повече от 200 ядрени бойни глави и американците се притесняваха кой ще държи контрола над тях. Намекваха, че ще спрат помощта, възлизаща на милиарди долари, и вместо това ще изпратят войници.

В началото на май армията ни започна операция „Истински път“, за да изтласка талибаните от Суат. Чухме, че пускали стотици командоси от хеликоптери в планините на север. В Мингора също пристигнаха още военни части. Този път разчистиха града. Оповестиха по мегафони, че всички жители трябва да напуснат.

Татко каза, че ние трябва да останем, но повечето ноци не можехме да спим заради престрелките. Всички живееха в постоянен страх. Една нощ ни събудиха писъци. Неотдавна се бяхме сдобили с няколко животинки — три бели пилета и един бял заек, подарък от приятел на Хушал. Бяхме оставили заека да обикаля къщата. Тогава Атал беше само на пет години и много се привърза към него. Заекът свикна да спи под леглото на родителите ми, но пишкаше навсякъде, затова през онази нощ го оставихме навън. Към полунощ се появил котарак и го убил. Всички чухме предсмъртните писъци на заека. Атал не спираше да плаче: „Само да изгрее слънцето, ще му дам на този котарак да се разбере — заканваше се той. — Ще го убия.“ Прозвуча като прокоба.

НАПУСКАМЕ ДОЛИНАТА

Не бях правила нищо по-трудно от това да напусна долината. Спомних си двустишието, което рецитираше баба: „Никой пушун не напуска родната си земя на драго сърце. Заминава или от бедност, или от любов“. А ето че сега ни прогонваха по трета причина, която поетите никога не биха предположили — талибаните.

Когато напуснахме дома си, сякаш ми изтръгнаха сърцето. Стоях на покрива и гледах планините, увенчания със сняг връх Елам, откъдето Александър Велики се пресегнал и докоснал Юпитер. Гледах как дърветата се раззеленяват. Тази година някой друг щеше да изяде плодовете на кайсията. Всичко наоколо беше притихнало, не се чуваше нито реката, нито вятърът, дори птиците не чуруликаха.

Идеше ми да се разплача, защото усещах със сърцето си, че може никога вече да не видя дома си. Авторите на документални филми ме бяха питали как бих се почувствала, ако някой ден напусна Суат и повече не се върна. Тогава въпросът ми се струваше глупав, но вече се случваше всичко, което смятах за невъзможно. Мислех, че е невъзможно училището да затвори, а то затвори. Мислех, че никога няма да напусна Суат, а точно това се канехме да направим. Надявах се един ден долината да бъде свободна от талибаните и ние да ликуваме, но това можеше и да не стане. Разплаках се. Като че ли всеки чакаше другият да тръгне преди него. Жената на братовчед ни, Хани, също се разплака, после и останалите. Мама обаче се владееше храбро.

Прибрах книгите и тетрадките си в раничката, после приготвих и един сак с дрехи. Не разсъждавах ясно. Вземах панталона от един комплект и горнището от друг, затова напълних сака с неща, които не си подхождаха. Не взех наградите си от училище, снимки или лични вещи, защото щяхме да пътуваме с чужда кола и имаше малко място. Нямахме скъпи вещи като лаптоп или бижута — имяхме само телевизор, хладилник и пералня. Не живеехме луксозно — ние, пушуните, предпочитаме да седим на пода вместо на столове. Къщата ни имаше дупки по стените и всички чаши и чинии бяха напукани.

Татко до края не искаше да заминаваме. Но тогава родителите на няколко мои приятелки изгубиха свой роднина при престрелка, затова с мама отидоха в дома им да изкажат съболезнования, макар че никой не се осмеляваше да излиза. Изправена пред скръбта на хората, мама твърдо решила да заминем. Казала на татко: „Ти не идвай, ако не искаш, но аз ще заведа децата в Шангла“. Знаела, че той няма да я пусне самичка. На мама ѝ беше дошло до гуша от напрежение и престрелки, затова се обади на доктор Афзал и го помоли да убеди татко да заминем. Той и семейството му тръгнаха и ни предложиха да ни откарат. Нямахме кола, затова имаме късмет, че съседите ни, Сафина и семейството ѝ, също заминаваха и част от нас щяха да се качат при тях, а останалите щяха да пътуват с доктор Афзал.

На 5 май 2009 г. станахме ВРЛ. Вътрешно разселени лица. Звучеше като болест.

Бяхме много хора — не само ние, петимата, а и баба, братовчед ми и жена му Хани и бебето им. Братята ми искаха да си вземат билетата — моето беше умряло, защото го изкъпах със студена вода в зимен ден. Не успях да го съживя дори когато го сложих в кутия за обувки вкъщи, за да е на топло, и казах на всички съседи да се молят за него. Мама не позволи да вземем билетата. Ами ако изцапали колата? Атал предложи да им купим памперси! Накрая ги оставихме с много вода и царевича. Мама поиска да не вземам раницката за училище, защото заемала прекалено много място. Ужасих се. Зашепнах стихове от Корана над книгите си, за да ги защитя.

Накрая всички бяха готови. Мама, татко, баба, жената на братовчед ми и бебето, братята ми — всички се натъпкаха отзад в микробуса на доктор Афзал заедно със съпругата му и децата. Децата седяха в скута на възрастните, гушнаха на своя скут по-малките деца. На мен ми провървя — в колата на Сафина имаше по-малко хора, — но бях съсипана от загубата на раницката ми. Наложих се да оставя и всички други книги, защото ги бях опаковала в отделна чанта.

В колата изрецитирахме сури от Корана и специална молитва, която да закриля скъпите ни домове и училището. После бащата на Сафина натисна педала и ние потеглихме от малкия свят на родните ни улици, домове и училището към неизвестното. Не знаехме дали някога отново ще зърнем този град. Бяхме виждали на снимки как армията е

сринала до основи всичко по време на операция срещу бунтовниците в Баджаур и мислехме, че всичко познато също ще бъде разрушено.

Пътищата бяха задръстени. Никога дотогава не ги бях виждала толкова натоварени. Беше пълно с коли, рикши, волски каруци и камиони, претъпкани с хора и багаж. Имаше дори мотоциклети, на които се крепяха цели семейства. Хиляди напускаха само с дрехите на гърба си. Сякаш цялата долина се изнасяше. Според някои легенди пущуните произхождат от едно изгубено израилтянско племе, а татко твърдеше: „Все едно сме израилтяните, които напускат Египет, обаче нямаме Мойсей, който да ни води“. Малцина знаеха къде отиват, просто трябваше да се махнат. Това беше най-голямото преселение в пущунската история.

Обикновено има много начини да се излезе от Мингора, но талибаните бяха отсекли няколко големи ябълкови дървета и с тях бяха преградили изходите, затова всички се блъскаха само по един път. Океан от хора. Талибаните патрулираха по пътищата въоръжени и ни наблюдаваха от покривите на сградите. „Талибанска пътна полиция“, шегувахме се в опит да се ободрим. Подминавахме военни и талибански постове, редящи се един след друг. Армията отново сякаш не забелязваше присъствието на талибаните.

— Сигурно имат слабо зрение и не ги виждат — смеехме се.

Движението по пътищата беше много натоварено. Пътуването беше дълго и бавно и всички бяхме плувнали в пот, натъпкани плътно един до друг. Обикновено пътуването с автомобил е приключение за децата, но тогава беше различно. Всички бяха потиснати.

В микробуса на доктор Афзал татко разговарял с медиите и правел актуални коментари на напускането на долината. Мама постоянно му повтаряла да говори по-тихо, за да не го чуят талибаните. Гласът на татко е много силен и мама често се шегува, че няма защо да говори по телефона, достатъчно е само да се провикне. Най-сетне преминахме през планинския проход в Малаканд и Суат остана зад гърба ни. Късно следобед пристигнахме в Мардан, топъл и оживен град.

Татко не спираше да повтаря:

— Само за няколко дни и се връщаме. Всичко ще бъде наред.

Той обаче знаеше, че не е истина.

В Мардан вече имаше големи лагери с бели палатки на Върховния комисариат на ООН за бежанците като онези за афганистанците, потърсили убежище в Пешавар. Не искахме да останем в лагер, защото по-лошо от това не можеше да има. Почти два милиона души бягаха от Суат, а нямаше как два милиона да се настанят в онези лагери. Дори да се намереше палатка за нас, вътре беше адска жегата и се говореше, че вече са плъзнали холера и други болести. Татко беше чул слухове, че в лагерите дори се криели талибани, за да тормозят жените.

Който имаше възможност, отседна у някой местен или при роднини и приятели. Невероятното беше, че три четвърти от всички вътрешно разселени бяха настанени у жители на Мардан и съседния град Суаби. Те отвориха вратите на домовете си, училищата и джамииите си за нас. В нашата култура жените обикновено стоят отделно от мъже, с които не са роднини. За да се спазва обичаят на отделянето на жените, мъжете в семействата, приели бежанци, спяха дори извън собствения си дом. По своя воля се превърнаха във вътрешно разселени лица. Това беше забележителен пример за пушунското гостоприемство. Ако преселението беше организирано от правителството, мнозина щяха да измрат от глад и болести.

Тъй като нямаше познати в Мардан, смятахме да се доберем до Шангла, родното място на татко. Засега се движехме в обратната посока, но трябваше да се възползваме от единствения наличен транспорт, с който да напуснем Суат.

Първата нощ прекарахме в дома на доктор Афзал. След това татко ни остави и замина за Пешавар, за да осведоми хората за случващото се. Обеща по-късно да дойде при нас в Шангла. Мама се помъчи да го убеди да тръгне с нас, но той отказа. Искаше хората в Пешавар и Исламабад да са наясно с ужасните условия, в които живеят вътрешно разселените, и че армията бездейства. Сбогувахме се, ужасно притеснени дали изобщо ще го видим отново.

На следващия ден успяхме да уредим да ни закарат до Аботабад, където живееше роднини на баба. Там срещнахме братовчед ми Ханджи, който също като нас пътуваше на север. Той държеше мъжки пансион в Суат и караше седем-осем момчета до Кохистан с автобус. Щеше да мине през Бешам, а от там щяхме да потърсим някой да ни откара до Шангла.

Пристигнахме в Бешам по тъмно, защото пътищата бяха блокирани. Отседнахме в евтин и мръсен хотел, а братовчед ми тръгна да ни търси превоз до Шангла. Някакъв мъж започна да се навърта около мама, а тя си събу обувката, цапардоса го няколко пъти с нея и го прогони. Толкова силно го беше удряла, че обувката ѝ се беше скъсала. Винаги съм знаела, че е силна жена, но сега я гледах с още по-голямо уважение.

Не беше лесно да стигнем от Бешам до нашето село — наложи се да изминем пеша двайсет и пет километра, понесли целия си багаж. На едно място ни спряха военните и отсякоха, че не може да продължим и трябва да се върнем. „Домът ни е в Шангла, къде да отидем?“, примолихме им се ние. Баба се разплака и заповтаря, че животът ѝ никога не е бил толкова ужасен. Накрая ни пуснаха. Заради полицейския час и блокадите единствените превозни средства по пътищата бяха армейски. Страхувахме се, че войниците може да ни застрелят, преди да разберат кои сме. Когато пристигнахме в село, близките ни се смаяха. Всички смятаха, че талибаните ще се върнат в Шангла, затова не разбираха как така не сме останали в Мардан.

Настанихме се в селото на мама, Каршат, при вуйчо Фаиз Мохамед и неговото семейство. Наложихме се да вземем назаем дрехи от роднините си, защото не си носехме много. Радвах се, че съм заедно с братовчедка ми Сумбул, която е с една година по-голяма от мен. След като се настанихме, тръгнах на училище заедно с нея. Аз бях шести клас, но започнах да ходя в седми заедно със Сумбул. Там имаше само три момичета, понеже повечето на тази възраст вече не ходеха на училище, и тъй като нямаше достатъчно стаи и учители да обучават нас трите отделно, учехме заедно с момчетата. Бях различна от другите деца, защото не покривах лицето си, говорех с всеки учител и задавах въпроси. Но се стараех да бъда послушна и вежлива и винаги казвах: „Да, господине“.

До училище стигах за половин час и понеже не обичам да ставам рано, на втората сутрин закъсняхме. Слисах се, когато учителят ме удари с пръчка по дланта за наказание, но после реших, че явно вече ме приемат и не се държат с мен по-различно. Вуйчо ми даваше джобни пари за закуска — тук продаваха краставици и диня, не сладкиши и бисквити като в Мингора.

Веднъж в училище имаше ден на родителите и церемония по раздаването на награди, а учителите насърчаваха всички момчета да изнесат речи. Някои момичета също участваха, но не публично. Ние говорехме по микрофон в класните стаи и гласовете ни се чуваха в залата. Аз обаче бях свикнала да говоря пред хора, затова излязох на сцената при момчетата и изрецитирах един *наат*, стихотворение във възхвала на Пророка (Аллах да го благослови). След това попитах учителя дали може да изпълня още нещо. Казах едно стихотворение, в което се разказваше, че човек трябва да се труди усърдно, за да осъществи желанията си: „Диамантът трябва да бъде срязан много пъти, преди да се получи дори мъничко бижу“. След това говорих за героинята, чието име нося — Малалаи от Майванд, която притежавала сила и могъщество колкото стотици хиляди храбри мъже, защото със стиховете си променила всичко и направила възможно поражението на британците.

Хората в публиката изглеждаха учудени и аз не знаех дали смятат, че се перча, или се питат защо не съм забрадена.

Приятно ми беше, че съм с братовчедите си, но ми липсваха книгите ми. Непрекъснато мислех за раничката си, където „Оливър Туист“ и „Ромео и Жулиета“ очакваха някой да ги прочете, а също и за дисковете с „Грозната Бети“ на рафта. Сега обаче ние изживявахме своя собствена драма. Бяхме много щастливи, после в живота ни се случи нещо ужасно лошо и сега очаквахме щастливия финал. Когато се оплаках за книгите си, братята ми надуваха гайдата за билетата си.

По радиото чухме, че армията е започнала битка за Мингора. Спуснали войници с парашути и по улиците се водели ръкопашни боеве. Талибаните използвали хотели и правителствени сгради като бункери. Четири дни по-късно военните завзели три площада, включително Зеления площад, където талибаните излагаха на показ обезглавените трупове на жертвите си. Бяха завзели и летището и след седмица си върнаха града.

Не спирахме да се тревожим за татко. В Шангла трудно се хващаше сигнал за мобилния телефон. Трябваше да се катерим на една висока скала, но дори там сигналът беше само една чертичка, затова рядко се чувахме с него. След като останахме в Шангла шест седмици, татко каза, че може да заминем за Пешавар, където той се бил настанил в една стая с трима свои приятели.

Срещата с него беше много вълнуваща. После семейството ни отпътува в пълен състав за Исламабад, където се настанихме при семейството на Шиза, студентката от Станфорд.

Докато бяхме там, научихме, че посланик Ричард Холбрук, американският пратеник за Пакистан и Афганистан, ще проведе среща в хотел „Сарина“ относно военния конфликт. С татко успяхме да влезем.

За малко да пропуснем срещата, защото не бях нагласила алармата на часовника както трябва, затова татко ми беше почти сърдит. Холбрук беше едър и грубоват мъж с червендалесто лице, но се говореше, че е помогнал за установяване на мира в Босна. Седнах до него и той ме попита на колко години съм.

— На дванайсет — отговорих, стараяйки се да изглеждам колкото се може по-висока. — Уважаеми господин посланик, моля ви, помогнете на нас, момичетата, да получим образование — обърнах се към него аз.

Той се засмя.

— Вие вече имате много проблеми и ние правим много неща за вас — отговори ми. — Осигурили сме икономическа помощ за милиарди долари, работим с правителството ви, за да имате електричество, газ... но държавата ви е изправена пред много проблеми.

Дадох интервю за радио „Пауър 99“. Хареса им много и казаха, че имат пансион в Аботабад, където можем да отидем. Останахме там една седмица и, за моя радост, научих, че Мониба също е в Аботабад, както и един от учителите ни и още един приятел. Двете с Мониба не бяхме говорили от онази кавга в деня, преди да станем вътрешно разселени лица. Уговорихме се да се срещнем в един парк и аз ѝ занесох пепси и бисквити. „Ти беше виновна“, обвини ме тя и аз се съгласих. Нямах нищо против, исках само да сме приятелки.

Седмицата, която прекарахме в пансиона, скоро свърши, и ние заминахме за Харпур, където живееше моя леля. Беше четвъртият ни град за два месеца. Знаех, че сме по-добре от хората, които живееха по лагерите и часове наред се редяха на опашки за вода и храна под палещото слънце, но тъгувах за долината. Там посрещнах дванайсетия си рожден ден. Никой не се сети за него. Дори татко забрави, защото беше много зает и все беше в движение. Разстроих се и си спомних

колко различно прекарах единайсетия си рожден ден. Тогава почерпих приятелките си с торта и си пожелах същото, което и сега, само че този път нямаше торта и не духах свещички. Отново си пожелах в долината ни да има мир.

ТРЕТА ЧАСТ

ТРИ МОМИЧЕТА, ТРИ КУРШУМА

سر دپه لوره تیگه کېږم پردې وطن دې په کېنې نشته بالختونه

*О, пътнико, положи глава върху
облия камък.*

*В чужда земя си, не в града на
своите царе!*

ДОЛИНАТА НА СКРЪБТА

Всичко приличаше на лош сън. Близко три месеца бяхме далече от долината и докато минавахме обратно покрай Поста на Чърчил, покрай древните руини на възвишението и гигантската будистка ступа, видяхме широката река Суат и татко се разрида. Суат явно изцяло се намираще под контрола на военните. Превозното средство, с което пътувахме, дори беше проверено за експлозиви, преди да се отправим нагоре по прохода Малаканд. Когато преминахме от другата страна и се спуснахме към долината, сякаш навсякъде имаше военни постове и картечни гнезда по покривите.

Докато пътувахме през селата, виждахме разрушени къщи и изгорели превозни средства. Това ме накара да се замисля за старите военни филми или за видеоигрите, на които обича да играе брат ми Хушал. Когато пристигнахме в Мингора, изпаднахме в шок. Армията и талибаните се бяха сражавали улица за улица и почти всяка стена беше надупчена от куршуми. Виждаха се взривени сгради, използвани от талибаните като укрития, купчини развалини, разкривен метал и премазани табели. Повечето магазини имаха тежки железни капаци — онези, които не бяха ограбени. Градът беше притихнал, изпразнен от хора и коли, сякаш беше обхванат от чума. Най-странна гледка представляваше автогарата. Обикновено там цари пълен хаос от автобуси и рикши, а сега тя беше съвсем безлюдна. Видяхме дори бурени, прокарали в пукнатините на настилката. Никога не бяхме виждали града си такъв. Поне нямаше и следа от талибаните.

Беше 24 юли 2009 г., една седмица след като министър-председателят оповести, че талибаните са прочистени. Увери хората, че газоподаването е възобновено, че банките отново отварят, и призова жителите на Суат да се завърнат. В крайна сметка половината от населението беше напуснало долината. Доколкото виждахме, повечето не бяха убедени, че е безопасно да се върнат.

Когато се приближихме до къщи, се умълчахме, дори братчето ми Атал, това кречетало. Къщата ни беше близо до щаба на армията,

затова се тревожихме, че сигурно е разрушена от снарядите. Чухме също, че домовете на мнозина са ограбени. Притаихме дъх, докато татко отключваше портата. Първото нещо, което видяхме, беше, че през трите месеца на отсъствието ни градината се е превърнала в същинска джунгла.

Братята ми веднага се втурнаха да проверят как са пилетата им. Върнаха се разплакани. От пилетата беше останала само купчина пера, а костите на малките им телца се бяха преплели, като че ли са издъхнали в прегръдка. Бяха умрели от глад.

Домъчния ми за братята ми, но трябваше да проверя нещо свое. За щастие, намерих раничката си непокътната и благодарих, че молитвите ми са били чути. Изваждах учебниците си един по един и оглеждах кориците. Математика, физика, урду, английски, пущу, химия, биология, ислям, история на Пакистан. Най-сетне можех да се върна на училище, без да се страхувам. Приседнах на леглото. Бях дълбоко развълнувана.

Имахме късмет, че не бяха влизали в дома ни. Четири-пет къщи на нашата улица бяха разбити и от тях бяха откраднати телевизорите и златните накити. Съседката ни, майката на Сафина, беше оставила бижутата си в банков сейф, но дори и той беше ограбен.

Татко нямаше търпение да провери училището. Отидох с него. Установихме, че сградата срещу девическото училище е улучена от ракета, но то е непокътнато. Кой знае защо, ключовете на татко не ставаха, затова намерихме едно момче, което се покатери по зида и ни отвори отвътре. Втурнахме се нагоре по стълбите, очаквайки най-лошото.

— Някой е бил тук — каза татко още щом влязохме в коридора.

Имаше фасове и опаковки от храна по земята. Столовете бяха прекатурени и цареше пълен хаос. Татко беше свалил табелата „Училище ХУШАЛ“ и я беше оставил в двора. Беше облегната на една стена и аз изпищях, когато я вдигнахме. Под нея гниеха кози глави. Изглеждаха като остатъците от нечия вечеря.

После влязохме в класните стаи. По стените имаше антиталибански лозунги. На бялата дъска някой беше написал „Да живее армията!“. Разбрахме кой е живял тук. Войник беше надраскал похотливи любовни стихове в дневника на една от съученичките ми. По пода имаше гилзи. В една стена зееше дупка, откъдето се виждаше

градът долу. Може би дори бяха стреляли по хора през нея. Дожаля ми за нашето скъпо училище, превърнало се в бойно поле.

Докато оглеждахме, някой затропа силно по вратата долу.

— Не отваряй, Малала! — нареди ми татко.

В кабинета си той намери писмо от армията. То обвиняваше гражданите като нас, че са допуснали талибаните да завземат контрола над Суат.

— „Войниците ни дадоха много безценни жертви и всичко това се дължи на вашето нехайство. Да живее Пакистанската армия!“ — прочете татко. — Типично в техни стил. Хората в Суат най-напред бяха подмамани от талибаните, после избивани от тях, и накрая — обвинявани заради тях.

В известен смисъл армията не изглеждаше много по-различна от бунтовниците. Един от нашите съседи ни каза, че дори ги е виждал да зарязват по улиците труповете на талибани за назидание. Хеликоптерите им вече летяха по двойки като огромни бръмчащи насекоми и на път за вкъщи се движехме плътно до стените, за да не ни забележат.

Чухме, че хиляди хора са били арестувани, дори момчета на осем-девет години с промити мозъци, за да бъдат подготвени за самоубийствени атентати. Армията ги изпращаше в специални лагери за джихадисти, за да ги дерадикализира. Един от арестуваните беше учителят ни по урду, който беше отказал да преподава на момичетата и беше отишъл да помага на хората на Фазлула да събират и унищожават дискове с музика и филми.

Самият Фазлула все още беше на свобода. Армията беше разрушила щаба му в Имам Дери, а после военните твърдяха, че са го обградили в планина Пеочар. Бил тежко ранен и били задържали говорителя му Муслим Хан. По-късно историята се промени и армията съобщи, че Фазлула избягал в Афганистан и се намирал в провинция Кунар. Говореше се, че бил заловен, обаче армията и разузнаването не можели да се разберат какво да го правят. Военните искали да го хвърлят в затвора, но от разузнаването се наложили и го отвели в Баджаур, за да го прехвърлят през границата в Афганистан.

Муслим Хан и един командир на име Махмуд явно бяха единствените задържани талибански водачи — всички останали все още бяха на свобода. Докато Фазлула беше наблизо, аз се опасявах, че

талибаните ще се прегрупират и отново ще завземат властта. Понякога нощем сънувах кошмари, но поне радиопредаванията му бяха престанали.

Приятелят на татко Ахмад Шах нарече положението „контролиран, а не траен мир“, но хората постепенно се завръщаха в долината Суат, защото там е красиво и ние не можем дълго да стоим далече.

Училищният ни звънец се разнесе за пръв път на 1 август. Чудесно беше да чуем този звук, да влетим през вратата и нагоре по стълбите както преди. Преливах от радост, че ще се срещна със старите си приятелки. Имахме да си разказваме толкова много неща за живота си по време на разселването. Повечето от нас бяха отседнали при роднини и приятели, но някои бяха живели в лагери. Съзнавахме, че сме късметлии. Много деца трябваше да учат в палатки, защото талибаните бяха разрушили училищата им. Една от приятелките ми, Сундус, беше изгубила баща си, загинал при експлозия.

Изглежда, всички знаеха, че аз съм писала дневника за Би Би Си. Някои подозираха, че татко го е правил вместо мен, но госпожа Мариам им каза:

— Не, просто Малала е не само добра ораторка, а и добра писателка.

През онова лято в класа ми се говореше само за едно. Шиза Шахид, нашата приятелка от Исламабад, беше завършила обучението си в Станфорд и покани двајсет и седем момичета от училище „Хушал“ да прекарат няколко дни в столицата, да разгледат забележителностите и да участват в семинари, които да ни помогнат да преодолеем травмата от нашествието на талибаните. От нашия клас бяхме аз, Мониба, Малка-е-Нур, Рида, Каришма и Сундус, а ни придружаваха майка ми и госпожа Мариам.

Заминахме в Деня на независимостта, 14 август, и пътувахме с автобус, обзети от вълнение. Когато станахме вътрешно разселени лица, повечето момичета за пръв път напускаха долината. Този път беше различно и много приличаше на ваканциите, за които четяхме в

романите. Отседнахме в пансион и участвахме в много семинари за това как да разказваме историята си така, че хората по света да разберат какво се случва в долината ни и да ни помогнат. Още от самото начало ми се стори, че Шиза е учудена колко сме волеви и гласовити.

— Цяла стая, пълна с Малали! — каза тя на татко.

Освен това се забавлявахме, като се разхождахме в парка и слушахме музика, което сигурно изглежда съвсем нормално за повечето хора, но в Суат се смяташе за проява на политически протест. И разглеждахме забележителностите. Посетихме джамията „Шах Фейсал“, построена от саудитците за милиони рупии. Тя е огромна и бяла и прилича на искряща шатра, опъната между минаретата. За пръв път ходихме на театър, където гледахме английската пиеса „Том, Дик и Хари“, и имахме занятия по рисуване. Хранехме се в ресторанти и за пръв път посетихме „Макдоналдс“. Много неща направихме за пръв път, но се наложи да пропусна вечерята в китайски ресторант заради участието си в телевизионното предаване „Капитал“.

Исламабад ми се стори на светлинни години пред Суат. За нас беше толкова различен, колкото би бил различен Исламабад за някой жител на Ню Йорк. Шиза ни запозна с адвокатки, лекарки и активистки, за да ни покаже, че жените могат да вършат важна работа, като същевременно съхраняват културата и традициите си. По улиците виждахме незабулени жени, дори главите им не бяха покрити. Престанах да се забраждам на някои срещи, защото си въобразявах, че съм станала модерно момиче. По-късно проумях, че за да съм модерна, не е достатъчно само да ходя незабрадена!

Както можеше да се предположи, след седмица двете с Мониба пак се скарахме. Тя ме видя да си бъбря с момиче от горния клас и ми каза: „Сега ти си с Решам, а аз съм с Рида“.

Шиза искаше да ни представи на влиятелни хора. Разбира се, в нашата страна те често са военни. Една от срещите ни беше с генерал Атхар Абас, главния говорител на армията, отговарящ за връзките с обществеността. Отидохме с кола до Равалпинди, град, който почти се е слял с Исламабад, за да се срещнем с него в кабинета му. Останахме смаяни, защото щабът на армията беше много по-спретнат от останалата част на града — с безупречни зелени морави и цъфнали цветя. Дори дърветата бяха еднакво високи, а стволите им бяха

боядисани в бяло точно до средата — не знаехме защо. Вътре в щаба видяхме кабинети с един куп телевизори, на които мъже следяха всички канали, а един офицер показва на татко дебела папка с изрезки на всяко споменаване на армията във вестниците от онзи ден. Татко беше изумен. Пиарът на армията явно беше много по-ефективен от този на политиците.

Заведоха ни в една стая да почакаме генерала. По стените висяха снимки на всички военни командири, най-силните хора в нашата държава, сред които и диктатори като Мушараф и страховитият Зия. Прислужник с бели ръкавици ни поднесе чай, бисквити и малки самоси с месо, които се топяха в устата. Изправихме се, когато генерал Абас влезе. Той ни разказа най-напред за военната операция в Суат, която представи като победа. Каза, че по време на нея са загинали 128 войници и 1600 терористи.

След като приключи, можехме да задаваме въпроси. Бяха ни предупредили да си ги подготвим предварително и аз имах списък със седем-осем. Шиза се засмя и каза, че той няма да може да отговори на толкова много. Седях на предния ред и се обадох първа:

— Преди два-три месеца ни казахте, че Фазлула и заместникът му са простреляни и ранени, после съобщихте, че още са в Суат, а понякога твърдите, че са в Афганистан. Как са се озовали там? Ако имате толкова много информация, защо не ги заловите?

Отговорът му продължи десет-петнайсет минути и аз нищичко не разбрах! После попитах за възстановителните работи.

— Армията трябва да направи нещо за бъдещето на долината, не да се съсредоточава единствено над военната операция — отбелязах.

Мониба зададе сходен въпрос:

— Кой ще възстанови всички разрушени сгради и училища?

Генералът отговори по военному:

— След операцията първо има възстановяване и реконструкция, после предаваме нещата на цивилните власти.

Всички момичета ясно показахме, че искаме талибаните да бъдат изправени пред съда, но не сме убедени, че това ще стане.

Накрая генерал Абас ни даде визитката си и ни подкани да му се обадим, ако имаме нужда от нещо.

През последния ден всички трябваше да изнесем реч в Исламабадския клуб за преживяното от нас в долината по време на

талибанското нашествие. Докато говореше, Мониба не сдържа сълзите си. След малко всички плачеха. Беше ни приятно да видим един различен живот в столицата. В речта си аз казах на публиката, че преди да гледам английската пиеса, не съм подозирала, че в Пакистан има толкова много талантиливи хора. „Вече знаем, че няма нужда да гледаме индийски филми“, пошегувах се. Прекарахме си чудесно и когато се върнахме в Суат, бях толкова обнадеедена за бъдещето, че по време на Рамадана посадих мангово семе в градината, защото това е любимият плод за след постите.

Татко обаче имаше голям проблем. През всичките месеци, когато училището беше затворено, той не беше събирал такси, а учителите очакваха да си получат заплатите. Сумата възлизаше на повече от един милион рупии. Всички частни училища бяха в същото положение. Едно училище плати на учителите си за месец, но повечето не знаеха какво да правят, защото не можеха да си позволят да платят и толкова. Учителите в „Хушал“ настояваха да получат нещо. Имаха си разходи, една от тях, госпожица Хера, щеше да се жени и разчиташе на заплатата си, за да помогне за сватбата.

Татко беше в безизходица. После си спомни за визитката на генерал Абас. Тъкмо военната операция беше причина всички да заминем и сега да се окажем в това положение. Затова с госпожа Мариам написахме имейл на генерал Абас, в който му обяснявахме положението. Той прояви добрината да изпрати на татко 1 100 000 рупии, за да изплати заплатите на всички за трите предишни месеца. Учителите бяха много доволни. Повечето получиха много пари наведнъж. Госпожица Хера се обади на татко разплакана от признателност, че сватбата ѝ ще се състои по план.

Това не означава, че престанахме да критикуваме армията. Никак не бяхме доволни, че военните не успяха да заловят главатарите на талибаните, затова с татко продължихме да даваме много интервюта. Често с нас идваше и Захид Хан, приятел на татко и член на Кауми Джирга. Той беше и президент на Асоциацията на хотелите в Суат, затова много искаше нормалният ход на живота да се възстанови и туристите да се върнат. И той като татко говореше много открито и също получаваше заплахи. Една нощ през ноември 2009 г. едва не го убиха. Захид Хан се прибирал след среща с военни в щаба на армията късно през нощта, когато попаднал на засада. За щастие, много негови

близки живеят в квартала, открили стрелба по нападателите и ги прогонили.

После, на 1 декември 2009 г., терорист самоубиец нападна известния местен политик д-р Шамшер Али Хан. Бомбата избухнала, докато той поздравявал приятели и избиратели за Ейд в своята *худжра*, само на километър и половина от Имам Дери, където преди се намираше щабът на Фазлула. Доктор Шамшер беше отявлен критик на талибаните. Загина на място, а девет души бяха ранени. Говореше се, че терористът бил около осемнайсетгодишен. Полицаяте намерили краката му и други части на тялото.

Две седмици след това поканиха училището ни да участва в Областното събрание на децата от Суат, учредено от УНИЦЕФ и фондацията за сираци „Хпал Кор“ („Моят дом“). Шейсет ученици от цял Суат бяха избрани за делегати на събранието. Повечето бяха момчета, но заминахме и единайсет момичета от моето училище. Първата среща беше в зала, пълна с политици и активисти. Проведохме избори за председател и аз спечелих! Странно усещане изпитах, когато застанах на сцената и хората започнаха да се обръщат към мен с „госпожице председател“, но беше приятно гласът ни да се чува. Ръководството на събранието беше избрано за една година и се събирахме почти всеки месец. Приехме девет резолюции, призоваващи за премахване на детския труд и търсещи помощ за изпращане на децата с увреждания и бездомните деца на училище, както и за възстановяване на всички училища, разрушени от талибаните. След като се споразумяхме по резолюциите, ги разпратихме на съответните държавни служители и по някои от тях дори се взеха мерки.

Мониба, Айеша и аз започнахме да се учим на журналистика от британска организация, наречена Институт за военни и мирни репортажи, която работеше по проекта „Непредубедено за Пакистан“. Интересно беше да научим как се правят хубави репортажи. Бях започнала да проявявам интерес към журналистиката, след като видях колко силно влияние имат собствените ми думи и след като гледах „Грозната Бети“ и се запознах с ежедневието в едно американско списание. Това беше малко по-различно — ако трябваше да пишем за теми, които са ни близки, те все се оказваха екстремизмът и талибаните, а не дрехи и прически.

Неусетно пак дойде време за изпитите. Отново победих Малка-е-Нур и заех първото място, макар и на косъм. Директорката ни се помъчи да я убеди да стане отговорник по дисциплината в училище, но тя каза, че не иска нищо да я разсейва от уроците. „Вземи пример от Малала, занимавай се и с други дейности — посъветва я госпожа Мариам. — Те са също толкова важни за образованието ти. Уроците не са всичко.“ Аз обаче не я винях. Тя наистина се стараеше да зарадва родителите си, особено майка си.

В Суат не беше същото като преди — може би никога няма да бъде, — но положението се нормализираше. Дори някои танцьори от Банр Базар се върнаха, макар че вместо изпълнения на живо предимно правеха видеозаписи и ги продаваха. Приятни ни бяха мирните празници с музика и танци, нещо нечувано по време на талибаните. Татко организира един такъв празник в Маргазар и в знак на признателност покани хората, приютили вътрешно разселените в южните райони. Цяла нощ свири музика.

Наближеше ли рожденият ми ден, все се случваше нещо. През юли 2010 г., когато щях да навърша тринайсет, заваля обилно. Обикновено в Суат няма мусони и отначало се зарадвахме, защото мислехме, че дъждовете ще донесат добра реколта. Но пороят беше безмилостен, не можеше да видиш човека пред себе си. Еколозите предупреждаваха, че твърде много дървета са изсечени от талибаните и контрабандистите на дървен материал и планините са се оголили. Не след дълго към долините започнаха да се стичат кални потоци, помитайки всичко по пътя си.

Бяхме в училище, когато рухна дъждът, и веднага ни разпуснаха. Толкова много вода се изля обаче, че потоци моста над мътната река и се наложи да потърсим друг път, по който да се приберем. Следващият мост също беше зает, но водата не беше много дълбока, затова прецапахме по него. Прибрахме се у дома мръсни и мокри.

На другия ден научихме, че училището е наводнено. Трябваше да мине седмица, преди водата да се оттече, и когато се върнахме в класните стаи, по стените личеше докъде е стигала водата — на височината на гърдите ни. Навсякъде имаше кал, кал, кал. Чиновите и столовете ни бяха кални. Покритите с тиня подове воняха отвратително. Пораженията бяха толкова огромни, че татко похарчи 90

000 рупии за ремонта — колкото са месечните такси на деветдесет ученици.

Положението навсякъде в Пакистан беше същото. Могъщата река Инд, която тече от Хималаите през Хайбер Пахтунхва и Пенджаб към Карачи и Арабско море и с която ние толкова се гордеем, се беше превърнала в неудържима стихия и беше преляла извън бреговете си. Залети бяха пътища, ниви и цели села. Около 2000 души се удавиха, а 14 милиона пострадаха. Много от тях изгубиха домовете си. Разрушени бяха 7000 училища. Беше най-тежкото наводнение, което хората помнеха. Генералният секретар на ООН Бан Ки Мун го нарече „бавно цунами“. Прочетохме, че е засегнало живота на повече хора и е причинило по-големи разрушения от азиатското цунами, нашето земетресение през 2005 г., урагана „Катрина“ и земетресението в Хаити, взети заедно.

Суат беше едно от най-засегнатите места. Водата беше отнесла трийсет и четири от четирийсет и двата моста и беше прекъснала достъпа до голяма част от долината. Електрическите стълбове бяха съборени и нямаше ток. Нашата улица беше на възвишение, затова бяхме по-добре защитени от прелялата река, но треперехме ужасено от бученето ѝ — същински ръмжащ и задъхан дракон, който поглъща всичко по пътя си. Крайбрежните хотели и ресторанти, където туристите хапваха пъстърва и се наслаждаваха на гледката, бяха разрушени. Туристическите области пострадаха най-тежко. Планинските курорти като Малам Джаба, Мадян и Бахрейн бяха съсипани, хотелите и магазините им бяха в развалини.

Скоро научихме от роднините си, че щетите в Шангла са невъобразими. Главният път до селото ни от Алпури, столицата на Шангла, беше отнесен от водата и цели села бяха потопени. Много от къщите по терасираните склонове в Каршат, Шахпур и Баркана бяха отнесени от свлачищата. Родната къща на мама, където живееше вуйчо със семейството си, все още се крепеше, но улицата вече я нямаше.

Хората отчаяно се мъчеха да спасят оскъдната си собственост и местеха животните на по-високи места, но наводнението потопи реколтата им, съсипа овощните градини и удави биволите. Селата бяха безпомощни. Нямаше електричество, а всички портативни генератори бяха изпочупени. Нямаше чиста вода, а реката беше кафява от отломките и тинята. Водната стихия беше толкова мощна, че събаряше

дори бетонните постройки. Училището, болницата и електроцентралата на главния път бяха изравнени със земята.

Не проумявахме как бе възможно да се случи това. Хората живееха край реката в Суат от 3000 години и винаги я бяха възприемали като спасително въже, не като заплаха, а долината ни — за райски пристан. Сега тя се бе превърнала в „долината на скръбта“, както каза братовчед ми Роме. Първо земетресението, после талибаните, сетне военната операция, а сега, точно когато започвахме да се възстановяваме, ни застигна унищожителен потоп и разруши всичко постигнато. Хората бяха отчаяни и се тревожеха, че талибаните ще се възползват от хаоса и ще се върнат в долината.

Татко изпращаше храна и помощи в Шангла, дарени от приятели и от Асоциацията на частните училища в Суат. Приятелката ни Шиза и няколко активисти, с които се бяхме запознали в Исламабад, пристигнаха в Мингора и раздадоха много пари. Но както и след земетресението, в отдалечените и изолирани райони най-напред отидоха доброволците от ислямските организации. Много от тях твърдяха, че наводнението е поредният укор от страна на Аллах заради песните и танците по празниците напоследък. Този път единствената ни утеха беше, че няма радио, което да разпространи посланието!

А по време на цялото това бедствие, докато хората губеха своите близки, домовете и прехраната си, нашият президент Асиф Зардари беше на почивка в някакъв френски замък.

— Объркана съм, аба — казах на баща си. — Какво пречи на политиките да вършат добрини? Защо не искат народът ни да е в безопасност, да има храна и електричество?

След ислямските организации основната помощ дойде от армията. Не само от нашата армия. Американците също изпратиха хеликоптери, което предизвика подозренията на някои хора. Според една от теориите за разрушенията били виновни американците, които използвали някаква технология, наречена Програма за високочестотни активни изследвания на полярното сияние, която предизвиквала огромни подводни вълни в океана, довели до наводнението при нас. Така, под претекст, че носят помощи, американците можели законно да нахлуят в Пакистан и да шпионират всичките ни тайни.

Дори след като дъждовете най-сетне спряха, животът си остана много труден. Нямахме чиста вода и електричество. През август бе

регистриран първият случай на холера в Мингора и не след дълго пред болницата се появи палатка с болни. Всички продоволствени пътища бяха прекъснати, затова малкото останала храна беше страшно скъпа. Беше сезонът на прасковите и лука и селяните отчаяно се стараеха да запазят реколтата си. Много от тях предприемаха опасни пътувания през придошлата река с лодки от автомобилни гуми в опит да откарат продукцията си на пазара. Толкова се радвахме, ако успеем да си купим праскови.

Чуждестранната помощ не беше толкова, колкото би била в други случаи. Богатите западни държави преживяваха икономическа криза, а и заради пътуванията на президента Зардари из Европа не бяха толкова състрадателни. Чуждестранните правителства посочиха факта, че повечето наши политици не плащат данъци върху доходите си, затова им се струваше нередно да молят за помощ данъкоплатците в собствените им държави, изживяващи затруднения. Хуманитарните агенции се тревожеха за безопасността на служителите си, след като говорител на талибаните настоя пакистанското правителство да не приема помощ от християните и от евреите. Никой не се съмняваше в сериозността на предупреждението. Предишният октомври офисът на Световната програма по прехраната в Исламабад беше взривен и петима души загинаха.

В Суат започнаха да се появяват все повече признаци, че талибаните изобщо не са си тръгвали. Още две училища бяха взривени и трима чуждестранни служители бяха отвлечени на връщане в базата си в Мингора и после бяха убити. Получавахме и други шокиращи новини. Приятелят на татко доктор Фарук, заместник-ректор на Университета на Суат, беше убит от двама въоръжени мъже, нахлули в кабинета му. Доктор Фарук беше ислямски учен и член на партия „Джамаат-е-Ислами“, а в качеството си на един от най-отявлените противници на талибанизма беше издал фатва срещу самоубийствените нападения.

Отново се почувствахме безпомощни и уплашени. Докато бяхме разселени, си мислех да стана политик и вече бях сигурна, че това е правилният избор. Нашата държава преживяваше толкова много кризи, а нямаше истински лидери, които да ги преодоляват.

МОЛЯ СЕ ДА ПОРАСНА

Когато навърших тринайсет, престанах да раста. Винаги съм изглеждала по-голяма, отколкото бях, но изведнъж всичките ми приятелки станаха по-високи от мен. Бях едно от трите най-ниски момичета от трийсетте в класа. Чувствах се неудобно, когато бях с приятелките си. Всяка нощ се молах на Аллах да стана по-висока. Мерех се на стената в спалнята с линийка и молив. Всяка сутрин заставах до отбелязаното място, за да проверя дали не съм пораснала. Но чертичката упорито си стоеше на метър и половина. Дори обещах на Аллах, че ако порасна поне мъничко, ще кажа сто допълнителни доброволни молитви, освен задължителните пет на ден.

Говорех на много мероприятия, но поради ниския си ръст трудно звучах авторитетно. Понякога едва се подавах зад катедрата. Не харесвам обувки на ток, но започнах да ги нося.

Тази година една от съученичките ми не се върна в училище. Ожениха я веднага щом влезе пубертета. Беше висока за възрастта си, но все пак беше едва на тринайсет. Не след дълго разбрахме, че е родила. Докато учехме формули в час по химия, аз се отнасях и се питах какво ли ще е да престана да ходя на училище и вместо това да се грижа за съпруг.

Бяхме започнали да мислим и за други неща, освен за талибаните, но не беше възможно съвсем да забравим за тях. Армията ни, която вече си имаше много особени странични занимания, например управляваше фабрики за корнфлейкс и торове, беше започнала да продуцира и сапунени сериали. Хората в цял Пакистан залепваха за телевизорите, когато в най-гледаното време излъчваха филма „Нещо повече от дълг“, който уж беше направен на основата на реални истории на войници, сражавали се срещу бунтовниците в Суат.

Повече от сто войници бяха загинали във военната операция и 900 бяха ранени — искаха да се представят като герои. Но макар да се предполагаше, че саможертвата им е помогнала за възстановяването на правителствения контрол, ние още чакахме да се установи

върховенство на закона. През повечето следобеди, когато се връщах от училище, заварвах у дома жени, облени в сълзи. Стотици мъже бяха изчезнали по време на военната операция, вероятно бяха арестувани от армията или от разузнаването, не се знаеше. Жените не можеха да получат информация, не знаеха дали съпрузите и синовете им са живи. Някои бяха в отчайващо положение, защото нямаха как да се издържат. Жената може да се омъжи повторно само ако съпругът ѝ е обявен за мъртъв, не за изчезнал.

Мама им даваше храна и чай, но те не идваха за това. Нуждаеха се от помощта на татко. Благодарение на ролята си като говорител на Суат Кауми Джирга той изпълняваше ролята на посредник между населението и военните.

„Искам само да разбера дали мъжът ми е мъртъв — молеше се една жена, която видях. — Ако са го убили, ще мога да настаня децата в сиропиталище. А сега не съм нито вдовица, нито съпруга.“ Друга жена ми каза, че синът ѝ е изчезнал. Те твърдяха, че изчезналите мъже не са сътрудничели на талибаните — случвало се да им дават чаша вода или къшей хляб, ако онези им заповядали. А ето че тези невинни мъже бяха затворници, докато талибаните се разхождаха на свобода.

В училището ни имаше учителка, която живееше на десет минути пеша от къщата ни. Брат ѝ беше отведен от военните, окован във вериги и изтезаван, а после го бяха държали във фризер, докато умрял. Той нямаше нищо общо с талибаните. Беше най-обикновен уличен търговец. Впоследствие военните ѝ поднесоха извиненията си — объркали името и арестували не когото трябва.

Не само такива нещастни жени идваха у дома. Един ден пристигна заможен бизнесмен от Мускат в Залива. Разказа на татко, че брат му и петима от племенниците му изчезнали, и той искаше да разбере дали са убити, или са по затворите, за да знае дали да търси нови съпрузи за жените им. Един от тях беше молла и татко успя да издейства освобождаването му.

Това не се случваше само в Суат. Научихме, че има хиляди изчезнали хора навсякъде в Пакистан. Мнозина протестираха пред съдилищата или вдигаха плакати със снимки на изчезналите си близки, но не постигаха нищо.

А междувременно съдилищата ни се занимаваха с друг проблем. В Пакистан съществува така нареченият Закон за богохулството, който пази свещения Коран от оскверняване. По време на кампанията по ислямизация на генерал Зия законът стана много по-строг и всеки, „осквернил святото име на Пророка (Аллах да го благослови)“, можеше да бъде наказан със смърт или с доживотен затвор.

Един ден през ноември 2010 г. по новините съобщиха за християнка на име Асия Биби, осъдена на смърт чрез обесване. Тя беше бедна майка на пет деца, която си изкарвала прехраната, като беряла плодове в някакво пенджабско село. През един горещ ден донесла вода за другите берачки, но някои от тях отказали да пият, защото водата била „нечиста“, тъй като жената била християнка. Смятали, че понеже са мюсюлмани, ще се омърсят, ако пият от нейната вода. Сред тях била и една съседка на жената, която била ядосана на Асия Биби и твърдяла, че нейната коза е повредила коритото ѝ за вода. Двете се счепкали и точно както и в нашите кавги в училище имаше най-различни версии кой какво казал. Според една от тях някои се опитали да убедят Асия Биби да приеме исляма. Тя отговорила, че Исус е умрял на кръста заради греховете на християните, и попитала какво е направил пророк Мохамед за мюсюлманите. Една от берачките съобщила това на местния имам, който пък осведомил полицията. Жената прекарала повече от година в затвора, преди случаят да стигне до съда, където била осъдена на смърт.

Откакто Мушараф беше позволил сателитната телевизия, имаме много канали. И ето че вече можехме да гледаме тези събития по телевизията. Целият свят беше възмутен и всяко политическо предаване отразяваше случилото се. Един от малцината, застъпили се за Асия Биби в Пакистан, беше губернаторът на Пенджаб Салман Тасир. Самият той беше политически затворник и близък приятел на Беназир. Впоследствие беше станал медиен магнат. Посети Асия Биби в затвора и заяви, че президентът Зардари трябва да я помилва. Нарече Закона за богохулството „черен закон“ — фраза, която няколко телевизионни водещи в страната повториха, за да пораздвижат нещата. После имамите в най-голямата джамия в Равалпинди заклеиха губернатора на петъчната молитва.

Няколко дни по-късно, на 4 януари 2011 г., Салман Тасир беше застрелян от един от собствените си охранители, след като обядвал в

квартал с модерни заведения в Исламабад. Охранителят стрелял двайсет и шест пъти. По-късно каза, че го направил в името на Бог, след като слушал петъчната молитва в Равалпинди. Бяхме шокирани колко много хора възхваляват убиеца. Когато се яви в съда, адвокатите го обсипаха с листенца от розов цвят. А междувременно имамът в джамията на покойния губернатор отказа да извърши погребалните обреди и президентът не присъства на погребението му.

Страната ни полудяваше. Как бе възможно да закачаме цветни гирлянди на убийци?

Малко след това татко получи нова смъртна заплаха. Беше говорил на мероприятие в памет на третата годишнина от взривяването на гимназия „Хаджи Баба“. Речта на татко беше пламенна. „Фазлула е главатарят на всички дяволи! — провикна се той. — Защо още не е заловен?“ След това хората го предупреждаваха много да внимава. У дома пристигна и анонимно писмо. Започваше с „Мир вам“, обаче текстът не беше никак миролюбив. По-нататък пишеше: „Ти си син на духовник, но не си добър мюсюлманин. Муджахидините ще те намерят, където и да отидеш“. След като получи писмото, татко изглеждаше разтревожен няколко седмици, но не се отказа от дейността си и скоро други неща ангажираха мислите му.

По онова време като че ли всички говореха за Америка. Преди обвинявахме за всичко отколешния си враг Индия, а сега виновникът бяха САЩ. Хората се оплакваха от нападенията с безпилотни самолети, каквито имаше почти всяка седмица във ФУПР. Научихме, че доста цивилни са убити. После агент на ЦРУ на име Реймънд Дейвис стрелял и ранил двама души в Лахор, които се приближили към колата му на мотоциклет. Твърдеше, че се опитали да го ограбят. Американците отричаха, че Дейвис е от ЦРУ, бил обикновен дипломат, с което предизвикаха подозренията на всички. Дори учениците знаят, че обикновените дипломати не се движат в коли без опознавателни знаци и не носят пистолети глок.

Медиите ни твърдяха, че Дейвис е част от голяма тайна армия, която ЦРУ е изпратило в Пакистан, защото нямали доверие на нашето разузнаване. Носеха се слухове, че шпионирал бунтовническата група „Лашкар-е-Тайба“ със седалище в Лахор, която много помогна на

хората в Суат след земетресението и наводнението. Смяташе, че те стоят зад ужасното кръвопролитие в Мумбай през 2008 г. Основната цел на групировката беше освобождаването на мюсюлманите в Кашмир от индийска власт, но неотдавна бяха започнали да действат и в Афганистан. Други хора твърдяха, че Дейвис всъщност шпионира нашите ядрени оръжия.

Реймънд Дейвис бързо се превърна в най-прочутия американец в Пакистан. В цялата страна имаше протести. Хората си представяха, че пазарите ни са пълни с агенти като Дейвис, които събират разузнавателни сведения и ги изпращат в Щатите. После вдовицата на един от мъжете, убити от него, се самоуби с отрова за плъхове, отчаяна от правосъдието.

Седмици наред Вашингтон и Исламабад, или по-скоро щабът на армията в Равалпинди, си подаваха топката, преди случаят да бъде окончателно разрешен. Накрая направиха като в нашите традиционни *джирги* на старейшините — американците платиха кръвнина в размер на 2,3 милиона долара и Дейвис беше бързо изведен от страната. Пакистан настоя ЦРУ да прибере у дома служителите си и престана да издава визи. Цялата история остави много лошо усещане най-вече защото на 17 март, деня след освобождаването на Дейвис, при нападение на безпилотен самолет над племенен съвет в Северен Вазиристан загинаха около четирийсет души. Нападението сякаш изпращаше послание, че ЦРУ може да прави със страната ни каквото си поиска.

Един понеделник, тъкмо когато се канех да се премеря на стената и да проверя да не би чудодейно да съм пораснала през нощта, чух от съседната стая разговори на висок глас. Приятелите на татко бяха пристигнали с невероятна новина. През нощта американските специални части, наречени „морски тюлени“, осъществили нападение над Аботабад, едно от местата, където бяхме живели като вътрешно разселени, и бяха намерили и убили Осама бин Ладен. Той живеел в голямо имение, оградено със зидове, на по-малко от километър и половина от нашата военна академия. Не вярвахме, че военните не са знаели къде се намира Бин Ладен. Вестниците пишеха, че кадетите дори се обучавали в полето до къщата му. Тя имаше зид, висок три

метра и половина и увенчан с бодлива тел. Бин Ладен бе живял на горния етаж с най-младата си съпруга, йеменката Амал. Други две съпруги и единайсетте му деца бяха живели на долния етаж. Един американски сенатор каза, че укритието на Бин Ладен само дете нямало „неонова табела“.

Всъщност много хора в пушунските райони живеят в къщи, оградени със зид, заради уединението и обичая на изолиране на жените от външния свят, така че къщата не беше необикновено явление. Странното беше, че нейните обитатели никога не бяха излизали навън, а в къщата нямаше телефон, нито интернет. Храна им носели двама братя, които също живеели в къщата заедно със съпругите си. Те действали като куриери на Бин Ладен. Една от съпругите беше от Суат!

Тюлените застреляли Бин Ладен в главата и откарали тялото му с хеликоптер. Изглежда, не оказал съпротива. Двамата братя куриери и един от големите синове на Бин Ладен били убити, а съпругите на Бин Ладен и другите му деца били вързани и по-късно арестувани от пакистанските власти. Американците изхвърлили трупа на Бин Ладен в морето. Президентът Обама беше много радостен, а по телевизията гледахме големите празненства пред Белия дом.

Отначало си помислихме, че правителството ни е знаело и е участвало в американската операция. Но скоро установихме, че американците са я осъществили сами, което не ни допадна. Нали уж бяхме съюзници, а бяхме изгубили повече войници в тяхната война срещу тероризма от самите тях. Бяха проникнали в страната ни нощем, летейки ниско със специални хеликоптери, и бяха блокирали радара ни с електронна намеса. Бяха осведомили за мисията си само началник-щаба на армията генерал Ашфак Каяни, а президента Зардари — постфактум. Повечето офицери научиха за събитието от телевизията.

Американците твърдяха, че не са имали избор, освен да постъпят по този начин, защото всъщност никой не знаел на чия страна е нашето разузнаване и дали някой няма да предупреди Бин Ладен, преди да успеят да се докопат до него. Директорът на ЦРУ заяви, че Пакистан е „или замесен, или некомпетентен. А и двете не са хубави неща“.

Татко каза, че това е позорен ден. „Как е възможно най-големият терорист да се крие в Пакистан и да остане неразкрит с години?“ — попита той. И други хора задаваха подобни въпроси.

Разбираемо беше съмнението, че местонахождението на Бин Ладен е било известно на нашето разузнаване. МРС е огромна организация, която има агенти навсякъде. Как бе възможно той да живее толкова близо до столицата — само на стотина километра? И толкова дълго! Най-сигурно е човек да се скрие на видно място, но Бин Ладен бе живял в онази къща още от земетресението през 2005 г. Две от децата му дори бяха родени в болницата в Аботабад. Той се намираше в Пакистан повече от девет години. Преди Аботабад беше живял в Харипур, а преди това се беше укривал в нашата долина Суат, където се срещал с Халид Шейх Мохамед, злия гений на терористичните атаки на 11 септември. Откриха Бин Ладен като в шпионските филми, които брат ми Хушал много обича. За да не го заловят, той използвал куриери, а не телефони и имейли. Американците обаче открили един от куриерите му и го проследили от Пешавар до Аботабад. След това огледали къщата с някакъв голям безпилотен самолет с инфрачервена камера, която засякла много висок мъж с брада да се разхожда из къщата и двора. Нарекли го Крачещия.

Хората бяха заинтригувани от новите подробности, които изскачаха всеки ден, но като че ли бяха повече ядосани на американския щурм, отколкото на факта, че най-големият терорист е живял в нашата страна. Някои вестници публикуваха материали, че американците са убили Бин Ладен още години по-рано и са държали тялото му във фризер. После го подхвърлили в Аботабад и инсценирали нападението, за да zlepоставят Пакистан.

Започнахме да получаваме есемеси, които ни подканяха да излизаме на митинги по улиците, за да демонстрираме подкрепата си за армията. „Ние ви защитихме през 1948, 1965 и 1971 г.“, гласеше едно от съобщенията, имайки предвид трите войни с Индия. „Бъдете с нас сега, когато ни нанасят удар в гръб.“ Получавахме обаче и есемеси, които се подиграваха на армията. Хората питаха как може да харчим 6 милиарда долара годишно за военните (седем пъти повече, отколкото за образование), след като четири американски хеликоптера могат просто да се промъкнат, без радарите ни да ги засекат? И ако можеха да го направят, какво щеше да възпре съседите ни, индийците? „Моля,

не натискайте клаксона, армията спи!“, гласеше един есемес, а друг: „Продава се употребяван пакистански радар... не засича американски хеликоптери, но прекрасно лови кабелна телевизия“.

Генерал Каяни и генерал Ахмад Шуджа Паша, началникът на МРС, бяха призовани да дадат обяснение пред парламента — нещо небивало дотогава. Страната ни беше унижена и ние искахме да разберем защо.

Научихме също, че американските политици са бесни, задето Бин Ладен е живял под носа ни, докато те са мислели, че се крие в пещера. Оплаквах се, че са ни дали 20 милиарда долара за осем години, за да им съдействаме, а не се знаело на чия страна сме. Понякога имахме чувството, че единственото важно нещо са парите. Повечето бяха отишли за армията, а обикновените хора не получаваха нищо.

Няколко месеца по-късно, през октомври 2011 г., татко ми съобщи, че е получил имейл, в който се казвало, че съм една от петимата номинирани за международната награда за мир на „Кидс Райтс“, фондация за защита на правата на децата, базирана в Амстердам. Името ми било предложено от архиепископ Дезмънд Туту от Южна Африка. Той беше идол на баща ми заради борбата му срещу апартейда. Татко се разочарова, когато не спечелих, но аз му напомних, че всъщност само съм говорила публично; няхахме организация, която да върши практически неща като лауреата на наградата.

Малко след това бях поканена от главния министър на Пенджаб Шахбаз Шариф да говоря в Лахор на галавечер, посветена на образованието. Той изграждаше мрежа от нови училища, „Дааниш“, и подаряваше на учениците лаптопи, на чиито екрани се мъдреше негова снимка. За да мотивира ученици от всички провинции, той раздаваше парични награди на момичетата и момчетата, които се представяха добре на изпитите. Връчиха ми чек за половин милион рупии, около четири хиляди и петстотин долара, заради кампанията ми за правата на момичетата.

На галавечерта бях облечена в розово и за пръв път разказах публично как сме нарушили заповедта на талибаните и сме ходели тайно на училище. „Осъзнах колко е важно образованието, когато

учебниците и писалките ми бяха отнети насила, но момичетата от Суат вече не се страхуват. Ние продължаваме да се образуваме“, казах.

Един ден в час съучениците ми казаха: „Спечелила си голяма награда и половин милион рупии!“ Малко по-рано татко ми беше съобщил, че правителството ме е удостоило с първата пакистанска държавна награда за мир, затова през онзи ден в училището се тълпяха толкова много журналисти, че то се беше превърнало в новинарско студио.

Церемонията беше на 20 декември 2011 г. в официалната резиденция на министър-председателя — една от големите бели сгради на хълма в края на Конститушън Авеню, които бях видяла по време на посещението си в Исламабад. Не бях много притеснена, макар че татко се опита да ме уплаши, като ми каза, че министър-председателят Гилани произхожда от семейство на светци. След като премиерът ми връчи наградата и чека, аз му връчих дълъг списък с искания. Казах му, че искаме училищата ни да бъдат ремонтирани и да има девически университет в Суат. Знаех, че той няма да вземе исканията ми на сериозно, затова не го притисках особено. Някой ден щях да стана политик и сама да осъществя тези неща.

Взе се решение наградата да се присъжда ежегодно на деца под осемнайсет години и да се казва „Малала“ в моя чест. Забелязах, че татко не се радва много на този факт. И той като повечето пущуни е малко суеверен. В Пакистан нямаме традиция да почитаме хората приживе — отдаваме почести само на мъртвите, — затова той го прие като лоша поличба.

Знам, че мама не обичаше наградите, опасяваше се, че ще ме превърнат в мишена, защото ставах доста известна. Самата тя никога не се изявяваше публично. Отказваше дори да се снима. Тя е много традиционна жена, а така повелява нашата вековна култура. Ако мама нарушеше традицията, мъже и жени щяха да заговорят против нея, най-вече близки от собственото ни семейство. Тя нито веднъж не е намеждала, че съжалява за работата, с която сме се нагърбили с татко, но когато спечелих наградата, каза:

— Не искам награди, искам си дъщерята. И за целия свят не бих заменила и една мигличка на дъщеря ми.

Татко твърдеше, че стремежът му е бил да основе училище, в което децата наистина да учат. Не ни оставаше друг избор, освен да се

замесим в политиката и да поведем кампания в полза на образованието.

— Единствената ми амбиция — каза татко — е да образовам децата на моите сънародници според възможностите си. Но когато половината лидери разправят лъжи, а другата половина преговарят с талибаните, хората са в безизходица. Някой трябва да надигне глас.

Когато се върнах у дома, ме посрещна новината, че група журналисти чакат в училището да ме интервюират и че трябва да се облека хубаво. Най-напред си помислих да си сложа красива рокля, но после реших да се облека по-скромно за интервюто, защото исках хората да се съсредоточат над посланието, не над дрехите ми. Когато пристигнах в училище, заварих всичките си съученички издокарани. „Изненада!“, провикнаха се те, когато влязох. Бяха събрали пари и ми бяха организирали празненство с голяма торта, на която с шоколадова глазура пишеше „Винаги успявай!“. Прекрасно беше, че приятелите ми искат да споделят моя успех. Знаех, че някои момичета от класа са способни да постигнат същото като мен, ако имаха подкрепата на родителите си.

— Сега да се залавяме отново за работа — каза госпожа Мариам, след като изядохме тортата. — Изпитите са през март!

Годината обаче завърши тъжно. Пет дни след като получих наградата, леля Бабо, най-голямата сестра на мама, почина внезапно. Нямаше дори петдесет години. Беше диабетичка и след като гледала реклама по телевизията за някакъв лекар в Лахор, който правел чудеса, убедила вуйчо да я заведе там. Не знаем какво ѝ инжектирал лекарят, но тя изпаднала в шок и умряла. Татко нарече лекаря „шарлатанин“ и подчерта, че точно затова трябва да продължим да се борим срещу невежеството.

В края на годината бях събрала доста пари — по половин милион рупии от министър-председателя, главния министър на Пенджаб, главния министър на нашата провинция Хайбер Пахтунхва и правителството на провинция Синдх. Генерал-майор Гулам Камар, местния военен командир, също даде на училището ни 100 000 рупии за изграждането на научна лаборатория и библиотека. Но борбата ми не беше приключила. Помнех от уроците по история как след победно сражение войската взема трофеи. Започнах да възприемам наградите и признанието точно по този начин. Те бяха малки дарове без

съществено значение. Трябваше да насоча вниманието си към спечелването на войната.

С част от парите татко ми купи ново легло и шкафче, плати зъбните импланти на мама и купи парче земя в Шангла. Решихме да похарчим останалите пари за хора, които се нуждаят от помощ. Искях да основа фондация за образование. Мислех за това, откакто бях видяла онези деца на сметището. Още не можех да се отърся от спомена за черните плъхове, които бях видяла там, и за момичето със сплъстената коса, което сортираше отпадъците. Двайсет и едно момичета проведохме събрание и обявихме за своя най-главна задача осигуряването на образование за всички в Суат, със специален акцент върху децата от улицата и децата, принудени да работят.

Докато минавахме през прохода Малаканд, видях едно момиче, което продаваше портокали. Тя драскаше чертички на лист хартия, за да си отбелязва колко портокала е продала, защото не можеше нито да чете, нито да пише. Снимах я и се заклех да направя всичко по силите си за образованието на момичета като нея. Ето тази война щях да поведе.

ЖЕНАТА И МОРЕТО

Леля Наджма се разплака. За пръв път виждаше морето. Цялото семейство седяхме на скалите, гледахме към водата и вдишвахме соления мирис на Арабско море. Такава необятна шир, кой би могъл да знае къде е краят му! Тогава бях много щастлива.

— Някой ден искам да прекося това море — заявих.

— Какви ги говори Малала? — възкликна леля, като че ли бях изръсила нещо невъзможно.

Все още се мъчех да проумея факта, че тя от трийсет години живее в крайбрежния град Карачи, а никога не е виждала морето. Съпругът ѝ не я бе водил на брега, а ако тя някак успееше да се измъкне от къщи, нямаше как да се ориентира по табелите, защото не можеше да чете.

Седях на скалите и размишлявах над факта, че отвъд водата има страни, в които жените са свободни. Пакистан е имал жена министър-председател, а в Исламабад се запознах с онези впечатляващи работещи жени, но, така или иначе, у нас повечето жени зависят изцяло от мъжете. Моята директорка Мариам е силна и образована жена, но в нашето общество тя не може да живее сама, за да ходи на работа. Трябва да живее със съпруг, с брат или с родителите си.

Когато жените в Пакистан твърдят, че искат независимост, хората си мислят, че те просто не желаят да се подчиняват на бащите, братята или съпрузите си. Ала не означава това. Означава, че искаме самостоятелно да вземаме решения. Искаме да бъдем свободни да ходим на училище или на работа. В Корана никъде не пише, че жената трябва да зависи от мъжа. Няма небесни закони всяка жена да слуша някой мъж.

— Отнесла си се някъде далече, *джани* — прекъсна мислите ми татко. — За какво си се размечтала?

— За прекосяването на морета, *аба* — отговорих.

— Забрави всичко това! — провикна се брат ми Атал. — На плажа сме и аз искам да поияздя камила!

Беше януари 2012 г. и ние бяхме в Карачи като гости на телевизия „Гео“, след като правителството в Синдх оповести, че ще нарекат една девическа прогимназия на Мишън Роуд на мое име. Брат ми Хушал вече учеше в Аботабад, затова бяхме само родителите ми, аз и Атал. Летяхме до Карачи — за пръв път се качвахме на самолет. Пътуването е само два часа, които за мен бяха невероятни. С автобус щеше да ни отнеме най-малко два дни. В самолета забелязахме, че някои хора не успяват да намерят местата си, защото не могат да прочетат буквите и цифрите. Моето място беше до прозореца, откъдето се виждаха пустините, планините и полята долу. Колкото по на юг отивахме, толкова по-суха ставаше земята. Вече ми липсваше зеленината на Суат. Разбихах защо, когато нашите хора отиват да работят в Карачи, винаги настояват да бъдат погребани в хладната ни долина. Докато пътувахме от летището към хостела, се смаях колко много хора, къщи и коли има. Карачи е един от най-големите градове на Земята. Стори ми се странно, като си помислих, че при основаването на Пакистан е бил само пристанище с население от 300 000 души. Джина беше живял тук и беше направил града своя първа столица. Много бързо насам се бяха стекли милиони мюсюлмански бежанци от Индия, наричани мухаджири, което ще рече „имигранти“, говорещи урду. Днес в града живеят около дваисет милиона. Всъщност това е най-големият пущунски град в света, макар да е далече от земите ни — между пет и седем милиона пущуни са пристигнали тук, за да работят.

За жалост, Карачи е станал и град с много насилие — тук непрекъснато има сблъсъци между мухаджири и пущуни. Кварталите на мухаджирите, които видяхме, изглеждаха много организирани и подредени, а пущунските — мръсни и хаотични. Почти всички мухаджири подкрепят партия, наречена ДМД, чийто лидер е Алтаф Хусайн, който живее в изгнание в Лондон и общува с хората си по скайп. ДМК е стройно организирано движение, а общността на мухаджирите е много сплотена. За разлика от тях ние, пущуните, сме много разединени — някои са последователи на Имран Хан, защото е пущун, хан и прочут играч на крикет, други са почитатели на молла Фазлур Рехман, защото неговата партия „Джамиат Улема-е-Ислам“ е

ислямска, трети са последователи на светската НПА, защото е пушунска националистическа партия, а има и такива, които са привърженици на ПНП (Пакистанска народна партия) на Беназир Бхуто или на ПМЛ (Пакистанска мюсюлманска лига) на Наваз Шариф.

Отидохме в народното събрание на Синдх, където всички членове ме аплодираха. След това посетихме някои училища, включително онова, което беше кръстено на мен. Там изнесох реч за значението на образованието и говорих за Беназир Бхуто, защото това беше нейният град. „Всички трябва да работим заедно за правата на момичетата“, казах. Децата ми попяха и ми подариха рисунка — бяха ме нарисували, отправила поглед към небето. Беше едновременно странно и чудесно да видя името си на табелата на едно училище, подобно на името на героинята Малалаи от Майванд, на която са кръстени толкова много училища в Афганистан. През следващата ваканция с татко планирахме да отидем да поговорим с родителите и децата в далечните планински райони на Суат за значението на грамотността. „Ще бъдем като проповедници на образованието“, казах.

По-късно през същия ден посетихме леля и вуйчо. Живееха в съвсем малка къща и татко най-сетне разбра защо бяха отказали да го приютят, докато е бил студент. Пътъом минахме през площад „Ашикан е-Расул“ и се смаяхме, когато видяхме портрет на убиеца на губернатор Салман Тасир, украсен с гирлянди от розови листенца, все едно е светец. Татко се разгневи: „В двайсетмилионен град няма ли поне един човек, който да свали това?“.

Имаше едно важно място, което трябваше да включим в посещението си в Карачи, освен излета на морския бряг и обиколката из огромните базари, откъдето мама купи много дрехи. Трябваше да отидем в гробницата на нашия основател и велик водач Мохамед Али Джина. Тя е много спокойна сграда от бял мрамор, някак откъсната от оживлението на града. Почувствахме я като светиня. Беназир бе идвала насам, за да произнесе първата си реч след завръщането си в Пакистан, когато бе взривен автобусът ѝ.

Охраната ни обясни, че тялото на Джина всъщност не се намира в камерата в главното помещение под един огромен полилей, дар от Китай. Истинската гробница е един етаж по-долу, където той е положен до сестра си Фатима, починала много по-късно. В съседство е

гробницата на първия ни министър-председател Лиакат Али Хан, който бил убит.

След това отидохме в малкия музей отзад, където са показани белите папийонки, които Джина си поръчвал от Париж, костюмите му с жилетки, ушити в Лондон, стиковите му за голф и специалните сандъци за пътуване с чекмеджета за дванайсет чифта обувки, включително любимите му двуцветни чепици. По стените имаше много снимки. На кадрите от първите дни на Пакистан от изпитото лице на Джина веднага ставаше ясно, че той умира. Кожата му изглеждаше тънка като хартия. Навремето пазели заболяването му в тайна. Джина пушел по петдесет цигари дневно. Тялото му било съсипано от туберкулозата и от рака на белия дроб, когато лорд Маунтбатън, британският вицекрал на Индия, се съгласил Индия да бъде разделена, щом получи независимост. След това той казал, че ако е знаел за приближаващия край на Джина, щял да протака и Пакистан нямало да съществува. Джина починал през септември 1948 г., около година след това. Три години по-късно първият ни министър-председател бил убит. Още от самото начало над страната ни тегне прокоба.

В музея са изложени и някои от най-прочутите речи на Джина. В една се казва, че в новосъздадената държава Пакистан хората от всички религии имат право да изповядват вярата си. В друга е говорил за важната роля на жените. Искан да видя жените в неговия живот, но съпругата му починала млада и била от общността на парсите, а единствената им дъщеря Дина останала в Индия и се омъжила за парс, на което не се гледало с добро око в новата ни мюсюлманска родина. Сега тя живее в Ню Йорк. Затова на повечето снимки в музея видях сестра му Фатима.

Трудно ми беше да посетя това място и да прочета онези речи, без да си помисля, че Джина щеше да е разочарован от Пакистан. Сигурно щеше да каже, че не е мечтал за такава страна. Мечтал е да бъдем независими, толерантни, добри един към друг. Искан е всички да имат право да изповядват религията си.

Попитах татко: „Щеше ли да е по-добре, ако не бяхме станали независима държава, а бяхме останали част от Индия?“. Струваше ми се, че преди създаването на Пакистан е имало непрекъснати сблъсъци между хиндуистите и мюсюлманите. А дори когато вече сме имали

своя държава, още се водели битки, но вече между мухаджири и пушунци и между сунити и шиити. Вместо да се почитат взаимно, нашите провинции трудно се спогаждали. В Синдх често говорят за отделяне, а в Балучистан се води война, която почти не се отразява, защото е много далече. Всички тези сражения означават ли, че трябва отново да разделим страната си?

На излизане от музея се натъкнахме на млади мъже със знамена, които протестираха отвън. Казаха ни, че са представители на сарайките от Южен Пенджаб и искат да си имат самостоятелна провинция.

Хората се боричкаха за толкова много неща. Ако християните, хиндуистите или евреите наистина са ни врагове, както твърдят мнозина, защо мюсюлманите се сражават помежду си? Нашият народ е заблуден. Хората мислят, че главната им грижа трябва да бъде защитата на исляма, поради което ги подвеждат разни талибани, които преднамерено изопачават Корана.

Трябва да се съсредоточим над практическите проблеми. В страната ни има огромен брой неграмотни. Много жени са напълно лишени от образование. Живеем в държава, където взривяват училища. Нямаме нормално електроснабдяване. Не минава и ден, без да бъде убит поне един пакистанец.

В хостела ни дойде жена, която се казваше Шехла Анджум. Беше пакистанска журналистка, живяла в Аляска, и искаше да се срещне с мен, след като гледала документалния филм за нас на уебстраницата на „Ню Йорк Таймс“. Поговори първо с мен, после с татко. Забелязах сълзи в очите ѝ. После тя попита татко:

— Зияудин, знаете ли, че талибаните са заплашили това невинно момиче?

Не знаехме за какво говори, затова тя влезе в интернет и ни показа, че в онзи ден талибаните са отправили заплахи срещу две жени: Ша Бегъм, активистка в Дир, и мен, Малала. „Тези двете агитират за секуларизъм и трябва да бъдат убити“, гласеше материалът. Не го приех на сериозно — в интернет се разпространяват страшно много неща, затова реших, че ако заплахата е реална, щяхме да чуем и от друго място.

Вечерта на татко звъннало семейството, което живееше у дома през последните осемнайсет месеца. Предишният им дом имал пръстен покрив, който течал, а ние разполагахме с две свободни стаи, затова те се настаниха при нас срещу нищожен наем, а децата им учеха безплатно. Имаха три деца и на нас ни беше приятно, че живеят у дома, защото си играехме заедно на покрива. Съобщили на татко, че къщи дошли полицаи и попитали дали сме получавали някакви заплахи. Щом чул това, татко се обадил на заместник-началника на полицията и му задал същия въпрос: „Защо, имате ли някаква информация?“. Полицаят настоял да се срещне с него, когато се върнем в Суат.

След това татко стана неспокоен и престоят в Карачи не му беше приятен. Личеше си, че родителите ми са много разстроени. Знаех, че мама още скърби за леля и че двамата се притесняват, задето получавам толкова много награди, но, изглежда, имаше и друго.

— Защо сте такива? — попитах. — Тревожете се за нещо, но не ни казвате.

Те ми разказаха за обаждането от къщи, но ме увериха, че не приемат сериозно заплахите. Не знам защо, но новината, че са ме набелязали, не ме разтревожи. Нали всеки знае, че един ден ще умре? Усещах, че никой не може да спре смъртта — няма значение дали умираш от рак, или те убива талибан. Така че трябваше да правя каквото искам.

— Ще се наложи да прекратим кампанията, *джани*, и да кротуваме известно време — каза татко.

— Но как така? — отговорих. — Нали ти казваше, че ако вярваме в нещо по-голямо от живота ни, гласовете ни ще се умножават, дори да загинем. Не можем да зарежем собствената си кампания.

Хората ме канеха да говоря на разни мероприятия. Как да им откажа с обяснението, че има проблем със сигурността ми? Не можехме да го направим, още по-малко като горди пуцуни. Татко винаги повтаря, че героизмът е заложен в ДНК-то на пуцуните.

Въпреки това се върнахме в Суат посърнали. Когато татко отиде в полицията, му показали цяла папка за мен. Казали му, че заради националната и международната си дейност съм привлякла вниманието на талибаните и че се нуждая от закрила заради смъртните заплахи от тяхна страна. Предложили охрана, но татко отказал. Много

старейшини от Суат бяха загинали въпреки охраната си, а пенджабският губернатор беше убит от собствените си бодигардове. Освен това татко смяташе, че въоръжените охранители ще разтревожат родителите на учениците в училище, а той не искаше да излага и другите на опасност. Преди, когато получаваше заплахи, татко все казваше: „Нека да ме убият, но да убият само мен“.

Предложи да ме изпрати в пансион в Аботабад като Хушал, но аз не пожелах да замина. Татко се срещна и с местен полковник от армията, който му каза, че ако уча в колеж в Аботабад, няма да съм на по-сигурно място, но ако си кротувам, ще съм в безопасност в Суат. Затова, когато правителството на ХПХ предложи да ме направи посланик на мира, татко каза, че е по-добре да откажем.

Започнах да залоствам портата нощем.

— Надушва заплахата — каза мама на татко.

Той беше много нещастен. Непрекъснато ми нареждаше да дърпам пердетата в стаята си нощем, но аз не го правех.

— Аба, положението е странно — казах му. — По време на талибанизацията бяхме в безопасност, а сега, когато няма талибани, сме в опасност.

— Да, Малала — отговори той. — Сега талибанизацията е специално за нас, за хора като теб и мен, които продължават да говорят открито. Всички останали в Суат са си добре. Шофьорите на рикши, търговците, те са в безопасност. Тази талибанизация е за конкретни хора и ние сме едни от тях.

Получаването на наградите имаше и друг недостатък — пропусках много от училище. След изпитите през март, купата, която сложих в новото си шкафче, беше за второто място.

ЧАСТНА ТАЛИБАНИЗАЦИЯ

— Да се престорим, че сме във филма „Здрач“ и че сме вампири в гората — казах на Мониба.

Бяхме на училищна екскурзия до Маргазар, красива зелена долина с прохладен въздух, високи планини и кристално бистра вода, където смятахме да си устроим пикник. Наблизо се намираше Белият дворец, който някога е бил лятната резиденция на нашия *вали*, а сега беше хотел.

Беше април 2012 г. — месецът след изпитите ни, затова се чувствахме спокойни. Бяхме около седемдесет момичета. Учителите и родителите ни също бяха тук. Татко беше наел три автобуса, но не се побрахме всички, затова пет момичета — аз, Мониба и още три — пътувахме с училищния микробус. Не беше много удобно, още повече, че на пода имаше огромни тенджери с пилешко и ориз за пикника, но пътуването щеше да трае само половин час. Пътюм се забавлявахме, пеехме песни. Мониба изглеждаше много красива с бледата си като порцелан кожа.

— Какъв крем за лице ползваш? — попитах.

— Същия като теб — отговори тя.

Знаех, че не може да е истина.

— Не. Виж моята тъмна кожа и виж своята.

Посетихме Белия дворец, видяхме къде е спала кралицата и градините с красиви цветя. За съжаление, не успяхме да разгледаме покоите на *вали*, защото бяха пострадали при наводнението.

Потичахме из зелената гора, после се снимахме, нагазихме в реката и започнахме да се пръскаме една друга. Капките блещукаха на слънцето. Имаше водопад на една канара и ние поседяхме на камъните, заслушани в ромоленето му. После Мониба започна отново да ме пръска.

— Недей! Не искам да си намокря дрехите! — примолех се и се отдалечих с две други момичета, които тя не харесваше.

Те подкладоха огъня, или както ние казваме, добавиха малко пикантна масала. Изпробвана рецепта за поредната кавга между мен и Мониба. Това ми развали настроението, но се развеселих, когато стигнахме на върха на канарата, където приготвяха обяда. Нашият шофьор Усман успя да ни разсмее, както обикновено. Госпожа Мариам беше довела момченцето си и двегодишната си дъщеря Хана, която изглеждаше като кукличка, но беше страшно палава.

Обядът беше пълна катастрофа. Когато училищните помощници сложили тенджерите на огъня, за да претоплят пилешкото къри, се притеснили, че няма достатъчно храна за толкова много момичета, и долели вода от реката. Определихме го като най-злополучния обяд за всички времена. Храната беше толкова водниста, че едно момиче каза:

— Небето се отразява в това супено къри.

Както правеше на всички екскурзии, преди да си тръгнем, татко ни накара да заставаме на една скала и да разказваме за впечатленията си от деня. Този път всички говореха за лошата храна. Татко се смути и като никога остана без думи.

На следващата сутрин служител в училището дойде у дома с мляко, хляб и яйца за закуска. Винаги татко отваряше вратата, защото жените стоят вътре. Човекът му казал, че магазинерът му дал и ксерокопието на едно писмо. Татко пребледня, когато го прочете.

— Боже, това е ужасна пропаганда против нашето училище — каза той на мама. После прочете писмото на глас.

Скъпи мюсюлмански братя,

Има едно училище — „Хушал“ — което се управлява от НПО (*неправителствените организации имаха много лоша слава сред религиозните хора в нашата страна, затова тези думи целяха да предизвикат гнева им*) и е място на непристойно и вулгарно поведение. Съгласно хадисите на Пророка (Аллах да го благослови), ако човек види нещо нередно или лошо, трябва да го възпре със собствената си ръка. Ако не можеш да го сториш, трябва да кажеш на другите, а ако и това не можеш, трябва със

сърцето си да усетиш колко е лошо. Нямам лична вражда с директора, само ви казвам какво повелява ислямът. В това училище стават недопустими неща — водят момичетата на пикник в различни курорти. Ако не ги спрете, ще отговаряте пред Бог в деня на Страшния съд. Попитайте управителя на Белия дворец и той ще ви каже какво са правили онези момичета...

Всички седнахме, шокирани и онемели.

— Анонимно е, няма подпис — каза баща ми. — Наясно са, че никой няма да попита управителя. Хората просто ще си представят, че се е случило нещо ужасно.

— Ние знаем какво се случи — опита се да го успокои мама. — Момичетата не са направили нищо нередно, не се тревожи.

Татко се обади на братовчед ми Ханджи да разбере колко широко са разпространени писмата. Той звънна с лошата новина, че са оставени навсякъде по сергии и дюкяни, макар че повечето хора не им обръщали внимание и ги изхвърляли. Имаше и огромни плакати със същите обвинения пред джамията.

В училище съученичките ми бяха ужасени.

— Господине, говорят лоши работи за нашето училище — съобщиха те на татко. — Какво ще кажат родителите ни?

Татко събра всички момичета в двора.

— От какво се страхувате? — попита той. — Престъпили ли сте с нещо законите на исляма? Направили ли сте нещо неморално? Не. Пръскахте се с вода и се снихахте, така че няма от какво да се плашите. Това е пропаганда на привържениците на молла Фазлула. Да си гледат работата! Имате право да се любувате на зеленината, на водопадите и на красивите гледки точно колкото и момчетата.

Говореше смело, но усещах, че дълбоко в сърцето си той също е разтревожен и уплашен. Само един младеж дойде и взе сестра си от училището, но знаехме, че това не е краят на историята. Малко след този случай научихме, че човек, поел на мирен поход от Дера Исмаил Хан, ще мине през Мингора, и искахме да го приветстваме. Отивах с родителите си да го видя, когато към нас се приближи нисък мъж, който оживено говореше по два телефона.

— Не отивайте там — настоя той. — Там има терорист самоубиец!

Бяхме обещали да се срещнем с човека, предприел мирния поход, затова се отклонихме по различен маршрут, окичихме го с гирлянда и бързо се върнахме у дома.

През цялата пролет и през лятото се случваха странни неща. В къщата идваха непознати и разпитваха за семейството ми. Татко смяташе, че са от разузнаването. Посещенията зачестиха, след като Суат Кауми Джирга проведе в училището ни протестен митинг срещу намеренията на армията жителите на Мингора и комитетите за защита на нашата общност да патрулират нощем.

— Военните твърдят, че цари мир — каза татко. — Тогава защо са ни военни шествия и нощни патрули?

След това училището ни беше домакин на конкурс по рисуване за деца от Мингора, спонсориран от приятел на татко, ръководещ неправителствена организация за правата на жените. Рисунките трябваше да демонстрират равенството на половете или да изобразяват дискриминацията на жените. През онази сутрин двама мъже от разузнаването пристигнаха да се срещнат с татко.

— Какво става в училището ви? — попитаха те.

— Провежда се конкурс по рисуване, както провеждаме и конкурси по ораторско майсторство, готварство и писане на есета.

Мъжете бяха много ядосани, татко също.

— Всички ме познават и знаят какво правя! — каза той. — Защо не свършите каквото трябва и не заловите Фазлула и хората, чиито ръце са изцапани с кръвта на Суат?

Онази година по време на Рамадана приятел на татко от Карачи изпрати дрехи за бедните с молба ние да им ги раздадем. Отидохме в една голяма зала, но още преди да започнем, пристигнаха агенти на разузнаването и попитаха:

— Какво правите? Откъде са тези дрехи?

На 12 юли навърших четиринайсет, което според исляма означава, че вече си зрял човек. На рождения ми ден пристигна и новината, че талибаните са убили собственика на хотел „Суат Континентал“, който членувал в някакъв комитет за мир. Докато

пътувал от дома си към хотела на Мингора Базар, му устроили засада в полето.

Хората отново се разтревожиха, че талибаните се връщат. Но ако през 2008-а и 2009-а имаше много заплахи към всякакви хора, сега заплахите бяха конкретно срещу онези, които говорят против бунтовниците или своеволието на военните.

— Талибаните не са организирана сила, както си представяме — твърдеше приятелят на татко Хидаятула, докато обсъждахме проблема. — Това е мисловна нагласа, разпространена навсякъде из Пакистан. Ако някой е против Америка, против властта в Пакистан, против английските закони, значи е заразен с талибанизъм.

Късно вечерта на 3 август татко получи тревожно обаждане от кореспондент на телевизия „Гео“ на име Мехбуб. Той беше племенник на приятеля на татко Захид Хан, собственикът на хотел, нападнат през 2009 г. Говореше се, че талибаните държат под око и Захид Хан, и татко и че ще ги убият. Не се знаело само кого ще убият пръв. Мехбуб ни съобщи, че чичо му отивал за *иша*, последната молитва за деня, в джамията, близо до дома му, когато го простреляли в лицето.

Татко каза, че му причерняло, когато чул това.

— Все едно мен са застреляли. Сигурен съм, че сега е мой ред.

Умолявахме го да не отива в болницата, защото беше много късно и нападателите на Захид Хан може би го причакваха. Той обаче отсече, че ще излезе страхливец, ако не отиде. Негови приятели политически активисти предложиха да го придружат, но той реши, че ще се забави много, ако ги изчака. Затова се обади на братовчед ми да го заведе. Мама започна да се моли.

Когато пристигнал в болницата, там имало само един член на *джирга*. Захид Хан кървял толкова силно, че бялата му брада станала алена. Обаче извадил късмет. Някой стрелял по него три пъти от упор с пистолет, но Захид Хан успял да стисне ръката му и само първият куршум го улучил. Странно как минал през шията му и излязъл през носа. По-късно той си спомни, че някакъв нисък и гладко избръснат мъж стоял срещу него и се усмихвал, дори не носел маска. После пропаднал в тъмна бездна. По ирония на съдбата Захид Хан малко преди това започнал отново да ходи в джамията, защото преценил, че вече е безопасно.

След като се помолил за приятеля си, татко се обърнал към медиите.

— Не разбираме защо ни нападат, а твърдят, че има мир — казал той. — Това е голям въпрос пред армията и администрацията.

Убеждавали го да напусне болницата.

— Зияудин, полунощ е, а ти си още тук! Не бъди глупав! Уязвим си и си толкова популярна мишена, колкото е и той. Не поемай повече рискове!

Най-накрая откарали Захид Хан в Пешавар за операция и татко се прибра. Не бях заспала, защото се тревожех. След това всяка вечер проверявах ключалките по два пъти.

У дома телефонът ни не преставаше да звъни — хората предупреждаваха татко, че е следващият набелязан. Хидаятула беше един от първите, които се обади.

— Внимавай, за бога — каза той. — Можеше да си ти. Убиват членовете на *джирга* един по един. Ти си говорителят — как ще те оставят жив?

Баща ми беше сигурен, че талибаните ще го открият и ще го убият, но въпреки това отказа полицейска охрана.

— Ако човек се разхожда с много охрана, те ще използват калашници или терористи самоубийци и още повече хора ще пострадат — каза той. — Така поне ще убият само мен.

Отказваше и да се махне от Суат.

— Къде да отида? — питаше той мама. — Аз съм председател на Съвета за световен мир, говорител съм на съвета на старейшините, председател съм на Асоциацията на частните училища, директор съм на моето училище и съм глава на семейството. Не мога да изоставя всичките си задължения.

Единствената предпазна мярка, която взе, беше да си промени маршрута. Един ден отиваше най-напред в началното училище, на следващия — в девическото, после — в мъжкото училище. Забелязах, че където и да ходеше, първо се озърташе в двете посоки на улицата.

Въпреки опасностите татко и приятелите му продължиха да бъдат много активни и организираха протести и пресконференции.

„Ако има мир, защо беше нападат Захид Хан? Кой го нападна? — питаха те. — Откакто се върнахме след вътрешното разселване, не

са атакували армията или полицията. Единствените мишени сега са миротворците и цивилните.“

Местният военен командир не беше доволен.

— Казвам ви, в Мингора няма терористи. Пише го в докладите ни — настояваше той. Твърдеше, че Захид Хан е бил прострелян заради имотен спор.

Захид Хан лежаше в болницата дванайсет дни, после един месец се възстановяваше у дома, след като му направиха пластична операция на носа. Но отказваше да мълчи. Дори стана още по-гласовит, особено срещу разузнавателните служби, защото беше сигурен, че те стоят зад талибаните. Пишеше по вестниците и твърдеше, че конфликтът в Суат е предизвикан умишлено. „Знам кой ме беше набеязал. Трябва да разберем кой ни докара тези бунтовници на главата“ — пишеше той. Настояваше председателят на Върховния съд да назначи правна комисия, която да разследва кой е довел талибаните в нашата долина.

Нарисува портрет на нападателя и твърдеше, че този човек трябва да бъде спряен, преди да стреля по още някого. Полицията обаче не направи нищо, за да го открие.

След заплахите срещу мен мама не ме пускаше да ходя никъде пеша и настояваше да вземам рикша до училище и да се прибирам с микробуса, въпреки че училището беше само на пет минути. Микробусът ме оставяше на стълбите към нашата улица. Група момчета от квартала се навъртаха там. Понякога с тях беше Харун, който живееше на нашата улица и беше с една година по-голям от мен. Като деца си играехме заедно, а после той ми призна, че е влюбен в мен. Но след това красива братовчедка на съседката ми Сафина й дойде на гости и той се влюби в нея. Когато тя му заяви, че не проявява интерес към него, той отново насочи вниманието си към мен. По-късно семейството му се премести на друга улица, а ние се нанесохме в тяхната къща. После Харун замина като кадет във военния колеж.

Идваше си обаче през ваканциите и един ден на връщане от училище го видях да се мотае на улицата. Последва ме до къщи и пхна бележка от вътрешната страна на портата, така че да я видя. Накарах едно момиченце да ми я донесе. Беше написал: „Вече си

много известна. Аз още те обичам и знам, че и ти ме обичаш. Това е номерът ми, обади ми се“.

Дадох бележката на татко и той се ядоса. Обади се на Харун и го предупреди, че ще каже на баща му. Повече не го видях. Момчетата също престанаха да идват на нашата улица, но едно по-малко хлапе, което си играеше с Атал, подмяташе многозначително: „Как е Харун?“, когато минавах покрай него. Дойде ми до гуша и един ден казах на Атал да доведе хлапето вътре. Разкрещях му се толкова гневно, че той престана завинаги с подмятанията си.

След като се сдобрих с Мониба, ѝ разказах какво се е случило. Тя много внимаваше как общува с момчетата, защото братята ѝ следяха всичко.

— Понякога си мисля, че е по-лесно да си вампир от „Здрач“, отколкото момиче от Суат — въздъхнах. Но наистина ми се искаше да нямах по-сериозни проблеми от това, че ме тормози някакво момче.

КОЯ Е МАЛАЛА?

Една сутрин към края на лятото, докато татко се приготвяше да тръгва за училищата, забеляза, че рисунката, на която гледам към небето, подарена ми от училището в Карачи, се е наклонила. Той обичаше тази рисунка и я беше окачил над леглото си. Като я видя накриво, се разстрои.

— Изправи я — помоли той мама с необичайно остър тон.

Същата седмица учителката ни по математика госпожица Шазия дойде на училище направо в истерия. Обяснила на татко, че е сънувала кошмар как влизам в клас със сериозно изгаряне на крака и как тя се опитала да ми помогне. Помолила го да раздаде малко варен ориз на бедните, защото ние вярваме, че ако дадеш ориз, дори мравките и птиците ще хапнат от зърната, нападали по земята, и ще се молят за нас. Вместо това татко раздаде пари, а учителката се разстрои, защото не било същото.

Посрещнахме със смях предчувствието на госпожица Шазия, но после и аз започнах да сънувам кошмари. Не казах на родителите си, но когато излизах, се страхувах да не ме нападнат талибани с оръжия или да залейт лицето ми с киселина, както постъпваха с жените в Афганистан. Най-много ме беше страх от стълбите към нашата улица, където преди се навъртаха момчетата. Понякога ми се струваше, че чувам стъпки зад гърба си, или си представях фигури, които се прокрадват в тъмното.

За разлика от татко взех предпазни мерки. Нощем чаках всички да заспят — мама, татко, братята ми, другото семейство в нашата къща и гостите от село — и проверявах всяка врата и всеки прозорец. Излизах навън да се уверя, че портата е заключена. После обикалях стаите една по една. Моята беше в предната част и имаше много прозорци, а аз не дърпах пердетата. Искях да виждам всичко, макар татко да ме съветваше да не го правя.

— Ако искаха да ме убият, щяха да го направят през две хиляди и девета — уверявах го. Обаче се страхувах, че някой може да опре

стълба на стената на къщата, да се покатери и да влезе през прозореца.

След това се молах. Нощем се молах много. Талибаните мислят, че ние не сме мюсюлмани, но не е вярно. Вярваме в Бог повече от тях и сме сигурни, че той ще ни защити. Рецитирах „Ая ал-Курси“, знамение за Престола, от втората сура на Корана, Сура за кравата. Това е много специален стих, а ние вярваме, че ако го изречеш три пъти нощем, домът ти ще бъде защитен от *шайтин* — от дяволи. Ако изрецитираш стиха пет пъти, домът ти ще бъде в безопасност, а след седем изречения цялата област ще бъде защитена. Затова аз го рецитирах по седем пъти и дори повече. След това се молах на Бог: „Благослови ни. Най-напред татко и семейството ми, после улицата ни, после цялата махала и цял Суат“. Сетне добавях: „Не, всички мюсюлмани“. И после: „Не, не само мюсюлманите, благослови всички човешки същества“.

Най-често се молах по време на изпитите. Тогава с приятелките ми казвахме всичките пет молитви, както мама открай време ме караше да правя. Трудно ми беше следобед, когато не исках да се откъсвам от телевизора. Обаче дойдеха ли изпити, се молах на Аллах, макар че учителите ни предупреждаваха: „Бог няма да ви даде високи оценки, ако не се трудите. Той щедро дарява благословията си, но е и справедлив“.

Затова сериозно залягах над учебниците. Обикновено обичах изпитите, защото ми даваха шанс да покажа какво мога да направя. Но през октомври 2012 г. се чувствах напрегната. Не исках отново да бъда втора след Малка-е-Нур като през март. Тогава тя ме изпревари не с една-две точки, каквато обичайно беше разликата помежду ни, а с цели пет! Вземах допълнителни уроци при господин Амджад, който ръководеше мъжкото училище. През нощта преди изпитите учих до три часа през нощта, а на сутринта прехвърлих целия учебник.

В понеделник, 8 октомври, първият тест беше по физика. Обичам физиката, защото разкрива истинския свят, управляван от физични принципи и закони — не обърква и не разкривява нещата, както прави политиката, особено политиката в моята страна. Докато чакахме сигнала за начало на изпита, мислено си рецитирах свещени стихове. Направих теста, но знаех, че съм допуснала грешка. Толкова се ядосах на себе си, че за малко да се разплача. Беше само един въпрос за

едничка точка, но имах усещането, че ще се случи нещо унищожително.

Когато се прибрах у дома онзи следобед, ми се спеше, но на следващия ден беше ред на историята на Пакистан, труден тест. Притеснявах се да не изгубя още точки и си приготвих кафе с мляко, за да прогоня демоните на съня. Мама влезе, опита го, хареса ѝ и ми го изпи. Не можех да ѝ кажа: „Бхабхи, недей, моля те, това е мое“, а в шкафа нямаше повече кафе. Пак останах до късно и учих историята на извоюването на независимостта ни.

На сутринта родителите ми влязоха в стаята и ме събудиха, както обикновено. Не помня нито един учебен ден, в който да съм се събудила самичка. Мама ни приготви обичайната закуска със сладък чай, чапати и пържени яйца. Седнахме всички заедно — аз, мама, татко, Хушал и Атал. Беше важен ден за мама, защото същия следобед госпожица Улфат, учителката ми от началното училище, щеше да започне да я учи да чете и пише.

Татко започна да подкача Атал, който вече беше на осем и беше по-наперен от всякога.

— Атал, когато Малала стане министър-председател, ти ще ѝ бъдеш секретар — каза му.

Атал много се разсърди.

— Не, не, не! Не струвам по-малко от Малала. Аз ще бъда министър-председател, а тя ще ми е секретарка.

Заради цялата дандания закъснях и имах време само да хапна половин яйце, преди да стане време да се мия и приготвям.

Изпитът ми по история на Пакистан мина по-добре, отколкото очаквах. Имаше въпроси за това как Джина основал Пакистан като първата мюсюлманска държава на света, а също и за националната трагедия, свързана със създаването на Бангладеш. Странно беше, че някога Бангладеш е бил част от Пакистан, макар да се намираше на хиляди километри. Отговорих на всички въпроси и бях сигурна, че съм се справила добре. Много се зарадвах, когато изпитът приключи, и си бъбрех с приятелки, докато чакахме училищният помощник да ни извика, щом пристигне микробусът.

Той правеше два курса, а в онзи ден ние останахме за втория. Обичахме да стоим в училище след часовете, а и Мониба предложи: „Изморени сме, да си побъбрим, преди да се приберем“. Беше ми

олекнало, че изпитът по история е минал, затова се съгласих. През онзи ден нямах никакви тревоги. Бях гладна, но вече бяхме навършили петнайсет и не можехме да излизаме на улицата, затова изпратих едно момиче от по-долен клас да ми купи царевица. Хапнах малко, после дадох царевицата на друго момиче да я дояде.

В дванайсет часа училищният помощник ни повика по уредбата. Хукнахме надолу по стълбите. Съученичките ми забрадиха лицата си, преди да излязат през вратата и да се качат отзад в микробуса. Аз нося шал, но никога не закривам лицето си.

Помолих шофьора Усман да ни разкаже някоя смешка, докато чакахме две учителки да дойдат. Той знае много забавни истории. Онзи ден обаче, вместо да ни разкаже нещо, ни показва фокус как изчезва едно камъче. „Покажи ни как го направи!“, разписахме се ние, но той отказа.

Когато всички дойдоха, той взе госпожица Руби и няколко по-малки деца в кабината при себе си. Едно момиченце се разплака, понеже и то искало там. Усман му обясни, че няма място и трябва да се вози при нас. На мен обаче ми дожаля и помолих Усман да го смести отпред.

Мама беше поръчала на Атал да пътува в микробуса с нас, затова той дойде пеша от началното училище. Обичаше да провесва крака от каросерията, а Усман се ядосваше, защото беше опасно. В онзи ден му дойде до гуша и просто не му позволи: „Седни вътре, Атал хан, иначе няма да те взема!“, нареди му той. Атал направи сцена и отказа. Тръгна си нацупен към къщи заедно с няколко приятели.

Усман запали микробуса и потеглихме. Говорех си с Мониба, моята умна и мила приятелка. Някои момичета пееха. Аз барабанех в такт с пръсти по седалката.

С Мониба обичахме да седим близо до открития заден край на каросерията, за да гледаме навън. По това време на деня улица „Хаджи Баба“ беше пълна с рикши, пешеходци и хора на скутери, които лъкатушеха и натискаха клаксона. Млад продавач на сладолед с велосипед на три колела, изрисуван с червено-бели ядрени ракети, караше зад нас и ни махаше, докато една учителка не го прогони. Някакъв мъж колеше пилета, а кръвта се стичаше на улицата. Аз си барабанех с пръсти. *Клъц-клъц-клъц. Кап-кап-кап.* Интересно, като

малка все ми повтаряха, че жителите на Суат са толкова миролюбиви, че трудно ще намериш някой да заколи дори пиле.

Носеха се миризми на дизел, на хляб и на кебап, примесени със зловонието откъм реката, където хората не преставаха да си изхвърлят боклука въпреки агитацията на татко. Ние обаче бяхме свикнали с тези миризми. Пък и скоро щеше да стане зима, да завали сняг и всичко щеше да се пречисти.

Микробусът се отклони надясно от главния път на военния пропускателен пункт. На една будка се мъдреше плакат на мъже с обезумели погледи, с бради и с кепета или чалми, а отдолу с едри букви пишеше, че са издирвани терористи. Най-горната снимка на мъж с черна чалма и брада беше на Фазлула. Повече от три години след началото на военната операция за прогонването на талибаните от Суат. Бяхме благодарни на армията, но не разбяхме защо военните все още са навсякъде, защо има картечни гнезда по покривите и пропускателни пунктове по пътищата. Нужно беше официално позволение дори за да влезеш в долината ни.

Пътят нагоре по малкото възвишение обикновено е натоварен, защото е пряк, но през онзи ден беше необичайно пуст.

— Къде са хората? — попитах Мониба.

Момичетата пееха и си говореха, а гласовете им кънтяха в микробуса.

Вероятно някъде по това време мама е започвала първия си урок, след като беше напуснала училище на шест години.

Не видях двамата млади мъже, които излезли на пътя и изненадващо принудили Усман да спре. Нямах шанс да отговоря на въпроса им „Коя е Малала?“, иначе щях да им обясня защо трябва да позволят на нас, момичетата, а също на своите сестри и дъщери да ходим на училище.

Последното, което помня, е мисълта, че трябва да си преговоря материала за следващия ден. Звуците в главата ми не бяха дум-дум-дум от три куршума, а *клъц-клъц-клъц*, *кап-кап-кап* от човека, който режеше главите на пилетата, а кръвта им се стичаше на улицата.

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ МЕЖДУ ЖИВОТА И СМЪРТТА

بني پري به ولي درته نه کچم نوره توپکه ورائه وي ودان کورونه

*Орѣдия на мрака! Как да не ви
прокълна?*

*Вие превърнахте всеки пълнен с
обич дом в развалини.*

„БОЖЕ, ПОВЕРЯВАМ ТИ Я“

Щом Усман разбрал какво се случва, натиснал докрай газта и подкарал към Централната болница на Суат. Другите момичета пищели и плачели. Аз съм лежала в скута на Мониба, а от главата и лявото ми ухо течала кръв. Изминали сме съвсем кратко разстояние, преди да ни спре полицаи и да започне да задава въпроси, губейки ценно време. Едно от момичетата опипало шията ми, за да провери дали имам пулс.

— Жива е! — провикнала се тя. — Трябва да стигнем до болницата. Оставете ни на мира и заловете човека, който го направи!

Мингора ни се струва голям град, но всъщност е много малък и новината се разпространила бързо. Татко бил в Пресцентъра на събрание на Асоциацията на частните училища и току-що се качил да говори на сцената, когато телефонът му звъннал. Познал номера на училище „Хушал“ и подал телефона на приятеля си Ахмад Шах да се обади.

— Стреляли са по микробуса ти — прошепнал той напрегнато.

Татко пребледнял. Първата му мисъл била: Малала може да е била вътре! Опитал се да се успокои, че сигурно е бил някой ревнив младеж, който е стрелял във въздуха, за да засрами любимата си. Бил на важно събрание на около 400 директори, пристигнали от цял Суат да протестират срещу плановете на правителството да наложи централизирана регулация. Като президент на асоциацията, татко не смятал, че е редно да подведе всичките тези хора, затова изнесъл речта си по план. По челото му обаче избили капчици пот и за пръв път не се наложило някой да му даде знак, че е време да приключва.

Щом свършил, той не изчакал въпросите на публиката, а се втурнал към болницата с Ахмад Шах и още един приятел, който имал кола. Болницата била само на пет минути път. Когато пристигнали, заварили отвън тълпа, фотографи и телевизионни камери. Вече бил сигурен, че аз съм там. Избутал хората и хукнал към входа сред

проблясващите светкавици. Аз съм лежала на носилка с превързана глава, затворени очи и разпиляна коса.

— Моята дъщеря, ти си моята храбра дъщеря, моята красива дъщеря — не спирал да нарежда той и да ме целува по челото и бузите.

Не знаел защо говори на английски. Струвало му се, че усещам присъствието му, макар да съм лежала със затворени очи. По-късно татко казваше: „Не мога да го обясня. Усещах, че тя реагира“. Някой твърди, че съм се усмихнала. Ала за татко не е било усмивка, а само дребен красив жест, от който разбрал, че не ме е изгубил завинаги. Най-лошото, което му се било случвало, било да ме види така. Всички деца са специални за родителите си, но за него аз бях целият му свят. Бях негов боен другар — отначало тайно като Гул Макаи, а после открито като Малала. Но татко смяташе, че ако талибаните нападнат някого, това ще е той, не аз. Разказваше, че се е почувствал като ударен от мълния. „Искаха да убият с един удар два заека — обясняваше той. — Да убият Малала и завинаги да ми затворят устата.“

Бил много уплашен, но не се разплакал. Наоколо гъмжало от хора. Всички директори от събранието дошли в болницата, имало огромен брой журналисти и активисти, като че ли целият град се бил изсипал там. „Молете се за Малала“, казал им татко. Лекарите го уверили, че са направили скенер, от който ставало ясно, че куршумът не е засегнал мозъка ми. Били почистили и превързали раната.

— О, Зияудин, какво направиха! — влетяла през вратата госпожа Мариам.

В онзи ден тя не беше на училище, защото се грижеше за бебето си. Зет ѝ се обадил да провери дали е добре. Разтревожена, тя пуснала телевизора и чула новината за стрелбата в микробуса на училище „Хушал“. Щом научила, че съм простреляна, звъннала на съпруга си. Той я докарал в болницата на задната седалка на мотора си — истинска рядкост за почтена пущунска жена.

— Малала, чуваш ли ме? — повикала ме тя и аз съм изстенала.

Мариам се опитала да научи повече. Неин познат лекар ѝ обяснил, че куршумът минал през челото ми, не през мозъка, затова животът ми не е застрашен. Тя посетила и другите две момичета, които били простреляни. Шазия била улучена на две места — в лявата ключица и в дланта, и била докарана в болницата заедно с мен. Кайнат отначало изобщо не усетила, че е ранена, а после открила, че

куршумът е одраскал леко дясната ѝ ръка, затова близките ѝ също я довели в болницата.

Баща ми знаел, че трябва да провери как са двете момичета, но не искал и за минутка да се отдели от леглото ми. Телефонът му не спирал да звъни. Главният министър на Хайбер Пахтунхва се обадил пръв.

— Не се тревожете, ще разнищим случилото се — уверил той татко. — В болница „Лейди Рединг“ в Пешавар ви очакват.

Военните обаче поели нещата в свои ръце. В три следобед пристигнал местният командир и съобщил, че изпращат хеликоптер, който да откара мен и баща ми в Пешавар. Няколко време да вземат и мама, затова Мариам настояла и тя да тръгне, защото можело да ми трябва женска помощ. Семейството ѝ не приело новината добре, защото тя още се грижеше за момченцето си, което неотдавна бе претърпяло операция, но Мариам ми беше като втора майка.

Когато ме качили в линейката, татко се опасявал, че талибаните ще нападнат отново. Струвало му се, че всички знаят кой е вътре. Площадката на хеликоптера била само на километър и половина, на пет минути път, но той през цялото време се страхувал. Когато сме пристигнали, хеликоптера още го нямало и на татко му се сторило, че чакаме с часове в линейката. Най-сетне хеликоптерът кацнал и ни качили — мен и татко, братовчед ми Ханджи, Ахмад Шах и Мариам. След излитането сме прелетели над военен спортен празник, а от тонколоните гърмела патриотична музика. На татко му призлявало, докато ги слушал да пеят колко много обичат страната си. Патриотичните песни му прозвучали страшно неуместно, защото пред него лежала, простреляна в главата, петнайсетгодишната му полумъртва дъщеря.

Долу, на земята, мама гледала от покрива на къщата ни. Научила за раняването ми по време на урока си с госпожица Улфат, докато се мъчела да пише думи като „книга“ и „ябълка“. Отначало не ѝ казали какво се е случило и тя си помислила, че микробусът е катастрофирал и аз съм си ударила крака. Хукнала обратно към къщи да съобщи на баба, която по онова време беше у дома. Казала ѝ веднага да започне да се моли. Ние вярваме, че Аллах се вслушва най-напред в молитвите на

беловласите. Едва тогава мама забелязала недояденото ми яйце от закуска. Навсякъде в къщата имаше мои снимки как получавам награди, което тя не одобряваше. Гледала ги и ридаела. Навсякъде била Малала, Малала.

Скоро къщата се напълнила с жени. В нашата култура, когато някой умре, жените се събират в къщата на покойника, а мъжете — в *худжрата*, не само близките роднини, а всички съседи.

Мама се смаяла, като дошли толкова хора. Седяла на молитвеното килимче и рецитирала сури от Корана. „Не плачете, молете се!“, казала на жените. След това в стаята влетели братята ми. Атал, който се прибрал пеша от училище, включил телевизора и научил, че съм простреляна. Повикал Хушал и двамата се присъединили към групата на плаещите. Телефонът не спирал да звъни. Хората успокоявали майка ми, че куршумът само се е плъзнал през челото ми. Мама била много объркана от различните версии: първо, че съм си наранила крака, после, че съм простреляна в главата. Смятала, че аз ще се озадача защо тя не идва, но хората я увещавали да не го прави, защото си мислели, че или съм мъртва, или ме местят. Един от приятелите на татко ѝ се обадил да ѝ съобщи, че ме отвеждат в Пешавар с хеликоптер, а тя трябва да пътува до там по земя. Най-трудният момент бил, когато някой донесъл вкъщи моите ключове, намерени на мястото на стрелбата.

— Не искам ключовете, искам си дъщерята! — проплакала майка ми. — За какво са ми ключовете без Малала?

После чули бръмченето на хеликоптера.

Площадката за кацане се намирала само на километър и половина от къщи, затова жените се втурнали към покрива. „Сигурно е Малала!“, мислели си. Докато гледали как хеликоптерът прелита отгоре, мама свалила забрадката си — рядкост за една пущунка — и я вдигнала към небето с две ръце, сякаш поднася жертвен дар. „Боже, поверявам ти я — промълвила тя към небето. — Не приехме да имаме охрана, ти си нашият пазител. Поверих я на Теб, Ти трябва да ми я върнеш.“

В хеликоптера съм повръщала кръв. Татко се ужасил, защото приел това като признак, че имам вътрешен кръвоизлив. Започвал да се

обезверява. Но после Мариам забелязала, че се опитвам да избърша устата си с шала.

— Погледни, тя реагира! Това е чудесен признак.

Когато сме кацнали в Пешавар, допускали, че ще бъда откарана в болница „Лейди Рединг“, където имало добър и препоръчан невролог, доктор Мумтаз. Вместо това с тревога установили, че ги карат към Смесената военна болница. Това е голяма тухлена постройка с 600 легла и е още от времето на британското управление. Усилено се строеше ново високо крило. Пешавар е входът на ФУПР и след като армията навлезе в тези райони през 2004 г., за да нападне бунтовниците, в болницата бяха много натоварени и се грижеха за ранени войници и за жертви от честите самоубийствени атентати в града. Както в по-голяма част от страната ни, в СВБ има бетонни барикади и пропускателни пунктове като защита от терористи.

Спешно ме вкарали в интензивното отделение, което се намирало в самостоятелна сграда. Часовник над рецепцията показвал малко след пет следобед. Откарали ме в стъклен изолатор и ме включили на система. В съседната стая имало войник с ужасни изгаряния от самоделно взривно устройство, което откъснало единия му крак. Млад мъж влязъл и се представил като полковник Джунайд, неврохирург. Баща ми се разтревожил още повече. Мъжът никак не му приличал на лекар, струвал му се твърде млад.

— Ваша дъщеря ли е? — попитал полковникът.

Мариам се престорила, че е майка ми, за да може да влезе.

Полковникът ме прегледал. Не съм била в кома, но не съм говорела, не съм реагирала, само бързо съм примигвала. Полковникът зашил раната над лявата ми вежда, откъдето влязъл куршумът, но се учудил, че не го вижда на скенера.

— Има ли входна рана, трябва да има и изходна — отбелязал той. Опипал гръбнака ми и открил куршума, заседнал в лявата ми лопатка. — Явно е била наведена и с превита шия, когато са я простреляли — обяснил той.

После отново ме завели на скенер. Полковникът повикал татко в кабинета си, където му показал резултатите на един екран. Скенерът в Суат бил направен само от един ъгъл, а новото изследване показвало, че нараняването е много по-сериозно.

— Вижте, Зияудин, според скенера куршумът е минал много близо до мозъка. — Обяснил също, че частици от костта са увредили мозъчната обвивка. — Можем само да се молим на Бог. Ще почакаме и ще видим. На този етап няма да оперираме.

Татко се разтревожил още повече. В Суат лекарите го уверили, че става дума за нещо просто, а сега се оказвало много сериозно. А щом било толкова сериозно, защо не оперирали? Чувствал се притеснен, че е във военна болница. В нашата страна, където военните толкова пъти са заземали властта, хората често се притесняват от тях, особено в Суат, където армията толкова се забави да реагира срещу талибаните. Един приятел на татко му се обадил и казал:

— Махни я от тази болница. Нали не искаш да стане *шахид милат* (мъченица на народа) като Лиакат Али Хан.

Татко не знаел какво да прави.

— Объркан съм — признал на полковник Джунайд. — Защо сме тук? Мислех, че ни карат в цивилна болница. Бихте ли довели доктор Мумтаз?

— Но как ще изглежда това? — попитал полковник Джунайд обидено, и нищо чудно.

Впоследствие установихме, че въпреки младежкото си излъчване той тринайсет години е бил неврохирург в Пакистанската армия. Постъпил при военните, защото те разполагали с по-добро оборудване, и поел по стъпките на чичо си, който също бил неврохирург. Пешаварската СВБ била на предна линия във войната с талибаните и Джунайд всеки ден лекувал огнестрелни рани и пострадали от експлозии.

— Лекувал съм хиляди като Малала — казваше той впоследствие.

В онзи момент обаче татко не знаел това и страшно посърнал.

— Правете каквото смятате за редно — казал му. — Вие сте лекар.

През следващите няколко часа просто изчаквали да видят какво ще е положението, като медицинските сестри следели пулса и жизнените ми показатели. Понякога съм простенвала тихичко, помръдвала съм ръка или клепачите ми примигвали. Мариам ме зовяла: „Малала, Малала“. Веднъж съм отворила очи напълно. „Не бях забелязала колко красиви очи имаш — казала Мариам и добавила: —

Недей така!“, защото съм се мъчила да сваля прикачения за пръста ми монитор.

— Не ме издавайте, госпожо — прошепнала съм аз, сякаш сме в училище. Госпожа Мариам беше строга директорка.

Късно вечерта дошла мама с Атал. Пътували четири часа, докарал ги приятел на татко. Преди да пристигне, Мариам ѝ се обадила да я предупреди: „Когато видиш Малала, не плачи и не викай. Тя те чува, макар да изглежда, че не е така“. Татко също ѝ се обадил и я предупредил да се подготви за най-лошото. Искал да я предпази от шока. Когато мама пристигнала, се прегърнали, сдържайки сълзите си.

— Ето го и Атал — казала ми тя. — Дойде да те види.

Атал бил много разстроен и много плакал.

— Мамо, Малала е толкова тежко ранена! — хлипал той.

Мама не била на себе си и не разбирала защо лекарите не ме оперират, за да махнат куршума. „Моята смела дъщеря, моята красива дъщеря“, повтаряла тя. Атал вдигал толкова шум, че накрая един санитар го завел в общежитието към болницата, където били настанени.

Татко се смаял от събралото се навън множество — политици, висши правителствени служители, министри на провинцията дошли да изкажат съчувствието си. Дори губернаторът бил там и дал на татко 100 000 рупии за лечението ми. В нашето общество е ласкателно някоя известна личност да посещава умиращ човек. Този път обаче татко се подразнил. Струвало му се, че тези хора просто чакат да издъхна, без да са направили нищо, за да ме защитят.

По-късно, докато се хранели, Атал включил телевизора. Татко веднага го изключил. В онзи момент не можел да понесе да гледа новини за покушението над мен. Когато излязъл от стаята, Мариам отново го включила. По всеки канал излъчвали материал с коментар, съставен от молитви и вълнуващи стихове, като че ли съм мъртва. „Моята Малала, моята Малала“, разплакала се мама. Мариам също.

Към полунощ полковник Джунайд помолил да се види с татко извън интензивното отделение.

— Зияудин, мозъкът на Малала се подува.

Татко не разбирал какво означава това. Лекарят му обяснил, че състоянието ми е започнало да се влошава, че съзнанието ми се замъглява и съм започнала да повръщам кръв. Полковник Джунайд

поръчал трети скенер. На него се виждало, че мозъкът ми е опасно подут.

— Но нали куршумът не е проникнал в мозъка? — попитал татко.

Полковник Джунайд обяснил, че има счупена кост, чиито отломки са се врязали в мозъка, предизвикали са шок и са причинили подуването. Трябвало да отстрани част от черепа ми, за да осигури място на мозъка да се разширява, иначе налягането щяло да стане нетърпимо.

— Трябва да оперираме, за да й дадем шанс — казал той. — Не го ли направим, може да умре. Не искам после да съжалявате, че не сте предприели мерки.

На татко му се сторило много драстично да изрежат парче от черепа ми.

— Ще оцелее ли? — попитал той отчаяно, но на този етап не му вдъхнали почти никаква надежда.

Било смело решение от страна на полковник Джунайд, чиито началници не били толкова убедени, че е най-доброто, а и други хора му казвали, че трябва да ме изпрати в чужбина. Неговото решение обаче щяло да спаси живота ми. Татко му разрешил да оперира, а полковник Джунайд обещал да повика д-р Мумтаз да му помогне. Ръката на татко треперела, докато подписвал документите за съгласие. Там черно на бяло пишело „има вероятност пациентът да умре“.

Операцията започнала към един и половина. Мама и татко стояли пред залата.

— О, Боже, помогни на Малала да оздравее — молел се татко и се пазарял с Бог. — Дори ако трябва да живеем в пустинята Сахара, нека тя да отвори очи. Няма да мога без нея. О, Боже, дай й остатъка от моя живот, аз живях достатъчно. Дори увреждането да е сериозно, нека само да оцелее.

Накрая мама го прекъснала:

— Бог не е скъперник. Ще ни върне дъщерята, каквато си беше. — И започнала да се моли със свещения Коран в ръце. Застанала до стената и мълвяла думите отново и отново часове наред.

— Не бях виждала друг човек да се моли като нея — твърдеше госпожа Мариам. — Сигурна бях, че Бог ще откликне на такава молитва.

Татко се опитвал да не мисли за миналото и за това дали е бил прав да ме насърчава да говоря открито и публично.

В операционната полковник Джунайд изрязал с трион едно парче десет на осем сантиметра от горната лява част на черепа ми, за да има накъде мозъкът ми да се разширява. След това срязал подкожната тъкан отляво на корема ми и сложил вътре парчето кост, за да го съхрани. Направил ми трахеотомия, защото се опасявал, че отокът блокира дихателните ми пътища. Освен това отстранил съсиреци от мозъка ми и куршума от лявата ми лопатка. След всички тези манипулации ме сложили на командно дишане. Операцията отнела почти пет часа.

Въпреки молитвите на мама според татко деветдесет процента от хората отвън чакали да чуят новината за смъртта ми. Някои от тях, негови приятели и симпатизанти, били много разстроени, но той смятал, че други завиждат на популярността ни и смятат, че сме си го заслужили.

Татко си почивал за малко от напрежението пред операционната и седял навън, когато едно медицинска сестра се приближила към него.

— Вие ли сте бащата на Малала?

Сърцето му отново се свило. Сестрата го завела в някаква стая.

Татко си мислел, че ще му каже: „Съжалявам, но я изгубихме“, обаче вътре всъщност му обяснили, че им трябва човек, който да донесе кръв от кръвната банка. Изпитал облекчение, но се озадачил. Аз ли съм единственият, който може да донесе кръв, запитал се татко. Вместо него отишъл негов приятел.

Хирурзите излезли към пет и половина. Наред с всичко останало обяснили на татко, че са извадили парче кост от черепа и са го сложили в корема ми. У нас лекарите не обясняват нищо на пациентите и на роднините им, затова татко попитал смирено:

— Ако не възразявате, имам един глупав въпрос. Тя ще оцелее ли... как мислите?

— В медицината две и две винаги прави четири — отговорил полковник Джунайд. — Ние си свършихме работата, отстранихме парче от черепа. Сега просто ще чакаме.

— Имам още един глупав въпрос — казал татко. — А какво ще правите с костта?

— След три месеца ще я поставим обратно — отговорил д-р Мумтаз. — Много е просто, ей така — плеснал той с ръце.

На следващата сутрин новините били добри. Движела съм ръце. После дошли да ме прегледат трима от най-известните хирурзи в провинцията. Казали, че полковник Джунайд и д-р Мумтаз са свършили великолепна работа и че операцията е минала добре, но трябва да ме вкарат в изкуствена кома, защото, ако дойда в съзнание, това ще бъде напрежение за мозъка.

Докато съм се люшкала между живота и смъртта, талибаните официално поели отговорност за покушението, но отрекли, че е заради моята кампания в полза на образованието. „Извършихме това нападение и ако някой говори против нас, ще бъде атакуван по същия начин — заявил Ехсанула Ехсан, говорител на ТТП. — Малала беше набелязана заради нейната водеща роля в пропагандирането на секуларизма... Тя е млада, но разпространява западната култура в пущунските райони. Тя е прозападно настроена, говори против талибаните и сочи за пример президента Обама.“

Татко разбирал какво има предвид онзи. След като спечелих държавната награда за мир предишната година, бях дала много интервюта по телевизията и в редица от тях ме питаха кои са любимите ми политици. Бях избрала Алдул Гафар Хан, Беназир Бхуто и президента Барак Обама. Бях чела за Обама и му се възхищавах, защото произлизаше от бедно семейство, а беше осъществил амбициите и мечтите си. Но представата за Америка в Пакистан се свеждаше до безпилотни самолети, тайни нападения на наша територия и Реймънд Дейвис.

Говорителят на талибаните заявил, че Фазлула е поръчал нападението по време на събрание преди два месеца. „Всеки, който заеме страната на правителството срещу нас, ще умре от нашата ръка — заявил той. — Ще видите. И други важни хора скоро ще станат жертви.“ Добавил, че използвали двама местни мъже от Суат да събират информация за мен и пътя ми до училище и че нарочно планирали нападението близо до пропускателен пункт, за да покажат, че са способни да нанесат удар навсякъде.

През онази първа сутрин, само няколко часа след операцията ми, внезапно настанало оживление, служителите оправяли униформите си и се спретвали. После устремно влязъл главнокомандващият генерал Каяни.

— Цялата страна се моли за дъщеря ви — казал той на татко.

Бях се срещала с генерал Каяни, когато той дойде в Суат за голямо събрание в края на 2009 г. след военната операция срещу талибаните.

— Радвам се, че свършихте чудесна работа — казах след онази среща. — Сега трябва само да заловите Фазлула.

В залата се разнесли аплодисменти, а генерал Каяни се приближил и бащински положил ръка върху главата ми.

Полковник Джунайд разказал накратко за операцията и за плана за лечение, а генерал Каяни му казал, че трябва да изпратят резултатите от скенера в чужбина и да потърсят мнението на най-добрите специалисти. След това посещение не допускали никой друг до леглото заради опасността от инфекция. Идвали обаче много хора: Имран Хан, играчът на крикет, впоследствие станал политик; Миан Ифтихар Хусейн, министърът на информацията на провинцията и явен критик на талибаните, които бяха застреляли сина му; и главният министър на провинцията Хайдер Хоти, с когото бях участвала в не едно предаване. Не пуснали при мен нито един.

— Бъдете сигурни, че Малала няма да умре — уверявал Хоти хората. — Чака я още много работа.

Към три часа следобед пристигнали двама британски лекари с хеликоптер от Равалпинди. Д-р Джавид Каяни и д-р Фиона Рейнълдс били от болници в Бирмингам, които се случили в Пакистан, защото консултирали армията как да въведе първата програма за чернодробни трансплантации в страната. В нашата страна има ужасяваща статистика за много неща — не само по отношение на образованието — и според нея едно на всеки седем деца се разболява от хепатит най-вече заради иглите и мнозина умират от чернодробни заболявания. Генерал Каяни беше твърдо решен да промени положението и военните отново се бяха намесили там, където цивилните не бяха успели. Помолил лекарите да го осведомят докъде са стигнали, преди да си заминат, и това станало на сутринта, след като съм била простреляна. Когато отишли при него, той бил включил два телевизора

— единия на местните новини на урду, а другия на „Скай Нюз“ на английски, където предавали за покушението над мен.

Главнокомандващият и лекарят не са роднини, просто имат еднаква фамилия, но се познавали добре, затова генералът споделил с д-р Джавид, че се притеснява заради противоречивите новини, които получава, и го помолил да ме прегледа, преди да си замине за Великобритания. Д-р Джавид, който е консултант по спешна медицинска помощ в болница „Кралица Елизабет“, се съгласил, но помолил да вземе и д-р Фиона, която била от детската болница в Бирмингам и била специалист по интензивни грижи за деца. Тя се притеснявала да пътува до Пешавар, защото чужденците избягват да ходят там, но когато научила, че водят пропаганда за образованието на момичетата, с радост се съгласила да помогне, защото самата тя имала късмет да е образована лекарка.

Полковник Джунайд и директорът на болницата не се зарадвали на посещението. Поспорили, преди полковник Джунайд да разбере кой ги изпраща. Британските лекари не останали доволни от видяното. Първо пуснали чешмата да си измият ръцете и установили, че няма вода. След това д-р Фиона проверила апаратите и показанията и промърморила нещо на д-р Джунайд. Попитала кога за последен път са проверявали кръвното ми налягане. „Преди два часа“, гласял отговорът. Тя заявила, че трябва да го проверяват непрекъснато, и попитала една медицинска сестра защо няма артериална система. Освен това отбелязала, че нивото на въглероден диоксид е много ниско.

Добре че татко не е чул какво казала лекарката на д-р Джавид. Казала му, че съм „спасяем случай“ — била ми направена подходящата операция в подходящия момент, — но постоперативните грижи намалявали шансовете ми за оцеляване. След неврологична операция е от огромно значение да се следят дишането и обменът на газовете, а нивото на въглероден диоксид трябва да се поддържа в норма. Точно това следели всички тръбички и монитори. Д-р Джавид обяснил, че „прилича на пилотирането на самолет — възможно е само ако използваш правилните прибори“ — и че дори болницата да разполага с тях, не ги използва както трябва. След това си заминали с хеликоптер, защото било опасно да остават в Пешавар по тъмно.

Сред хората, които дошли, но не им било позволено да ме посетят, бил Рехман Малик, министърът на вътрешните работи. Носел ми паспорт. Татко му благодарил, но бил много разстроен. През нощта, когато се върнал в армейското общежитие, извадил паспорта от джоба си и го подал на мама.

— Това е на Малала, но не знам дали ще отиде в чужбина или на небето — казал той.

И двамата се разплакали. Изолирани в болницата, не били разбрали, че историята е обиколила света и че се обаждат хора, които искат да бъде изпратена на лечение в чужбина.

Състоянието ми се влошавало и татко вече рядко вдигал телефона си. Един от малкото разговори, които провел, бил с родителите на Арфа Карим, дете компютърен гений от Пенджаб, с която бях говорила на различни форуми. Тя беше най-младата сертифицирана сътрудничка на „Майкрософт“ на света — още на девет години — заради уменията си като програмист и дори беше поканена на посещение при Бил Гейтс в Силициевата долина. За жалост, бе починала трагично през януари от инфаркт след епилептичен пристъп. Беше само на шестнайсет години, една година по-голяма от мен. Когато баща ѝ се обадил, татко се разплакал.

— Кажи ми как човек може да живее без дъщеря си! — простенал той.

ПЪТУВАНЕ КЪМ НЕИЗВЕСТНОТО

Простреляха ме във вторник на обед. В четвъртък сутринта татко бил толкова сигурен, че ще умра, че казал на вуйчо Фаиз Мохамед да се подготвят за погребение на село. Били ме поставили в принудителна кома, жизнените ми показатели се влошавали, лицето и тялото ми били подути, бъбреците и белите ми дробове започвали да отказват да функционират. По-късно татко ми каза, че съм била ужасна гледка с всички онези тръбички в стъклената кабинка. Доколкото виждал, съм била в клинична смърт. Бил съкрушен. „Тя е едва на петнайсет — не спирал да си мисли. — Толкова кратък ли ще бъде животът й?“

Мама продължавала да се моли — почти не била спала. Фаиз Мохамед й казал, че трябва да рецитира Сурата за Поклонението Хадж, и тя не спирала да повтаря онези дванайсет стиха (58–70) за всемогъществото на Аллах. Споделила с татко предчувствието си, че ще оживея, но той не виждал как.

Когато полковник Джунайд дошъл да провери как съм, татко отново го попитал:

— Ще оцелее ли?

— Вярвате ли в Бог? — попитал лекарят.

— Да — отвърнал татко.

Полковник Джунайд имал вид на задълбочен и духовен човек. Посъветвал татко да се моли на Бог, защото той щял да отговори на молитвите ни.

Късно в сряда през нощта двама военни лекари, специалисти по интензивни грижи, пристигнали с кола от Исламабад. Изпращал ги генерал Каяни, след като британските лекари му докладвали, че ако остана в Пешавар, ще получа мозъчно увреждане и дори може да умра заради ниското качество на грижите и високия риск от инфекция. Искали да ме преместят, но предложили междувременно да доведат някакъв прочут лекар. Изглежда обаче, били закъснели.

Служителите в болницата не направили нито една от препоръчаните от д-р Фиона промени и състоянието ми продължило да

се влошава и през нощта. Започнала инфекция. В четвъртък сутринта един от специалистите, генерал Аслам, се обадил на Фиона и ѝ съобщил, че вече съм много зле. Развила съм нещо, наречено дисеминирана интраваскуларна коагулопатия (ДИК), което означава, че кръвта ми не се съсирвала, кръвното ми налягане било много ниско и киселинността на кръвта ми се покачила. Бъбреците ми постепенно отказвали да работят и лактатните ми нива се били повишили. Изглежда, че всичко, което можело да се обърка, се объркало. Доктор Фиона се канела да лети обратно за Бирмингам — багажът ѝ вече бил на летището, — но като научила новините, предложила да помогне и две сестри от болницата в Бирмингам останали с нея.

Тя пристигнала в Пешавар в четвъртък на обед. Казала на татко, че трябва да бъда откарана с хеликоптер във военната болница в Равалпинди, където се намирало най-доброто интензивно отделение. Той не разбирал как едно болно дете може да лети, но д-р Фиона го уверила, че го прави непрекъснато, така че да не се тревожи. Татко я попитал дали има надежда за мен.

— Ако нямаше надежда, нямаше да съм тук — отговорила тя.

В този миг той не успял да удържи сълзите си.

По-късно през деня една от медицинските сестри дошла да ми сложи капки.

— Виж, *хайста*, д-р Фиона е права, защото сестрите слагат капки в очите на Малала. Нямаше да го правят, ако тя няма шанс.

Едно от другите простреляни момичета, Шазия, било преместено в същата болница и Фиона отишла да прегледа и нея. Съобщила на татко, че Шазия е добре и я помолила: „Погрижете се за Малала“.

Откарали ме на площадката за излитане с линейка под засилена охрана, с кортеж от мотоциклети и просветващи сини лампи. Полетът с хеликоптер продължил час и петнайсет минути. Д-р Фиона почти през цялото време била на крак — непрекъснато била заета с някакви уреди, с които сякаш се борела, така му изглеждало на татко. Правела онова, с което се занимавала от години. Половината от работата ѝ във Великобритания била да мести критично болни деца, а другата половина — да ги лекува в интензивно отделение. Никога обаче не била изпадала в подобно положение. В Пешавар не само било опасно за чужденци от Запада, но и след като ме проверила в Гугъл, разбрала, че случаят не е обикновен.

— Ако ѝ се беше случило нещо, щяха да обвинят бялата жена — каза тя впоследствие. — Ако Малала беше умряла, щях да съм убила пакистанската майка Тереза.

Веднага след като сме кацнали в Равалпинди, ни откарали с линейка в една военна болница — Институт по кардиология на военните сили. Татко се притеснил — откъде ще знаят как да лекуват рани на главата? Но д-р Фиона го успокоила, че там са най-добрите интензивни грижи в Пакистан с изключително модерно оборудване и подготвени във Великобритания лекари. Нейните медицински сестри вече ни очаквали и обяснили на кардиологичните сестри специфичните процедури, свързани с травмите на главата. Прекарали следващите три часа с мен, сменили антибиотиците и системите ми, защото, изглежда, не съм реагирала добре на кръвопреливането. Най-накрая заявили, че съм стабилизирана.

Достъпът до цялата болница бил напълно забранен. Цял батальон войници я охранявал, имало дори снайперисти по покривите. При пациентите допускали само най-близките роднини, които до един минавали през строги проверки. Към родителите ми бил зачислен майор от армията, който ги следвал на всяка крачка.

Татко бил уплашен, а вуйчо все повтарял: „Внимавайте, някой от тези хора може да е таен агент“. Семейството ми получило три стаи в общежитието на офицерите. Всички мобилни телефони били конфискувани уж от съображения за сигурност, но може би, за да попречат на татко да говори с медиите. Всеки път, когато родителите ми искали да изминат пеша краткото разстояние от общежитието до болницата, най-напред трябвало да получат разрешение по радиостанцията, което отнемало поне половин час. Пазели ги дори докато прекосявали моравата пред общежитието, за да отидат до столовата. Посетители при мен не се допускали — дори когато министър-председателят дошъл да ме види, не му разрешили да влезе. Охраната била смайваща, но през последните три години талибаните успели да се внедрят и да атакуват дори най-строгите пазени военни обекти — военноморската база в Мехран, военновъздушната база в Камра и армейския щаб малко по-надолу по улицата.

Всички бяхме изложени на опасност от талибанско нападение. Казали на татко, че дори братята ми няма да бъдат пощадени. Той много се тревожел, защото по онова време Хушал още бил в Мингора,

макар че впоследствие щял да дойде в Равалпинди при тях. В общежитието нямали телефони, нито интернет, но един дружелюбен готвач, Ясим, носел на семейството ми вестници и каквото друго им било нужно. Ясим им казал, че се чувства горд да приготвя храната за семейството ми. Те били толкова трогнати от добрината му, че му разказали нашата история. А на него му се искало да ги подкрепи с храна и да облекчи страданието им. Родителите ми нямали апетит, затова той се опитал да ги изкуши с още по-вкусни ястия, кремове и сладкиши. Веднъж, докато се хранели, Хушал казал, че масата му се струва много празна, когато са само четиримата. Без мен се чувствали в непълен състав.

В един от вестниците, които им донесъл Ясим, татко за пръв път прочел за невероятните международни реакции на моето покушение. Целият свят бил дълбоко възмутен. Бан Ки Мун, генералният секретар на ООН, го определил като „отвратително и страхливо деяние“. Президентът Обама заклеймил стрелбата като „осъдителна, отвратителна и трагична“. Но не всички реакции в Пакистан били такива. Някои вестници ме описвали като „символ на мира“, но други продължавали да развиват обичайните си теории на конспирацията, а някои блогъри дори поставяли под въпрос дали изобщо съм простреляна. Съчинявали се всякакви истории, особено в пресата на урду, според една от които например съм била критикувала пускането на бради. Една от най-гласовитите ми противнички била членът на парламента д-р Рахила Кази от религиозната партия „Джамаат-е-Ислами“. Тя ме наричала подставено лице на американците и показвала моя снимка до посланик Ричард Холбрук като доказателство на това, че „си бърря сладко с американски висш военен“!

Доктор Фиона била огромна утеха за нас. Мама говори само пушу, затова не разбирала какво ѝ казва лекарката, но Фиона правела знак с вдигнати палци, когато излизала от стаята ми, и казвала „окей“. Била и пратеник на родителите ми, не само лекарка. Търпеливо седяла с тях и молела татко да обяснява всяка подробност на мама. Татко бил смаян и доволен — в нашата страна малко лекари обясняват нещо на неграмотна жена. Научили, че от чужбина ваят предложения за лечението ми, включително от Америка, където най-добрата болница — „Джонс Хопкинс“ — обещавала безплатно лечение. Отделни американци също предлагали помощ, включително сенатор Джон

Кери, богат човек, посещавал Пакистан многократно, и Габриел Гифърдс, член на Конгреса, простреляна в главата по време на среща с избиратели в търговски център в Аризона. Имало и предложения от Германия, Сингапур, Обединените арабски емирства и Великобритания.

Никой не се консултирал с мама и татко как трябва да се процедира с мен. Всички решения вземали военните. Генерал Каяни попитал д-р Джавид дали трябва да бъде изпратена в чужбина или не. Главнокомандващият армията отделял изненадващо много време на проблема — според д-р Джавид ме обсъждали цели шест часа! Генералът може би разбирал по-добре от всеки политик политическите последици от това да не оцелея. Надявал се да постигне консенсус за едно повсеместно настъпление срещу талибаните. Освен това приближените до него хора твърдят, че бил състрадателен човек. Собственият му баща бил обикновен войник и загинал много млад, като оставил на него, най-големия син, задължението да издържа цялото семейство. Когато станал главнокомандващ армията, първата работа на генерал Каяни била да подобри военните жилища, порционите и образованието за обикновените войници, не за офицерите.

Д-р Фиона обяснила, че най-вероятно ще имам затруднения с говора, по-слаба дясна ръка и десен крак, затова ще се нуждая от многостранна рехабилитация, за каквато в Пакистан няма оборудване.

— Ако сериозно искате да постигнете най-добрия резултат, пратете я в чужбина — посъветвала ги тя.

Генерал Каяни много държал американците да не бъдат замесвани заради все още влошените отношения между двете страни след случая с Реймънд Дейвис и атаките по повод Бин Ладен, както и заради избиването от американски хеликоптер на няколко пакистански войници на граничен пост. Доктор Джавид предложил болницата на Грейт Ормънд Стрийт в Лондон и специализирани болници в Единбург и Глазгоу.

— Защо не в наша болница? — попитал генерал Каяни.

Д-р Джавид очаквал този въпрос. Болницата „Кралица Елизабет“ в Бирмингам е известна с това, че лекува британски войници, ранени в Афганистан и Ирак. Не е в центъра на града, което осигурява усамотение. Обадил се на началника си Кевин Болгър, главния лекар

на болницата. Той бързо се съгласил, че това е правилното решение, макар впоследствие да твърдеше: „Никой от нас не допускаше до каква степен това ще ангажира цялата болница“. Преместването ми — на мен, малолетна чужденка — в „Кралица Елизабет“ не било никак лесно и Болгър скоро се оплел в британската и пакистанската бюрокрация. А времето летяло. Състоянието ми било стабилизирано, но лекарите смятали, че трябва да бъде преместена в рамките на четирийсет и осем часа, най-много седемдесет и два.

Накрая сме получили одобрение и лекарите се изправили пред проблема как ще бъде транспортирана и кой ще плати. Д-р Джавид предложил да приемем предложението на Кралските военновъздушни сили, защото те транспортирали ранените войници от Афганистан, но генерал Каяни отказал. Повикал д-р Джавид късно през нощта на среща в дома си — генералът работи до тъмна доба — и му обяснил, палейки цигара от цигара както обикновено, че не иска да бъде намесена чужда военна сила. Вече и бездруго край стрелбата по мен витаели всякакви конспиративни теории, хората ме смятали за агент на ЦРУ и други подобни неща, и главнокомандващият не искал да подхранва повече слухове. Това поставило д-р Джавид в затруднено положение.

Британското правителство предложило помощ, но се нуждаело от официална молба от страна на пакистанското правителство. Но от гордост моето правителство не искало да моли. За щастие, в този момент се намесило кралското семейство на Обединените арабски емирства. Те предложили частен самолет, който имал лечебница на борда. Трябвало да напусна Пакистан за пръв път през живота си в ранните часове в понеделник, 15 октомври.

Родителите ми нямали никаква представа за тези преговори, но знаели, че се обмисля преместването ми в чужбина. Естествено, допускали, че където и да бъде изпратена, те ще ме придружат. Мама и братята ми нямали паспорти и документи. В неделя следобед полковникът съобщил на татко, че на следващата сутрин заминавам за Великобритания и че ще ме придружава само той, без мама и братята ми. Имало проблем с паспортите им и от съображения за сигурност татко дори не бивало да казва на другите от семейството, че заминава.

Татко винаги споделя всичко с мама, така че нямало начин да запази нищо в тайна. Съобщил ѝ новината със свито сърце. Мама

седяла заедно с вуйчо ми Фаиз Мохамед, който се вбесил и много се разтревожил за нейната безопасност и за безопасността на братята ми.

— Всичко може да се случи, ако тя остане сама с момчетата в Мингора!

Татко се обадил на полковника.

— Осведомих семейството ми и те са много нещастни. Не мога да ги оставя.

Това предизвикало голям проблем, защото съм малолетна и не мога да пътувам сама, затова мнозина се намесили да убеждават татко да замине с мен, включително полковник Джунайд, д-р Джавид и д-р Фиона. Татко не обича да го притискат и останал непоколебим, макар да било ясно, че предизвиква хаос. Обяснил на д-р Джавид:

— Дъщеря ми вече е в сигурни ръце и отива в сигурна страна. Не мога да оставя съпругата ми и синовете ми сами тук. Изложени са на опасност. Съдбата на дъщеря ми вече е в Божиите ръце. Аз съм баща — синовете ми са толкова важни, колкото и дъщеря ми.

Д-р Джавид помолил да се види с татко на четири очи.

— Сигурен ли сте, че това е единствената причина да не дойдете? — попитал той. Искал да се увери, че никой не го притиска.

— Моята жена ми каза: „Не може да ни оставиш“ — отвърнал татко.

Лекарят поставил ръка върху рамото му и го уверил, че ще се грижат добре за мен и че татко може да му има доверие.

— Не е ли истинско чудо, че всички вие се случихте тук, когато простреляха Малала? — попитал татко.

— Аз вярвам, че Бог най-напред изпраща решението, после проблема — отговорил д-р Джавид.

Татко подписал документ, с който д-р Фиона ставала мой настойник за пътуването във Великобритания. Просълзен, баща ми й дал паспорта ми и се ръкувал с нея.

— Фиона, имам ти доверие. Моля те, грижи се дъщеря ми.

След това мама и татко застанали до леглото ми, за да се сбогуват. Било към единайсет часа през нощта, когато ме видели за последен път в Пакистан. Не съм можела да говоря, очите ми били затворени и само по дишането ми разбирали, че още съм жива. Мама се разплакала, но татко се опитал да я успокои, защото усещал, че вече съм извън опасност. Всички срокове, които лекарите поставяли още от

самото начало — критичните първи двайсет и четири часа, после още четирийсет и осем критични и още седемдесет и два критични, — вече били отминали без инциденти. Отокът бил спаднал и кръвните ми показатели се подобрили. Семейството ми вярвало, че д-р Фиона и д-р Джавид ще ми осигурят възможно най-добрите грижи.

Когато близките ми се прибрали в стаите си, сън не ги хващал. Малко след полунощ някой почукал на вратата. Един от полковниците, който преди това се опитал да убеди татко да остави мама и да замине за Великобритания, отново му казал, че на всяка цена трябва да замине с мен, иначе можело и да не ме транспортират.

— Снощи ви обясних, че проблемът е решен — отговорил татко. — Защо ме събудихте? Няма да изоставя семейството си.

После още един служител дошъл да говори с него.

— Трябва да заминете. Вие сте неин родител и ако не я придружавате, може и да не я приемат в болницата във Великобритания — казал той.

— Вече е решено — отсякъл татко. — Няма да променя мнението си. Ние ще заминем след няколко дни, когато уредим документите.

— Да отидем в болницата — казал тогава полковникът, — защото трябва да подпишете някои документи.

Татко станал подозрителен. Минавало полунощ и той бил уплашен. Не искал да ходи сам със служителите и настоял мама също да дойде. Толкова се притеснявал, че през цялото време повтарял отново и отново един стих от свещения Коран. Бил от историята за Юнус, който бил погълнат от кит — същата история като на Йона в Библията. Този стих рецитирал пророк Юнус, докато бил в корема на кита. Той вдъхва надежда, че има изход дори от най-тежките проблеми и опасности, ако човек запази вярата си.

Когато пристигнали в болницата, полковникът обяснил на татко, че за да ми бъде позволено да замина за Великобритания, той трябва да подпише някои документи. Съвсем просто. Татко толкова се притеснил и се уплашил от потайността на цялата операция, от повсеместното присъствие на мъже с униформи и уязвимостта на семейството си, че изпаднал в паника и ненужно раздухал цялата история. Всичко се дължало просто на нескопосана бюрокрация.

Родителите ми най-накрая се върнали в общежитието. Татко никак не искал да заминавам самичка за чужда страна. Тревожел се, че ще бъда объркана. Последните ми спомени били от училищния микробус и сигурно съм щяла много да се разстроя, че близките ми ги няма.

Откарали ме в пет часа сутринта в понеделник, 15 октомври, с въоръжен ескорт. Пътищата до летището били затворени, а по покривите по маршрута ни имало снайперисти. Самолетът на Обединените арабски емирства ни очаквал. Разказаха ми, че бил върхът на лукса, с плюшено двойно легло, шестнайсет седалки първа класа и миниболница отзад с европейски медицински сестри и германски лекар. Съжалявам само, че не съм била в съзнание, за да му се насладя. Самолетът отлетял до Абу Даби да презареди, после се отправил към Бирмингам, където кацнал късно следобед.

В общежитието родителите ми чакали. Допускали, че приготвят паспортите и визите им и че ще пристигнат при мен след няколко дни. Но не получавали никакви новини. Нямали телефони, нито достъп до компютър, за да проверят какво става с мен. Чакането им се струвало безкрайно.

ПЕТА ЧАСТ ВТОРИ ЖИВОТ

وطن زما زه د وطن يم - که د وطن د پاره مرم خوشحاله یمه

*Аз съм патриот и обичам
страната си,
за нея с радост пожертвал бих
всичко.*

„ДО МОМИЧЕТО, КОЕТО БЕШЕ ПРОСТРЕЛЯНО В ГЛАВАТА, БИРМИНГАМ“

Събудих се на 16 октомври, седмица след стрелбата. Намирах се на хиляди километри от къщи с тръбичка в шията, която да облекчи дишането ми, и неспособна да говоря. Возеха ме обратно към реанимацията след поредния скенер и аз се мятах между съзнанието и безсъзнанието, преди да се свестя истински.

Когато дойдох на себе си, първата ми мисъл беше: слава богу, не съм мъртва. Нямах обаче представа къде се намирам. Знаех, че не съм в родината си. Медицинските сестри и лекарите говореха на английски, но, изглежда, всички бяха от различни държави. Аз също им говорех, но никой не ме чуваше заради тръбата в гърлото ми. Отначало лявото ми око беше много замъглено и всички имаха два носа и четири очи. Всякакви въпроси прелитаха през будния ми мозък: Къде съм? Кой ме е довел тук? Къде са родителите ми? Жив ли е татко? Бях ужасена.

Д-р Джавид, който беше там, когато се свестих, казва, че никога няма да забрави онова мое ужасено и объркано изражение. Той ми заговорил на урду. Знаех само, че Аллах ме е благословил с нов живот. Една мила жена със забрадена глава ме хвана за ръката и каза „Ассаламу алейкум“, традиционен мюсюлмански поздрав. После започна да се моли на урду и да рецитира стихове от Корана. Представи ми се — казваше се Рехана и беше мюсюлмански духовен наставник. Гласът ѝ беше мек и думите ѝ ми подействаха успокоително, но отново се унесох в сън. Сънувах, че всъщност не съм в болницата.

Когато отново се свестих на следващия ден, забелязах, че се намирам в странна зелена стая без прозорци и с много ярки светлини. Бях в кабинка в интензивното отделение на болница „Кралица Елизабет“. Всичко беше много чисто и лъскаво, не като в болницата в Мингора.

Медицинска сестра ми подаде специален молив и айпад. Не можех да пиша както трябва. Думите не се получаваха. Искях да напиша телефонния номер на татко. Не можех да оставям интервали между цифрите. Д-р Джавид ми донесе таблица на азбуката, за да показвам буквите. Първата ми дума беше „татко“, после „страна“. Сестрата ми обясни, че съм в Бирмингам, но аз нямах представа къде се намира това. Едва по-късно ми донесоха и атлас и видях, че съм в Англия. Не знаех какво се е случило. Медицинските сестри не ми казваха нищо. Дори името ми не изричаха. Още ли бях Малала?

Главата ме болеше толкова силно, че дори инжекциите, които ми поставяха, не премахваха болката. Лявото ми ухо продължаваше да кърви и лявата ми ръка беше безчувствена. Лекарите продължаваха да влизат и да излизат. После сестрите започнаха да ми задават въпроси и ме накараха да мигам два пъти за „да“. Никой не ми обясни какво става, нито кой ме е довел в болницата. Мислех, че и те самите не знаят. Усещах, че нещо не е наред с лявата страна на лицето ми. Ако гледах лекарите и медицинските сестри дълго, лявото ми око се насълзяваше. Като че ли не чувах нищо с лявото си ухо, а челюстта ми не се движеше както трябва. Дадох знак на хората да застават от дясната ми страна. После дойде една жена, която се казваше д-р Фиона, и тя ми даде бяло плюшено мече. Каза, че трябва да го кръстя Джунайд, а по-късно щяла да ми обясни защо. Не знаех кой е Джунайд, затова го кръстих Лили. Жената ми донесе и розова тетрадка, за да се упражнявам да пиша в нея. Първите два въпроса изпод писалката ми бяха: „Защо татко го няма?“ и „Татко няма пари. Кой ще плати?“.

— Баща ти е в безопасност — отговори тя. — Той е в Пакистан. За плащането не се тревожи.

Показвах въпросите на всеки, който влезеше. Всички ми отговаряха едно и също. Но аз не им вярвах. Нямах представа какво ми се беше случило и нямах доверие на никого. Ако татко беше добре, защо го нямаше? Мислех, че родителите ми не знаят къде съм и сигурно ме търсят по базарите и площадите на Мингора. Не вярвах, че са в безопасност. През онези първи дни ту влизах, ту излизах от света на виденията. Привиждаше ми се, че лежа на легло и край мен има толкова много мъже, че не успявах да ги преброя, и все питах: „Защо

го няма татко?“. Предполагах, че съм простреляна, но не бях сигурна — откъде идваха тези видения и тези спомени?

Бях обсебена от мисълта за това колко ли струва всичко. Парите от наградите ми почти изцяло бяха отишли за училището и за купуването на малък парцел в нашето село в Шангла. Когато видех лекарите да разговарят помежду си, ми се струваше, че казват: „Малала няма пари. Малала не може да плати за лечението“. Един от лекарите беше поляк, който винаги изглеждаше тъжен. Мислех, че той е собственикът на болницата и че е тъжен, защото не мога да платя. Затова дадох знак на една медицинска сестра да ми донесе лист хартия и написах: „Защо сте тъжен?“. „Не, не съм тъжен“, отговори ми той. „Кой ще плати? — написах. — Ние нямаме пари.“ „Не се тревожи, правителството ти ще плати“ — обясни ми той. След това винаги се усмихваше, когато ме видеше.

Винаги търся решенията на проблемите, затова си мислех, че може да сляза до рецепцията на болницата и да помоля да се обадя на мама и татко. Мозъкът обаче ми подсказваше: нямаш пари за телефонен разговор, дори не знаеш кода на страната си. После си помислих: трябва да изляза и да започна да печеля пари, за да имам с какво да платя разговора, та пак да сме заедно.

Всичко беше страшно объркано в главата ми. Мислех, че мечето, което ми даде д-р Фиона, е зелено и е подменено с бяло. „Къде е зеленото мече?“, не спирах да питам, макар да ми повтаряха непрекъснато, че не е имало никакво зелено мече. Сигурно от стените на интензивното е имало зелени отражения, но аз все още съм убедена, че имаше зелено плюшено мече.

Все забравях английските думи. Една от бележките ми за медицинските сестри гласеше: „Жица да си почистя зъбите“. Имах чувството, че нещо е заседнало между тях и имам предвид конец за зъби. Всъщност езикът ми беше безчувствен, а зъбите ми си бяха наред. Успокоявах ме само посещенията на Рехана. Тя мълвеше молитви за изцеление и понякога аз също започвах да движа устни заедно с нея и да казвам „Амин“ накрая. Не пускаха телевизора, само веднъж ми позволиха да гледам „Майстор готвач“, предаване, което гледах в Мингора и много ми харесваше, но всичко ми беше замъглено. Едва по-късно научих, че на хората е било забранено да внасят

вестници или да ми казват каквото и да било, защото лекарите се опасявали, че това ще ме травмира.

Умирах от ужас, че татко е мъртъв. После Фиона ми донесе пакистански вестник от предишната седмица, където имаше снимка на татко, разговарящ с генерал Каяни, а отзад до брат ми седеше забрадена фигура. Виждах само краката ѝ. „Това е мама!“, написах.

По-късно през деня д-р Джавид влезе с мобилния си телефон и каза:

— Ще се обадим на родителите ти.

Сърцето ми подскочи.

— Няма да хленчиш, няма да плачеш — предупреди ме той. Беше грубоват, но много мил, все едно ме познаваше от цяла вечност. — Ще ти дам джиясема си, а ти бъди силна.

Кимнах. Той набра номера, каза нещо и ми подаде телефона.

Чух гласа на татко. Не можех да говоря, защото имах тръба в гърлото, но толкова се зарадвах да го чуя. Не можех и да се усмихна заради парализата на лицето си, но сякаш се усмихвах вътрешно.

— Скоро ще дойдем — обеща татко. — Ти сега си почивай, а след два дни ние ще пристигнем.

По-късно той ми каза, че д-р Джавид е инструктирал и него да не плаче, защото това само щяло допълнително да натъжи всички ни. Разговорът не продължи дълго, защото родителите ми не искаха да ме изморяват. Мама ме благослови с молитви.

Все още подозирах, че причината да не са с мен е, че татко няма пари да плати за лечението ми. Сигурно затова още беше в Пакистан — за да продаде земята на село и училището ни. Само че парцелът беше съвсем малък, а сградите на училището и къщата бяха под наем, така че какво можеше да продаде? Сигурно молеше някакви богаташи за заем.

Дори след разговора с мен родителите ми не се успокоили. Всъщност те не бяха чули гласа ми и все още били откъснати от външния свят. Хората, които ги посещавали, им носели противоречиви новини. Един от тези хора бил генерал-майор Гулам Камар, командващ военните операции в Суат.

— Имаме добри новини от Великобритания — казал той на татко. — Много сме щастливи, че нашата дъщеря оцеля.

Казал „нашата“, защото гледали на мен като дъщеря на нацията.

Генералът обяснил на татко, че претърсват всички къщи в Суат и следят границите. Знаели, че хората, които стреляли по мен, били от група, състояща се от двайсет и двама талибани, които осъществили и нападението над Захид Хан, приятеля на татко, прострелян два месеца по-рано.

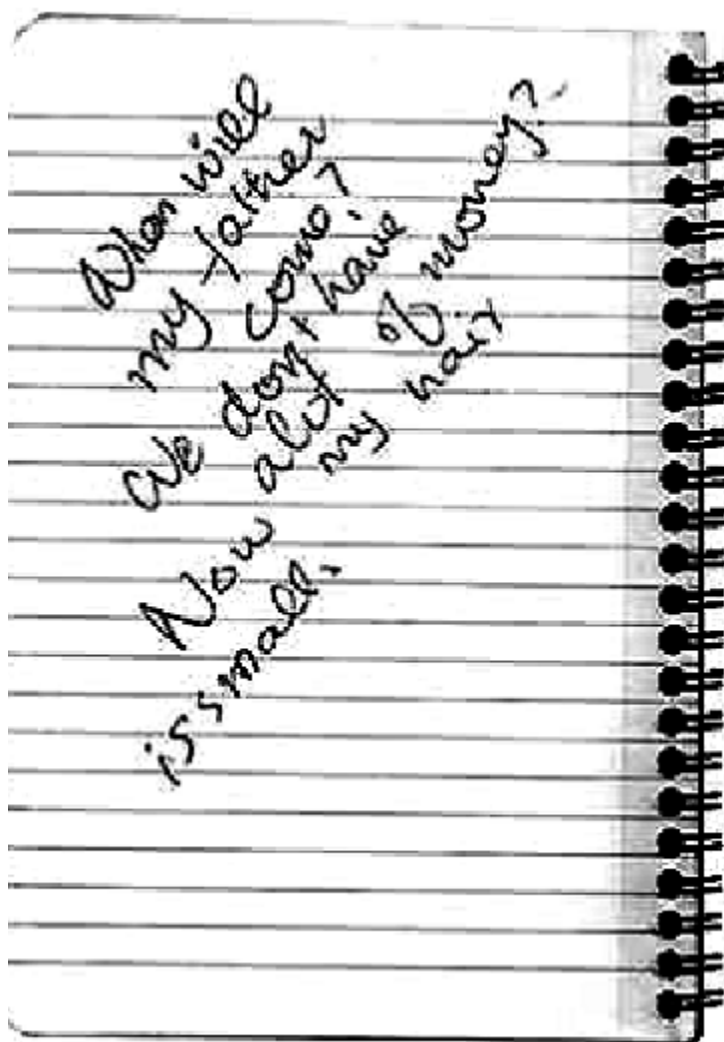
Татко не казал нищо, но бил възмутен. Военните вече цяла вечност твърдели, че в Мингора няма талибани, че са ги прочистили. А сега този генерал му обяснявал, че в града ни имало поне двайсет и двама от тях, и то най-малко от два месеца. Освен това преди военните твърдели, че Захид Хан е прострелян по време на семейна свада, а не от талибани. Сега пък твърдели, че са ме простреляли същите талибани, които са атакували него. На татко му се искало да попита: „От два месеца сте знаели, че в долината има талибани. Знаели сте, че искат да убият дъщеря ми, и не сте ги спрели, така ли?“. Но разбирал, че така няма да стигне до никъде.

Генералът не бил приключил. Обяснил, че макар идването ми в съзнание да е добра новина, имало проблем със зрението ми. Татко бил объркан. Как така един офицер имал информация, с която той не разполагал? Разтревожил се, че ще ослепея. Представял си как неговата скъпа дъщеря ходи във вечен мрак и пита: „Аба, къде съм?“. Новината била толкова ужасна, че не можел да каже на мама, макар че никак не го бива да пази тайни, особено от нея. Вместо това се обърнал към Бог: „Не мога да се примиря. Ще й дам едното си око“. После обаче се притеснил, че е на четирийсет и три години и сигурно и неговите очи не са съвсем наред. През онази нощ не мигнал. На следващата сутрин помолил майора, който отговарял за охраната им, да се обади на полковник Джунайд от неговия телефон.

— Казаха ми, че Малала не може да вижда — обяснил му татко, дълбоко разтревожен.

— Това са глупости — отговорил той. — Щом може да чете и да пише, как така не може да вижда? Д-р Фиона ме държи в течение, а в една от първите бележки, които е написала, Малала попитала за вас.

Далече в Бирмингам, аз не само виждах, но и помолих за огледало. „Огледало“ написах в розовата си тетрадка — исках да видя лицето и косата си. Медицинските сестри ми донесоха бяло огледалце, което още е у мен. Като се видях, направо обезумях. Дългата ми коса, която си пусках цяла вечност, беше подстригана, от лявата ми страна изобщо нямаше коса. „Косата ми е къса“, написах в тетрадката. Мислех, че талибаните са я отрязали. Всъщност пакистанските лекари бяха обръснали безмилостно част от главата ми. Лицето ми беше разкривено, все едно някой го беше дръпнал на една страна, а до лявото ми око имаше белег.

„Кой направи това с мен?“ — написах с все още разкривени букви.

Написах също „Загасете лампите“, защото главата ме болеше от силното осветление.

— С теб се случи нещо лошо — каза д-р Фиона.

„Стреляли са по мен, нали? — написах. — И по татко ли?“

Тя ми обясни, че съм простреляна в училищния микробус. Каза, че две мои приятелки също били ранени, но имената им не ми говореха нищо. Лекарката ми обясни, че куршумът е влязъл над лявото ми око и е изминал четирийсет и пет сантиметра надолу до лявото ми рамо, където е спрял. Можел е да извади окото ми или да проникне право в мозъка ми. Истинско чудо било, че съм жива.

Не почувствах нищо, може би просто леко задоволство. „Значи са го направили.“ Съжалявах само, че не съм имала възможност да говоря с тях, преди да ме прострелят. А сега никога нямаше да чуят каквото исках да кажа. Не си мислех нищо лошо за човека, който ме

беше ранил — не ми минаваха никакви мисли за отмъщение, — исках само да се върна в Суат. Исках да си бъда у дома.

След това в главата ми започнаха да кръжат образи, но не бях сигурна дали са сън или действителност. Историята за прострелването ми е много по-различна от онова, което се е случило в действителност. Бях в друго училище заедно с татко, с приятели и с още едно момиче, което се казваше Гул. Прибирахме се към къщи, когато неочаквано изникнаха талибани, облечени в черно. Един от тях опря пистолет в главата ми и малкият куршум, който изстреля, проникна в мозъка ми. В съня ми талибанът прострелваше и татко. След това всичко притъмняваше, а аз се озовавах върху носилка сред тълпа от хора, много хора, и очите ми търсеха татко. Най-сетне го виждах и се опитвах да го заговоря, но думите не излизаха от устата ми. Друг път се оказвах на най-различни места: на пазара в Исламабад или на Чина Базар, и пак ме прострелваха. Сънувах дори, че лекарите са талибани.

Ставах по-напрегната, исках още подробности. Хората, които идваха, нямаха право да носят мобилните си телефони, но д-р Фиона винаги носеше айфона си, защото работеше в спешното отделение. Когато го оставеше, аз го грабвах и пусках името си в Гугъл. Трудно ми беше, защото виждах двойно и все натисках грешните букви. Исках да проверя и имейла си, но не помнех паролата.

На петия ден гласът ми се върна, но звучеше като чужд. Когато влезе Рехана, си поговорихме за стрелбата от ислямска гледна точка.

— Простреляха ме — казах й.

— Да, така е — отговори тя. — Твърде много хора в ислямския свят не могат да повярват, че някой мюсюлманин е способен на такова нещо. Например майка ми постоянно повтаря, че не са били мюсюлмани. Някои хора твърдят, че са мюсюлмани, но действията им не са ислямски.

Поговорихме си как има различни причини да се случват нещата и как това се е случило точно на мен, как образованието на жените, не само на мъжете, е едно от правата ни в исляма. Аз бях надигнала глас в защита на правото си да ходя на училище.

След като гласът ми се върна, говорих с родителите си по телефона на д-р Джавид. Притеснявах се, че звуча странно.

— Различно ли ти звуча? — попитах татко.

— Не — отговори той. — Звучиш ми по същия начин, а и гласът ти ще се стабилизира. Добре ли си? — попита той.

— Да, но главата ме боли ужасно, направо е непоносимо.

Татко сериозно се притесни. Сигурно главата го е заболяла по-силно, отколкото мен. И при всеки следващ разговор ме питаше:

— Какво става с главоболието — отслабва ли, или се засилва?

След първия път му отговарях само: „Добре съм“, защото не исках да се разстройва, и не се оплаквах дори докато махаха телчетата от главата ми и ми поставяха огромни инжекции във врата. Не спирах да питам: „Кога ще дойдете?“.

Стояха във военното общежитие в Равалпинди вече цяла седмица, а нямаха новини кога може да пристигнат в Бирмингам. Мама толкова се отчаяла, че каза на татко: „Ако и утре няма новини, започвам гладна стачка“. По-късно същия ден татко се срещнал с майора, отговарящ за безопасността им, и му предал думите й. Майорът се притеснил. След десет минути съобщили на татко, че подготвят преместването им в Исламабад по-късно същия ден. Можели да уредят всичко, нали така?

Когато се върнал при мама, татко й казал:

— Ти си велика жена. Винаги съм смятал, че ние с Малала сме по кампаниите, а всъщност ти си знаела как да протестираш!

Преместили ги в Кашмир Хаус в Исламабад — общежитие за членове на парламента. Охраната била толкова строга, че когато татко помолил за бръснар, един полицаи останал с тях през цялото време, да не би бръснарят да пререже гърлото на татко.

Поне им върнаха телефоните и можеха да говорят с мен без проблем. Всеки път д-р Джавид се обаждаше на татко предварително, за да му съобщи кога може да говорим и за да е сигурен, че татко е свободен. Обаче, когато му звънеше, обикновено даваше заето. Татко постоянно говори! Изстрелях единайсетте цифри на мобилния номер на майка ми и д-р Джавид се изуми. Тогава разбра, че с паметта ми всичко е наред. Родителите ми обаче още не знаеха дали ще пристигнат при мен. Д-р Джавид също недоумяваше защо не пристигат. Когато му казаха, че не знаят, той звънна някъде и ги увери, че проблемът не е свързан с армията, а с цивилната администрация.

По-късно установиха, че вместо да прави всичко възможно да качи родителите ми на първия самолет за Бирмингам, за да отидат при дъщеря си, министърът на вътрешните работи Рехман Малик се надявал да лети с тях, за да дадат заедно пресконференция в болницата, а уреждането ѝ отнемало известно време. Освен това искал да бъде сигурен, че те няма да потърсят политическо убежище във Великобритания, защото това щяло да zlepостави правителството. В крайна сметка попитал родителите ми направо какви са планове им. Смешна работа, защото мама изобщо не знаела какво е политическо убежище, а на татко ѝ през ум не му минавало — имал да мисли за други неща.

Когато родителите ми се преместили в Кашмир Хаус, ги посетила Соня Шахид, майката на Шиза, приятелката ни, която уреди онова посещение на всички момичета от училище „Хушал“ в Исламабад. Допускала, че са заминали за Великобритания заедно с мен, и когато научила, че още са в Пакистан, се ужасила. Казали ѝ как все им обяснявали, че няма самолетни билети за Бирмингам. Соня им донесла дрехи, защото си били оставили всичко в Суат, и дала на татко номера на канцеларията на президента Зардари. Той се обадил и оставил съобщение. Същата нощ президентът разговарял с него и му обещал да уреди въпроса.

— Знам какво е да си далече от децата си — казал той, имайки предвид годините, които бе прекарал в затвора.

Когато научих, че ще дойдат в Бирмингам след два дни, се сетих за нещо важно.

— Донесете ми раничката за училище — помолих се на татко. — Ако не можете да отидете до Суат да я вземете, тогава ми купете нови учебници, защото през март имам изпити.

Разбира се, исках да съм първенец на класа. Трябваше ми най-вече учебникът по физика, защото този предмет ми е труден, трябваше да залягам и над математиката, тъй като и там не ме бива много и задачите ме затрудняват. Мислех, че през ноември ще си бъда у дома.

Минаха десет дни, преди родителите ми да пристигнат. Тези десет дни в болницата ми се сториха като сто. Скучаех и не спях добре. Взирах се в часовника в стаята си. Отминаващото време ми

подказваше, че съм жива, и за пръв път през живота си се будех рано. Всяка сутрин копнеех да стане седем сутринта, за да дойдат медицинските сестри. Те и д-р Фиона играеха с мен на различни игри. Болница „Кралица Елизабет“ не е детска, затова доведоха координатор с детски игри. Една от любимите ми беше „Кънект 4“. Обикновено завършвах наравно с д-р Фиона, но побеждавах всички останали. На медицинските сестри и служителите в болницата им беше мъчно, че съм в тази далечна страна без родителите си, и се държаха много мило, особено Има Чаудхури, веселата администраторка, и Джули Трейси, главната сестра, която седнаше до леглото ми и ми държеше ръката.

Единственото нещо, което си носех от Пакистан, беше един бежов шал, който полковник Джунайд ми бе подарил чрез Фиона, затова отидоха да ми купят някакви дрехи. Нямаха представа колко съм консервативна и как се облича едно момиче от Суат. Отидоха в „Некст“ и в „Бритиш Хоум Сторс“ и се върнаха с торби с фланелки, пижами, чорапи и дори сутиени. Администраторката Има ме попита дали искам да нося *шалвар-камиз* и аз кимнах. После ме попита кой е любимият ми цвят. Розово, разбира се, отвърнах аз.

Тревожеха се, че не се храня, но не харесвах болничната храна и се опасявах, че не е *халал*. Пиех само млечните шейкове. Сестра Джули установи, че ми харесва един зрънчо със сирене и ми носеше от него. Попитаха ме какво обичам и аз отговорих: „Пържено пиле“. Има откри, че в града има позволен от исляма ресторант на „Кентъки Фрайд Чикън“ и ходеше там следобед да ми купува пилешко и пържени картопки. Веднъж дори ми сготви къри.

Донесоха дивиди плейър, за да има с какво да се занимавам. Един от първите филми, които ми пуснаха, беше „Шутира като Бекъм“, защото си мислех, че ще ми допадне историята на сикхското момиче, което пренебрегва своите културни норми и играе футбол. Шокирах се, когато момичетата съблякоха блузите си, за да тренират по спортни сутиени, и накарах сестрите да изключат телевизора. След това ми носеха анимация и филми на „Дисни“. Изгледах и трите филма за Шрек, а също „История с акули“. Все още не виждах ясно с лявото си око, затова го закривах, докато гледах, а лявото ми ухо кървеше и

трябваше постоянно да си слагам памучни тампони. Един ден попитах една медицинска сестра:

— Каква е тази бучка? — и сложих ръката й върху корема си. Беше подут и твърд, а не знаех защо.

— Там има парченце от черепа ти — отговори тя. Смаях се.

След като проговорих, направих и първите си крачки. В леглото не усещах никакви проблеми с крайниците, освен с лявата си ръка, която беше скована, защото куршумът беше спрял в рамото ми, затова не подозирах, че няма да мога да ходя както трябва. Първите стъпки ми бяха толкова трудни, все едно съм пробягала сто километра. Лекарите ме уверяваха, че ще съм добре, просто ми била нужна сериозна физиотерапия, за да могат мускулите ми отново да заработят.

Един ден се появи друга Фиона — Фиона Алегзандър, — която ме осведоми, че завежда пресцентъра на болницата. Досмеша ме. Болницата в Суат надали имаше пресцентър. Преди нейното посещение нямах представа какво внимание съм привлякла. Когато ме докарали от Пакистан, трябвало да има новинарско затъмнение, но до пресата стигнали снимки как заминавам за Великобритания и медиите научили, че ме карат в Бирмингам. Не след дълго над болницата закръжил хеликоптер на „Скай Нюз“ и в болницата пристигнали около 250 журналисти, дори от Австралия и Япония. Фиона Алегзандър, която е работила двайсет години като журналистка и е била редактор в „Бирмингам Поуст“, прекрасно знаеше как да им подава информация и да пресече опитите им да влязат. Болницата започна всеки ден да дава брифинги за състоянието ми.

Идваха хора, които искаха да ме видят — министри от правителството, дипломати, политици, дори пратеник на епископа на Кентърбъри. Повечето носеха букети, някои от които бяха невероятно красиви. Един ден Фиона Алегзандър ми донесе цял чувал с пощенски картички, играчки и снимки. Беше Ейд ул-Азха, Големият Ейд, най-важният ни религиозен празник, затова реших, че са ги изпратили някакви мюсюлмани. После видях датите — 10 октомври, 11 октомври, отпреди дни, и разбрах, че нямат нищо общо с Ейд. Бяха предимно от ученици от цял свят, които ми пожелаваха да се възстановя бързо. Изумих се, а Фиона се засмя:

— Нищо не си видяла.

Каза ми, че имало още чували, общо 8000 картички, повечето адресирани до „Малала, болницата в Бирмингам“. На една дори пишеше „До момичето, което беше простреляно в главата, Бирмингам“, но и тя пристигна. Имаше предложения от хора да ме осиновят, защото семейството ми го нямало, получих дори едно предложение за брак.

Рехана ми каза, че хиляди, дори милиони хора и деца по света ме подкрепят и се молят за мен. Тогава проумях, че всъщност хората са спасили живота ми. Че има причина да съм пощадена. Получавах и подаръци. Имаше много кутии с шоколадови бонбони и всякакви плюшени мечета. Може би най-скъп ми беше колетът от децата на Беназир Бхуту, Билавал и Бахтавар. Вътре имаше два шала, които са били на покойната им майка. Зарових носа си в тях, мъчейки се да усетя уханието на парфюма ѝ. По-късно намерих дълъг черен косъм върху един от шаловете, което го направи още по-специален.

Осъзнах, че стореното от талибаните е придало световен мащаб на моята кампания. Докато лежах в болничното легло и се мъчех да направя първите си стъпки в новия свят, Гордън Браун, специалният представител на ООН за образованието и бивш министър-председател на Великобритания, беше пуснал петиция под надслов „Аз съм Малала“, в която настояваше до 2015 г. всяко едно дете да има правото да ходи на училище. Имаше послания от държавни глави и министри, от филмови звезди и една от внучките на сър Олаф Каро, последния британски губернатор на нашата провинция. Тя ми пишеше, че се срамува, задето не може да чете и да пише на пуцу, макар дядо ѝ да владее прекрасно този език. Бионсе ми беше пратила картичка, която беше публикувала на страницата си във Фейсбук, Селена Гомес беше пуснала коментар в Туитър за мен, а Мадона ми беше посветила песен. Получих писмо дори от любимата си актриса и обществена активистка — Анджелина Джоли. Нямах търпение да разкажа за всичко това на Мониба.

Тогава още не знаех, че няма да се прибера у дома.

„ОТКРАДНАХА УСМИВКАТА Й“

В деня, когато родителите ми летяха за Бирмингам, ме преместиха от интензивното отделение в четвърта стая на 519-и сектор, която имаше прозорци, и аз за пръв път можех да погледна навън и да видя Англия. „Къде са планините?“, попитах. Беше мъгливо и дъждовно, затова си помислих, че сигурно не се виждат. Тогава още не знаех, че в тази страна рядко грее слънце. Виждах само къщите и улиците. Къщите бяха от червени тухли и изглеждаха съвсем еднакви. Всичко беше много спокойно и подредено и аз се озадачих, че животът на хората си тече толкова безметежно.

Доктор Джавид ми съобщи, че родителите ми пристигат, и повдигна леглото ми, за да съм седнала, когато дойдат. Страшно се вълнувах. През шестнайсетте дни след онази сутрин, в която хукнах от къщи в Мингора и се провикнах „довиждане“, бях лежала в четири болници и бях пропътувала хиляди километри. Сякаш бяха шестнайсет години. И ето че вратата се отвори, познати гласове казаха „джани“ и „пишо“ и те бяха тук. Целуваха ръцете ми, сякаш се страхуваха да докоснат лицето ми. Не успях да се сдържа и ревах с пълно гърло. През цялото време в болницата не бях плакала дори когато ми слагаха многобройните инжекции във врата и ми махаха теловете от черепа. Сега обаче не можех да спра. Татко и мама също се разплакаха. Но в същото време ми поолекна. Усещах, че вече всичко ще бъде наред. Радвах се дори на срещата с Хушал, защото имах нужда от някой, с когото да се поскарам. „Липсваше ни, Малала“, уверяваха ме братята ми, макар че бяха по-заинтригувани от плюшените мечета и подаръците. Не след дълго с Хушал отново се сдърпахме, защото той взе лаптопа ми да играе игри.

Бях шокирана от вида на родителите си. Бяха изтощени след дългия полет от Пакистан, но не беше само това — изглеждаха състарени и косите им бяха много побелели. Помъчиха се да го прикрият, но си личеше, че и те са притеснени от вида ми. Преди да влязат, д-р Джавид ги беше предупредил:

— Момичето, което ще видите, се е възстановило само на десет процента, остават още деветдесет.

Те обаче нямаха представа, че лицето ми не се движи и че не мога да се усмихвам. Лявото ми око беше подутото, половината ми коса я нямаше, а устата ми беше изкривена на една страна, като че ли някой я е дръпнал надолу, затова усмивката ми приличаше по-скоро на гримаса. Мозъкът ми сякаш беше забравил, че имам и лява половина на лицето. Освен това не чувах добре с едното ухо и говорех доста неразбираемо, като малко дете.

Родителите ми бяха настанени в общежитието на университета заедно със студентите. Болничната управа смяташе, че може би ще е трудно да останат в болницата, защото ще бъдат обсадени от журналисти, а искаха да ни предпазят от тях в този критичен етап от моето възстановяване. Близките ми нямаха почти никакъв багаж, освен дрехите на гърба си и онова, което им беше дала Соня, майката на Шиза, защото, когато заминавали от Суат на 9 октомври, не подозирали, че няма да се върнат. Щом се прибрали в стаята си в общежитието, плакали като деца. Аз открай време бях ведра и весела. Татко се хвалеше пред хората с моята „божествена усмивка и божествен смях“. А сега съкрушено казал на мама:

— Няма го вече онова симетрично, красиво и сияещо лице. Изгубила е усмивката и смеха си. Жестоките талибани откраднаха усмивката й — добавил той. — Можеш да дадеш на човек дробове или очи, но не можеш да му върнеш усмивката.

Проблемът се криеше в един лицев нерв. На този етап лекарите не бяха сигурни дали е временно засегнат и може да се възстанови, или е прекъснат. Уверих мама, че за мен няма никакво значение дали лицето ми е симетрично. Аз, която вечно обръщах внимание на външния си вид, сега бях с обръсната коса! Но когато зърнеш смъртта, нещата се променят.

— Няма значение дали мога да се усмихвам или да мигам както трябва — казах й. — Пак съм си Малала. Важното е, че Бог ме остави жива.

Но всеки път, когато идвах в болницата и аз се засмивах или опитвах да се усмихна, лицето на мама посърваше, като че по него преминаваше сянка. Като обратно огледало — когато моето лице се смееше, нейното лице се натъжаваше.

Татко поглеждаше към мама, в чиито очи се четеше огромният въпрос: защо е такава Малала? Момичето, което беше родила на този свят и което петнайсет години се беше усмихвало. Един ден татко я попитал:

— Пекай, кажи ми честно, как мислиш — аз ли съм виновен?

— Не, *хайста* — отвърнала тя. — Не си пращал Малала да краде, да убива или да върши престъпления. Каузата ви е благородна.

Въпреки това татко се тревожеше, че всяка моя усмивка ще навява спомен за стрелбата. Не само тази промяна открили у мен. В Суат бях много крехко и чувствително дете, което се разплакваше и от най-дребното нещо, но в Бирмингам не се оплаквах дори когато имах ужасни болки.

От болницата отказаха да пускат други посетители, макар че отвсякъде ги обстрелваха с молби, защото искаха да ми дадат възможност да се възстановя в уединение. Четири дни след като пристигнаха родителите ми, в болницата дойдоха група политици от трите държави, които ми бяха помогнали — пакистанският министър на вътрешните работи Рехман Малик, британският външен министър Уилям Хейг и външният министър на ОАЕ шейх Абдула бин Зайед. Не им позволиха да ме видят, но лекарите им дадоха сведения за състоянието ми, а после гостите се срещнаха с татко. Той се разстрои от министерското посещение, защото Рехман Малик му казал: „Предай на Малала, че трябва да се усмихне на цялата страна“. Не знаеше, че това е единственото, което не мога да направя.

Рехман Малик беше разкрил, че нападателят ми е талибан, който се казва Атаула Хан и уж бил арестуван по време на военната операция в Суат през 2009 г., но бил освободен три месеца по-късно. По медиите пишеше, че защитил научна степен по физика в колежа „Джеханзеб“. Малик твърдял, че планът за прострелването ми е скалъпен в Афганистан. Съобщил, че е обявил награда от 1 милион долара за главата на Атаула, и обещал на татко, че ще го намерят. Съмнявахме се, защото досега никого не бяха заловили — нито убиеца на Беназир Бхуто, нито някой замесен в самолетната катастрофа, в която беше загинал генерал Зия, нито убиеца на първия министър-председател Лиакат Али Хан.

Други двама души бяха арестувани, след като съм била простреляна — горкият ни любим шофьор Усман и счетоводителят на

училището, на когото шофьорът се обадил, за да съобщи за случилото се. Освободили счетоводителя няколко дни по-късно, но Усман все още беше във военния арест с обяснението, че щял да им трябва, за да идентифицира хора. Много се разстроихме от този факт. Защо бяха арестували Усман, а не Атаула?

Обединените нации бяха оповестили, че определят десети ноември, един месец и един ден след стрелбата, за Ден на Малала.

Не обърнах голямо внимание на това, защото се подготвях за голяма операция на следващия ден, с която се надявах да оправят лицевия ми нерв. Лекарите бяха направили изследвания с електрически импулси и нервът не беше реагирал, от което заключиха, че е прекъснат и трябва да оперират бързо, иначе лицето ми щеше да остане парализирано. Болницата редовно осведомяваше журналистите за състоянието ми, но не им съобщи за операцията, за да запази уединението ми.

На 11 ноември ме откараха в залата, където хирургът Ричард Ървинг щеше да извърши операцията. Той ми беше обяснил, че нервът контролира едната страна на лицето ми и функцията му е да отваря и затваря лявото ми око, да движи носа ми, да повдига лявата ми вежда и да ме кара да се усмихвам. Възстановяването му беше деликатна работа, която отне осем часа и половина. Хирургът първо почистил ушния ми канал от грубата тъкан около белезите и от парченца кост и установил, че лявото ми тъпанче е увредено. След това проследил лицевия нерв от слепоочната кост, където той влиза в черепа, по цялата му дължина и мимоходом отстранил още костни фрагменти, които ограничавали движението на челюстта ми. Два сантиметра от нерва липсвали — там, където той излизал от черепа, — хирургът го съединил пред ухото ми вместо зад него, за да компенсира липсващата част.

Операцията бе минала добре, но трябваше да изчакаме три месеца, преди лявата страна на лицето ми да започне да се раздвижва малко по малко. Налагаше се всеки ден да правя упражнения пред огледалцето си. Господин Ървинг ми обясни, че след шест месеца нервът ще започне да функционира, макар че никога няма да съм съвсем същата. За моя радост, скоро вече можех да се усмихвам и да намигам, а седмица след седмица родителите ми забелязваха как лицето ми се раздвижва все повече. Лицето си беше мое, но нямаше

по-щастливи хора от родителите ми, че си го връщам. Впоследствие господин Ървинг призна, че това е най-добрият резултат от операция на лицевия нерв, който е виждал за последните двайсет години, и че нервът е възстановен на 86 процента.

Другият добър резултат беше, че главоболието ми най-сетне изчезна и аз започнах отново да чета. Първо „Вълшебникът от Оз“, една книга от купчината, която ми беше изпратил Гордън Браун. Много ми харесваше да чета за Дороти и това как, макар да се опитвала да се върне у дома, спирала да помага на съществата в нужда като Страхливия лъв и ръждясалия Тенекиен човек. Трябвало да преодолява много пречки, за да стигне там, накъдето е тръгнала, и си мислех, че ако искаш да постигнеш някаква цел, трябва да преодоляваш препятствията по пътя си. Толкова се развълнувах от книгата, че я прочетох много бързо и после разказах на татко за нея. Той много се зарадва, защото реши, че след като мога да запомня и да разкажа текста толкова подробно, паметта ми явно е наред.

Знаех, че родителите ми се тревожат за моята памет, защото им признах, че не помня нищо за стрелбата, и все забравях имената на приятелите си. Не се прикриваха умело. Един ден татко попита:

— Малала, можеш ли да ни изпееш някое двустишие на пуцу?

Изпях стихове, които всички харесваме: „Започнеш ли пътуването си от опашката на змията,/ ще се озовеш върху главата ѝ сред море от отрова“. За нас подтекстът беше как властите в Пакистан отначало бяха използвали бунтовниците и сега се бяха оказали наред бъркотия, която сами са създали. След това казах:

— Всъщност ми се иска да пренапиша една тапа.

Татко доби заинтригуван вид. Тапите са вековната мъдрост на нашето общество, тях не ги променяш.

— Коя? — попита той.

— Ето тази — отговорих. — *Ако мъжете не могат да спечелят битката, скъпа моя страна, ще дойдат жените и ще ти завоюват славна победа.*

که دژلمو نه پوره نه شوه
گرانه وطنه جینکی به دې ګټې نه

Исках да променя текста на:

Независимо дали мъжете губят, или печелят битката,
скъпа моя страна, ще дойдат жените и ще ти завоюват
славна победа.

که دزلمو نه شوه که نه شوه
گرانہ وطنه جینکی به دې گټی نه

Татко се засмя и разказа случилото се на всички, както прави винаги.

Много усилено се упражнявах в спортната зала и с физиотерапевта си, за да може ръцете и краката ми от гордост да заработят както трябва, и на 6 декември бях възнаградена с първата си разходка извън болницата. Казах на Има, че обичам природата, затова тя уреди двама служители да ни заведат двете с мама на разходка из Бирмингамската ботаническа градина, недалече от болницата. Не позволиха на татко да дойде, защото допускаха, че ще бъде разпознат, тъй като често се явяваше по медиите. Въпреки това бях много щастлива, за пръв път излизах на открито и разглеждах Бирмингам и Англия.

Казаха ми да седна по средата на задната седалка, а не до прозореца, което ме подразни, защото исках да разгледам всичко в новата страна. Не разбрах, че се стараят да предпазят главата ми от друсането. Когато влязохме в градината и видях всички цветя и дървета, гледката страшно ми напомни за дома. Не спирах да повтарям: „Това го има и в моята долина“ или „И при нас го има това“. Много се гордеех с красивите растения в Суат. Беше ми странно, докато гледах останалите посетители, за които това беше просто обикновена разходка. В края на обиколката ни се почувствах като Дороти. Мама също беше много развълнувана и се обади на татко.

— За пръв път съм щастлива — каза му тя.

Беше доста хладно, затова влязохме в едно кафене и аз си поръчах чай с мляко и сладкиши.

Два дни по-късно приех първия си посетител, който не беше член на семейството ми — президента на Пакистан Асиф Зардари. От болницата не искаха той да идва, защото знаеха, че това ще предизвика медийна навалица, обаче на татко му беше трудно да откаже. Господин

Зардари не само беше държавният ни глава, но и твърдеше, че правителството ще плати всички сметки, които възлизаха на около 200 000 лири. Освен това бяха наели апартамент за родителите ми, за да се изнесат от общежитието. Посещението се състоя в събота, 8 декември, и през цялото време беше като филм за Джеймс Бонд.

Още отрано се бяха събрали много журналисти, които, естествено, допускаха, че ще доведат президента при мен в болницата. Вместо това ме опаковаха в голяма лилава парка с качулка, изведоха ме през служебния изход и ме откараха в административната част на болницата. Минахме с колата покрай журналистите и фотографите, някои от които се бяха покатерили на дървета и дори не ни забелязаха. След това седнах и зачаках в един кабинет, потънала в една компютърна игра, която се казваше „Боулинг за елфи“, и победих брат си Атал, макар да играех за пръв път. Когато Зардари и хората му пристигнаха с два автомобила, ги въведоха от задния вход. Той дойде заедно с десет души, включително с началника на кабинета си, с военния си секретар и с пакистанския посланик в Лондон, който беше поел от д-р Фиона ролята на мой настойник във Великобритания до пристигането на родителите ми.

Най-напред лекарите инструктирали президента да не споменава нищо за лицето ми. След това той влезе да ме види заедно с най-малката си дъщеря Асифа, няколко години по-голяма от мен. Донесоха ми букет цветя. Президентът докосна главата ми, както повелява нашата традиция, а татко се притесни, защото там имах само кожа, нямаше кост, която да предпазва мозъка ми, и черепът ми под шала беше вдлъбнат. След това президентът седна с татко, който го увери, че много ни е провървяло с идването във Великобритания.

— В Пакистан тя може би щеше да оцелее, но нямаше да й направят рехабилитация и щеше да остане със сериозна парализа на лицето. А сега усмивката ѝ се върна — каза татко.

Господин Зардари разпореди на посланика да направи татко аташе по въпросите на образованието, за да получава заплата, с която да се издържа, и да има дипломатически паспорт, за да не се налага да търси убежище, с цел да подsigури престоя си във Великобритания. Татко прие с облекчение, защото се чудеше как ще плаща за едно и друго. Гордън Браун, вече с поста му в ООН, също беше поканил татко да му бъде съветник без заплащане и президентът одобри — каза, че

татко може да изпълнява и двете длъжности. След срещата господин Зардари ме описа пред медиите като „забележително момиче, което е чест за Пакистан“. Въпреки това отношението на доста хора в моята страна не беше толкова положително. Татко се опитваше да го крие от мен, но аз знаех за твърденията, че всъщност той ме е прострелял или че изобщо не съм простреляна, а сме инсценирали всичко, за да заминем да живеем в чужбина.

Новата 2013 г. започна прекрасно, защото в началото на януари ме изписаха от болницата и най-сетне можех отново да заживея със семейството си. Пакистанският посланик беше наел за нас два апартамента в една сграда на модерен площад в центъра на Бирмингам. Апартаментите бяха на десетия етаж — никой от нас досега не се беше качвал толкова високо. Подкачах мама, защото след земетресението, което преживяхме в триетажна сграда, беше заявила, че никога вече няма да живее в блок. Татко ми каза, че след като пристигнали, тя била толкова уплашена, че приплакала: „Ще умра в този асансьор!“.

Много бяхме щастливи, че отново сме заедно. Брат ми Хушал беше нетърпим както винаги. Момчетата се бяха отегчили да киснат затворени, докато са ме чакали да се възстановя, далече от приятелите си в училище, макар че Атал се вълнуваше от всичко ново. Бързо си дадох сметка, че мога да ги командвам както си искам и никой няма да ми се кара. Зимата беше студена и докато съзерцавах през големите прозорци как се сипе снегът, ми се искаше да хукна да гоня снежинките, както правехме у дома. Понякога излизахме да се разхождаме, за да укрепвам, но бързо се изморявах.

На площада имаше фонтан и кафене „Коста“ със стъклени стени, през които се виждаше как мъже и жени си говорят и общуват по начин, който беше немислим в Суат. Апартаментът ни се намираше съвсем близо до Брод Стрийт, известна улица с магазини, нощни клубове и стриптийз барове. Посетихме магазините, но на мен все така не ми беше приятно да пазарувам. Вечер гледахме изумено оскъдното облекло на жените — къси панталонки, почти като гащета, и голи крака на високи токчета посред зима. Веднъж мама толкова се ужаси, че се провикна: „Гарка шома!“ — Потъвам! — и помоли татко: „Моля те, заведи ме в Дубай. Не мога да живея тук“. По-късно си

припомняхме случката през смях. „От желязо ли са им краката, та не им е студено?“, попита мама.

Предупредиха ни да не се разхождаме до късно на Брод Стрийт през уикендите, защото ставало опасно. Напуши ни смях. Колко опасно в сравнение с мястото, откъдето идвахме. Имаше ли талибани, които обезглавяват хора?

Не казах на родителите си, но потръпвах всеки път, когато към нас приближаваше азиатец. Мислех си, че всеки има оръжие.

Веднъж седмично се свързвах по скайп с приятелките си в Мингора и те ми казваха, че още ми пазят място в клас. Учителката показала на класа изпитния ми тест по история от деня на стрелбата. Имах 75 от общо 75 точки, но понеже така и не бях направила другите тестове, Малка-е-Нур беше първенецът на класа. В болницата ме обучаваха по малко, но се притеснявах, че изоставам. Сега конкуренцията вече беше между Малка-е-Нур и Мониба.

— Скучно е, като те няма. С кого да се състезавам? — каза ми Малка-е-Нур.

Укрепвах с всеки изминал ден, но операциите не бяха приключили. Върхът на черепа ми още не си беше на мястото. Лекарите се притесняваха и за слуха ми. Когато излизах на разходка, не разбирах какво говорят мама и татко сред тълпата. И чувах в ухото си дрънчене, само него. В събота, на 2 февруари, се върнах в болница „Кралица Елизабет“, за да ме оперират отново — този път хирургът беше жена. Казваше се Ануън Уайт. Най-напред тя извадила парченцето череп от корема ми, но след като го огледала, решила да не го поставя на мястото, защото не било добре съхранено и имало риск от инфекция. Вместо това направила така наречената титаниева краниопластика (вече знам много медицински термини!) и поставила специално отлята титаниева пластина в главата ми с осем болтчета, която да затвори дупката в черепа ми и да предпазва мозъка ми.

По време на операцията господин Ървинг, хирургът, който оправил лицевия ми нерв, намерил решение и за увреденото ми ляво тъпанче. Поставил в главата ми малко електронно устройство, наречено кохлеров имплант, близо до ухото ми, и после ми обясни, че след месец ще сложат и външната част на устройството на главата ми и тогава ще мога да чувам. Бях в операционната пет часа, направиха ми три операции, но не се чувствах като след тежка операция и се върнах

в апартамента след пет дни. Няколко дни по-късно наместиха предавателя зад ухото ми и за пръв път лявото ми ухо чу едно *би-бийп*. Отначало всичко ми звучеше като звуци от робот, но постепенно положението се подобряваше. Ние, човешките същества, не си даваме сметка колко велик е Бог. Той ни е дал изключителен мозък и чувствително, изпълнено с обич сърце. Благословил ни е с две устни да говорим и да изразяваме чувствата си, с две очи да виждаме света цветен, с два крака да пристъпваме по житейския път и с две уши да чуваме любовните думи. Както установих със собственото си ухо, никой от нас не знае каква мощ се крие във всеки негов орган, докато не го изгуби.

Признателна съм на Аллах за упоритите лекари, за възстановяването си и за това, че ни изпрати в един свят, където имаме шанс да се преборим за оцеляването си. Някои хора избират добрия път, други избират лошия. Куршумът, предназначен за мен, ме уцели. Заради него мозъкът ми се поду, слухът ми се увреди и нервът на лицето ми беше мигновено прекъснат. После милиони се молеха да оцелея, а талантливите лекари ми върнаха тялото. В сърцето си имам едно-единствено желание — да върша добри дела. Не го правех заради наградите или заради парите. Винаги съм се молила на Бог: „Искам да помагам на хората, моля те, помогни ми да го правя“.

Един талибан изстрелва три патрона към три момичета в един автобус и не убива нито едно от тях. Историята звучи невероятно и хората твърдят, че възстановяването ми е чудодейно. Приятелката ми Шазия, която беше улучена два пъти, получи предложение за стипендия в Атлантик Колидж в Уелс и също пристигна в Англия, надявам се и Кайнат да дойде.

Сега сякаш вода втори живот. Хората са се молили на Бог да ме пощади и той го бе сторил неслучайно — за да използвам живота си да помагам на хората. Когато говорят как съм била простреляна и какво се е случило, си мисля, че това е историята на Малала, „момичето, простреляно от талибаните“. Сякаш изобщо не е моята история.

ЕПИЛОГ

ЕДНО ДЕТЕ, ЕДИН УЧИТЕЛ, ЕДНА КНИГА, ЕДНА ПИСАЛКА...

Бирмингам, август 2013 г.

През март се преместихме от високия блок в къща под наем на зелена улица, но като че ли сме тук на къмпинг. Всичките ни вещи още са в Суат. Навсякъде има кашони, пълни с милите писма и картички, които ни изпращат хората, а в едната стая има пиано, на което никой от нас не може да свири. Мама се оплаква от стенописите на гръцки богове по стените и гравирани ангели по таваните, които я наблюдавали.

Къщата ни се струва голяма и празна. Намира се зад електрическа желязна порта и понякога ни се струва, че сме под домашен арест. Отзад има голяма градина с много дървета и зелена морава, на която с братята ми играем крикет. Но не можем да играем на покрива, няма деца, които пускат хвърчила по улиците, нито идват съседи с молба да им услужим с чаша ориз или три домата. Само една стена ни дели от съседната къща, а сякаш сме на километри.

Погледна ли навън, виждам мама да обикаля из градината, покрила главата си с шал, и да храни птиците. Изглежда така, като че ли пее, може би любимата си тапа: „Не убивай гълъбите в градината./ Убиеш ли един, другите няма да дойдат“. Дава на птиците остатъците от вечерята ни и в очите ѝ има сълзи. Храним се почти със същото, с което и у дома — ориз и месо за обяд и вечеря, а закусваме с пържени яйца, чапати и понякога мед — традиция, въведена от малкия ми брат Атал, макар че любимото му бирмингамско откритие са сандвичите с нутела. Винаги обаче има остатъци. Мама се натъжава от това разхищение на храна. Знам, че си спомня за децата, които хранехме у дома, за да не отиват на училище с празен корем, и се пита как ли са сега.

В Мингора, когато се връщах у дома, там винаги имаше някой. Сега не мога да повярвам, че съм се молила за един ден спокойствие и малко уединение, за да си напиша домашните. Тук чувам само чуруликането на птиците и електронните игри на Хушал. Седя сама в стаята си, подреждам пъзел и копнея за гости.

Нямахме много пари и родителите ми знаеха какво е да гладуваш. Мама никога никого не е връщала. Веднъж на прага ни дойде една бедна жена, напечена от слънцето, жадна и гладна. Мама я покани и ѝ даде храна, а жената беше толкова щастлива. „Дано Бог винаги да държи вратата ви отворена, където и да се намирате.“

Знам, че мама е самотна. Тя беше много общителна — следобед всички съседки се събираха на задната ни веранда, а жените, които работеха по други къщи, идваха да си починат. Сега постоянно говори по телефона с хората у дома. Трудно ѝ е тук, защото не знае английски. Къщата има всички удобства, но отначало за нея те бяха загадка и някой трябваше да ѝ покаже как работят фурната, пералнята и телевизорът.

Както обикновено, татко не помага в кухнята.

— Аба, говориш за правата на жените, но мама върши всичко! Ти дори не си вдигаш съдовете от чая — подкачам го.

Тук има автобуси и влакове, но не сме сигурни кой къде отива. На мама ѝ липса пазаруването на Чина Базар. По-щастлива е, откакто пристигна братовчед ми Шах. Той има кола и я води на пазар, но не е същото, защото тя не може да обсъди с приятелките и съседките си какво е купила.

Някъде в къщата се захлопва врата и мама подскача — напоследък се стряска и от най-дребния шум. Често плаче и ме прегръща.

— Малала е жива — казва. Държи се с мен така, все едно не съм най-голямото, а най-малкото ѝ дете.

Знам, че и татко плаче. Плаче дори когато отметна косата си настрани и той види белега на главата ми, плаче, когато се събуди от следобедната си дрямка, чуе детски гласове в градината и осъзнае с облекчение, че един от тях все още е моят. Знае, че някои хора обвиняват него за стрелбата по мен, защото като някой амбициозен баща, решен да направи детето си шампион по тенис, ме е подтиквал да говоря открито — все едно аз нямам глава на раменете си. Трудно

му е. Изоставил е всичко, за което се е трудил упорито двайсет години — училището, което е изградил от нулата, а сега има три сгради с 1100 ученици и седемдесет учители. Знам, че той много се гордее с онова, което е създал сам, след като е бил бедно момче от малко селце между Бялата и Черната планина. „Ако посадиш дърво и го поливаш, имаш право да седиш в сянката му“, казва той.

Мечтата му беше да има голямо училище в Суат, което да предлага качествено образование, да живее спокойно и в страната ни да има демокрация. У нас татко си беше извоювал уважение и статут в обществото благодарение на дейността си и на помощта, която оказваше на хората. Никога не си е представял, че ще живее в чужбина, и се разстройва, когато хората допускат, че е искал да дойде да живее във Великобритания. „Човек, който е учил осемнайсет години, има хубав живот и семейство, а се оказва захвърлен като риба на сухо само защото открито брани правото на момичетата да получават образование?“ Понякога казва, че от вътрешно разселен е станал външно разселен човек. Често, докато се храним, си говорим за къщи и си припомняме разни неща. Всичко ни липсва, дори вонливата река. Татко казва: „Ако знаех, че ще стане така, щях да хвърля последен поглед назад, както е направил Пророкът (Аллах да го благослови), когато заминавал от Мека за Медина. Все поглеждал назад“. Някои неща в Суат вече ни се струват като истории за далечно място, като нещо, за което само сме чели.

Татко прекарва голяма част от времето си по конференции, посветени на образованието. Чувства се странно, че хората искат да го чуят заради мен, а не обратното. Преди ме знаеха като негова дъщеря, сега него го знаят като мой баща. Когато отиде във Франция да получи една награда от мое име, казал на присъстващите: „В моята част на света хората се прочуват със синовете си. Аз съм от малцината бащи, станали известни с дъщерите си“.

На вратата на стаята ми виси елегантна нова униформа — тъмнозелена, а не яркосиня — за училище, в което никому не се присънва кошмарът, че може да бъде нападат, защото се образова, или че може да взривят сградата. През април вече бях достатъчно добре, за да тръгна на училище в Бирмингам. Прекрасно е, че отново уча и че не

се чувствам уплашена, както в Мингора, където все се озъртах, да не би да изскочи някой талибан. Училището е хубаво. Много предмети са същите като у дома, но учителите използват „Пауър Пойнт“ и компютри, а не тебешир и черни дъски. Учим и някои различни предмети — музика, изобразително изкуство, компютри. Имаме и часове по домашен бит, в които се учим да готвим. Имаме и практически занимания по точните науки, което рядко се случваше в Пакистан. Неотдавна получих само 40 от 100 точки на изпита по физика, тя все още е сред любимите ми предмети. Приятно ми е да уча за Нютон и за основните принципи, на които се подчинява цялата Вселена.

Но и аз като мама съм самотна. Нужно е време, за да си намеря добри приятелки, каквито имах у дома; момичетата в тукашното училище се държат различно с мен. „О, това е Малала“, възкликват хората, като ме видят, защото ме възприемат като Малала, активистката, която се бори за правата на момичетата. В училище „Хушал“ си бяха просто Малала, момичето с гъвкавите стави, което всички познаваха открай време, което обичаше да се шегува и рисуваше картинки, за да обяснява нещата. А, и също, което все се караше с брат си и с най-добрата си приятелка! Мисля, че във всеки клас има по едно много възпитано, много интелигентно и дори гениално момиче, много популярно момиче, красиво момиче, стеснително момиче, палаво момиче... но в новия си клас още не съм се ориентирала коя каква е.

Тук няма на кого да разказвам шегите си, затова си ги помня и ги разказвам на Мониба по скайп. Първият ми въпрос винаги е: „Какви са новините от училище?“. Приятно ми е да научавам кой с кого се е счепкал и на кого се е скарал учителят. Мониба е първа в класа на повечето изпити напоследък. Съучениците ми още пазят мястото ми в класната стая и са сложили табелка с името ми, а в мъжкото училище господин Амджад е окачил голям плакат с мен на входа, който го посреща всеки ден, когато влиза в кабинета си.

Описвам Англия на Мониба. Разказвам ѝ за улиците с редици от еднакви къщи — не като у дома, където всичко е разбъркано и до грамадна къща палат може да стои кирпичена съборетина. Описвам ѝ красивите стабилни сгради, които издържат на земетресения и наводнения, но нямат плоски покриви, на които можеш да си играеш.

Обяснявам ѝ, че Англия ми харесва, защото хората спазват правилата, уважават полицаите и всичко се случва навреме. Управлява правителството и не се налага никой да знае името на главнокомандващия армията. Виждам как жените работят неща, за които ние в Суат дори не можем да мечтаем. Работят в полицията и охранителните фирми, управляват големи компании и се обличат както си поискат.

Не мисля често за стрелбата, макар че отражението ми в огледалото неизменно ми я напомня. Операцията на нерва мина възможно най-добре, но никога няма да съм каквато бях. Не мога да примигвам докрай, а лявото ми око се затваря доста, докато говоря. Приятелят на татко Хидаятула го уверява, че трябва да се гордее с окото ми. „Това е красотата на нейната жертва“, така казва.

Все още не се знае със сигурност кой ме е прострелял въпреки признанието на човек на име Атаула Хан, че той е извършителят. Полицията не е успяла да го залови, но твърдят, че водят разследване и искат да ме разпитат.

Не помня какво точно се случи през онзи ден, но понякога ми просветват отделни моменти. Връхлитат ме неочаквано. Най-лошият беше през юни, когато бяхме в Абу Даби и пътувахме за Саудитска Арабия, за да извършим *умра*. Отидох в един търговски център с мама, защото тя искаше да си купи специална бурка, с която да се моли в Мека. Аз не исках. Щях само да се загърна с шала си, защото не е казано, че жената трябва да носи бурка. Докато се разхождахме из магазините, изведнъж видях край себе си много мъже. И като че ли ме дебнеха с оръжие и щяха да стрелят по мен. Бях ужасена, но не казах нищо. Помислих си: Малала, ти вече си се изправяла пред смъртта, живееш втори живот. Не се страхувай — ако се боиш, не можеш да продължиш напред.

Ние вярваме, че когато зърнем за пръв път Кааба, обгърнатия с черен плат куб в Мека, който е най-святото ни място, Бог ще сбъдне всяко наше желание. Когато се молихме пред Кааба, се молихме за мир в Пакистан и за образование на децата и аз усетих, че съм се разплакала. Но когато отидохме на други свети места в пустинята, където Пророкът (Аллах да го благослови) е живял и проповядвал, се

шокирах от хартийките от закуски и празните шишета. Хората сякаш бяха забравили, че трябва да опазват историята. Помислих си, че са забравили хадисите за чистота на вярата.

Моят свят се е променил много. По лавиците на дневната ни в къщата под наем има награди от цял свят — от Америка, Индия, Франция, Испания, Италия и Австрия, от много места. Номинираха ме дори за Нобеловата награда за мир — оказах се най-младата номинирана. Когато получавам награди за представянето си в училище, се радвам, защото много съм се трудила за тях, но тези награди са различни. Признателна съм за тях, ала те само ми напомнят още колко много работа ме чака, за да постигна целта си всяко момиче и момче да получават образование. Не желая да мислят за мен като за „момчето, простреляно от талибаните“, а като за „момчето, което се бори за образование“. Това е каузата, на която искам да посветя живота си.

На шестнайсетия си рожден ден бях в Ню Йорк, за да говоря пред Обединените нации. Страшно е да се изправиш пред публиката в огромна зала, където са говорили много световни лидери, но знаех какво искам да кажа. Това е твоят шанс, Малала, казах си. Намирах се само сред 400 души, но отправех ли поглед навън, си представях още милиони. Написах речта си, имайки предвид не само делегатите от ООН, написах я за всеки човек на планетата, който може да помогне за промяната към по-добро. Искях да стигна до всички бедни хора, чиито деца са принудени да работят, до жертвите на тероризма и на липсата на образование.

Дълбоко в сърцето си се надявах да стигна до всяко дете, а то да почерпи смелост от думите ми и да защити правата си.

Носех един от белите шалове на Беназир Бхуто и любимия си розов *шалвар-камиз* и призовах световните лидери да гарантират правото на образование за всяко дете по света. „Нека да вземем учебниците и писалките си — казах. — Те са най-мощните ни оръжия. Едно дете, един учител, една книга и една писалка могат да променят света.“ Не знаех как се приема речта ми, преди публиката да стане на крака и да ме аплодира. Мама плачеше, а татко каза, че съм станала дъщеря на всички хора.

Още нещо се случи през онзи ден. Мама за пръв път позволи да я снимат публично. Не ѝ беше никак лесно, защото цял живот беше спазвала обичая на забулването и дотогава не беше показвала лицето си пред обектив.

На следващия ден на закуска Атал ми каза в хотела: „Малала, не разбирам защо си известна. Какво си направила?“. През цялото време, докато бяхме в Ню Йорк, той се вълнуваше повече от Статуята на свободата, от Сентръл Парк и от любимата си игра „Бейблейд“!

След речта получих послания с подкрепа от цял свят, но от моята страна мълчаха, само по Туитър и Фейсбук видяхме, че много от моите пакистански братя и сестри са се настроили срещу мен. Обвиняваха ме, че говоря, тласкана от „младежка жажда за слава“. Един от коментарите гласеше: „Не ѝ пука за имиджа на страната ни, не ѝ пука за училището. В крайна сметка тя ще получи каквото иска — луксозен живот в чужбина“.

Не се сърдя. Знам, че хората говорят така, защото са виждали лидери и политици в нашата страна, които не спазват обещанията си. А положението в Пакистан се влошава с всеки изминал ден. Заради неспирните терористични атаки цялата държава е в шок. Хората са изгубили доверие един в друг, но аз бих искала да уверя всички, че не търся подкрепа за себе си, а за каузата си в полза на мира и образованието.

Най-учудващото писмо, което получих след речта си, беше от един талибански командир, неотдавна избягал от затвора. Казва се Аднан Рашид и преди е служил в Пакистанските военновъздушни сили. Беше в затвора от 2003 г. за опит за покушение над президента Мушараф. Пишеше, че талибаните не са ме нападнали заради кампанията ми в полза на образованието, а защото съм се опитвала да „оклеветя техните усилия да наложат ислямска законност“. Твърдеше, че ми пише, защото бил шокиран от стрелбата по мен и му се искало да може да ме предупреди предварително. Пишеше също, че ще ми простят, ако се върна в Пакистан, облека бурка и отида в медресе.

Журналистите ме подтикваха да му отговоря, но аз си мислех: кой е този човек, та да говори такива неща? Талибаните не ни управляват. Става дума за моя живот, сама избирам как да го живея. Но Мохамед Ханиф написа статия, в която изтъкваше кое било хубавото в

писмото на онзи талибан: толкова много хора твърдели, че по мен не е стреляно, а ето че талибаните поели отговорността.

Знам, че ще се върна в Пакистан, но когато кажа на татко, че искам вече да се прибираме, той намира извинения. „Не, *джани*, лечението ти не е приключило“ или „Училищата в Англия са добри. Трябва да останеш тук и да трупаш знания, за да използваш въздействащо думите си.“

Има право. Искам да уча и да съм добре подготвена да използвам оръжието на знанието. Тогава ще мога да се сражавам по-ефикасно за каузата си.

Днес всички знаем, че образованието е наше основно право. Не само на Запад, ислямът също ни осигурява това право. Според него всяко момиче и всяко момче трябва да ходят на училище. В Корана пише, че Бог иска да притежаваме знание. Искане да знаем защо небето е синьо, да знаем за океаните и звездите. Давам си сметка, че борбата ще е голяма — на света има петдесет и седем милиона деца, които не са стъпвали в училище, а трийсет и два милиона от тях са момичета. За жалост, моята родина Пакистан е сред най-лошите примери: над 5 милиона деца не са посещавали дори начално училище, въпреки че според конституцията ни всяко дете има това право. Имаме почти петдесет милиона неграмотни възрастни, две трети от които са жени като майка ми.

Талибаните продължават да убиват момичета и да взривяват училища. През март нападнаха училището в Карачи, което навремето посетихме. На спортната площадка хвърлили бомба и граната точно преди началото на церемония по връчването на награди. Загинал директорът Абдур Рашид, а осем деца на възраст между пет и десет години били ранени. Осемгодишно дете останало инвалид. Когато научи новината, мама плака безутешно.

— Докато нашите деца спят, ние не даваме и косъм да падне от главите им — каза тя, — а има хора с оръжие, които стрелят по тях или мятат бомби. Изобщо не ги интересува, че жертвите са деца.

Най-шокиращото нападение беше през юни в Кета, когато терорист-самоубиец взривил автобус с четирийсет ученички от девически колеж. Четиринайсет от тях загинали. После ранените били проследени до болницата, където терористите разстреляли и няколко медицински сестри.

Не само талибаните убиват деца. Има и нападения с безпилотни самолети, войни и глад. А понякога собствените им роднини ги убиват. През юни две момичета на моята възраст бяха убити в Гилгит, малко по на север от Суат, защото качили в интернет материал как танцуват под дъжда, облечени с традиционни дрехи и шалове. Оказа се, че ги застреляла мащехата им.

Днес Суат е по-мирно място от редица други, но все още навсякъде има военни — четири години след като уж прогониха талибаните. Фазлула продължава да е на свобода, а шофьорът на нашия микробус е под домашен арест. Долината ни, някога известна като рай за туристите, сега е плашещо място. Чужденците, които искат да ни посетят, трябва първо да получат разрешение от властите в Исламабад. Хотелите и магазините за сувенири са празни. Ще мине доста време, преди туристите да се върнат.

Миналата година видях много други места, но за мен моята долина си остава най-прелестното кътче на света. Не знам кога ще я видя отново, но съм сигурна, че това ще се случи. Какво ли е станало с манговите семена, които посях в градината ни по време на Рамадана? Дали някой ги полива, та един ден бъдещите поколения синове и дъщери да берат плодовете им?

Днес се погледнах в огледалото и се замислих за секунда. Преди време молах Бог да порасна с още няколко сантиметра, а вместо това той ме направи висока до небето, толкова висока, че не мога да се премеря. Затова му поднесох стотте молитви, които му бях обещала, ако порасна.

Благодарна съм на Аллах. Всеки ден разговарям с него. Той ме постави достатъчно нависоко, за да стигна до хората, но ме натовари и с отговорности. Мир всеки ден на всяка улица, във всяко село и всяка страна — за това мечтая. Образование за всяко момче и момиче по света. Мое право е да мога да седна и да чета учебниците си заедно с моите приятели в училище. Мечтая да видя как всяко човешко същество се усмихва щастливо.

Аз съм Малала. Светът ми се промени, но аз не съм.

РЕЧНИК

аба — татко (*пуцу*)

ая — стих от Корана

бадал — отмъщение

бхабхи — снаха, съпруга на брат (*урду*)

бхаи — братко (*урду*)

ВРЛ — вътрешно разселени лица

джани — скъп, мил

джани мун — сродна душа

джирга — племенно събрание

дина — пикап или камион с открита каросерия

ДМК — движение „Мутахида Кауми“; партия със седалище в Карачи, която представлява мюсюлманите, избягали от Индия след Разделянето през 1947 г.

кауми — национален

кафир — неверник

лашкар — местна милиция

ЛеТ — „Лашкар-е-Тайба“, букв. „армия на чистите“, една от най-старите и най-могъщи бойни групировки в Пакистан, действаща в Кашмир и поддържаща тесни връзки с МРС

МРС — Междуведомствена разузнавателна служба, най-голямата пакистанска разузнавателна агенция

нанг — чест

НПА — Национална партия „Авами“, пущунска националистическа партия

парда — забулване, сегрегация или отделяне на жените

пир — свят човек, светец

пишо — котка

ПМЛ — Пакистанска мюсюлманска лига; консервативна политическа партия, основана през 1962 г. като приемник на Мюсюлманската лига, единствената голяма партия в Пакистан след Разделянето, забранена през 1958 г. заедно с всички други партии

ПНП — Пакистанска народна партия; лявоцентристка партия, основана от Зулфикар Али Бхуто през 1967 г., впоследствие оглавена от дъщеря му Беназир, а в момента председателствана съвместно от съпруга ѝ Асиф Зардари и сина им Билавал

пущунвали — традиционен кодекс за поведение на пущуните

сабар — търпение

сайед — свят човек, смятан за потомък на Пророка

свара — разрешаването на племенна вражда чрез предаване на отсрещната страна на жена или на момиче

тарбур — букв. „братовчед“, но иронично означава „враг“

талиб — човек, изучаващ религията; впоследствие название на член на талибанска бойна групировка, талибан

тапа — традиционно за народната пущунска поезия двустишие, чийто първи стих се състои от девет срички, а вторият — от тринайсет

ТНШМ — „Техрик-е-Нифаз-е-Шария-е-Мохамеди“; движение за налагане на ислямския закон, основано през 1992 г. от суфи Мохамед, впоследствие поето от зет му молла Фазлула, известно и като „Суат Талибан“

ТТП — „Техрик-и-Талибан-Пакистан“; Талибанско пакистанско движение

умра — поклонение в Мека, което може да бъде направено по всяко време в годината

ушур — десет процента данък върху приходите

ФУПР — Федерално управлявани племенни райони; област в Пакистан на границата с Афганистан, в която има установена още по британско време система на непряко управление

хадис — изказване на или за Пророка

хайста — красив

халал — позволени от исляма храни, неща, дейности

харам — забранено от исляма

ХПХ — Хайбер Пахтунхва, букв. „област на пущун“, до 2010 г. наричана Северозападна гранична провинция, една от четирите пакистански провинции

худжра — гостна, традиционно място за събиране за пущунските мъже

чапати — тънка питка от брашно, замесено само с вода

ВАЖНИ СЪБИТИЯ В ПАКИСТАН И ДОЛИНАТА СУАТ

14 август 1947 г. — създаването на Пакистан като първата в света родина на мюсюлманите; княжество Суат се присъединява към Пакистан, но запазва специалния си статут

1947 г. — Първа индийско-пакистанска война

1948 г. — умира Мохамед Али Джина, основателят на Пакистан

1951 г. — убит е първият министър-председател на Пакистан Лиакат Али Хан

1958 г. — генерал Аюб Хан завзема властта в Пакистан с първия военен преврат

1965 г. — Втора индийско-пакистанска война

1969 г. — Суат става част от Северозападната гранична провинция

1970 г. — провеждат се първите национални избори в Пакистан

1971 г. — Трета индийско-пакистанска война; Източен Пакистан става независим Бангладеш

1971 г. — Зулфикар Али Бхуто става първият избран министър-председател

1977 г. — генерал Зия ул-Хак завзема властта с военен преврат

1979 г. — Зулфикар Али Бхуто е обесен; Съветският съюз нахлува в Афганистан

1988 г. — генерал Зия и висши военни загиват при самолетна катастрофа; провеждат се избори; Беназир Бхуто става първата жена министър-председател в ислямския свят

1989 г. — Съветският съюз напълно се оттегля от Афганистан

1990 г. — правителството на Беназир Бхуто се разпуска

1991 г. — Наваз Шариф става министър-председател

1993 г. — армията принуждава Наваз Шариф да подаде оставка; второ правителство на Беназир Бхуто

1996 г. — талибаните завземат властта в Кабул

1996 г. — второто правителство на Беназир Бхуто се разпуска

1997 г. — второ правителство на Наваз Шариф

1998 г. — Индия провежда ядрени опити; Пакистан прави същото

1999 г. — Беназир Бхуто и съпругът ѝ Асиф Али Зардари са обвинени в корупция; Беназир заминава в изгнание; Зардари влиза в затвора; генерал Первез Мушараф идва на власт с военен преврат

2001 г. — „Ал Кайда“ атакува Световния търговски център и Пентагона; започват бомбардировките на САЩ в Афганистан; свалено е правителството на талибаните; Осама бин Ладен бяга в Пакистан

2004 г. — пакистанската армия започва операция срещу бунтовниците във Федерално управляваните племенни райони; първо нападение над Пакистан от американски безпилотен самолет; Зардари заминава в изгнание

2005 г. — молла Фазлула открива свое радио в Суат; при силно земетресение в Пакистан загиват повече от 70 000 души

2007 г. — армията щурмува Червената джамия в Исламабад; Беназир Бхуто се връща в Пакистан; Фазлула създава ислямски съдилища; Мушараф изпраща войска в Суат; настъпление на пакистанските талибани; Беназир Бхуто е убита

2007–2009 г. — талибаните налагат влиянието си в Суат

2008 г. — Зардари става президент; Мушараф заминава в изгнание

15 януари 2009 г. — Фазлула оповестява, че всички девически училища в Суат ще бъдат закрити

Февруари 2009 г. — пакистанското правителство договаря примирие с талибаните

Април 2009 г. — примирието е нарушено и талибаните завладяват Суат

Май 2009 г. — пакистанската армия започва военна операция срещу талибаните в Суат

Юли 2009 г. — пакистанското правителство заявява, че Суат е прочистен от талибаните

Декември 2009 г. — президентът Обама оповестява изпращането на още 33 000 войници в Афганистан, с което силите на НАТО възлизат общо на 140 000 войници

2010 г. — при наводнение в Пакистан загиват 2000 души

2011 г. — убит е губернаторът на Пенджаб Салман Тасир; Бин Ладен е убит в Аботабад; Малала печели Пакистанската държавна награда за мир

9 октомври 2012 г. — Малала е простреляна

2013 г. — Мушараф се връща и е арестуван; изборите се провеждат въпреки талибанското насилие; Наваз Шариф става министър-председател за трети път

12 юли 2013 г. — Малала произнася реч в централата на ООН в Ню Йорк на шестнайсетия си рожден ден и призовава за свободен достъп до образование на всички деца

БЛАГОДАРНОСТИ

Изминалата година ми показва както крайно силната човешка омраза, така и безграничната обич на Бог. Толкова хора ми помогнаха, че ще ми трябват много страници, за да изредя имената на всички, но искам да благодаря на хората в Пакистан и по целия свят, които се молиха за мен, на всички ученици, студенти и други мои поддръжници, които се възправиха, когато аз бях повалена. Признателна съм за всяко цветче от букетите, за всяка картичка и писмо.

Благословена съм с баща, който уважава свободата на мисълта и словото и ме превърна в участник в своя мирен поход, и с майка, която насърчаваше и двамата ни в нашата борба за мир и образование.

Благословена бях и с учители, най-вече с госпожа Улфат, която ме научи на много неща, за които не пишеше в учебниците ни — на търпение, толерантност и добри обноски.

Мнозина описват оздравяването ми като чудодейно, но за него искам да изразя признателността си най-вече на лекарите и медицинските сестри в Централната болница на Суат, Военната болница в Пешавар и Военния институт по кардиология в Равалпинди, особено на моите герои полковник Джунайд и доктор Мумтаз, които извършиха нужната операция в нужния момент. Иначе щях да съм мъртва. Признателна съм и на генерал Аслам, благодарение на когото важните ми органи не отказаха след операцията.

Изключително съм благодарна на генерал Каяни, който прояви активен интерес към лечението ми, и на президента Зардари и семейството му, чиято обич и грижа ми вдъхваха сили. Благодаря също на правителството на Обединените арабски емирства и на престолонаследника принц Мохамед бин Зайед, който ми предостави самолета си.

Доктор Джавид Каяни ме разсмиваше в тъжните ми дни и ми беше като баща. На него дължа лечението си във Великобритания и първокласната рехабилитация. Доктор Фиона Рейнълдс беше огромна

утеха за родителите ми в Пакистан и за мен във Великобритания. Признателна съм й и за това, че първа посмя да ми каже истината за преживяната от мен трагедия.

Служителите от болница „Кралица Елизабет“ в Бирмингам бяха невероятни. Джули и екипът ѝ от медицински сестри се държаха много мило с мен, а Бет и Кейт чувствам като родни сестри. Специални благодарности на Има Чаудхури, която положи много грижи за мен и се постара да имам всичко необходимо, дори всеки ден притичваше до „Кей Еф Си“.

Специално трябва да спомена господин Ричард Ървинг за операцията, която възстанови усмивката ми, както и госпожа Ануън Уайт, която възстанови черепа ми.

Фиона Алегзандър не само се справи блестящо с медиите, но направи и нещо много повече — уреди обучение за мен и братята ми. И то с неизменната си усмивка.

Рехана Садик беше прекрасна утеха с терапията за духа ми.

Благодаря на Шиза Шахид и на семейството ѝ за невероятната им доброта и за помощта им при създаването на фонд „Малала“, както и на компанията ѝ „Маккинзи“, че я подкрепиха в това начинание. Благодаря на всички чудесни хора и партньорски организации, които помогнаха за учредяването на този фонд, най-вече на Меган Смит, на Фондацията на ООН, „Вайтъл Войсис“ и „Би Спейс“. Признателна съм и на Самар Миналла за нейната огромна подкрепа за каузата ни и за фонд „Малала“.

Огромни благодарности на всички в „Едълман“, особено на Джейми Лънди и на колегата му Лори Крукс. Без вас баща ми щеше да полудее!

Благодаря също на Гордън Браун, който въз основа на случилото се с мен изгради световно движение за образование, и на прекрасните служители в кабинета му. Също и на Бан Ки Мун за подкрепата още от самото начало.

Благодаря на предишния пакистански върховен комисар в Лондон Уаджид Шамсул Хасан и най-вече на генералния консул Афтаб Хасан Хан и съпругата му Ерум Гилани, които много ме подкрепяха. Бяхме чужденци в тази страна и те ни помогнаха да се приспособим и да си намерим къде да живеем. Благодаря и на шофьора Шахид Хусейн.

За книгата изразявам сърдечните ми благодарности на Кристина, която превърна в реалност мечтата ми. Не съм допускала, че е възможно една жена, която не е от Пакистан, да изпитва такава забележителна обич към нашата страна и толкова добре да я разбира.

Имахме невероятен късмет с литературен агент като Каролина Сътън, която се зае с този проект и с нашата кауза с огромна страст и всеотдайност, а също и на прекрасния екип от редактори: Джуди Клейн и Арзу Тахсин, които искаха историята ни да бъде разказана възможно най-добре.

Благодаря и на Абдул Хай Какар, мой наставник, който подробно прегледа текста, а също и на приятеля на татко Инам ул-Рахим за ценния му принос относно историята на нашия регион.

Признателна съм на Анджелина Джоли за щедрот ѝ дарение за фонд „Малала“.

Благодаря на всички учители от „Хушал“, които поддържат училището живо и работят в отсъствието на татко. Славим Бог за деня, в който една жена на име Шахида Чаудхури пристъпи прага ни. Тя се превърна в невероятна опора на нашето семейство и от нея научихме какво означава да бъдеш истински доброволец.

И накрая, но не на последно място бих искала да изразя признателност на Мониба, която ми е добра приятелка и опора, а също на братята си Хушал и Атал, благодарение на които още съм дете.

Малала Юсафзаи

Всеки чужденец, който е бил в долината Суат, знае колко гостоприемни са хората там и аз искам да благодаря на всички, които ми съдействаха при посещението ми, най-вече на Мариам и учителите и учениците от училище „Хушал“, на Ахмад Шах в Мингора и на Султан Роме, който ме разведе из Шангла. Искam да благодаря и на генерал Асим Баджва, на полковник Абид Али Аскари, на майор Тарик и на екипа за връзки с обществеността на „Интер Сървисис“. Благодаря и на Адам Елик, който сподели с мен впечатленията си от своя престой в Суат.

Екипът на болница „Кралица Елизабет“ беше изключително отзивчив, особено Фиона Алегзандър и д-р Каяни. Агентът ми Дейвид Годуин беше чудесен, както винаги, а да имам редактори като Джуди Клейн и Арзу Тахсин беше истинска привилегия. Признателна съм и

на Мартин Айвънс, редактора ми в „Сънди Таймс“, който ми отпусна време за този важен проект. Съпругът ми Паоло и синът ми Лоренцо проявиха невероятно разбиране, когато тази книга погълна живота ми.

Но най-вече благодаря на Малала и на прекрасното ѝ семейство, че споделиха с мен своята история.

Кристина Лам

БЕЛЕЖКА ЗА ФОНД „МАЛАЛА“

С написването на тази книга целях да надигна глас от името на милионите момичета по света, на които е отказано правото да ходят на училище и да реализират способностите си. Надявам се моята история да вдъхнови всички тях сами да надигнат глас и да се опанят на вътрешната си сила, но мисията ми не се изчерпва с това. Моята мисия, нашата мисия, изисква да предприеае решителни мерки за образованието на момичетата, за да имат те силата да променят живота си и своята общност. Затова създадох фонд „Малала“.

Убеждение на фонд „Малала“ е, че всяко момиче и момче е способно да промени света — нуждае се само от шанс. За да дадем шанс на момичетата, фондът се стреми да инвестира в усилия за увеличаване на влиянието на местните общности, да разработва иновативни решения, основани на традиционни подходи, и да осигурява възможност не само за основна грамотност, а и средства, идеи и мрежи, които да помогнат на момичетата да защитят позицията си и да създадат по-добър утрешен ден.

Надявам се всички вие да се присъедините към тази кауза и да работим заедно, за да превърнем образованието на момичетата и осигуряването на техните права в истински приоритет веднъж и завинаги. Моля ви да се присъедините към моята мисия. Може да научите повече на адрес: <http://malalafund.org/>.

Включете се в дискусията на <https://facebook.com/MalalaFund> и <https://twitter.com/MalalaFund>.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.